Bir Buğday Tanesi

NGŨGĨ WA THIONG'O

İngilizce'den Çeviren: Gül Korkmaz

AYRINTI

NGŨGĨ WA THİONG'O

1938 Limuru, Kenya doğumlu roman, hikâye ve oyun yazarı Ngũgĩ wa Thiong'o, 1972'den 1977'ye dek Nairobi Üniversitesi Edebiyat Bölümü'nü yönetti. 1977 yılında *Ngaahika Ndeenda* (İstediğim Zaman Evleneceğim) isimli oyununun köylüler ve işçiler tarafından canlandırılmasının ardından, oyundaki politik göndermeler dolayısıyla tutuklandı ve bir yılı aşkın bir süre cezaevinde kaldı. Cezaevindeyken *Caitaani mũtharaba-Inĩ* (Çarmıhtaki Şeytan) isimli, Gikuyu dilinde yazdığı ilk çağdaş romanı tasarladı. 1982 yılında siyasi baskılar nedeniyle Kenya'dan ayrıldı ve Amerika'da birçok üniversitede dersler verdi. 1992 yılında New York Üniversitesi'nde karşılaştırmalı edebiyat ve performans çalışmaları dalında profesörlüğe yükseldi. Halen New York Üniversitesi'nde ders vermektedir.

Ayrıntı: 792
Edebiyat Dizisi: 208

Bir Buğday Tanesi
Ngũgĩ wa Thiong'o

Kitabın Özgün Adı
A Grain of Wheat

İngilizce'den Çeviren
Gül Korkmaz

Yayıma Hazırlayan
Berna Akkıyıl

Son Okuma
Ahmet Büke

© Ngugi wa Thiong'o 1967
Introduction © Simon E. Gikandi 2008
This translation of A Grain of Wheat is published
by arrangement with Pearson Education Limited

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir

Kapak Resmi
Guenter Guni/E+/Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Kapak Düzeni
Gökçe Alper

Dizgi
Hediye Gümen

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti
Merkezefendi Mah. Fazıl Paşa Cad. No. 8/2 Topkapı-İst.
Tel.: (0212) 612 31 85-576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *İstanbul, 2014*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-975-539-846-4
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım Tic. San. ve Ltd. Şti.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Ngũgĩ wa Thiong'o

Bir Buğday Tanesi

SANTA CLARA CITY LIBRARY
2635 Homestead Road
Santa Clara, CA 95051

EDEBİYAT DİZİSİ

SUNİ TENEFFÜS/*Ricardo Piglia* ◢ MANŞ ÖTESİ/*Julian Barnes* ◢ ADA/*Aldous Huxley* ◢ GÜLÜN MUCİZESİ/*Jean Genet* ◢ MÖSYÖ/*Jean-Philippe Toussaint* ◢ ÇİÇEKLERİN MERYEM ANASI/*Jean Genet* ◢ BAŞUCU OĞLANI/*Alison Fell* ◢ YARATIK/*John Fowles* ◢ SENİ SEVMİYORUM/*Julian Barnes* ◢ ZENCİLER/*Jean Genet* ◢ TÜNEL/*Ernesto Sábato* ◢ KARA PRENS/*Iris Murdoch* ◢ KARNINDAN KONUŞANIN ÖYKÜSÜ/*Pauline Melville* ◢ TANRI'NIN AĞZINDAN EVRENİN HİKÂYESİ/*Franco Ferrucci* ◢ HAYATIN VE AŞKIN YASALARI/*Connie Palmen* ◢ KAHRAMANLAR VE MEZARLAR/*Ernesto Sabato* ◢ KAYNAK VE ÇALI/*Michel Tournier* ◢ CENNETE BİR KOŞU/*J.G. Ballard* ◢ DİŞİ ADAM/*Joanna Russ* ◢ FLAUBERT'İN PAPAĞANI/*Julian Barnes* ◢ ALDATMA/*Philip Roth* ◢ KOKAİN GECELERİ/*J.G. Ballard* ◢ ACABA NASIL?/*Samuel Beckett* ◢ MANTISSA/*John Fowles* ◢ KOLEKSİYONCU/*John Fowles* ◢ BENJAMIN: DAR GEÇİTTEKİ AYDIN/*Jay Parini* ◢ METEORLAR/*Michel Tournier* ◢ ARKADAŞLIK/*Connie Palmen* ◢ AŞK VESAİRE/*Julian Barnes* ◢ SİRİUS'TAN GELEN KURBAĞA/*Tom Robbins* ◢ BAYAN GULLIVER CÜCELER ÜLKESİNDE/*Alison Fell* ◢ GELECEKTEN ANILAR/*William Morris* ◢ BENİMLE TANIŞMADAN ÖNCE/*Julian Barnes* ◢ İNGİLTERE İNGİLTERE'YE KARŞI/*Julian Barnes* ◢ İYİ İŞ/*David Lodge* ◢ YİTİK RUHLAR IRMAĞI/*Connie Palmen* ◢ TERAPİ/*David Lodge* ◢ ÖLÜRKEN/*Jim Crace* ◢ GÜZELLİK HIRSIZLARI/*Pascal Bruckner* ◢ SÜPER KENT/*J.G. Ballard* ◢ SISKA BACAKLAR/*Tom Robbins* ◢ BETON ADA/*J.G. Ballard* ◢ İLK AŞK, SON TÖRENLER/*Ian McEwan* ◢ GILLES İLE JEANNE/*Michel Tournier* ◢ BİR KOMÜNİSTLE EVLENDİM/*Philip Roth* ◢ KIZILDERİLİNİN ŞARKISI/*James Welc* ◢ SİNEMA MÜDAVİMİ/*Walker Percy* ◢ KARANLIKLARIN EFENDİSİ/*Ernesto Sabato* ◢ METROLAND/*Julian Barnes* ◢ BİZİ NEDEN TERK ETTİN SAYIN BAŞKAN?/*François Vigouroux* ◢ DÜŞÜNCE BALONLARI/*David Lodge* ◢ MİLENYUM İNSANLARI/*J.G. Ballard* ◢ MÜNECCİM KRALLAR/*M. Tournier* ◢ BEYAZDAKİ KARA/*Maggie Gee* ◢ KAYBOLUŞ/*G. Perec* ◢ HINÇ AYLARI/*P. Bruckner* ◢ LİMON MASASI/*J. Barnes* ◢ BÜYÜCÜ/*J. Fowles* ◢ GÜNDOĞUMUNA YOLCULUK/*J. Barnes* ◢ OKLUKİRPİ/*J. Barnes* ◢ FISKADORO/*D. Johnson* ◢ HAYALETLERİN GÖÇÜ/*P. Melville* ◢ ÖLEN HAYVAN/*P. Roth* ◢ SICAK ÜLKELERDEN DÖNEN VAHŞİ SAKATLAR/*Tom Robbins* ◢ PASTORAL AMERİKA/*P. Roth* ◢ ABANOZ KULE/*J. Fowles* ◢ ARTHUR VE GEORGE/*J. Barnes* ◢ VAHŞET SERGİSİ/*J. G. Ballard* ◢ VİLLA MEÇHUL/*Tom Robbins* ◢ ASKER GRAMAFONU NASIL TAMİR EDER?/*Sasa Stanisić* ◢ FARMAKON/*Dirk Wittenborn* ◢ NE KADAR İLERİ GİDEBİLİRSİN/*D. Lodge* ◢ GERİYE UÇAN YABAN ÖRDEKLERİ/*T. Robbins* ◢ BİR SAHTEKÂR OLARAK HAYATIM/*P. Carey* ◢ İNTERNETTE BALIK AVLAMAK/*Nasreen* AKHTAR ◢ LANCELOT/*Walker Percy* ◢ ÖLÜ BİR DİLDE AŞK/*Lee Siegel* ◢ VAHŞİ İNSANLAR/*Dirk Wittenborn* ◢ GÜNEŞİ DURDURACAĞIZ/*F. Bouillot* ◢ SHYLOCK OPERASYONU/*Philip Roth* ◢ KAYBEDENLERİN BELLEĞİ/*Michel Ragon* ◢ SAVAŞ ARTIĞI/*Ha Jin* ◢ YAZAR, YAZAR/*D. Lodge* ◢ B, BİRA/*Tom Robbins* ◢ EVE YÜZMEK/*Rolf Lappert* ◢ HAFIZ DİVANI/*Hafız-ı Şirazi* ◢ KUZEYE GÖÇ MEVSİMİ/*Tayeb Salih* ◢ OEGSTGEEST'E DÖNÜŞ/*Jan Wolkers* ◢ TURİNGİN HEZEYANI/*Edmunda Paz Soldán* ◢ KOVBOY KIZLAR DA HÜZÜNLENİR/*Tom Robbins* ◢ NABIZ/*Julian Barnes* ◢ DANIEL MARTIN/*John Fowles* ◢ HARABELERDE AŞK/*Walker Percy* ◢ BAY BLANC/*Roman Graf* ◢ HAVAALANI BALIKLARI/*Angelika Overath* ◢ DAYICAN NAPOLYON/*İyrec-i Pézéşkzâd* ◢ HARMATTAN/*Gavin Weston* ◢ BİR SON DUYGUSU/*Julian Barnes* ◢ HEZEYAN/*Laura Restrepo* ◢ O ASLA GERİ GELMEYECEK/*Hans Koppel* ◢ YARASALAR/*Marcel Beyer* ◢ KAYBOLAN/*Hans-Ulrich Treichel* ◢ BİR KÜÇÜK İMPARATORLUK/*Christian Kracht* ◢ HAYAT DÜZEYLERİ/*Julian Barnes* ◢ GÖZYAŞININ KİMYASI/*Peter Carey* ◢ VÎS İLE RÂMÎN/*Fahreddin Es'ad-i Gorgânî* ◢ ANATHEM/*Neal Stephenson* ◢ BEYAZ DÜNYA/*Andrew McGahan* ◢ MUTSUZLUK ZAMANLARINDA MUTLULUK/*Wilhelm Genazino* ◢ KIRIK KÖŞELİ İLKBAHAR/*Mario Benedetti* ◢ GECELERİ DAİRELER ÇİZEREK YÜRÜRÜZ/*Daniel Alarcon*

Ngũgĩ wa Thiong'o

Bir Buğday Tanesi

Ey akılsız, ektiğin şey ölmedikçe yaşama kavuşmaz ki; ekerken, oluşacak bitkinin kendisini değil, yalnızca tohumunu; buğday ya da başka bir bitkinin tohumunu ekersin.

1. Korintliler 15:36

Her ne kadar hikâye çağdaş Kenya'da geçse de, kitaptaki bütün karakterler kurgudur. Jomo Kenyatta ve Waiyaki gibi isimlerden, tarihimizin ve ülkemizin kuruluşunun bir parçası olmaları dolayısıyla kaçınılmaz olarak bahsedilmiştir. Ancak şartlar ve sorunlar gerçektir; İngiltere'ye karşı savaşan, ancak sonradan bir kenara atılan köylüler için bilhassa acı verici bir gerçekliğe sahiptir.

Ngũgĩ wa Thiong'o
Leeds, Kasım 1966

Dorothy'ye

Önsöz

Bir Buğday Tanesi'nin, Afrika edebiyatının klasikleri arasında önemli bir yeri vardır. Ngũgĩ'nin 1967 yılında Kenya'nın bağımsızlığını kazanmasını takip eden on yılın ortasında yayımlanan bu üçüncü romanı, çağının iz bırakacak modern yazarlarından biri olduğunu kanıtladı. Ngũgĩ'nin *Weep Not Child* ve *The River Between* başlıklı önceki iki romanı, okurların ve eleştirmenlerin beğenisini kazanmasına karşın, yazarın henüz olgunlaşmamış tarzının ve yükselen Afrika yazın geleneğinde kendi yerini arayışının izlerini taşımaktaydı. Ngũgĩ'nin erken dönem romanları, bir çırağın miras aldığı yazın biçimini, Afrikalı bir üsluba tahvil etmeye girişimini yansıtıyordu; *Bir Buğday Tanesi* ise, Afrikalıların bağımsızlık

sonrası hayatlarını tanımlayan, sosyal kimliğin kırılganlığını da içeren çelişki ve deneyimlerindeki çeşitliliğe hâkim, olgun bir romancının çalışması olarak öne çıkıyor.

Ngũgĩ, *Bir Buğday Tanesi*'nde aynı zamanda, o dönem Chinua Achebe ve Peter Abrahams gibi önemli yazarların eserleriyle temsil edilen, doğmakta olan bir yazın kültürünün gerekleri ile edebiyat kariyerinin başlangıç noktası olan Uganda'daki Makerere Üniversitesi'nde edindiği İngilizce yazınının "Büyük Geleneği"nin örnekleri olan formları uzlaştırmayı da başarıyor. Roman, yayımlandığı andan itibaren Afrika edebiyatının değişen bağlamına dair pek çok şey söylüyor. Ngũgĩ'nin erken dönem romanları, tarihsel bellek veya kendi yaşam deneyimi üzerinde yükselip, 1960'ların başında sömürge döneminden bağımsızlığa geçiş sürecindeki toplumsal yaşamın çelişen istemlerini çözümlemeye çalışırken, *Bir Buğday Tanesi*, Afrika edebiyatının kavramları, biçim ve içeriği ile daha geniş bir politik yapıyla ilişkileri hararetli bir ortamda tartışılırken yazıldı. Bu tartışmaların odağında yer alan belli başlı konular, geriye dönük olarak, Ngũgĩ'nin üçüncü romanına önemli bir arka plan oluşturuyor.

Örneğin önceki romanlarda, tarih ve onun sömürge döneminin sona erişi bağlamındaki anlamının neredeyse başlı başına bir karakter olarak yer alması süregiden bir sorun halini almıştı. Ngũgĩ'nin Afrika edebiyat sahnesindeki selefleri, geçmişle ve onun öykülemedeki görüngüleriyle fazlasıyla meşguldüler. Bu yazarların Afrika'nın geçmişini kategorik olarak trajedi veya romantik bir dönem olarak kabul etmeleri, Achebe'yle ve onun, Afrika yazınının esas konusunun, Afrikalılara doğru bir tarih kavrayışı sağlamak olduğuna ilişkin teziyle yakından ilintilidir. Afrika edebiyatına bir eser kazandırmanın motivasyonunun, Afrika için işe yarar bir geçmiş oluşturmak ve Afrikalıların geçerli bir tarihi olduğunu göstermek olduğu savunulmaktaydı. Fakat Ngũgĩ'nin üçüncü romanıyla birlikte, tarihin öyküde bu denli yer işgal etmesi,

yeni nesil Afrikalı yazarlar tarafından sorgulanır hale geldi. Nitekim 1967 yılında, Ngũgĩ, geçmişi bugünün krizlerine bir maske olarak kullanmanın tehlikelerini tartışan, siyahi entelektüellerin uluslaşma projesinden şimdiden dışlanmış olan sıradan insanların sorunlarıyla ilgili konuşmaya başlamalarının vaktinin geldiği iddiasını savunan bir grup yazarın lideri olarak öne çıktı.

Ayrıca, *Bir Buğday Tanesi*'nin yazıldığı dönemde, Afrika toplumunun bağımsızlıktan sonraki yönü henüz belirsizdi. Bağımsızlığın ilk on yılının ortalarında, sömürge döneminin sona erişinin uyandırdığı coşku sönümlendi ve yerini illüzyonun dağılmasıyla ortaya çıkan düş kırıklığına bıraktı. Yazarlar geçmişi tamir etmeye niyetlenen edebî formların bugünün belirsiz ağırlığını taşıyabileceğinden artık emin değildiler. Ngũgĩ, Frantz Fanon'un esasen sömürgeciliğin bir eleştirisi olarak tasarlanan, ancak asıl olarak başarısızlıkla sonuçlanan sömürge döneminin sona erişinin tehlikelerine ilişkin kehanetvari uyarılarıyla ilgi ve değer kazanan *Yeryüzünün Lanetlileri* kitabıyla karşılaştığında, böyle bir belirsizlik ortamı hâkimdi. Bu kitabın ortalarında, yazarın gayet yerinde bir tercihle "ulusal şuurun tuzakları" başlığını koyduğu bir bölümde, Fanon, Afrika ulusçuluğunun halkın taleplerini berraklaştırmak yerine içi boş bir kabuğa, vaat ettiklerinin silik bir parodisine dönüşme tehlikesine karşı uyarıda bulunur. Fanon'un, azat edilen ulusların Afrika'ya ait bir özgürlük ufkunu meydana getirdiğine ilişkin tahlilini paylaşan yazarlar, artık krizdeki ulusların hikâyelerinin nasıl bir biçim alacağını merak ediyorlardı.

Afrika edebiyatının geçmişe saplanıp kalmış temel konuları sorgulanmaya başladığından, yazarlar tarihsel ve kültürel kaynaklarının yararına duydukları güveni yitirmişlerdi. Geçmiş, edebiyatın cazip konularındandı; çünkü pek çok açıdan trajik olsa da, uzak ve sabit bir göndergeydi. Yaşanan gün ise, tam tersine, kesin çizgileri ve hatta açık seçik bir konusu bile olmayan bir kargaşa dönemi gibi görünüyordu. Yazarlar artık ulusal

projedeki rollerinden de emin değillerdi. İlk nesil Afrikalı yazarlar, kültürel ulusçulukla yakından ilişkili biçimde, kendilerine sömürge sonrası bir ulusal topluluk tasavvur etme misyonu biçmişlerdi. Bağımsızlığın gelişiyle birlikte, yeni Afrika yazınının ağırlığı kalmadı. Ngũgĩ, *Bir Buğday Tanesi*'ni, sanatçılar ile politikacıların yollarının ayrıldığı bir dönemde yazdı. Kendisini, tarihsel hikâyecilik biçiminden kopup, İngilizlere karşı savaşmış fakat "bugün tüm o mücadelenin bir kenara atıldığını gören" köylülerin güncel sorunlarını ele almak durumunda hissediyordu.

Bir Buğday Tanesi'ni önemli kılan bir diğer husus da, Ngũgĩ'nin değişim süreciyle ilgili kaygılarını, sömürgecilik sonrası tecrübelerin yetkin bir anlatımına dönüştürebilme becerisidir. Bu roman, sömürgecilik sonrası değişim sorununu, hikâyenin bir yönüne çevirmektedir. Ngũgĩ'nin romanı tarihin doğasından ve içeriğinden kaçınmaya, yahut onun gücünü ve değerini görmezden gelmeye çalışmaz; aksine, takıntı düzeyinde üzerinde durduğu modern Kenya tarihinin üzerinde dikkatle durur ve İngiliz idaresine karşı ilk kitlesel kalkışmanın olduğu 1922'den, 12 Aralık 1963'teki bağımsızlığa kadar, ulusal mücadelenin bütün kilit anlarına dokunur. Bununla birlikte, asıl dikkate değer olansa, tarihin aynı anda hem hatırlatılması, hem de sorgulanmasıdır:

> Kenya, İngiltere'den bağımsızlığını, yani Uhuru'yu 12 Aralık 1963'te kazandı. Gece yarısından bir dakika önce, Nairobi Stadyumu'ndaki ışıklar söndürüldü ve ülkenin her yerinden, yapılacak tören için gelenler karanlığa gömüldü. Karanlıkta İngiliz bayrağı hızla indirildi. Işıklar geri geldiğinde, havada yeni Kenya bayrağı dalgalanıyordu. Polis grubu yeni Milli Marşı çaldı ve siyah, kırmızı, yeşil bayrağın dalgalanışını gören kalabalık bitmek bilmeyen bir alkış tutturdu. Alkışlar, stadyumun ortasındaki yoğun çamura bir sürü ağacın düşmesi gibi bir ses çıkarıyordu.

On Dördüncü Bölüm'ün başındaki bu pasaj hem karakterler hem de okur için çarpıcı. Karakterler için, bağımsızlığın geri kazanılması anlık bir karanlıkla temsil ediliyor. Bizse karakterlerin varlık sebepleri olan bağımsızlığın gelişinin kişisel ve kolektif düzeyde bir başarı anı olduğuna dair varsayımlarını boşa çıkaran ironik bir zıtlıkla karşılaşıyoruz. Karakterlerin yarım yüzyıldan fazla bir süredir yaşadıklarını takip edip, onların beklentilerini paylaşan okur için pasajın sıradan dili, kopma hissini kuvvetlendiriyor. İki durumda da Ngũgĩ'nin amacı geçmişi yabancılaştırmak ve böylece onu resmî mitolojilerden kurtarmak. Sömürge döneminin sona erişiyle temsil edilen tarih artık ulusu tasavvur eden organik bir biçimin parçası değil. Ngũgĩ'nin romandaki büyük başarısı, geçmişi yalnızca niyetleri ve arzuları Kenya'da ulusalcılık hikâyesini önemsizleştirecek kadar karmaşık ve çelişkili olan bir grup karakterin bilinciyle temsil eden bir dizi anlatım kullanmasına dayanıyor.

Bir Buğday Tanesi, açıkça, yazarın sembolik niyetleri ile geçmişin eleştirisini yapmak için ihtiyacı olan ironik söylem arasındaki üstü kapalı gerilim üzerine kurulmuş. Bu gerilim karakterlerin toplum içindeki yüzleri ile gizli güdüleri arasındaki yarılmada ortaya çıkıyor. Romandaki karakterler Kenya tarihinin kilit noktalarına yakından bağlılar ve isimleri önemli tarihsel sembollerin taşıyıcıları olarak tasarlanmış. Yaşlı Warui (nehir) tarihin önemli evrelerini hikâyeye bağlayarak kanal görevi görüyor. Gikonyo (göbek) nesilleri birbirine bağlayan göbek bağı olarak işlev görüyor ve karısı Mumbi'yse Gikuyu halkının sembolik annesinin ismiyle adlandırılmış. Bağımsızlık savaşında ölen Mumbi'nin abisi Kihika, adının da temsil ettiği gibi, telaşlı bir neslin üyesi; Mumbi'nin talibi Karanja ise bir başka neslin adını taşıyor. Mugo figüreneyse, toplumun en kutsal peygamber ve kâhinlerinden birinin adı verilmiş ve romanda da sehven halkının kurtarıcısı olarak anılıyor.

Tarihin çelişkili versiyonları ve vizyonları karşılaştırıldığında ve her karakterin geçmiş olaylarla sorunlu ilişkileri açığa

çıkarıldıkça, hayal kırıklıkları ve ihanetler doğrulanıyor. Romanın ironik yapısının içine yerleştirilmiş anlamlar değişiyor ve bugünün endişesi, tarihin anlamını değiştirip, onu dramatik bağımsızlık mücadelesine gölge düşüren geçmişin hayaleti olarak gösteriyor. *Bir Buğday Tanesi* bu anlamda hayal kırıklıklarının, hataların ve yanlış tanımaların romanı. Bu temalar farklı katmanlarda tekrar ediyor. Bilhassa önemli karakterlerin hayatları, ortaya çıkan bulgular ve değişikliklerle, bireysel ve tarihsel aktörlerin aslında bizim düşündüğümüz kişiler olmadıklarının ortaya çıkmasıyla yeniden inşa ediliyor. Romanın merkezinde, Mugo'nun ulusal kurtuluş mücadelesi sürecindeki rolüyle ilgili yanlış anlayış duruyor: Eğer Kihika'nın hayatını kurtaran cesur ve yürekli adam Mugo'ysa, neden geçmişi onu rahat bırakmıyor? Neden diğerlerinin ısrar ettiği şekilde adeta tarihsel bir kaderi olan o kahraman giysisini üzerine giymeye direniyor?

Mugo'yla ilgili meselelerin özü romanın sonuna kadar tam olarak açığa çıkmıyor, ancak daha ilk göründüğü pasajdan itibaren mizacını ortaya koyan bir dille çevreleniyor:

> Mugo gergindi. Sırtüstü uzanmış çatıyı seyrediyordu. Damdan eğreltiotu ve çim parçaları sarkıyordu ve hepsi kalbine doğrulmuştu. Bir damla temiz su otların üzerinde nazikçe asılı duruyordu. Damla is zerrelerini toplayarak büyürken kirleniyordu. Ona doğru ilerliyordu. Gözlerini kapamaya çalıştı. Gözleri kapanmıyordu. Başını hareket ettirmeye çalıştı: Yatağın çerçevesine sıkıca zincirliydi. Damla gittikçe büyüdü büyüdü, gözlerine giderek daha da yaklaştı. Avuçlarıyla gözlerini kapamak istiyordu; ama elleri, ayakları, her şey onun bu isteğine itaat etmeyi reddediyordu. Mugo kalkmak için çaresizlikle kendini son bir kez zorladı ve uyandı. Battaniyenin altında uzanıyordu ve tıpkı bir damla soğuk suyun gözlerini delip geçmesinden korktuğu rüyasındaki gibi huzursuz bir korkuyla doluydu.

Okur Mugo'nun derin kaygısının sebebini ya da kaynağını tam olarak bilmese de dil ve romanın tonu şüpheleri arttırıyor.

Sonraları, romanın açılışından itibaren gördüğümüz Mugo'nun gerginliği, diğer insanların onunla ilgili algısıyla çelişiyor: "Mugo'nun ismi fısıltıyla kulaktan kulağa yayılıyordu. Pazardaki kadınlar onunla ilgili gizemli hikâyeler anlatıyordu. Sıradan bir pazar gününde böyle bir şey olmazdı. Ama o gün, sıradan bir gün değildi. Bugün Kenya, Uhuru'ya kavuşacaktı. Ve köyümüzün kahramanı Mugo sıradan bir adam değildi." Burada bir kimlikten ziyade bir şüphe ve uzaklık anlatımına şahit oluyoruz; karakterlerin en derin korkuları ve diğerlerinin onunla ilgili kahraman algısı romanda şüphenin yorumlanması olarak adlandırabileceğimiz şeyi güçlendiriyor. Ve Ngũgĩ, okurun perspektifini değiştirerek, yanlış tanımanın toplumun aradığı değişmez anlamları nasıl bozguna uğrattığını gösteriyor.

Romanda hayal kırıklığının ve ihanetin geliştirildiği bir katman da var: Genellikle, en mahrem ve özel ilişkiler önemli olaylar için katalizör görevi görüyor ya da onları karşılıyor. Ulusalcı hikâyenin anlatısı, umudun ve ihanetin öyküsü, Gikonyo, Karanja ve Mumbi'nin üç köşeli aşk hikâyelerine arka plan oluşturuyor. İhanete uğramış umutların öyküsü olan bu aşk hikâyesi, Kenya'daki milliyetin romantizmini temsil eden bir hikâyeye dönüşüyor. Bu, romantik anlatının nasıl ulus alegorisini yansıttığını gösteriyor. Ancak bireyleri hayatlarını ulusal anlatıyla bağlama girişimleri sürekli olarak beklenmedik değişim ve dönüşümlere neden olan ironik bir anlatıyla engelleniyor. Bağımsızlığın kahramanları kimlerdi? Bireylerin ulusalcılık hareketindeki rolleri neydi? Ve sömürge döneminde ve bu dönemin sona erişinde yaşanan şiddet sonucu yaralananlar nasıl iyileşebilir? Her ne kadar Ngũgĩ daha sonraları bu sorulara açık ve samimi cevaplar arayan çalışmalara imza atsa da, *Bir Buğday Tanesi* şüpheyle ve tereddütle örülü bir roman.

Conrad'ın bir devrim ve ihanet romanı olan *Batılı Gözler Altında*'sını model alan *Bir Buğday Tanesi*, dili, içeriği ve vizyonu tarih, mekân, devrim ve ahlak hakkındaki tereddütler tara-

fından şekillenen modernist romanlar listesinde yerini alıyor. *Bir Buğday Tanesi* ayrıca, içeriğindeki ironinin baskınlığıyla hem içselleştirip hem tersyüz eden edebî yüksek modernizm tarzına yakınlığıyla dikkat ekiyor. Romanda, Ngũgĩ'nin Afrika bağımsızlığının krizi olarak gördüğü şeyi açıklamak için, bilinç akışı, çoklu ya da katmanlı zamandizimi ve parçalı tasvirler gibi iyi bilinen modernist stratejileri uygulanıyor. Ama Kenya'daki sömürge döneminin sona erdiği süreci tasvir etmek ve karakterlerin bilhassa 1950'lerdeki Mau Mau sürecinde kendi tarihlerinden ve topraklarından derin kopuşlarını yansıtmak isteyen Ngũgĩ geleneksel gerçekçiliği de terk edemiyor. Buna bilinir özneler ve topluluklar geliştirmek ve onları sorunlu ama yine de zengin tarihin içine yerleştirmek için ihtiyaç duyuyor. Onun iddiası, bu tarihi anlatırken ve sömürgecilik sonrası kullanımını ve hatalı kullanımını yapısökümüyle yorumlarken, çalışmalarında somut bir varlık haline getirmekti. *Bir Buğday Tanesi*'nin başarısı Ngũgĩ'nin sömürgecilik sonrası Afrika'daki değişim politikasını anlatmak için modernist forma ustaca konuşlanışına bağlanabilir.

Simon Gikandi
Princeton Üniversitesi, 2008

Bir

Mugo gergindi. Sırtüstü uzanmış çatıyı seyrediyordu. Damdan eğreltiotu ve çim parçaları sarkıyordu ve hepsi kalbine doğrulmuştu. Bir damla temiz su otların üzerinde nazikçe asılı duruyordu. Damla is zerrelerini toplayarak büyürken kirleniyordu. Ona doğru ilerliyordu. Gözlerini kapamaya çalıştı. Gözleri kapanmıyordu. Başını hareket ettirmeye çalıştı: Yatağın çerçevesine sıkıca zincirliydi. Damla gittikçe büyüdü büyüdü, gözlerine giderek daha da yaklaştı. Avuçlarıyla gözlerini kapamak istiyordu ama elleri, ayakları, her şey onun bu isteğine itaat etmeyi reddediyordu. Mugo kalkmak için çaresizlikle kendini son bir kez zorladı ve uyandı. Battaniyenin altında uzanıyordu ve tıpkı bir damla soğuk suyun gözlerini delip geçmesinden korktuğu rüyasındaki gibi huzursuz bir

korkuyla doluydu. Battaniye ağır ve eski püsküydü; sert tüyleri yüzüne, boynuna, vücudunun çıplak olan her noktasına batıyordu. Yataktan çıksa mı çıkmasa mı bilemiyordu; yatak sıcaktı ve güneş henüz doğmamıştı. Şafak sökerken ışık barakanın duvarındaki çatlaklara sızıyordu. Mugo ne zaman gece yarısı ya da sabaha karşı uykusu kaçsa oynadığı oyunla oyalanmayı denedi. Zifiri ya da puslu karanlıkta çoğu nesne keskinliklerini kaybeder, şekiller birbirine karışır. Oyun, karanlıkta bu nesneleri seçmeye çalışmaktan ibaretti. Ne var ki, bu sabah Mugo bir türlü dikkatini veremiyordu. Bunun yalnızca bir rüya olduğunun farkında olsa da, gözlerine düşmek üzere olan soğuk damlanın düşüncesiyle ürperiyordu. Bir, iki üç; battaniyeyi bedeninden sıyırdı. Kalkıp yüzünü yıkadı ve ateşi yaktı. Köşedeki kap kacağın arasında duran bir miktar mısır ununu fark etti. Mısır ununu ocaktaki süfuryanın* içine koydu, su ekledi ve tahta bir kaşıkla karıştırmaya başladı. Sabahları lapa yemeyi seviyordu. Ama ne zaman kahvaltıda lapa yese, aklına tutukluyken yediği yarı pişmiş lapalar geliyordu. Geçmiş nasıl da bulaşıcı, her şey tekerrür ediyor diye düşündü; sonraki gün de aynı dün ve ondan önceki gün gibi olacaktı.

En son bulunduğu tevkif kampı Maguita'dan ayrıldığından bu yana süregelen günlük rutini tekrarlamak için bir çapa ve pala aldı. Thabai'nin öteki tarafında kalan parselin yeni şeridine ulaşmak için tozlu köy yollarından geçmek zorundaydı. Ve Mugo her zamanki gibi bazı kadınların ondan önce sokağa çıktıklarını fark etti, bazılarıysa kocalarına ve çocuklarına çay yahut lapa yapmak için çelimsiz sırtlarında taşıdıkları su fıçılarıyla kamburlaşmış halde nehirden dönüyorlardı. Güneş doğmuştu. Ağaçların, barakaların ve insanların yere düşen gölgeleri ince ve uzundu.

Barakaların birinden çıkan Warui "Nasılsın bu sabah?" diye seslendi.

---

* Kenya, Tanzanya ve çevresinde kullanılan, tutacaksız, derin bir tür pişirme kabı. (ç.n.)

"İyiyim." Mugo her zamanki gibi yoluna devam etmeye davrandı; ama Warui konuşmaya hevesliydi.

"Erkenden tarlaya gireceksin ha?"

"Evet."

"Ben de hep öyle derim. Toprağa daha yumuşakken gireceksin. Güneş doğduğunda seni tarlada bulacak ki, senin rakibin olmasın. Ama tarlaya senden önce ulaşırsa... Hmm..."

Köyün ihtiyarlarından Warui, yüzündeki kırışıklıklara, saçındaki ve çenesindeki beyaz tutamlara keskin bir renk katan yeni bir gömlek giyiyordu. Mugo'ya yiyecek yetiştireceği toprak şeridini veren de oydu. Mugo tutukluyken, devlet onun parseline el koymuştu. Warui konuşmayı sevse de, Mugo'nun ketumluğuna da saygı gösterirdi. Ama bugün Mugo'ya taze bir ilgiyle, hatta merakla bakıyordu.

"Kenyetta'nın* bize söylediği gibi" dedi, "bunlar Uhuru na Kazi** zamanları." Durup yere tükürdü. Mugo onun karşısında biraz utanarak duruyordu. "Barakan nasıl? Uhuru*** için hazır mı?" diye devam etti Warui.

"Baraka iyi, iyi" dedi Mugo ve izin istedi. Köyde ilerlerken Warui'nin son sorusunun anlamını çözmeye çalışıyordu.

Thabai büyük bir köydü. Bir sürü tepenin üzerine kurulmuştu: Thabai, Kamandura, Kihingı ve Weru'nun bazı kısımları. Beyazadamın kılıcının halkı ormandaki kardeşlerinden korumak için insanların boynunda olduğu 1963'te bile, saman damların ve kerpiç duvarların alelacele hep birlikte örüldüğü 1955'teki halinden pek bir şey kaybetmemişti. Bazı barakalar parçalanmış, küçük bir kısmı yıkılmış olsa da, köy, düzenini korudu; belli bir mesafeden, yakılmış bir kurban gibi gökyüzüne dumanların yükseldiği büyük bir saman yığını gibi görünüyordu.

---

* Jomo Kenyatta: Kenya'nın kurucu devlet başkanı. (ç.n.)

** Svahili dilinde "çalışma özgürlüğü". (ç.n.)

*** Svahili dilinde "özgürlük" anlamına gelen kelime. Aynı zamanda Afrika'da, özellikle Kenya, Tanzanya ve Uganda'da "bağımsızlık günü" Uhuru olarak anılır. (ç.n.)

Mugo kendinden utanırmış gibi başı hafif eğik, yere bakarak yürüyordu. Warui'yle karşılaştığı anı kafasında tekrar canlandırmaya dalmışken, birinin seslendiğini duydu. Durup, koltuk değneğiyle topallayarak gelen Githua'ya bakmaya başladı. Githua iyice yaklaşınca esas duruşa geçti, yırtık şapkasını kaldırdı ve haykırır gibi bağırdı:

"Siyahadamın özgürlüğü adına, seni saygıyla selamlıyorum." Sonra da komik bir tavırla başını eğerek kendince selam verdi.

"Sen... Sen iyi misin?" diye sordu Mugo nasıl tepki vereceğini bilemeden. İki üç çocuk hemencecik toplanmış, Githua'nın maskaralığına gülüyorlardı. Githua önce cevap vermedi. Gömleği yırtıktı, yakası kirden koyu koyu parlıyordu. Pantolonunun sol bacağı katlanmış ve toplu iğneyle tutturulmuştu. Aniden Mugo'nun elini tuttu:

"Nasılsın adamım! Nasılsın adamım! Tarlaya erkenden gittiğini gördüğüme sevindim. Uhuru na Kazi. Ha! Ha! Ha! Pazarları bile. OHAL'den önce ben de senin gibiydim; beyazadam kurşunlarıyla beni bu hale sokmadan önce, iki elimle de çalışabiliyordum. Senin bu hevesini gördükçe kalbim dans edecek gibi oluyor. Uhuru na Kazi. Şef, seni selamlıyorum."

Mugo elini çekmeye çalıştı. Kalbi hızlı hızlı atıyordu ve ne söyleyeceğini bilemiyordu. Çocukların kahkahaları onun bu sıkıntısıyla artıyordu. Githua'nın sesi aniden değişti:

"OHAL bizi mahvetti" dedi titrek bir sesle ve aniden çekip gitti. Mugo onu izleyen gözleri üzerinde hissederek, hızla yoluna devam etti. Nehirden dönen üç kadın onu görünce durdular. İçlerinden biri bir şeyler diyerek bağırdı; ama Mugo ne cevap verdi ne de onlara baktı. Koşarak kaçan bir adam gibi toz kaldıra kaldıra yürüyordu. Yine de yürürken kendine sorular sormaya devam ediyordu: "Bugün benim neyim var? Neden insanlar bana merakla bakıyorlar? Bacaklarıma bok falan mı bulaşmış yoksa?"

Ana caddenin sonuna varmıştı; burada yaşayan yaşlı kadının kaç yaşında olduğunu kimse bilmiyordu: Her zaman ora-

daydı kadın, eski ve yeni köyün ayrılmaz bir parçasıydı. Kadın eski köyde sağır ve dilsiz oğluyla birlikte yaşıyordu. Adı Gitogo'ydu oğlunun ve hayvansı kaba saba bir sesle ve ellerini kullanarak konuşurdu. Yakışıklıydı, yapılı bir vücudu vardı, genç adamların günlerini konuşarak geçirdikleri Eski Rung'ei çarşısında en sevilen kişilerden biriydi. Zaman zaman buradaki adamlar dükkân sahipleri için getir götür işleri yapar ve -bazılarının umursamazca tanımladıkları üzere- "pantolonlarını sıcak tutmak için ceplerine koysunlar diye" üç beş kuruş kazanırlardı. Gülerek paranın vakti gelince parayı çekeceğini (arkadaşlarını çağırırlar dostum!) söylerlerdi.

Gitogo lokantalarda ve kasaplarda sık sık getir götür işleri yapar, başkalarının taşımaya yanaşmadığı ağır yüklerin altına girerdi. Kaslarını göstermeyi severdi. Rung'ei ve Thabai'de kulaktan kulağa aktarılan dedikodulara göre, onun uzuvlarının ağırlığını hissetmiş çok kadın vardı. Akşamları biraz şekerle et alıp, eve, annesine götürürdü. Annesinin yüzü aydınlanır, kırışıklıklarının arasında bir gençlik ışıltısı belirirdi. Ne evlat ama, diyecekti insanlar sağır ve dilsizin annesine olan düşkünlüğünden etkilenerek, ne iyi adam!

Bir gün Thabai ve Rung'ei'deki insanlar, silah kuşanmış siyah ve beyaz askerlerin ve en son Churchill'in Hitler'e karşı verdiği savaşta görülmüş olan tankların ortasında buldular. Havada barut kokusu vardı, insanlar midelerini tutuyordu. Bazıları kendilerini tuvaletlere kilitlediler; bazıları bakkallardaki şeker ve bakliyat çuvallarının arasına gizlendiler. Bazısı ormana doğru köyden kaçmaya çalıştıysa da, özgürlüğe çıkan bütün yolların kapatıldığını gördüler. İnsanlar köy meydanındaki pazar yerine toplandılar. Gitogo koşarak bir dükkâna girdi, tezgâhın üzerinden atlarken, az kalsın boş çuvalların arasına çömelmiş dükkân sahibinin üzerine düşüyordu. El hareketleriyle ve karman çorman seslerle bir şeyler söylemeye çalıştı, gözleriyle çaktırmadan askerleri işaret etti. Aptalca bir dehşete kapılmış olan dükkân sahibi Gitogo'ya boş boş bakıyordu.

Gitogo'nun aklına birdenbire barakasında tek başına oturan yaşlı annesi düştü. Kafasında kötü kötü şeyler, kanlı sahneler dönmeye başladı. Arka kapıdan hızla çıktı, annesinin korumasız kalmasının tedirginliğiyle tarlalara doğru bir çitin üzerinden atladı. Telaşla eve, annesine gidiyordu: Görüntüler aklında dönüp duruyordu. Yalnızca onun kasları annesini koruyabilirdi. Ağaçların arasındaki kamuflaj ceketli beyazadamın kendisine bağırdığını görmedi: "Dur!" Koşmaya devam etti. Arkasından vuruldu. Kollarını havaya kaldırdı. Yüzüstü yere yığıldı. Kurşun kalbine değmişti. Asker olay yerinden ayrıldı. Mau Mau teröristlerinden biri daha etkisiz hale getirilmişti. İhtiyar kadın olan biteni duyduğunda yalnızca "Aman Tanrım" diyebilmişti. Görenler kadının ağlamadığını, hatta oğlunun nasıl öldüğünü bile sormadığını söylüyordu.

Mugo, tevkif kampından döndüğünden beri, yaşlı kadını defalarca barakasının dışında görmüştü. Ve her defasında sanki kadın onu tanıyormuş gibi tedirgin olmuştu. Kadının küçük suratı kırış kırıştı. Küçük gözlerinde hayat dolu bir bakışa rastladığı da oluyordu; ama genellikle bakışları ölüydü. Dirseğinin etrafına boncuklar, boynuna bir sürü bakır zincir, ayak bileklerine de deniz kabuklarına benzer taşlar takıyordu. Hareket ettiğinde bağıran bir keçi gibi çıngırdıyordu. Mugo'yu en çok rahatsız eden, gözleriydi. Kadının karşısında daima çıplak hissediyordu. Bir gün kadına bir şeyler söyledi. Ama kadın ona bakmakla yetindi, sonra da arkasını döndü. Mugo reddedilmiş hissetti, yine de yalnızlığı, içinde merhametin müziğini çalıyordu sanki. Kadına yardım etmek istemişti ve bu his içini ısıtmıştı. Kabui dükkânlarından birinden biraz şeker, mısır unu ve çıra alıp akşam kadının yanına gitti. Baranın içerisi karanlıktı. Oda bomboştu ve duvarların içindeki boşluklardan soğuk rüzgârın ıslığı duyuluyordu. Kadın ocağın yanında, yerde yatıyordu. Mugo teyzesinin barakasında keçi ve koyunlarla birlikte ocağın yanında yerde yattığı geceleri hatırladı. Keçilerin sıcaklığından faydalanmak için

onlara sokulurdu. Sabahları yüzü ve kıyafetleri ocaktan gelen külle kaplanmış, elleri ve ayaklarıysa keçilerin pisliklerine bulaşmış halde olurdu. Nihayetinde keçilerin kokularını duymaz olmuştu. Tüm bu düşüncelerin arasında, Mugo kadının onu tanıyarak göz hapsine aldığını hissetti. Mugo birden kadının ona dokunabileceği hissiyle ürperdi. İğrenerek dışarıya koştu. Bu yaşlı kadınla temasında kaderine etki edecek bir şeyler vardı galiba.

Bugün zihnini en meşgul eden şey bu düşünceydi; çünkü tekrar barakaya gitmek ve kadınla konuşmak istiyordu. Aralarında bir bağ vardı, bu bağı yaratan belki de kadının da onun gibi yalnız yaşamasıydı. Barakanın kapısında duraksadı, kararlılığı önce tereddüde dönüştü, sonra hepten kayboldu. Kadının onu delice bir kahkahayla çağırmasından korkarak hızla uzaklaşmaya başladı.

Tarladayken kendini boşlukta hissetti. Toprakta hiç mahsul yoktu, sadece gakaraku, micege, mikengeria, bangi gibi kurumuş otlar vardı... Güneş de, çevresi de hasta ve donuk görünüyordu. Çapa her zamankinden daha ağırdı; tarlanın işlenmemiş kısmı hevessiz kaslarını şimdiden yormuştu. Biraz kazdı, sonra su dökme ihtiyacı duydu, patikanın yanındaki çitlere kadar geldi. Warui, Githua ve kadınlar ona neden öyle davranmışlardı? Mesanesi onu yanıltmıştı; işeyebildiği birkaç damlanın her birini büyülenmiş gibi izledi. Kilise için giyinip kuşanmış iki kadın, koca adamın şeyiyle oynadığını görüp kıkırdadılar. Aptal gibi hisseden Mugo işine döndü.

Çapayı kaldırdı, toprağa düşürdü; tekrar kaldırıp tekrar indirdi. Toprak sanki hemen altında köstebek tünelleri varmışçasına yumuşaktı. Kuru ve boş toprağı duyabiliyordu. Devrildi. Havalanan tozlar her yerini sardı, sonra da saçlarına ve kıyafetlerine yerleşti. Sol gözüne toz girdi. Sinirle çapayı atıp gözünü ovalamaya başladı. İki gözünden de sızlayarak yaşlar iniyordu. Oturdu. OHAL'den önce toprağın onda yarattığı heyecan nereye kaybolmuştu?

Mugo'nun babası ve annesi öldüklerinde yoksuldular, tek çocuklarını Mugo'nun teyze dediği uzak bir akrabalarına bırakmışlardı. Waitherero altı tane evlenmiş kızı olan bir duldu. Sarhoş olduğunda eve gelir ve Mugo'ya bu gerçeği hatırlatırdı.

"Dişi balçık" derdi dişsiz dişetlerini göstererek; sanki Mugo Tanrı'yla bir olup ona komplo kurmuş gibi azgın bir bakışla Mugo'yu süzerdi. "Beni görmeye bile gelmiyorlar artık... Gülüyor musun sen? Senin penisinin ederi ne? Aman Tanrım, elime bıraktıkları şu herifin nankörlüğüne bak. Bana geleceğine, babanla mezara gitmen lazımdı. Bunu aklından çıkarma da, gülmeyi kes."

Bazen, parasının kayıp olduğundan şikâyet ederdi.

"Ben çalmadım" diye cevap verirdi Mugo çekinerek.

"Evde sadece sen ve ben varız. Ben çalmış olamam, değil mi? Kim aldı o zaman?"

"Ben hırsız değilim!"

"Ben yalan mı söylüyorum yani? Para buradaydı, onu buraya koyarken gördün. Şu haline bak, keçilerin kıçında sürünüyorsun."

Sürekli insanların onu öldürmeye niyetlendiklerinden şikâyet eden ufak tefek bir kadındı; ona göre midesine kırık cam parçaları ve kurbağa koymuşlardı; yemeğine ya da içeceğine zehir koymak istiyorlardı.

Ama yine de, bira bulmak için dışarıya çıkmaktan kendini alıkoyamazdı. Kocası yaşındaki adamlara musallat olur, zorla içki ısmarlatırdı. Bir gün eve çok sarhoş geldi.

"O adam, Warui... Beni yerken içerken nefes alırken görmekten nefret ediyor... O sinsi herifin... gülüşü... senin gibi... Öksürürken... sürünüyor... Git ona katıl..."

Warui'nun öksürüğünü taklit etmeye çalışırken sendeleyip yüzüstü düştü; düşerken içindeki biranın ve diğer pisliklerin tamamı yere saçıldı. Mugo, kadının öldüğünden korkarak ve biraz da bunu umut ederek keçilerin arasına saklandı. Sabahleyin kadın, Mugo'ya pisliğin üzerine toprak dökmesini söyle-

di. Keskin koku Mugo'yu çarpmıştı. O kadar çok tiksinmişti ki, ne konuşabiliyor ne de ağlayabiliyordu. Dünya ona karşıydı sanki, önce onu annesinden ve babasından ayırmıştı, sonra da onu bu yaşlı kocakarıya muhtaç etmişti.

Kadın güçsüz düştükçe, Mugo'dan daha da çok nefret etti. Mugo ne yaparsa yapsın, kadına yaranamıyordu. Yetersizlik hissinin pençesine düşmüştü. Kadın her defasında Mugo'yu yıkacak bir şey buluyordu; mesela kıyafetleri, yüzü ya da elleri hakkında gururunu paramparça edecek bir soru soruyordu. Mugo kadının düşüncelerini umursamamaya çalışıyordu; ama onun o çarpık gülüşüne ve bakışlarına gözlerini nasıl kapatabilirdi ki?

Tek arzusu teyzesini öldürmekti.

Bir akşam bu delice fikir zihnini ele geçirdi, hiddetlendikçe hiddetlendi. O gece Waitherero ayıktı. Balta ya da panga kullanmayacak, kadını boğazından yakalayıp çıplak elleriyle boğacaktı. Bana kuvvet ver Tanrım, "Bana kuvvet ver..." Kadının örümceğe yakalanmış bir sinek gibi çırpınışı izledi; kadının boğuk iniltileri arasında merhamet için yalvarışlarını duydu. Daha da sıkı bastırdı, kadının ellerinin arasındaki gücü tam olarak hissetmesini sağladı. Parmak uçları kana bulandı, nefessiz kalmıştı; kendi cesaretinden büyülenmişti adeta.

"Niye bana öyle bakıyorsun?" diye sordu Waitherero boğuk bir sesle gülerek. "Hep söyledim, çok tuhaf birisin; öz annesini öldürebilen insanlara benziyorsun."

Mugo ürktü. Kadının onun içini görmesi acı vericiydi.

Waitherero yaşlılıktan ve aşırı içkiden birdenbire öldü. Kızları evlendiklerinden bu yana ilk defa barakaya geldiler, Mugo'yu görmezden geldiler ve kadını sorgusuz sualsiz, gözyaşı dökmeden gömdüler; sonra da evlerine döndüler. Tuhaf bir şekilde, Mugo teyzesini özledi. Artık hiç akrabası kalmamıştı. Birilerini istedi, ona iyi ya da kötü hissettirmesi fark etmezdi; yakını sayılacak herhangi biri olsundu. Yeter ki, yalnız kalmasın, kimsesiz olmasın.

Toprağa döndü. Çalışacak, terleyecek ve başarı ve servet kazanarak toplumun onu tanımasını sağlayacaktı. Bu onun için toprağı yarmak demekti: Tohumları gömmek ve yeşil yaprakların toprağı yarıp dışarıya çıkmasını izlemek, bitkileri olgunluğa eriştirmek ve sonra mahsulü toplamak; işte bunların tümü kendine yarattığı dünyanın parçaları ve göğe yükselen hayallerinin arka planıydı. Ama sonra hayatına Kihika girdi.

Mugo eve her zamankinden daha erken gitti. Çok iş yapmamıştı ama yine de yorgundu. İzlendiğini ya da takip edildiğini bilen ama bunu yürüyüşüyle ya da davranışlarıyla belli etmek istemeyen bir adam gibi yürüdü. Akşam dışarıda ayak sesleri duydu. Ziyaretçisi kim olabilirdi ki? Kapıyı açtı. Bir anda bütün gün hissettiği duygular karıştı ve korku ve nefrete dönüştü. İhtiyar Warui grubun en önünde duruyordu. Onun ardında nehirdeki kadınlardan biri, Wambui duruyordu. Bu defa eksik dişlerini ve alt çenesini göstererek gülümsüyordu. Üçüncü adam Kihika'nın kız kardeşiyle evli olan Gikonyo'ydu.

"İçeri gelin" dedi endişesini zar zor gizleyen bir sesle. İzin istedi ve tuvalete gitti. Tüm bu insanlardan kaçmak istedi... Artık umrumda değil... Artık umrumda değil. Tuvaletin deliğine doğru çömeldi ve pantolonunu dizlerine kadar indirdi. Düşünceleri barakada oturan misafirlerinin görüntüleriyle çalkalanıyordu. Kokuşmuş tuvalete bir şeyler bırakmayı denedi ama başarılı olamadı. Pantolonunu çekti, yine de çabaladığı için daha iyi hissediyordu. Misafirlerinin yanına gitti ve o anda, onlara hoş geldiniz demediğini fark etti.

"Parti bizi sana elçi olarak gönderdi" dedi Gikonyo, Mugo herkesin elini sıktıktan sonra.

"Parti mi?"

Wambui ve Warui bir ağızdan "Hareket'in* sesleri!" diye mırıldandı.

---

* Uhuru Hareketi: Afrikalı siyahların ekonomik ve politik özgürlüğünü hedefleyen hareket. (ç.n.)

İki

Hemen hemen herkes Hareket'in üyesiydi; ama kimse onun ne zaman doğduğunu kesin olarak bilmiyordu: Çoğuna, özellikle de nispeten genç nesilden insanlara göre geçmişten beri vardı; eylemlerin merkeziydi. İsmi değişiyordu, liderler gelip geçiyordu ama Hareket hep vardı, yeni vizyonlar belirliyor, giderek büyüyor ve güçleniyordu; Uhuru arifesinde denize değen bir ufuktan, büyük Göl'de dinlenen diğer ufka kadar uzanıyordu artık.

Söylenenlere göre, Hareket'in kökleri beyazadamın Tanrı'nın ulağı olduğunun mucizevi bir kanıtı olan kitabını iki elinde tutarak ülkeye geldiği günlere kadar gidiyordu. Dili tatlıydı beyazadamın, tevazusu dokunaklıydı. Başlarda, insanlar

"kelebekler gibi giyinmiş insanlar gelecek" diyen Gikuyu kâhinini duymazdan geldiler. Teni güneşten haşlanan yabancıya geçici barınaklar kuracağı yerler verdiler. Barakalar tamamlanınca, yabancı başka bir bina daha yaptı. Ve buraya insanların ibadet edebileceği ya da adaklar adayabileceği Tanrının Evi dedi.

Beyazadam onlara denizin ötesinde kudretli bir kadının bir tahtta oturduğu ve kadın ve erkeklerin onun otoritesi ve ihsanının gölgesi altında dans ettikleri bir başka ülke olduğunu anlattı. Kadın, Agikuyu'yu da gölgesinde korumaya hazırdı. Derisi haşlanmış ve kararmış kısmı soyulup dökülmüş olan bu tuhaf adama güldüler. Sıcak su kafasına da zarar vermiş olmalıydı.

Yine de tahtta oturan o kadınla ilgili anlattıkları kalplerinde bir yere dokunmuştu, kendi tarihlerinin çok derinlerinde bir yerlere. Çok, çok uzun yıllar önceydi. O zamanlar Agiyuku topraklarına kadınlar hükmederdi. Erkeklerin hiçbir özellikleri yoktu, onlar yalnızca kadınların heves ve ihtiyaçlarını karşılamak için vardılar. Zorlu yıllardı. Kadınların savaşa gitmesini beklediler; özgürlük savaşında birlikte hareket etmek için gizlilik yemini ederek bir isyan örgütlediler. Bir seferde bütün kadınlarla yatacaklardı; çünkü kadınların savaştan aşka ve rahatlamaya aç döneceklerini biliyorlardı. Geri kalanını kader halletti: Kadınlar hamile kaldılar; yönetimin el değiştirmesine çok azı direnebildi.

Ama bu olay, kadınların bu coğrafyadaki iktidarının sonu değildi. Yıllar sonra bir kadın lider çıktı ve Muranga'nın büyük bir kısmını hâkimiyeti altına aldı. Çok güzeldi. Danslarda yuvarlak kalçalarını bir o yana bir bu yana sallardı; dalgalı saçları adımlarının ritmiyle salınırdı. Tüm bunlar ve süt beyazı dişleri erkeklerin arzuyla dudaklarını şapırdatmalarına neden olurdu. Genci, yaşlısı, hepsi utanmazca onun konağının etrafında takılır ve hayallere kapılırdı. Kadın kendine, daha az ayrıcalığa sahip diğerler erkeklerin kıskandıkları genç savaşçılar seçti.

Yine de çoğu erkek onun egemenliğini kabul ediyordu; hiçbiri onun katılacağı dansları kaçırmıyor, çoğu uzun uzun onun kalçalarını seyrediyordu. Bir gece, şüphesiz onu çepeçevre saran hayranlığın etkisiyle kendinden geçti kadın. Bütün kıyafetlerini çıkardı ve ay ışığında çırılçıplak dans etti. Bir anlığına tüm erkekler kadının çıplak bedeninin gücünden etkilendiler. Ay kadınla oyun oynamıştı: Kadının yüzünde bir coşkunluk, bir can çekişme hali ve neşe gezindi. Belki o da, bunun her şeyin sonu olduğunu biliyordu: Bir kadın asla halk arasında çıplak yürüyemez ya da dans edemezdi. Ve tahtından indirildi.

İsa'ya gelince, başta anlayamadılar; nasıl olur da Tanrı onun bir ağaca çivilenmesine izin verebilirdi? Beyazadam o her kavrayışı aşan Sevgiden bahsetti. Bir insanın dostları uğruna canını vermesinden, diye okudu kara kaplı küçük kitabından, daha yüce bir sevgi duyamaz hiçbir insan.

Din değiştirenler, bu topraklara yabancı olan bir inançtan bahsetmeye başladılar. Tanrı'nın eli tarafından korunan hiç kimseye bir zarar gelmeyeceğini ispat etmek için kutsal yerlere ayak bastılar. Beyazadam, ihtiyaçlarını karşılamak için kısa sürede daha fazla toprak edinme gereği duyar oldu. Şimdiden saman çatılı barakayı yıkmış, yerine daha sağlam bir bina inşa etmişti. İhtiyarlar buna karşı çıktılar. Onlar beyazadamın güleç yüzünün ardına baktılar ve bir sıra kızıl yabancının gelmekte olduğunu gördüler; bu defa ellerinde İncil değil kılıç vardı.

Waiyaki* ve diğer savaşçı liderler silahlandılar. Mugo wa Kibiro** tarafından dillendirilen demir yılan*** iç bölgeleri sömürmek üzere Nairobi'ye doğru hızla harekete geçti. Yılanı hareket ettirebilecekler miydi? Yılan, onların küçümseme çabalarına

* Waiyaki Wa Hinga: Sömürge yönetimine karşı direnişi başlatanlardan, Kikuyu Kabilesi şefi, İngilizler tarafından 1892'de öldürüldü. (ç.n.)

** 19. yüzyılda Kikuyu kabilesinde yaşamış bir kahin. (ç.n.)

*** Mugo wa Kibiro'nun kehanetlerinde "çok sayıda ayağı olan bir solucana benzeyen demir yılan" olarak tasvir edilen ifade, demiryolu olarak yorumlanır. (ç.n.)

gülerek tutundu toprağa. Ateş ve duman püskürten bambu çubuklarıyla karşılık verdi beyazadam; tehditkâr kahkahası, Waiyaki tutuklanıp sahilde elleri kolları bağlandıktan çok sonra bile insanların kalplerinde yankılanmaya devam etti. Anlatılanlara göre, Waiyaki daha sonra Kibwezi'de yüzü toprağa dönük halde canlı canlı gömülmüştü; koruyucu gölgesi karaların ve denizlerin üzerine düşen Hıristiyan kadına yıllar sonra meydan okuyacaklara bir uyarıydı bu.

O zamanlar kimse fark etmemişti; ama geriye bakınca Waiyaki'nin kanının içinde bir tohum taşıdığı görülebiliyordu; bu tohum toprakla yayılıp harekete can verdi.

Bu sırada misyoner merkezleri yeni liderler çıkardı; Firavun'un iyi ürünlerini yemeyi reddettiler ve öteki çocuklarla çim kesip tuğla yapmayı seçtiler.

İnsanlar Harry Thuku'ya* baktıklarında, Tanrı'nın mesajını taşıyan bir adam gördüler. Firavun'un yanına git ve ona de ki: "Halkımı salıver, halkımı salıver." Ve insanlar Harry'yi çölde takip edeceklerine ant içtiler. Kemerlerini sıktılar, Kenan diyarı kıyılarına ayak basana kadar susuzluğa ve açlığa, gözyaşlarına ve kana hazırlandılar. Toplanıp, ondan bir işaret gelmesini beklediler. Harry beyazadamı reddetti ve onun halkı topraklarından ve özgürlüğünden eden hayırseverliğini ve koruyuculuğunu lanetledi. Beyazadama yüksek sesle mektuplar okuyarak onları hayrete düşürdü; halkın vergilerden duyduğu memnuniyetsizliği, beyaz yerleşimcilerin topraklarında zorla çalıştırılanları ve ilk büyük savaştan sonra Tigoni ve çevresinde pek çok siyahı evsiz ve topraksız bırakan asker yerleşimini konu alan mektuplardı bunlar.

Harry onlardan Hareket'e katılmalarını istiyordu ve birlikte kuvvet bulacaklarını söylüyordu.

Evlerinde ondan bahsediyorlardı; kahvelerde, pazar yerlerinde ve Pazar günleri Gikuyu Bağımsız Kiliselerine giderken

---

* 1895-1970, modern Afrika milliyetçiliği hareketinin Kenyalı önderlerinden biridir. (ç.n.)

ona methiyeler düzüyorlardı. Ağzından çıkan her söz haber haline geliyor, bir tepeden diğerine, tüm coğrafyaya yayılıyordu. İnsanlar bir şeyler olmasını bekliyordu. Köylünün isyanı yakındı.

Ama beyazadam uyumuyordu. Genç Harry zincirlere vuruldu, Waiyaki'nin canlı canlı gömüldüğü delikten güç bela kurtuldu. Bekledikleri işaret bu muydu yoksa? İnsanlar Nairobi'ye gittiler; vali onlara Harry'lerini geri verene kadar Eyalet Meclisi Binası'nın dışında günlerce ve gecelerce beklemeye yemin ettiler.

O zamanlar genç bir adam olan Warui cenaze alayına katılmak için Thabai'den onca yol yürümüştü. Bu büyük eylemi asla unutmayacaktı. Jomo Kenyatta* ve diğer Hareket liderleri 1952'de tutuklandığında, Warui 1923'teki bu eylemi hatırlayacaktı.

"Gençlik bizim Harry için yaptığımızı Jomo için yapmalıydı. Onca erkek ve kadının oluşturduğu o büyük kalabalıkla boy ölçüşecek bir şey görmedim hayatımda" diye nutuk çekiyordu sakalını nazikçe çekiştirerek. "Oradaki ve şuradaki tepelerden, her yerden geldik. Çoğumuz yürüdük. Bazılarımız yanımızda yiyecek bile getirmedik. Hepimiz yanımızda ne kadar kırıntı varsa, olanı paylaştık. Orada gördüğüm çok devasa bir sevgiydi. Yere düşen bir fasulye tanesi bile hemen çocuklar arasında paylaşılıyordu. Üç gün Nairobi'de bekledik, özgür Harry için kanlarımızla yeminler yazdık."

Dördüncü gün şarkı söyleyerek ilerlemeye başladılar. Süngülü silahlarıyla bekleyen polis ateş açtı. Üç adam kollarını havaya kaldırdı. Yere düştüklerinde yumruklarıyla toprağı kavradıkları söylenir. Kalabalığın üzerine bir yaylım ateşi daha açıldı. Bu defa bir adam ve bir kadın düştü. Kanları etrafa saçıldı. İnsanlar farklı yönlere koşuyorlardı. Büyük kalabalık birkaç saniye içinde dağılmıştı; Eyalet Binası'nın önündeki yüz on beş sahtekâr izleyiciden başka kimse kalmamıştı.

* 1894-1978, Kenya'nın kurucu devlet başkanı. (ç.n.)

"Son anda bir şeyler yanlış gitti" dedi Warui ve sakalını çekiştirmeyi bıraktı. "Belki de silahlarımız olsaydı..."

Köylülerin isyanı başarısız olmuştu; kabile savaşlarını bitiren o yüce kadının hayaleti sükûnete kavuşmuştu. Artık mezarında huzurla yatabilirdi.

Genç Harry ülkenin ücra bir köşesine sürgün edildi. Hareket bir süre umutsuzluğa sürüklendi. Ama işte tam da bu sırada alev gözlü adam ortaya çıktı. O zamanlar onu çok az kişi tanıyordu; ama elbette, sonradan dünya onu "Alevden Mızrak"* olarak tanıyacaktı.

Mugo bir keresinde beyazadamın topraklarından yeni gelmiş olan Kenyatta'nın konuşacağını duyup, Rung'ei Çarşısı'nda bir Hareket mitingine katılmıştı. Miting öğleden sonra başlayacaktı; ama miting alanı saat daha on olmadan hıncahınçtı. İnsanlar dükkânların çatılarına çıkmışlardı. Ağaçlardan sarkan keçiboynuzu salkımlarına benziyorlardı. Mugo konuşmacıları rahatça görebileceği bir yere oturdu. O zamanlar Thabai'de meşhur bir marangoz olan Gikonyo birkaç adım ötesinde oturuyordu. Marangozun yanında sekiz tepenin en güzel kadını olarak bilinen Mumbi vardı. Bazıları onu Wangu Makeri'ye** benzetirdi.

Miting bir saat sonra başladı. İnsanlar Kenyatta'nın mitinge katılmayacağını öğrendiler. Ama yine de Muranga'dan ve Nairobi'den bir sürü konuşmacı gelmişti; Hareket'in kabileler arasındaki sınırları yıktığını gösteren Nyanzalı bir Luo*** konuşmacısı da aralarına katılmıştı. Thabaili Kihika kalabalıktan büyük alkış alan konuşmacılardan biriydi. Artık Harry'nin zamanında olduğu gibi beyazadama mektuplar gönderircesine konuşmuyordu.

"1920'de değiliz. Artık istediğimiz şey eylem, derdimizi anlatacak bir rüzgâr" dedi, Thabaili kadınlar saçlarını ve kıyafet-

* Burning Spear; Kenyatta'nın önadı olan Jomo'nun İngilizce karşılığı. (ç.n.)
** Kenya'nın sömürge dönemindeki ilk kadın lideri. (ç.n.)
*** Batı Kenya, Doğu Uganda ve Kuzey Tanzanya'da yaşayan bir etnik grup. (ç.n.)

lerini çekiştirip keyifle çığlık atarken. Bu toprakların çocuklarından olan Kihika kurtuluşun kahramanlarından biri olarak tanınıyordu. Kihika'yı daha önce tepede defalarca gören Mugo, bu adamın böyle bir gücü ve bilgisi olduğunun farkına varmamıştı o güne dek. Kihika Kenya'nın tarihini, beyazadamın gelişini ve Parti'nin doğuşunu bir bir özetledi. Mugo, Gikonyo ve Mumbi'ye baktı. Gözleri Kihika'ya odaklanmıştı; hayatları onun ağzından çıkacak sözlere bağlıydı sanki.

"Onların kilisesine gittik. Beyaz kaftanlı Mubia İncil'i açtı ve dedi ki: 'Haydi dua etmek için diz çökelim.' Diz çöktük. Mubia dedi ki: 'Gözlerimizi kapatalım.' Kapattık. Biliyorsunuz ki, sözleri okuduğu için onun gözleri açıktı. Biz gözlerimizi açtığımızda ise, topraklarımız gitmişti ve silahlı birlikler nöbetteydi. Mubia, servetimize kavuşmak için, ona hiçbir varlığın dokunamayacağı cennete gitmeyi beklememizi öğütleyerek sözleri okumaya devam etti. Ama o kendi servetine dünyada kavuştu, bizim dünyamızda!"

İnsanlar güldüler. Kihika onlara katılmadı. Ufak tefek bir adam olmasına rağmen sesi güçlüydü. Önemli sözlerin üzerine basa basa, tane tane konuşuyordu; dünya ve cennet kelimelerini, sanki onları söylediği şeylerin doğruluğuna tanık olarak onları çağırıyormuş gibi vurguluyor, büyük bir fedakârlıktan bahsediyordu.

"Gün gelecek, sizler ve ben telaş içindeki bir ulusun çağrılarını duyduğumuzda kardeş kardeşten, anne oğlundan vazgeçecek."

Mugo boğazının daraldığını hissetti. Onu pek etkilemeyen bu sözleri alkışlayamıyordu. Hangi hakla böyle bir çocuk, muhtemelen Mugo'dan daha genç olan bir çocuk böyle konuşabiliyordu? Nasıl bir kibirdi bu? Kihika nasıl da kolayca kandan bahsediyor diye düşündü Mugo, gördüğü manzara karşısında burnuna gelen kan kokusuyla midesi bulanmaya başlamıştı. Ondan nefret ediyorum diye düşündü birden ve korktu, aklından neler geçtiğini merak ederek Mumbi'ye baktı.

Mumbi'nin bakışları kardeşine sabitlenmişti. Herkesin gözü platformdaydı. Mugo da dönüp konuşmacıya baktığı anda tuhaf bir kıskançlık hissine kapıldı. Tam o anda gözleri buluştu ya da Mugo suçluluk hissiyle öyle sandı. Kısa bir anlığına oradaki kalabalık ve hatta tüm dünya sessizliğe gömülmüş gibi geldi. Yalnızca Kihika ve Mugo vardı. Mugo'nun kalbinde bir şeyler serbest kalmak için çırpınıyordu; dehşet ve nefretin verdiği yoğun heyecandı bu.

"İzleyin ve dua edin" dedi Kihika dinleyicilere o büyük Svahili atasözünü hatırlatarak: "*Kikulacho Kimo nguoni mwako.*"*

Kihika kalabalığa bahsettiği büyük fedakârlığı kendisi yaptı. Jomo ile diğer liderlerin 1952 Ekimi'nde tutuklanmasından kısa süre sonra, Kihika ormana çekilip gözden kayboldu. Bir süre sonra Thabai ve Rung'eili bir avuç genç adam da peşinden gitti.

Kihika'nın en büyük zaferi, ünlü Mahee işgaliydi. Mahee, Rift Vadisi'nde yıllarca Beyaz Dağlık diye bilinen şeyin kalbi olan büyük bir polis garnizonuydu. Mahee'de de toplama kamplarına gönderilmek üzere olan kadınlar ve erkekler için transit bir hapishane vardı. Merkezî bir konumdaki Mahee beyaz yerleşimcilerin moralini yüksek tutmak ve onları korumak için Rift Vadisi'nde dağılmış olan diğer polis ve asker birliklerine silah ve cephane gönderirdi. Günün herhangi bir saati Mahee'de durup baktığınızda, ülkenin en güzel vadilerden birinin sert duvarlarla, görkemli bir biçimde koruma altına alındığını görebilirdiniz. Duvarlar dağlık araziye kadar çıkardı, küçük tepeciklerden oluşan sıralar, bazısının tepesi yontulmuş, bazısıysa kepçelerle oyulmuş ve yanardağ ağızları, sis ve gizemin içinde kaybolurdu.

Geceleri vadi, Mahee'nin aydınlık çevresi dışında karanlığa gömülürdü. Sessizdi. Bekçiler hayatlarını aylaklıkla geçiren beyaz polislerin izinden gittiklerinden, biraz da Mahee'nin

* "Sizi tüketen şey giysilerinizin içindedir." (ç.n.)

kendisi herhangi bir saldırıya karşı sağlam bir kale olduğu için etrafı gözleyecek birkaç nöbetçi bırakarak çoktan sarhoş olmuş ve uyumaya gitmiş olurlardı. Gece birdenbire borazan, trompet, boru ve teneke sesleriyle yarıldı. İçeriden, hapishaneden Uhuru feryatları yükselmeye başladı. Erken saatlerde içtiği viskinin büyüsünden bu kargaşayla koparılan görevli polis içgüdüsel olarak telefona uzandı. Aynı zamanda hem pantolonunu giymeye, hem de telefon etmeye çalışıyordu. Birdenbire ahizeyi kaldıran eli düştü, pantolonu yere indi. Telefon kabloları kesilmişti. Mahee dışarıdaki birliklerden yardım alamıyordu. Gafil avlanan polis, Kihika'ya çok zayıf bir direniş gösterebildi ve adamları darmadağın oldu. Bazı polisler duvarlardan atlayarak güvenli yerlere kaçtılar. Kihika'nın adamları hapishanedekilerin gecenin içinde kaybolmalarına engel olmadı. Garnizon ateşe verildi ve Kihika'nın adamları, Waiyaki'nin ve Genç Harry'nin zamanında akla hayale gelmeyecek boyutta bir savaşı sürdürebilmek için yeni erzakları, silahları ve cephaneyi yanlarına alarak ormana geri döndüler.

Halk, Kihika'yı beyazadamın kâbusu ilan etti. Onun dağları yerinden oynatabileceği ve gökyüzünden şimşekler indirebileceği söyleniyordu.

Başına ödül kondu.

Ölü ya da diri Kihika'yı getirene çok büyük miktarda para verilecekti.

Bir yıl sonra Kihika, Kinenie Ormanı'nın kenarında tek başına ele geçirildi.

Buna inanabiliyor musunuz? Ağaçları ve dağları yerinden oynatabilen adam, kumun ve dikenli çalıların arasında yüzüstü sürünerek 10 mil gidebilen adam, beyazadamın eline geçmişti.

Kihika işkence gördü. Bazıları, ondan ormanın sırlarını öğrenmeye çalışan Özel Şube polislerinin, anüsünden bir şişe soktuğunu söylüyordu. Bazılarıysa tahttaki yeni kadının elini sıkmak için kendisine çok para ve İngiltere'ye bir yolculuk teklif edildiğini söylüyordu. Ama o konuşmamıştı.

Bir Pazar günü, onun bir zamanlar özgürlük ağacını sulayacak kan yağmurundan bahsettiği alandan çok da uzak olmayan Rung'ei Çarşısı'nda halka açık bir şekilde idam edildi. İç Güvenlik Kuvvetleri ve polis, bu isyancının ağaçtan sarkan cesedini görmeleri ve ders almaları için insanları Thabai'den ve diğer tepelerden zorla getirdi.

Ancak Hareket buna rağmen canlı kaldı ve halkın da dediği gibi, Kihika'nın ardında bıraktığı yaraların üzerinde büyüdü.

Üç

"Çok uzun kalmayacağız" dedi Gikonyo kısa bir sessizlikten sonra. "Aslında seni Perşembe günü yapılacak Uhuru kutlamaları için görmeye geldik.

Gikonyo'yo baktığınızda onun 13 yıl önce Mumbi'yle evlenip, Mumbi'nin diğer taliplerini deliye döndüren adam olduğuna inanamazdınız: Mumbi onda ne bulmuştu? Böylesine güzel bir kadın, nasıl gözleri kapalı bir halde yoksulluğa razı gelmişti? Hapishaneden eve dönüşünden beri geçen dört yılda Gikonyo, Thabi'deki en zengin adamlardan biri haline gelmişti. Yakınlarda 20 dönümlük bir çiftlik almıştı; Rungei'de Gikonyo adında bir bakkalı vardı ve daha geçenlerde ikinci el bir ticari kamyon edinmişti. Üstelik insanların söylediğine göre,

hiçbir tevkif kampının ezemediği ruhuna bir övgü olarak, Hareket'in yerel kolunun başkanlığına seçilmişti. Gikonyo, herkesin olmak istediği şeyin bir sembolü olarak saygı duyulan ve hayranlık uyandıran biriydi: Oldukça bağımsız, herhangi bir girişimde başarıya ulaşmak için gereken emeği veren biri.

"Ne... Ne istiyorsunuz?" diye sordu Mugo gözlerini Warui'ye dikerek.

Warui'nin hayatı bir anlamda Hareket'in hikâyesiydi. Genç Harry'nin mitinglerinde bulunmuştu, kendi okullarını inşa etmeye uğraşan insanlarla birlikte çalışmıştı ve 20'lerde Jomo'nun konuşmalarını dinlemişti. Warui, Nairobi Belediye Meclisi'nin gördüğü son çalışanlardan biriydi, iktidar onun alın yazısıydı.

Jomo hakkında hep "Harika şeyler yapacak" derdi. "Bunu onun gözlerinde görebilirsiniz."

Warui ocağın durduğu yere baktı. Taşın üzerinde boğum yeri ve camının kenarları islenmiş bir gaz lambası duruyordu.

"Thabai Köyü'nde yaşayanlar, yani bizler kendi payımıza düşeni yapmalıyız" diye başladı. Sesi alçak olsa da tüm odayı dolduruyordu. "Evet, kendi bildiğimiz gibi dans etmeliyiz. Çünkü Thabai'nin hiçbir zaman savaşta kaybettiği oğullarının adını utandırmasına izin vermememiz lazım. Hayır. Ölü olsalar bile, onları bizimle olmaları için yüceltmeliyiz. Halkımız için özgürlüğün şarkısından daha güzel bir şarkı var mı? Doğrusu, bunu çok uzun, uykusuz geceler boyunca bekledik. Bizden öncekiler, bugün güneşi görmek için yaşayan bizler ve hatta yarın doğacak olanlar bu festivale katılmalı. Wiyathi'yi* elimizde tuttuğumuz gün, aynı su kabağından su içmek isteyeceğiz, evet, aynı su kabağından."

Bu sözlerin ardından sessizlik çöktü. Herkes kafasında bu kelimeleri döndürüyormuş gibi görünüyordu. Kadın boğazını temizleyerek, sözü Warui'den devraldığını belirtti. Mugo kadına baktı.

* Wiyathi: Özgürlük. (ç.n.)

Wambui çok yaşlı olmamasına rağmen, dişlerinin çoğunu kaybetmişti. OHAL sırasında köyden ormana, oradan tekrar köylere ve şehirlere sırlar taşımıştı. Nikaru, Njoro, Elburgon ve Rift Vadisi'nin içinde ve dışında yer alan diğer yerlerdeki yeraltı hareketlerini biliyordu. Onun bir keresinde kalçalarına bağladığı bir kayışla, kasıklarının hemen yanında silah taşıdığına dair rivayetler vardı. Uzun, geniş ve ağır kıyafetler giyerdi, ihtiyarlığın ve yaşlılıktan gelen çürümenin resmi gibiydi. Silahları Naivasa'ya götürüyordu. Bir talihsizlik sonucu, ülkenin başına bela olan, yollarda sıra sıra dizili asker ve polis birliklerinden birine yakalanmıştı. İnsanları dükkânların arkasındaki meydana toplamışlardı. Arama sırası ona gelmişti. Dişleri ağrımaya başladı, dudaklarını büktü ve inledi. Ağzının kenarlarından çenesine salya akmaya başladı. Gikuyu polisi onu ararken Svahili dilinde fısıldadı: Pole mama.* Başka sevimli sesler de çıkardı ve aramaya devam etti. Göğsünden başladı, koltukaltlarını yokladı. Aşama aşama ölümcül noktaya, aşağıya doğru ilerliyordu. Ve birden Wambui çığlık attı. Polis afallamış bir halde duraksadı.

"Zamane çocukları" diye başladı. "Hiç utanmanız yok mu? Sırf beyazadam size emrediyor diye gerçekten annenin şeyine mi dokunacaksın?.. Seni doğuran kadının... Tamam öyleyse, ben kıyafetlerimi çıkarayım, sen de böylece rahat rahat annen yaşındaki bu kadına bak. Bunun hayatının geri kalanında sana ne faydası olacak acaba?"

Gerçekten kıyafetlerini tek tek çıkaracak ve çıplak kalacak gibi yaptı. Adam gönülsüzce yüzünü başka tarafa çevirip "Tamam, hadi yürü" dye homurdandı. "Sıradaki!"

Wambui bu hikâyeyi hiçbir zaman kendisi anlatmadı; ama hiçbir zaman yalanlamadı da. İnsanlar ona bununla ilgili bir şeyler sorduklarında esrarengiz bir şekilde gülümsemekle yetinirdi.

* Üzgünüm anne. (ç.n.)

"İçmeye başlamadan önce her zaman yere birazcık bira döken büyüklerimiz gibi" dedi Wambui. "Neden böyle yapıyorlardı, biliyor musun? Çünkü aşağıdakilerin ruhlarını asla unutmuyorlardı. Biz de oğullarımızı unutamayız. Ve Kihika o kadar büyük bir adamdı ki..."

Mugo taburesinde kaskatı oturuyordu. Warui, barakayı ürkütücü ve kötü bir şekilde, belli belirsiz aydınlatan lambaya baktı. Wambui dirseklerini dizlerine dayayıp çenesini avuçlarının içine aldı. Gikonyo dalgın dalgın boşluğa bakıyordu.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu Mugo, sesindeki telaş seziliyordu.

Birdenbire kapı yüksek sesle çalmaya başladı. Herkes bir anda kapıya döndü. Merak odadaki tansiyonu yükseltmişti. Mugo kapıyı açmaya gitti.

"General!" diye haykırdı Warui yeni misafir içeri girer girmez. Mugo iki adamın arkasında yürüyordu. Bir tanesi uzun, düzgün tıraşlı, kısacık saçlıydı. Kısa olanın saçları örgülüydü. Bunlar Uhuru genel affı sayesinde ormanı yeni terk etmiş özgürlük savaşçılarıydı.

"Otursanıza... Şöyle, yatağa..." dedi Mugo ve kendi ses tonuna şaşıp kaldı. Çok yaşlı, çok çatlak... Bugün... Bu gece... Her şey bir tuhaf... İnsanların bakışları ve tavırları beni korkutuyor... Aslında gerçekten korkmuyorum... Çünkü... Benim gibi bir adamın hayatı çok önemli değil... Ve... Ve... Ve... Tanrım... Önemsemekten vazgeçtim... Ben... Hayır... Önemsemiyorum... Bu iki adamın gelişi yükselen gerginliği kırmıştı; şimdi herkes konuşuyordu. Barakanın içi kısık sesli mırıltılarla dolmuştu. Wambui, saçları örgülü adama Uhuru hazırlıklarıyla ilgili bir şeyler anlatıyordu. Bu adam ormanda Yüzbaşı Koina olarak bilinirdi. Uzun olansa General, General R.'ydi.

"Kurban! Kurban!" diye bağırdı Koina gülerek. "Bırakın eti yiyeyim artık. Bütün bir koç. Ormanda sadece bambu filizi ve vahşi hayvan eti yiyorduk..."

"Kurban eti olduğunu nereden biliyorsun?" diye araya girdi Wambui kahkahaya katılarak.

"Ah, çünkü biz kestik... Sonra da etini yedik. Günde iki kez ibadet ederdik ve Avrupalıların çiftliklerinden silah almayı umduğumuz günlerde, bir kez de fazladan dua ederdik. Yüzümüz Kenya Dağı'na dönük olurdu:

'Mwenanyaga, sana yalvarıyoruz, gizlenme yerimizi koru
Mwenanyaga, sana yalvarıyoruz, üzerimize yumuşak bir bulut kondur
Mwenanyaga, sana yalvarıyoruz, düşmanlarımızın ardında ve önünde bizi savun
Mwenanyaga, sana yalvarıyoruz, yüreklerimize cesaret sal
Thai thathaiya Ngai, Thaai.'*

Şarkı da söylüyorduk:
'Asla dinlenmeyeceğiz
Toprağımız olmadan,
Gerçek özgürlüğe ulaşmadan
Kenya siyah halkın ülkesidir.'

Herkes susmuş, Koina'nın şarkısını dinliyordu. Şarkının sözleri, neşeli ezgisine rağmen dertliydi. Anî, neredeyse rahatsız edici bir sessizlik oldu. Bunların hiçbiri gerçek değil... Az sonra bu rüyadan uyanacağım... Barakam boş olacak ve kendimi her zaman olduğu gibi yalnız bulacağım... Gikonyo kuru kuru öksürdü. Warui birden lafa daldı:

"Üşüttün mü? Hep diyorum, bugünün gençliği gücünü kaybetti. En ufak bir hastalığa bile direnemiyorlar. Bizim zamanımızda geceler boyunca ormanda Masaileri** bekleyerek yattığımızı biliyor musunuz? Rüzgâr ensemizde eserdi. Kıyafetlerimiz çiyden sırılsıklam olurdu. Ama yine de sabahları tek bir öksürük bile duymazdık. Küçücük bir öksürük bile olmazdı."

* Barış hüküm sürsün insan ve Tanrı arasında. (ç.n.)
** Kenya ve Tanzanya'da yaşayan bir etnik grup. (ç.n.)

İki özgürlük savaşçısı Warui'ye baktı. Yedi yıldan fazla bir süredir ormanda yaşayan adamlar Warui'nin iddiasına karşı çıkmadı.

"Dua ne ki?" diye sordu birdenbire General R. bir önceki konuyu devam ettirerek. "Dualar Kihika'ya yardım etmedi, oysa Kihika duaya inanmıştı. Hatta her gün İncil okurdu ve nereye giderse gitsin yanında götürürdü. Şunu asla anlayamıyorum: Neden Tanrı tuzağa yaklaşmaması konusunda uyarmak için bir sözcük, yalnızca tek bir sözcük fısıldamadı kulağına?"

"Tuzak mı?" diye sordu Gikonyo hemen. "Kihika'nın ihanete uğradığını mı söylemeye çalışıyorsun?"

"Radyo bir sürü adamının öldürüldüğü bir çatışmada ele geçirildiğini söylemişti" dedi Wambui.

General R., bu taze merakın tadını çıkararak ağırdan alıyordu. Bir süre dalgın bir şekilde yere baktı.

"O gün birisiyle buluşmaya gidiyordu. Gizlice bilgi toplamaya ya da Bölge Müdürü Robson gibi tehlikeli karakterlerin işini bitirmeye genellikle tek başına giderdi. Ama yine de bana her zaman planlarını anlatırdı. O gün hiçbir şey söylemedi. Çok heyecanlı görünüyordu. Hatta mutlu gibiydi. Ama birileri onu oyalayınca sinirlenmişti. Yine söylüyorum, hiçbir zaman İncil'ini unutmazdı; ama o gün İncil'ini ardında bıraktı. Belki de uzun süreceğini düşünmemişti."

General R. el yordamıyla ceplerini yokladı ve küçük bir İncil çıkarıp Gikonyo'ya uzattı. Warui ve Wambui heyecanla küçük çocuklar gibi kafalarını uzattılar. Gikonyo İncil'i karıştırarak siyah ve kırmızı kalemlerle altı çizili bölümlere göz attı. Parmakları hafifçe titriyordu. Mezmur 72'de iki ayetin altı kırmızıyla çizilmişti.

"Bu kırmızı çizgiler ne?" diye sordu Wambui merakla.
"Biraz okusana" dedi Warui.
Gikonyo okumaya başladı:

"Mazlumlara hakkını versin, yoksulların çocuklarını kurtarsın, zalimiyse ezsin.

Çünkü yardım isteyen yoksulu, dayanağı olmayan düşkünü o kurtarır."*

Bir kez daha derin bir sessizlik oldu, sonra General R. devam etti:

"Aslında Kihika, Bölge Müdürü Robson'ı vurduğu günden sonra bambaşka bir adama dönüşmüştü. İşte bu yüzden bugün buraya geldik."

General R. Bütün bu sözleri tek bir noktaya bakarak söylemişti. Sessizce, kalbindeki soruları yöneltiyormuşçasına sözlerini seçerek konuşuyordu. Birdenbire gözlerini Mugo'ya dikti ve odadaki herkesin bakışları Mugo'ya çevrildi.

"Senin o gece Kihika'yı koruyan adam olduğuna inanıyorum. Bu yüzden tutuklandın ve tevkif kampına gönderildin, öyle değil mi? Bunu bilmek istiyoruz. Kihika sana köyden birileriyle buluşacağını söylemiş miydi o hafta?"

Mugo'nun nefesi kesildi. Konuşmaya kalksa ağlayacaktı, kafasını salladı ve önüne baktı.

"Sana Karanja'dan bahsetmedi mi?"

Mugo tekrar kafasını salladı.

"Tek bilmek istediğimiz buydu. Bize yardım edebileceğini düşünmüştük." General R. tekrar derin bir sessizliğe gömüldü.

"Bir dakika, kimin aklına gelirdi ki..." Warui cümleye başlamıştı; ama birden sustu. Wambui'yse General R.'nin verdiği haberlerden çok, cebinden çıkardığı İncil'den etkilenmiş gibiydi.

"Bir İncil! Sanırsınız babası bir papazdı.." diye mırıldandı. "Oğlumuz bir rahip olmalıymış.."

"Rahipti de zaten... Özgürlüğümüzün rahibiydi" dedi Warui. Gikonyo zoraki güldü. Wambui ve Yüzbaşı Koina da ona katıldı. Mugo ve General R. gülmüyordu, ama içerideki gergin hava bir kez daha kırılmıştı. Gikonyo öksürdü ve boğazını temizledi.

* Zebur 72/4 ve 72/12. (ç.n.)

"General, bize neredeyse neden geldiğimizi unutturuyordunuz" dedi, şimdi sesi ritüellere zamanı olmayan bir işadamı gibi çıkıyordu. "Ama geldiğinize memnun oldum, çünkü bu sizi de ilgilendiriyor. Şöyle: Hareket ve köyün liderleri ölüleri onurlandırmanın iyi bir fikir olduğunu düşündü. Bağımsızlık Günü'nde köyümüzden ve bu tepeden özgürlük savaşında hayatını kaybedenleri hatırlayacağız. Kihika'nın adının ölmesine izin veremeyiz. O, anılarımızda yaşayacak ve tarih onun adını gelecek yıllarda çocuklarımıza taşıyacak." Duraksadı, doğrudan Mugo'ya baktı ve saf bir hayranlıkla ona konuştu: "Detaylara girmek istemiyorum... Ama hepimiz senin Hareket'te oynadığın rolü biliyoruz. Senin ve Kihika'nın isimleriniz birbirine bağlı. General'in de belirttiği gibi, kendi hayatını tehlikeye atarak Kihika'ya barınacağı bir yer verdir. Kihika'nın ormanda yaptığını sen burada Thabai'de ve tutukluyken tevkif kampında yaptın. İşte bu yüzden, bu önemli günde kurban ve biz yaşayalım diye ölenleri onurlandırmak için yapılacak merasimlere liderlik etmen gerektiğini düşünüyoruz. Törenin ayrıntılarını büyüklerimiz sana anlatacak. Senin için asıl önemli olan şey konuşma. Kihika'nın cesedinin asıldığı Rungei Çarşısı'nın orada büyük bir miting düzenliyoruz. Orada ana konuşmayı sen yapacaksın."

Mugo tam karşısındaki direğe bakıyor, Gikonyo'nun sözlerini kavramaya çalışıyordu. Karar vermek ona her zaman zor gelmişti. Sanki bir yandan sonuçlarını başlamadan belirleyemeyeceği bir dizi eylemi başlatmaktan gelen içgüdüyle geri çekilirken, diğer yandan bir şeylerin içine sürüklenmeye ya da esrarengiz bir şeytan tarafından bir şeylerin içine itilmeye başlamıştı; korkuyla ama kaderden büyülenmiş bir halde bu durumun yarattığı dalga hissiyle süzüldü ve dalganın doruğuna uzandı. Bu şeytani cazibe gözlerini ışıldatıyordu. Bedeni ölü gibi kaskatıydı.

"Ne diyorsun?" diye sordu Wambui, Mugo'nun bakışlarındaki yoğunluğu görüp sabırsızlanarak. Her zaman insanların

gözlerinden etkilenen Warui, bunu Mugo'ya da söylerdi: Gelecek vadediyor, büyük bir gelecek. Bilmeliydik. Gözlerinden okunuyordu. Bu kez şöyle dedi:

"Bütün gün konuşmana gerek yok. Çenelerinden salyalar akana kadar konuştukları için güzel konuşmaları mahveden bir sürü insan gördüm. Kalplere dokunacak birkaç söz yeter. Tıpkı o gün konuştuğun gibi."

"Anlamadım" dedi Mugo en sonunda.

"Biz Thabililer kahramanlarımızı onurlandırmak istiyoruz. Bu sana neden bu kadar zor geliyor?" diye sordu Warui.

"Nasıl hissettiğini biliyorum" dedi Gikonyo. "Yalnız kalmak istiyorsun. Ama unutma: Toplumda yalnız kalmak zordur, özellikle de senin pozisyonundaki bir adam için. Hayır, kararını şimdi vermen gerekmiyor. Ama cevabını kısa sürede duymak isteriz. 12 Aralık'a sadece dört gece var. "

Gikonyo bunları söylerken bir yandan da gitmek için ayağa kalkmıştı. Diğerleri de kalktılar. Gikonyo bir anlığına durup, söylemek isteyip de söylemediği bir şeyler var mı diye zihnini yokladı.

"Bir şey daha! Biliyorsun hükümet artık Hareket tarafından kontrol ediliyor. Ve şeflerin halk tarafından seçilmesine izin verecek. Buradakiler bu bölge için zamanı geldiğinde seni istiyorlar."

Dışarı çıktılar.

Mugo'nun ağzının kenarlarında hafif bir gülümseme oluşmaya başladı. Sebebi neşe, alaycılık ya da acı olabilirdi. Misafirlerin yarı açık bıraktıkları kapıyı kapattı ve yatağa oturdu. Gikonyo'nun söyledikleri, anlayamadığı o boşluğu yavaş yavaş aydınlatmaya başlamıştı. Ne istiyorlardı? Gerçekten ne istiyorlardı diye sordu kendine, elleriyle kafasını tutup kendisini güçlendirmeye çalışırken.

Mugo'nun barakasından çıkınca, Gikonyo, Wambui ve Warui orman savaşçılarından ayrıldı. Savaşçılar köyün sonundaki bir barakada kalıyorlardı. Parti'yi Hareket'in devamı olarak gören iki yerel ve hevesli parti üyesi barakayı onlara tahsis etmişti.

"Sence bize yardım edecek mi?" diye sordu Koina aniden.

"Kim?"

"O adam!"

"Mugo'yu diyorsun. Kihika ondan çok nadir bahsederdi. Aslında onu iyi tanıyıp tanımadığını bilmiyorum."

Yolun devamında hiç konuşmadılar. Koina beceriksizce gaz lambasını yakmaya çalıştı. Küçük kemikli, ince derili bir adamdı, yüzündeki ve ellerindeki damarlar belirgindi. General R. yatakta oturdu ve düşüncelere daldı. Koina ayakta durmuş, sarı ışığa bakıyordu.

"Gelgelelim, haini bulmamız gerekiyor" dedi General R. önceki bir sohbeti sürdürürcesine. Sesi kısıktı ve acımasız bir kararlılıkla konuşuyordu.

Koina hemen cevap vermedi. Kihika'nın gidişini ve geri dönmeyişini hatırladı. Kihika, elli ya da yirmi beş kişilik gruplardan oluşan üç yüzden fazla adama hükmediyordu. Gruplar Kinenie Ormanı'nın çevresindeki farklı mağaralarda ayrı ayrı kalıyorlardı ve yalnızca Mahee işgali gibi büyük eylemlerde bir araya geliyorlardı. Koina, Kihika'nın karşı karşıya bulunduğu tehlikeyi bu denli yok saymasından her zaman etkilenmişti. Bölge Müdürü Robson'ın işini bitirmesi zaten Longonot ile Ngong çevresindeki kamplarda ve hatta Nyandarwa'da bir efsane olmuştu. Koina, Kihika'ya karşı çok derin bir hayranlık duyuyordu. Bazı zamanlar şu yemini ederdi: "Onu asla terk etmeyeceğim. Tanrı'nın huzurunda yemin ediyorum ki, Kihika'yı asla terk etmeyeceğim. Ben inançsızdım. Kihika bana inanç verdi." Evet, Kihika ona siyahın gücünün farkına varmasını sağlayarak yeni biz öz vermişti. Koina bunu Mahee'yi ele geçirdikleri gün hissetmişti. Kihika'nın dönmesini beklerken,

siyahi gücün vücut bulduğunu derinden hissetmişti. Daha sonra büyük bir operasyon olduğunu haber veren öncü birlikler yolladılar. Haber yayıldı. General R. adamlarına diğer saklanma yerleri olan Longonot'da hızlıca inzivaya çekilmeye hazırlamalarını emretti. Kihika'nın tutuklandığını öğrendiler. Nijeri ağladı. O da, diğerleri gibi gözyaşlarını saklayamayan bir adamdı.

"Sence bir kadınla mı buluşacaktı?" diye sordu Koina.

"Hayır, sanmıyorum. Eğer bana onun hakkında söylediklerin doğruysa, bence adamımız Karanja."

"Githima'daki herkes bana aynı hikâyeyi anlattı. Ona arkadan yaklaşıp dokunursan kontrolsüzce titriyormuş. Karanlıkta asla yalnız dolaşmıyormuş. Akşam saat yediden sonra hiç kimseye kapısını açmıyormuş. Bütün bunlar suçluluğun işareti, ama..."

"Tanrım! O sürüngenin Kihika'nın katliyle herhangi bir ilgisi varsa!" dedi General R. ayağa sıçrayarak. Odada volta atmaya başladı. "Biz birlikte yemin ettik. Birlikte yemin etmiştik."

Koina, General'in sesindeki coşku ve hiddetten şaşkın bir şekilde yatağın üzerine oturdu. Koina ondan her zaman korkmuştu, hatta başkalarıyla birlikteyken onun yanında kendini küçük hissediyordu. İkisi de İkinci Dünya Savaşı'na katılmıştı. General, Burma'da savaşmıştı, Koina ise aşçı rütbesinin ötesine geçememişti. Savaştan sonra General terzi olarak çalışmış, Koina ise bir işten diğerine savrulup durmuştu. Son işi Koina'nın ilk görüşte nefret ettiği çirkin beyaz bir kızkurusu olan yaşlı Doktor Lynd'in yanındaydı. General'le gerçek anlamda tanıştıkları yer ormandı. General R., çatışmaların ortasındayken bile duygularına yenilmemişti. Kihika tutuklandığında General R. sakinliğini korumuş, hiçbir şaşkınlık ya da yenilgi belirtisi göstermemişti. O zamanlar gözyaşlarını tutamayan Koina, Kihika'nın ölümünü yıllar içinde unutmuş ve intikam konusunda herhangi bir zorunluluk hissetmemeye başlamıştı. Şimdi de coşkuyla ürperen kişi General'di. Koina volta atan

General'i görmezden gelerek çıplak barakaya baktı. Bir süfurya, iki tabak, boş şişeler ve bir su tenekesi sanki acılı bir şekilde yerde duruyordu. Boğazını temizledi:

"Belki de bir anlamı yoktur. Belki de her şeyi unutmamız gerekiyordur."

General R. birdenbire volta atmayı bıraktı, Koina'yı baştan aşağı süzdü. Koina oturduğu yerde huzursuzca kıpırdandı. General'in bakışındaki hiddeti hissetmişti.

"Unutmak mı?" diye sordu General R., Koina'yı azarlarcasına soğuk bir tonla. "Hayır dostum, haini bulmalıyız. Aksi takdirde bir hiç için yemin etmiş oluruz. Hainler ve işbirlikçileri devrimci adaletten nasibini almalı. Yarın Githima'ya geri dönmen ve Mwaura'yı ziyaret edip yeni plandan bahsetmen lazım."

Diğer üç temsilci Mugo'nun barakasından sessizce uzaklaşıyordu.

"Ne enteresan adam" dedi Wambui.

"Kim?" diye sordu Warui.

"Mugo."

"Acı çekiyor" dedi Gikonyo. "Kampta yaşamak nasıldır, bilir misiniz? Belki o kadar ağır mimlenmemişler için daha kolaydır. Ama Mugo yaftalanmıştı bir kere. Bu yüzden ona eziyet ettiler, ama buna rağmen yeminini bozmadı."

Gikonyo içinde yükselen duygulara şaşırarak "Hapishane gibi değil" diye devam etti. "Hapishanede olsan suçunu bilirsin. Cezanı bilirsin. Bir yıl, on yıl, otuz yıl fark etmez, kaç yıl sonra çıkacağını bilirsin."

Birdenbire kendini dizginleyip sustu. Karanlıkta Wambui'yi ya da Warui'yi tam olarak göremiyordu. Boşluğa konuşuyor gibiydi.

"İyi uykular" diye seslendi yakın zamanda yapılmış olan evin dışından.

Warui ve Wambui cevap vermeden yollarına devam ettiler. Bu boş sessizlik Gikonyo'nun yüreğini parçalamıştı. Binaya girmek istemiyordu. Oturma odasındaki perdelerin arasından ve pencereden ışık sızıyordu. Mumbi hâlâ onu bekliyor olmalıydı. Neden yatmaya gitmemişti ki? Nereye gittiğini bilmeden ışıktan uzaklaştı. Wambui ve Warui'nin yanındaki çıkışına kendi kendine içerlemişti. Neden Mugo'nun barakasında duygularını kontrol edememişti ki? Bir erkek hiçbir zaman sızlanmamalı. Gikonyo için çalışmak peşini bırakmayan hatıralardan kurtulmasını sağlayan bir uyuşturucu gibiydi.

Bir ev inşa etmişti. Köyün en iyi ve modern eviydi bu, varlık içindeydi, ülkenin siyaset sahnesinde küçük de olsa bir rolü vardı; yoksul bir marangoz olduğu günlerden çok farklı bir noktadaydı. Ama bütün bunlar onun tat almasını sağlayamıyordu. Yemek yiyordu, ama yemekten zevk aldığı için değil, yaşamak zorunda olduğu için.

Köy çok geride kalmış, karanlık koyulaşmıştı. Yepyeni bir deneyim yaşarmışçasına, bir anda yalnız olduğunu hatırladı ve boşluktaki sesleri dinledi. Uzak bir mesafeden kaldırımda yankılanan adımları duyuyor gibiydi. Adımlar ona yaklaşıyordu. Giderek hızlandıkça hızlandı. Adımlardan uzaklaşmaya çalışıyordu. Ama ne kadar hızlı yürürse yürüsün adımların sesini daha şiddetli duyuyordu. Hızlı hızlı soluk alıp veriyordu. Soğuk havaya rağmen ter içinde kalmıştı. Birden çılgınca koşmaya başladı. Kalbi delicesine atıyordu. Kaldırımdaki ayak sesleri artık çok yakındaydı. Kalbinin sesiyle ritim tutturmuştu sanki. Birileriyle konuşmak zorundaydı. Bir başka insanın sesini duyması gerekiyordu. Mugo. Peki ama bu insan sesi ihtiyacı da neyin nesiydi şimdi? Onlar olmadan altı yıl toplama kamplarında yaşamamış mıydı? Belki de sadece onu anlayabilecek bir insanın sesini duymak istiyordu. Mugo. Birden koşmayı bıraktı. Kaldırımdaki ayak sesleri uzaklaşmaya başladı. Tekrar gelecekti, tekrar gelip ona musallat olacağını biliyordu. Mugo'yla konuşmam lazım. Mugo'nun iki yıl önce

bir toplantıda söylediği sözler Gikonyo'ya dokunmuştu. Mugo biliyor olmalıydı.

Mugo'nun barakasına ulaştığında kararlılığını yitirmişti. Kapının önünde durdu, çalıp çalmamak konusunda tereddütlüydü. Mugo'ya ne anlatacaktı ki? Orada tek başına dikildiği için kendini aptal hissetti. Belki de yarın gelse daha iyiydi. Belki başka bir zaman, başka birinin önünde nasıl kalbini parçalayacağını daha iyi bilecekti.

Evde hâlâ onu bekleyen Mumbi onun için yemek hazırladı. Gikonyo gün boyu hiçbir şey yemediğini hatırladı birden. Mumbi karşısına oturup onu izledi. Birkaç lokma yiyip geri kalanını bıraktı, iştahı kaçmıştı.

"Çay yapsana" dedi homurdanarak.

"Bir şeyler yemen lazım" dedi Mumbi yalvarırcasına. Küçücük burnu odadaki ışıkta parlıyordu. Gözlerindeki ve sesindeki yakarış yüzündeki soğukkanlı ifadeye ve güzel vücuduna tezat oluşturuyordu. Gikonyo cilalı maun masaya baktı; erkek erkeğe konuşmak için Mugo'yu aramalıydı belki de.

"Yemek istemiyorum" diye mırıldandı.

"Benim yaptığım yemeği yemek istemiyorsun."

Gikonyo sessiz kaldı. Tevkif kampında Mumbi'ye geri dönmenin hasretini çekmişti. Bu kadın, o kadın mıydı? Ona baktı. Mumbi yüzünü kapıya çevirdi. Ağlıyordu galiba.

"Hiçbir şey yemek istemiyorum" dedi yumuşayarak.

"Öyle olsun" diye fısıldadı Mumbi. Yan odadan çay fincanlarını, çayı, demliği, şekeri ve sütü getirdi. Ocağa biraz daha kömür atıp yanması için karıştırdı. Karanlıkta öylece duruyordu.

Gikonyo ceketinin iç cebinden eski bir not defteri çıkardı. Cebinde kalem aradı, çıkardığı kalemin ucunun kırılmış olduğunu görüp bir çakıyla sivriltti. Bir şeyler yazdı; bir şeyler ekledi, çıkardı, çarptı ve iptal etti; bunu yapmak, şimdilik günün dönüşü ve yarınki işle ilgili şeyler dışında her şeyi unutmasına yardımcı oluyordu.

Mumbi ateşi geri getirdi, içi su dolu demliği ateşe koydu ve tekrar kocasını izlemek için oturdu. Beklentili, sahibinden bir işaret ya da tek bir söz bekleyen, onu duyduğu anda uçmaya hazır bir kuş gibi görünüyordu. Mumbi arzularını kontrol etmeyi, hayatın ve kaderin ona verdiğiyle yetinmeyi öğrenmişti.

"Mugo'yu görmeye mi gittin?" diye sordu.

"Evet."

"Bize önderlik edecek mi?"

"Düşünecek" dedi Gikonyo başını defterinden kaldırmadan.

"Bana da Wambui anlattı" diye daldı Gikonyo'nun düşüncelerinin arasına. Gikonyo cevap vermedi.

"Sen neden bir şey söylemedin?" diye devam etti. "Unutma, Kihika ve ben aynı rahimden geliyoruz."

"Ne zamandan beri seninle sırlarımızı paylaşıyoruz?"

Gikonyo böyle bir ses tonuyla konuştuğu için bir an kendinden nefret etti. Ona karşı her zaman kibar olmaya, onunla konuşurken içindeki kötücül hisleri ya da kargaşayı yansıtmamaya yemin etmişti.

"Üzgünüm" dedi Mumbi aşağılanmış hissederek. "Senin için bir hiç olduğumu unutmuşum."

Çay hazırdı. Kocasına ve kendisine birer bardak doldurdu. Sonra birden, sanki büyük bir güç onu teşvik etmiş gibi koltuğundan kalktı ve kocasının önünde durdu. Küçük ellerini Gikonyo'nun boynuna doladı. Gözleri ışıldıyor, dudakları titriyordu.

"Hadi konuşalım" diye fısıldadı.

"Ne hakkında?" diye sordu Gikonyo kafasını kaldırarak.

"Çocuk."

"Konuşacak bir şey yok" dedi Gikonyo acı bir tonla.

"O zaman bu gece yatağıma gel. Üç yıldır yalnızca seni bekledim."

Gikonyo kollarını boynundan çözüp onu hafifçe iterek "Senin neyin var?" dedi. "Lütfen otur. Ya da daha iyisi, git yat. Yorgunsun."

Mumbi kaskatı kalakaldı. Göğsü aldığı nefesle inip çıkıyordu. Bağıracakmış gibi ağzını açtı. Sonra birdenbire yerde duran örgüsünü kapıp yatak odasına koştu. Aslında yorgun hisseden Gikonyo'ydu, yorgun ve yaşlı. Dirseğini masaya yerleştirip kafasını sol eline dayadı. Sağ eliyle kalemini kaldırdı ve kargacık burgacık bir şeyler çizmeye çalıştı. Ama eli titriyordu. Kalemi düşürdü. Zorlanarak koltuğundan kalktı, lambayı aldı ve Mumbi'nin kapısına gidip birkaç saniye bekledi. Sonra da tereddütsüz bir şekilde kendi yatak odasına doğru ilerledi.

Ve Rab Musa'ya şöyle dedi,
Firavun'un yanına gir ve ona de ki,
Rab şöyle diyor,
Halkımı salıver.
Mısır'dan Çıkış 8:1

(Kihika'nın kişisel İncil'inde altı kırmızıyla çizilmiş satırlar)

Dört

Avrupalı ve Hintli göçmenlerin Kenya'ya egemen olmak için birbirleriyle mücadele ettikleri zamanlarda (o zamanlar iktidara yakın herhangi bir koltukta herhangi bir siyahın oturması fikri en cesur hayal gücünü bile aşardı) bir ziraat memuru olan Bay Rogers bir gün trenle Nairobi'den Nukuru'ya yolculuk ederken, Githima'daki en yoğun ormanı gördü ve planlarla dolup taşan aklı derhal oraya doğru çekildi. O günler için şaşırtıcı olsa da, tek tutkusu arazi ıslahıydı. Tren sert kayalıklardan büyük bir vadiye doğru inerken kendi kendine neden bir Orman Araştırma İstasyonu yok diye sordu. Daha sonra ormanı görmek için Githima'ya tekrar gitti. Kafasındaki plan şekillenmeye başlamıştı. İlgili herkese mek-

tuplar yazdı, hatta cevap alamasa da, pek çok kez valiyle görüşme talebinde bulundu. Deli olduğunu düşündüler: Kara Afrika'da bilim ha?

Githima ve bu yoğun orman, şeytani bir ruh gibi onu ele geçirdi. Dinlenemiyordu, tasarısıyla ilgili kendi kendine konuşup duruyordu. Herkese aynı şeyleri anlatmaya başlamıştı. Bir gün Githima Geçidi'nde ona bir tren çarptı ve hemen oracıkta can verdi. Daha sonra bölgede Ormancılık Araştırma İstasyonu kuruldu; onun ölümüne bir saygı gösterisi olarak değil, sömürge gelişim planının bir parçası olarak. Githima Ormancılık ve Zirai Araştırma İstasyonu çok geçmeden Avrupalı bilim adamlarının ve yöneticilerin akınına uğradı.

Rivayete göre adamın hayaleti hâlâ o geçitte dolanır ve her yıl Githima yerleşiminden bir insan kurban talep eder; en son kurbansa şişman, ayyaş ve ağzından küfür eksik olmayan meteoroloji memuru Doktor Henry Van Dyke'dı. Afrikalı işçiler her zaman Kenyatta'nın Lodwar ve Lokitaung'dan kurtulması halinde Van Dyke'ın kendini öldüreceğini söylerlerdi. Arabası Kenyatta'nın Maralal'dan dönüşünden kısa süre sonra trenin altında kalmıştı. Githima'daki insanlar, hatta düşmanları bile bu haberle dehşete düşmüştü. Bu bir kaza mıydı, yoksa intihar mı etmişti?

Githima Kütüphanesi'nde kitapların tozlarını alan, onları düzenleyen ve etiketler yazan Karanja, Doktor Van Dyke'ı oynadığı tuhaf bir oyunla hatırlıyordu: Afrikalı işçilerin yanına gelir, kolunu omuzlarına atar ve sonra birden kaba etlerine saldırırdı. Kurbanlarının omuzlarının üzerinden alkol kokan nefesini verirken elini hissedilir bir biçimde kalçalarına kaydırırdı. Sonra aniden yüksek sesle kahkahalar atmaya başlardı. Karanja kahkahalara içerlerdi; Dr. Van Dyke'ın onun bu kahkahalara katılmasını mı yoksa sessiz kalmasını mı istediğini bir türlü kavrayamazdı. Bu yüzden Karanja her zaman, Dr. Van Dyke'tan daha da fazla nefret etmesine yol açan gergin bir tebessümle dolaşırdı. Yine de adamın ölümü, arabasının ve be-

deninin tren tarafından paramparça edilmesi Karanja'nın kusmasına sebep olmuştu.

Karanja masanın üzerindeki tomardan boş bir etiket kalıbı aldı ve yazmaya başladı. Githima'ya gelen son kitaplar Nairobi Tarım Bakanlığı'na aitti. Biraz sonra zihni çevresindeki her şeyden kopan Karanja tamamiyle bilinçsizleşti. Aklında ne Uhuru ne de Dr. Van Dyke vardı artık. Yalnızca elindeki etikete yoğunlaşmıştı: TARIM BİLİMİ ÜZERİNE ÇALIŞMALAR CİLT. Birden odada bir adamın varlığını hissetti. Elindeki etiketi bırakıp etrafa göz attı. Yüzü karardı. Elinde titreyen kalemi güçlükle kontrol etmeye çalıştı.

"Neden içeri girmeden önce kapıyı çalmıyorsunuz ki?" diye çıkıştı kapıda duran adama.

"Çaldım, üç kere."

"Çalmadın. Her zaman burası babanın çiftliğiymiş gibi içeri dalıyorsun."

"Şu kapıyı çaldım işte."

"Kız gibi mi tıklattın? Neden sünnetli bir erkek gibi güçlü çalmıyorsun ki?" Karanja sesini yükseltirken bir yandan da anlatmak istediği şeyi vurgulamak için kuvvetle masaya vurmuştu.

"Annene sor. Onu becerdiğim için.."

"Annemi ağzına alma. Seni.."

"Tekrar da becerebilirim. Ya da kız kardeşini. Böylece onlar sana Mwaura'nın sünnetli bir adam olduğunu anlatırlar."

Karanja ayağa kalktı. İkisi de birbirlerine bakıyorlardı. Bir an için, sanki yumruklaşacaklarmış gibi bakıştılar.

"Bunu bana mı söylüyorsun ha? Sen kimsin ki bana bu kadar ağır hakaret edebiliyorsun?"

Mwaura'nın altdudağı titredi. Midesi ileri geri hareket ediyordu. Hızlı ve dolu dolu nefes alıyordu. Sonra birden bir şey hatırlamış gibi kendini frenledi ve dilini tuttu.

"Her neyse, özür dilerim" dedi ama sesinde hâlâ tehditkâr bir ton vardı.

"Dilemelisin de. Ne istiyorsun?"

"Hiçbir şey. Thompson seni görmek istedi, hepsi bu." Mwaura dışarı çıktı. Karanja'nın ruh hali gerginlikten endişeye döndü. Thompson ne istiyordu? Belki de ücret hakkında bir şey söyleyecekti. Haki üniformasının tozunu aldı, koyu renkli saçlarını şöyle bir taradı ve Thompson'ın ofisine giden koridordan hızla geçti. Kapıya kuvvetle vurdu ve içeri girdi.

"Bu da nesi? Neden hepiniz kapıyı bu kadar hızlı vuruyorsunuz ki?"

"Ben... Beni görmek istemişsiniz efendim" dedi Karanja ince bir sesle; ne zaman beyaz birinin huzuruna çıksa aynı pozisyonda, ayakları hafifçe ayrık, elleri arkada birleşmiş ve aşırı saygılı bir dikkatle dururdu.

"A evet, evet. Evimi biliyor musun?"

"Evet efendim."

"Koş ve Bayan Thompson'a bugün öğle yemeği için eve gelemeyeceğimi söyle. Şey, ıı... Bir dakika. Sana bir mektup vereceğim."

John Thompson yıllar içinde mektup yazmaya karşı aşırı bir düşkünlük geliştirmişti. Herkese notlar yazıyordu. Müdüre, kâğıt almak için kırtasiye ofisine ya da birkaç çivi için atölyeye kuryeler gönderiyor ve her ayrıntıyı dikkatle yazıyordu. Memuru bire bir görmenin daha kolay olduğu durumlarda bile mektup yollamayı tercih ediyordu.

Karanja notu aldı ve geçenlerde talep ettiği zamla ilgili Thompson'ın bir şeyler söylemesini umarak bir iki saniye oyalandı. Ama patronu yeniden masasının üzerindeki bir yığın kâğıda boş boş bakmaya başlamıştı bile.

John Thompson ve Bayan Dickinson onu ulakları gibi kullanıyorlardı. Karanja onların verdiği görevleri kırgın bir hevesle yapıyordu. Githima'da paralı çalışan kuryeler yok muydu? Bayan Dickinson kütüphaneciydi. Kocasından ayrılmış genç bir kadındı ve erkek arkadaşıyla beraber yaşadığını kimseden saklamıyordu. Çok nadiren ofise geliyordu; ofiste olduğunda

ise erkeklerin ve kadınların hepsi onu görmek için yığılıyor, ona bakıp gülüşüyorlardı ve hakkındaki fısıltılar gün boyu kulaktan kulağa dolaşıyordu. Doğu Afrika Safarisi'ne hayran biri olarak her zaman sevgilisine turlarında eşlik ederdi; ama rotayı bir kez bile tamamlamış değildi. Onun verdiği görevler Karanja'nın en nefret ettiği görevlerdi. Onu çoğunlukla, mesela iki köpeği için et almak üzere Afrikalıların mahallelerine gönderirdi.

Bugün gıcırdayan bisikletini sürerken, Karanja'nın kafası yine planlarla doluydu: Bu ayak işleri konusunda kesinlikle John Thompson'a şikâyette bulunacaktı. Hayır, en çok içerlediği şey bu görevler yahut işlerin angarya olması değil, bunlar yüzünden diğer Afrikalı işçiler arasında düştüğü durumdu. Yine de, her şeyi hesaba kattığında, Karanja beyaz insanların arasında kazandığı iyi ismi kaybetmektense bu aşağılanmaya katlanmaya devam edecekti. Bu isimle ve bu ismin ona getirdiği güçle yaşıyordu. Githima'da insanlar ondan gelecek bir şikâyet yüzünden işlerini kaybedebileceklerini düşünüyorlardı. Karanja onların korkularının farkındaydı. Ofisine gelen insanlara genellikle soğuk davranır, nasihatler verir ve homurdanırdı; böyle yaparak korkularını ve güvensizliklerini arttırıyordu. Ama aynı zamanda bu adamlardan korkuyordu da ve bu kötücül tavırlarını yaltakçı bir samimiyetle süslüyordu.

Thompsonların tek katlı evleri, özenle düzenlenmiş bodur çalılıklardan bir çitle çevriliydi. Girişteki ahşap kemeri kaplayan sarmaşıklar kemerin en tepesine kadar uzanıp oradan da hemen yandaki çitlere doğru uzanıyordu. Çitler çiçeklerden oluşan bahçeyi kapatıyordu; kırmızı zambaklar, gündüzsefaları, ayçiçekleri, begonviller... Ama rengârenk güller hepsinden ağır basıyordu. Bayan Margery Thompson kırmızı, beyaz, pembe, kısacası her renkte gül yetiştirmişti. Şimdi de bu rengârenk bahçenin içinden çıkıp kapıya gelmişti. Dar, beyaz bir pantolon ve sivri göğüslerine asılıymış gibi görünen bir bluz giyiyordu.

"İçeri gelsene" dedi kocasının yolladığı notu okuduktan sonra. Evde yalnız kalmaktan sıkılıyordu. Normalde uşağıyla ya da bahçıvanıyla konuşurdu. Bazen onlara sinirlenirdi ve bağırışlarının sesi tüm caddeyi kaplardı. Artık ikisi de yoktu ve son birkaç gündür onların evin ne kadar önemli bir parçası olduklarını fark ediyordu.

Bu eve daha önce hiç davet edilmemiş olan Karanja şaşırmıştı. Sandalyenin kenarına ilişti, huzursuz elleri dizlerinin üstündeydi, kadının göğüslerine bakmamak için amaçsızca tavanı ya da duvarları seyredip duruyordu.

Margery, Karanja'ya hissettirdiği korku ve rahatsızlıkta şehvetli bir güç olduğunu sezinledi. Neden kendisine bakamıyordu? Karanja'yı sık sık görüyordu; ama onu daha önce hiçbir erkek olarak düşünmemişti. Şimdi birdenbire onun kafasının içindeki düşünceleri merak etmeye başlamıştı: Ev hakkında ne düşünüyordu? Uhuru hakkında? Kendisi hakkında? Kafasında kurduğu hevesin akmasına izin verdi. İçinde beliren heyecandan hafifçe rahatsızlık duyarak ayağa kalktı.

"Çay ya da kahve içer misin? Ya da başka bir şey?"

"Ben... Benim gitmem lazım!" diye kekeledi Karanja dalgın bir biçimde.

"Kahve içmek istemediğine emin misin? Bayan Dickinson'ı boşver" dedi gülümseyerek; anlayışlı ve neredeyse durumdan memnun hissediyordu.

"Tamam" dedi Karanja sandalyesine biraz daha yerleşerek. Gözleri kapıyı ve ötesindeki çitleri arıyordu. Hâlâ arkasına yaslanıp rahat rahat oturacak cesareti yoktu. Ama aynı zamanda umutsuzca işçilerden birinin orada olup onun beyaz bir kadın tarafından, İdari Müdür'ün karısı tarafından ikram edilmiş kahvesini içtiğini görmesini diliyordu.

Margery mutfakta fincan ve cezveyle oyalandı. İçindeki tuhaf heyecandan utansa da, yine de o heyecanın gitmesine izin vermiyordu. Buna benzer bir utancı daha önce yalnızca bir kez yaşadığını hatırladı. Githima hostelinde Dr. Van Dyke ile dans

ettiği gündü. Rira felaketinin üzerinden çok geçmemişti. Adamın sarhoş nefesinden hem etkilenmiş hem de tiksinmişti. Akşam onu arabayla götürdüğünde doktorun gücüne teslim olmuştu. Doktorun kendisiyle sevişmesine izin vermiş ve hayatında ilk defa isyanın korkunç güzelliğini hissetmişti.

Odada beklerken Karanja o gergin huzursuzluğunun yerini başka bir arzunun aldığını fark etti. Acaba ona sorabilir miyim diye düşünmeye başladı. Belki de o, ona gerçekten istediği cevabı verebilirdi: Thompsonların İngiltere'ye geri dönmeleriyle ilgili çelişkili söylentilerin aslını. Karanja defalarca bu soruyu sorma niyetiyle kararlı bir şekilde yürüyüp Thompson'a doğru yönelmiş ama beyazadamın yanına yaklaştıkça midesinde soğuk sular çalkalanmaya, kalbi şiddetle gümbürdemeye başlamıştı. Kararlılığı her zaman aynı şekilde son bulmuştu: John Thompson'ı selamlayarak, sanki ileride bir yerlerde bir işi varmışçasına yanından yürüyüp geçmişti. Karanja söylentilerden değil, Thompson'ın söylentileri onaylamasından korkuyordu. Gerçeği bilmediği sürece hikâyeyi ona umut veren tek şekliyle yorumlayabilirdi: Siyahların hâkimiyetinin geri gelmesi beyaz gücün sona ermesi demek olamaz. Bölge Müdürü ve artık İdari Müdür olan Thompson, Karanja için gücün yenilmez bir simgesiydi. Öyleyse nasıl olur da giderdi?

Margery iki fincan kahveyle geri döndü.

"Kahvene şeker alır mısın?"

Otomatikman "hayır" dediği anda, ona söylentileri sormaya cesareti olmadığını anladı. Karanja çayı ve kahveyi bol şekerli içerdi.

Margery, Karanja'nın karşısına oturup bacak bacak üstüne attı. Fincanını sandalyenin koluna koydu. Karanja kendininkini halıya damlatma korkusuyla iki eliyle tutuyordu. Fincanı dudaklarına ve burun deliklerine her yaklaştırdığında ürküyordu.

"Kaç karın var?" diye sordu Margery. Bu onun Afrikalılara sormayı en sevdiği soruydu; bu ilgi eski aşçısının üç tane karı-

sı olduğunu öğrendiği gün başlamıştı. Margery bilmeden Karanja'nın kabuk bağlamış bir yarasını kaşımıştı. *Mumbi.*

"Ben evli değilim."

"Evli değil misin? Ben sizin hep... Bir eş alacak mısın peki?"

"Bilmiyorum."

"Bir arkadaşın var mı, kız arkadaşın?" Konunun peşini bırakmıyordu, iyice meraklanmıştı, sesinden samimi olduğu anlaşılıyordu. Ses tonundaki bir şey Karanja'ya dokunmuştu. Margery onu anlayacak mıydı? Anlayabilir miydi?

"Bir kadın vardı. Ben... Onu seviyordum" dedi cesaretle. Gözlerini kapadı ve ani ve büyük bir çabayla bir damla acı kahve içiverdi.

"Neden onunla evlenmedin?"

"Beni reddetti."

"Üzüldüm" dedi içli içli. Karanja bir anda kim ve nerede olduğunu hatırladı.

"Artık gidebilir miyim Memsahib*? Efendi için bir mesajınız var mı?"

Karanja'nın eve neden geldiğini unutmuştu. Kocasının gönderdiği notu tekrar okudu.

"Hayır, çok teşekkür ederim" dedi kapıda.

Karanja, Thompson'ın evinden ayrıldığında saat neredeyse on ikiydi. Margery'nin kaşıdığı yara bir süre daha sızladı. Sonra giderek neşelendi, Mwaura'nın onu evdeyken görmesini isterdi. Ayrıca evdeki uşağın da orada olmasını isterdi, böylelikle ziyaretinin haberi yayılırdı. Oysa şimdi anlatma işi kendisine düşmüştü ki, bunun ağırlığı ve gücü o kadar fazla olmayacaktı. Neredeyse öğle arası vakti olduğundan, ziyaretini ve içtiği acı kahveyi düşünerek Afrikalı bölgesindeki lokantaya gitti.

Lokantanın adı *Ecele Arkadaş*, kısaca *Arkadaş*'tı. Yağlı taş duvarlarıyla sinekler için oldukça bereketli bir mekândı. Si-

* Hint İngilizcesinde evli ve beyaz kadınlar için kullanılan saygınlık belirten hitap. (ç.n.)

nekler müşterilerin etrafında vızıldayıp duruyor, bardakların ve tabakların tepelerinde uçuşuyor ve hatta bazen masaya gelen yemekle haşır neşir oluyordu. Gıcırdayan masalar, teneke vazolara konmuş plastik güllerle süslenmişti. Restoranın mottosu duvar boyunca büyük harflerle yazılmıştı: AÇ VE SUSUZ OLANLARINIZ BANA GELSİN VE BEN DE SİZE İHTİYACINIZI VEREYİM. Kasanın durduğu masanın yanındaki bir başka kısmındaysa çerçeveli bir şiir asılıydı:

Bire bir'in adaletsiz sayılmasından bu yana
Güvenebileceğim tek bir adam göster bana
Üzüntüyle, güvendim birçoklarına,
Yani alacak için dostum, yarın gel buraya.

Arkadaş Githima'daki tek lisanslı restorandı.

Karanja, Mwaura'yı orada buldu. Kendine düşman yaratmanın hiçbir faydası olmaz; Karanja ne zaman çalışanlardan biriyle arası açılsa kendine bunu söylerdi.

"O olay için üzgünüm" dedi Karanja hızlıca, tavrında herhangi bir nezaket belirtisi yoktu. "Umarım bunu arkadaşlar arasındaki küçük bir fikir ayrılığı olarak yorumlarsın. Biliyorsun bazı insanlar bizim yaptığımız işi anlayamıyor, yani işte, bütün o bilimsel kitaplara etiket yazmak falan konsantrasyon istiyor. Eğer birisi açık kapıdan hiçbir uyarı vermeden içeri dalarsa sinirleniyorsun ve etiketleri mahvediyorsun. Emin ol sen de kütüphaneci kadını benim kadar iyi tanısan... Kadın resmen kocasından bir hiç yüzünden ayrılmış... Garson, iki fincan çay versene, acele... Neyse, Rung'ei'de ne var ne yok?"

Uzun boylu, sıska, derisi köseleye dönmüş John Thompson, Nairobi'ye gitmedi, öğle arasında Githima'da kalıp çalışma esnasındaki rutin hareketlerine devam etti: Yani ayağa kalktı, duvar tarafından vitrinli dolaba gitti, bir dosya çıkarıp masasına geri döndü; yanık yüzü sürekli dalgındı; sanki aklı, kendi-

sinden ayrı, çok uzakta ve çok eskide kalan bir yerlerde hayatına devam ediyordu. Her dosyayı tekrar dolaba koymadan önce, zayıf elleri ve açık renk gözleriyle dikkatle inceliyordu. Bir ya da iki kere oturuyor ve parmağını ağzının kenarındaki kırışıklarda gezdiriyordu.

Dönüşte, sanki odayı bir arada tutan formülü arıyormuşçasına, masanın üzerindeki temiz kurutma kâğıdına, kalemliğe, mürekkep şişesine, ofisinin temizlenmiş beyaz duvarlarına ve tavana daldı; aslında o an düşünceleri bir noktadan diğerine sıçramıştı, o kadar. Daha sonra Kenya'nın en eski gazetesi olan *Doğu Afrika Standart*'ın Pazartesi günkü sayısını alıp sandalyesinde arkasına yaslandı. Perşembe günü yapılacak olan Uhuru kutlamalarının hazırlıklarıyla ilgili haberleri okurken belli belirsiz bir ihanet duygusuyla ürperdi. Bu hissin sebebi, Haziran'dan beri kontrolü elinde bulunduran özerk yönetim yüzünden, artık gazetede çıkacak haberlerden haberdar olamamasıydı. Bildiği Uhuru haberlerinde de, yazılardaki olaylara fazlasıyla kabullenici bir biçimde yaklaşılmasından doğan tonda da aynı şeyi hissediyordu. İlk sayfada Başbakan'ın resmini gördü: Resme ikince kez bakamayıp derhal bir sonraki sayfaya geçti, sonra da bu tepkisi yüzünden kendinden utandı, ama yine de dönüp tekrar bakmak içinden gelmedi. Thompson, Edinburg Dükü'nün Kraliçe'ye vekalet edeceğini zaten biliyordu. Uhuru'yla ilgili her haber ona bunu hatırlatıyordu. Dük'ün orada oturup, bayrağın İngiltere kıyılarının bu tarafında bir daha asla yükselmemek üzere indirilmesini izleyeceğini bilmek, aksini düşünmeye çalışsa da, Thompson'ı hüzne boğuyordu. 1952'yi, Kraliçe'nin ve sonra bir prensesin Kenya'ya yaptığı ziyareti hatırlayınca hüznü daha da arttı. Bir anlığına gazeteyi unuttu ve genç kadının elini sıktığı o anı tekrar yaşadı. O zamanlar Bölge Müdürüydü. Heyecanlanmıştı: Kalbi sanki genç kadınla arasında bir anlaşma varmış gibi hızlı hızlı atmaya başlamıştı. Orada, onun için her şeyi yapabilirdi; üzerinde konuşulmamış olsa da onun kişiliğinde, gülüşünde somutla-

şan misyonu gerçekleştirmeye ne kadar hazır olduğunu göstermek için kendini bile bıçaklayabilirdi. Bu mest olmuş halini hatırlayan Thompson gazeteyi istem dışı itip ayağa kalktı. Gözlerinde titrek bir ürperti, bir su ışıltısı vardı. Belli belirsiz homurdanarak pencereye doğru yürüdü:

"Bu da ne böyle!"

O anlık heyecanı gitmiş, yerine midesinde bir sertlik hissi oturmuştu. Öne doğru eğildi, gözleriyle sahneyi inceliyordu: Önünde üç laboratuarın oluklu çatıları uzanıyordu; biri bitki patolojisi ve ormancılık, diğeri toprak fiziği ve sonuncusu da toprak kimyası üzerine çalışılan laboratuarlardı. Sol tarafında ikili ve üçlü gruplar halinde aralıklı seralar vardı. Asfalt yolun karşısındaki merkezde duran bitki patologu Dr. Lynd'i izledi; birkaç saniye sonra Dr. Lynd'in gerdanı siyah vücudu kahverengi bulmastif cinsi köpeği laboratuarlardan koşarak çıktı ve doktorun peşine takıldı. Sağında yalnızca kütüphaneyi görebiliyordu: Bir grup Afrikalı su yolunun aşağısındaki çimenlerin üzerine uzanmıştı. Her şey çok sessiz diye düşündü Thompson gözleri yeşil çimenlerden en yakın laboratuar olan kimya bloğuna kayarken. Test tüpleri cam pencerenin yanında düzgün bir şekilde art arda dizilmişti. Perşembe'den sonra tüm bunlar hâlâ burada olacak mıydı? Belki iki ay daha... Sonra test tüpleri ve laboratuar kapları kırılacak ya da öylece yıkanmadan çürüyüp gidecekler, seralar ve fidelikler ayrık otlarıyla dolacak ve dışarıdaki özenle budanan çalılar yavaş yavaş darmadağın olacaktı.

Bulmastif kimya bloğunun öteki tarafından çim zemini koklayarak çıktı. Sonra ayağa kalkıp kafasını kütüphane tarafına doğru uzattı. Thompson gerildi: Bir şeyler olacaktı sanki. Bunu biliyordu ve o soğuk heyecanını dizginleyemeden bekledi. Köpek, bir grup Afrikalıyla karşılaşınca birden havlamaya başladı. Birkaç tanesi bağırarak farklı yönlere doğru kaçıştı. Adamlardan biri zamanında kaçamadı. Köpek ona doğru gidiyordu. Adam yolunda ilerlemeye çalıştı; ama köpek onu duva-

ra sıkıştırmıştı. Köpekle adam arasında bir metre bile yoktu. Thompson korktuğu şeyin olmasını bekliyordu. Tam o anda, Dr. Lynd ortaya çıktı ve köpek tam adama doğru atlayacakken bağırdı. Thompson önce uzun aralıklarla solumaya sonra da kısa kısa nefes alıp vermeye başladı, rahatlamış ve hiçbir şey olmadığı için hafiften hayal kırıklığına uğramıştı.

Ofisten çıkıp kütüphaneye doğru çimenlik yoldan yürümeye başladı. Küçük bir Afrikalı kalabalık toplanmıştı. Dr. Lynd sol eliyle köpeğinin tasmasından tutuyor ve diğer eliyle de Karanja'yı suçlar şekilde parmağını sallıyordu.

"Senden utanıyorum, yazıklar olsun sana" dedi elinden geldiğince küçümseyici bir tonda. Karanja yere bakıyordu; gözlerinden korku ve öfke okunabiliyordu; yüzündeki ter damlaları daha kurumamıştu.

"Köpek... köpek... üstüme geldi... Memsahib" diye kekeledi.

"Senden bunu beklemezdim... Köpeğime nasıl taş atarsın?"

"Taş atmadım... Atmadım.."

"Nasıl da yalan söylüyorsunuz.." dedi etraftaki diğerlerine de bakarak. Karanja'ya döndü. "Seni elinde taşla yakalamadım mı ben? Keşke bıraksaydım da sana saldırsaydı. Hâlâ düşünüyorum bıraksam mı.."

Tam o anda John Thompson göründü. Afrikalılar ona yol verdi, Dr. Lynd Karanja'yı azarlamayı bırakıp Thompson'a gülümsedi. Karanja ümitle kafasını kaldırdı. Diğer Afrikalılar Thompson'a bakıp homurdanmayı ve mırıldanmayı bıraktılar. Aniden gelen sessizlikle birlikte tüm gözler Thompson'a çevrilmişti. Thompson, greve gittikleri gün Rira'da tutuklananları hatırladı. Şimdi de aynı düşmanlığı seziyordu. İtibarını sonuna kadar korumalıydı. Ama panik onu ele geçirdi. Özel olarak hiç kimseye bakmadan Svahili dilinde bir şeyler söyleyiverdi:

"Ben hallederim." Ve söylediği anda, bunun söylenmesi gereken şey olmadığını fark etti; sanki cümle kendi içinde özür içeriyordu. Sessizlik bozulmuştu. Etraftaki adamlar bağırıyor

ve köpeği gösteriyordu, bazılarıysa belli belirsiz jestler yapıyorlardı. Karanja minnettar gözlerle Thompson'a bakıyordu. Thompson kolunu hemen kadının omzuna attı ve onu oradan uzaklaştırdı.

Nereye gittiğini bilmeyerek kütüphane bloğuna uzanan dar koridora yöneldi. Her şey geçmişten gelen anıları çağrıştırıyordu: Rira ve köpek. Dr. Lynd sürekli konuşuyordu.

"Uhuru yaklaşıyor diye kabalaştılar. En iyileri bile değişiyor artık."

Ona suçun köpekte olduğunu anlatmak istedi ama nedense bu ona çok zor geldi. Bir şeyler yapması gerektiğini biliyordu. Ya köpek Karanja'ya saldırmış olsaydı? İdari Müdür olarak personel ve işçi ilişkilerinden sorumluydu; Dr. Lynd'in köpeği hakkında Kenya Sivil Hizmetli Sendikası Githima Şubesi'nden birçok şikâyet almıştı. Etrafı tel çitlerle kaplı büyük fidanlığa geldiler. Çimenlere oturdular. Ona gerçeği söylemek istedi... Ama o zaman olayı izlediğinden de bahsetmek zorunda kalırdı; olan biteni kan beklentisiyle izlediğinden...

"Aslında çocuğun bir kusuru yok..." dedi ona bakarak. "Köpeğin onlara doğru koştuğunu gördüm."

Kenya'daki birçok Avrupalı gibi, Thompson'ın da evcil hayvanlara, özellikle de köpeklere karşı bir düşkünlüğü vardı. Bir sene önce Margery'yi Ulusal Tiyatro Salonu'nda Şehir Tiyatroları tarafından sahnelenen *Annie Get Your Gun*'ı izlemek için Nairobi'ye götürmüştü. Daha önce o tiyatroya hiç gitmemişti çünkü orada genelde pek de bir şey olmuyordu, hep Donovan Maule Tiyatro Kulübü'ne giderdi. Githima ile Nairobi arasındaki yol kırsal bölgeden geçiyordu. Her yer karanlıktı. Aniden ön farların aydınlattığı yerde yolun karşısına geçen bir köpek belirdi. Thompson frene basabilir, yavaşlayabilir ya da korna çalabilirdi. Yeterince zamanı ve mesafesi vardı. Ama o direksiyonda bekledi. Köpeği öldürmek istemiyordu ama yine de üzerine süreceğini biliyordu. Kaçınılmaz olandan korkarak koltuğa yapışmıştı sanki. Bir anda bir çığlık yükseldi.

Thompson'ın enerjisi geri geldi. Durana kadar frene bastı, kapıyı açıp el fenerini kaparak dışarı çıktı. Birkaç metre geriye gitti; köpek hiçbir yerde yoktu. Yolun iki tarafına da baktı ama köpekten hiç iz yoktu, yerde kan damlası da göremedi. Ama köpeğe çarptığı andaki kütürtüyü ve çığlığı duymuştu. Arabaya geri döndüğünde Margery sessizce ağlıyordu. Ve şaşkınlıkla kendisinin de titrediğini ve karısını teselli edemediğini fark etti. "Belki de arabanın altındadır" dedi Margery. Thompson tekrar dışarı çıktı ve dikkatle arabanın altına baktı. Hiçbir şey yoktu. Hüzünle yola devam etti; adam öldürmüş gibi hissediyordu.

Bulmastifin Karanja'ya doğru koştuğunu gördüğünde bu ürpertici sahneyi tekrar yaşamıştı; Dr. Lynd'e ne olduğunu anlatmaya çalışırken o olayın anısını canlı bir biçimde hissediyordu. Ofisin dışındaki çimlerde oturup olanları kafasında döndürürken hissettiği zorluğun sebebi buydu, fakat bunları ona anlatmayı çalıştığında içinden bir şeyler kopuyordu.

Dr. Lynd'in ağladığını görünce şaşırdı ve aşırı bir huzursuzlukla başka yöne baktı: Köpek körpe ağaçların arasında dolaşıyordu; kâfur ağaçlarının olduğu yerde durdu, arka bacağını kaldırdı ve işedi.

Burnunu çekerek ve elindeki beyaz mendili gözlerine götürerek "Özür dilerim" dedi Dr. Lynd. Beyaz saçlı, yanakları ve gözaltları sarkık bir kadındı. Her gün tek başına seralardan, laboratuarlardan ve fidanlıklardan geçerek binaların arasında hayalet gibi dolaşıyordu.

"Üzülmene gerek yok" dedi Thompson gözleriyle köpeği takip ederken.

"Böyle olmasın diye çok uğraştım ama... Nefret ediyorum onlardan. Nasıl tersine döndürebilirim ki bunu? Onları her gördüğümde aklıma... Aklıma geliyor..."

Thompson yerinde duramıyordu, ortadan kaybolan köpekle ilgili anısını anlatma dürtüsünden derhal kaçmak istediği bu kadınla olan ilişkisinde çok anlamsız bir durumda hissediyor-

du kendini. Ama Dr. Lynd'in ruh hali tam da öyleydi (o aniden yükselen saf ve kutsal acınma hali) bir insanın bir başkasına yakın hissettiği zaman yaptığı gibi, karşısındaki bir yabancı bile olsa en içsel korkularını ve en ağır yüklerini ona açmaya hazırdı. Thompson'a, hayatına musallat olan, onu kendinden utandıran o olayı anlattı. Muguga'da her tarafı çatısına kadar çalılarla kaplı tek katlı ahşap bir evde yalnız yaşıyordu. Evini, yalnızlığı ve o huzuru seviyordu. OHAL zamanlarıydı. Bölge Müdürü onu birçok kez bu ıssız yerden taşınması, korunaklı ve güvenli Githima'ya ya da Nairobi'ye gitmesi yönünde uyarmıştı. Ama o dinlememişti: Issız evlerinde öldürülen kadınların hikâyeleri onu korkutmuyordu. Kenya'ya siyasi çıkarlarına göre hareket etmek için değil işini yapmak için gelmişti. Bulunduğu yeri ve iklimi seviyordu ve kalmaya karar vermişti. Asla hiç kimseye bir zararı olmamıştı. Evet, bazen uşağına huysuzluk ettiği olurdu; ama ona hediyeler, giysiler verirdi; arka tarafta onun için tuğladan bir ev inşa ettirmişti ve onu asla fazla çalıştırmazdı. Ufak tefek bir adam olan uşağı Rung'eili, Gikuyu kabilesindendi; İkinci Dünya Savaşı sırasında aşçılık yapmıştı; ama kendisinin yanında çalışmaya başlamadan önce uzun süre işsiz kalmıştı. Uşağı ve köpeği arasında çok dokunaklı, dostane bir ilişki oluşmuştu. Sonra bir gece, her yer karanlıkken, uşak doktorun kapısına gelmiş ve telaşla kapıyı açmasını söylemişti. Kapının açılmasıyla iki adamın içeri girmesi ve onu oturma odasına sürüklemesi bir oldu, uşak onları takip ediyordu. Ellerini bacaklarını ve ağzını bağladılar. Onu öldüreceklerini düşünmüştü, ilk şoku atlattıktan sonra kendini ölüme hazırlamıştı. Ama yaptıkları şey, onu öldürmelerinden bile daha zalimce ve barbarcaydı. İki adama havlayan köpek, uşağı görünce kuyruğunu sallamaya başladı ve sakinleşti. Ama uşak yine de köpeği parçalara ayırdı.

Kıyafetlerine kan sıçramıştı. Oracıkta bayılmayı ya da ölmeyi diliyordu. Ama en kötü kısmı da buydu, her şeyi bilinci açık bir halde tam olarak görmüştü... Kasadan parasını ve sila-

hını aldılar. Daha sonra bu iki adam tutuklanıp asıldı; uşak ise yakalanamadı. Doktor bir başka köpek almak ve eğitmek zorunda kaldı. Ama hiçbir zaman bu adamların ağır kokusunu, şeytani bakışlı gözlerini unutmadı... Hayır... Hayır, öleceği güne kadar bunları asla unutamayacaktı.

Thompson doktora bakarken, sesinden, bedeninden, varlığından çekiniyordu. Bir süre sonra kalkıp aksi yönlere gittiler, neredeyse ikisi de bu yakınlaşmadan utanıyor gibiydi. Thompson içinde uyanan korkuyu hissediyordu. Ofisinde köpeği düşündüğünde hissettiği küçük korku dalgasını baskılamaya çalışmıştı. Gözleri arabasının farıyla buluşan köpeği bir kez daha hatırladı. Ne olmuştu ona? Peki bulmastif Karanja'nın üzerine atlayıp onu ısırsaydı ne olacaktı? Adamlara yaklaştıkça onların gözlerinde gördüğü nefreti hatırlamıştı. Sessizliği. Öngörülemezliği. Rira'daki gibi. Oradaki tutuklular konuşmayı reddetmişlerdi. Öylece oturmuş, bir şeyler yiyip içmeyi reddetmişlerdi. Demir gibi katıydılar. Gözleri onu her yerde takip etmişti. Istırap, uykusuzluk, sessizliği nasıl kıracağını düşünmek... Ve karanlıkta, onların gözlerini görebiliyordu. Kütüphanedeki adamlara baktığında da gözlerini tanıyordu, hepsinde aynı bakış vardı.

John Thompson, Kenya'nın pek çok yerinde bölge müdürlüğü yapmıştı. Çok çalışırdı ve Afrikalılarla işleri hızlı ve etkili bir biçimde halletmesiyle biliniyordu. Sömürge yönetiminde çok parlak bir kariyer yapmıştı. OHAL sırasında toplama kamplarında Mau Mau* taraftarlarının İngiliz vatandaşlar gibi normal bir hayata uyum sağlama süreçlerini yönetmekle görevlendirilmişti. Rira'da hayatının trajedisini yaşayacaktı. Açlık grevi, biraz işkence ve on bir tutuklunun ölümü. Gerçekler dışarı sızmıştı. Yetkili memur o olduğundan, Thompson'ın ismi Avam Kamarası'nda ve dünya basınında anılmıştı. Birdenbire ünlü olmuştu. Hemen bir soruşturma kurulu oluştu-

* Mau Mau isyanı: 1952 ile 1960 yılları arasında Kenyalı direnişçilerin Britanya sömürge yönetimine karşı sürdürdükleri direniş. (ç.n.)

ruldu. Çok sevdiği kamu idareciliği pozisyonundan alınıp Githima'ya gönderildi. Ama yarası hiçbir zaman kapanmadı. Ve her sızladığında, o zamanlar hissettiği bütün o aşağılanma geri geliyordu.

Artık onların gözlerine baktığında, yeni ve korkunç bir ifade görüyordu: Eğer Karanja'ya bir şey olsaydı, bu defa siyahi yönetim tarafından yapılacak yeni bir soruşturmaya mı maruz kalacaktı?

Çalışamamasına karşın, akşam çabucak geçmişti. İşini yarına ertelese daha iyi olacaktı. Pencereyi kapattı ve o sahneyi ve korkuyu yeniden yaşadı. Koridorun sonunda Karanja onu bekliyordu. Ne istiyordu? Ne istiyordu?

"Evet?"

"Mektubu götürdüm."

"Ee?"

"Teşekkür etmek istiyorum."

Thompson yalanını hatırladı; Karanja'ya bakıp yanından geçti. Bir an düşününce dönüp Karanja'ya seslendi.

"Köpekle ilgili..."

"Efendim?"

"Kafana takma, tamam mı? O konuyla ben ilgileneceğim."

"Teşekkür ederim efendim."

Ve Thompson kendi kendine öfkelenmeye devam etti. Karanja'yı sakinleştirmek zorunda mıydı sanki? Ne hallere düşmüştü!

Gözlerinin kenarında yaşlar belirdi. Gözleri buğulu bir halde hızla arabasına yöneldi.

Beş

John Thompson Margery'ye Dr. Lynd'i anlatmak istedi; o tam da bir başka köpeğin ölümünü düşünürken, doktorun tesadüfen köpeğinin ölümünü anlatmasından etkilenmişti. İki kez bunları anlatmak için ağzını açtı; ama ağzından çıkan tek şey havanın ne kadar sıcak olduğuydu. Aklını geleceğe yoğunlaştırmaya çalıştı: Yarın veda partisi vardı; ertesi gün eve, İngiltere'deki yeni hayatlarına döneceklerdi. Ama aklı geçmişte ve bugün düşünüp durduğu köpek olayı gibi geçmişin saçma sapan ayrıntılarında takılıp kalmıştı.

Kendi düşünceleri arasında kocasının huzursuzluğunu da sezen Margery "Nairobi'de ne yapıyordun?" diye sordu.

"Oraya gidemedim aslında."

"Neden?"

"Ofiste çok iş vardı" diye mırıldandı. Karısından korunmak ister gibi, eline Punch'ın eski bir sayısını aldı.

"Umarım her şey yolundadır... Ofiste yani."

"Evet. Birkaç dosyayı kontrol ediyordum. Yarına da incelemem gereken birkaç dosya ve cevap vermem gereken birkaç acil yazışma var. Yeni gelen için her şey hazır olacak."

"Birini buldular mı?"

"Evet... Hayır... Sanmıyorum."

"Belki bir Afrikalı olur? Sanırım her yeri Afrikalılaştıracaklar artık?"

Gazeteyi dizlerinin üzerine bıraktı. Kaba etine iğneler batıyormuşçasına rahatsız hissetti. Bugün düşünüp durduğu şeyler artık daha da canlı bir halde gözünün önündeydi: Laboratuarların zeminindeki kırık kavanozlar ve deney tüpleri sahnesi genişlemiş, ofisinin içinde cevaplanmamış onlarca yazışma, yere yayılmış tozlu ve darmadağınık kâğıtlar da eklenmişti. Ofisini, kendi kurduğu düzeni kıskandığını hissetti; ardından gelecek adamdan nefret etti ve en azından ofis koltuğunun mahvolmamasını diledi. Thompson sessiz bir acıyla, neredeyse ıstırapla kıvranıyordu; insanların artık kendilerine ihtiyaç duyulmayacağını bildikleri; bıraktıkları okul, üniversite, kulüpte yerlerine ne kadar sarsak ve sorumsuz olursa olsun sanki onlar hiç var olmamış, sanki artık başkalarının olan şeylerde onların hiç izi yokmuş gibi yeni birileri geçtiğinde hissettikleri türden bir acıydı bu. Ve hiçbir görünür sebebi yokken, Thompson bu öfkesini karısına yönlendirdi; ona bir soru sormak, meydan okumak, onun da kendisine karşı olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Bilmek istediği şey tam olarak şuydu: Eğer dün ölmüş olsaydı, Rira'da, Kinenie Ormanları'nda ölmüş olsaydı, eğer bugün ölseydi, başka bir adama gider miydi? Aniden Punch'ı elinden bırakıp Margery'nin sorularına cevap vermeden öteki odaya geçti. Birkaç dakika sonra, içinde defterler ve kâğıtlar bulunan bir dosyayla geri geldi ve içindekileri incelemeye başladı.

Margery fincanları toplamak için kalktı. Thompson'ın fincanını alırken oyalanıp ona baktı ve sömürgede göreve başlamadan önceki zamanlarını, Thompson'ın ona kalbini açtığı, kurdukları hayallerle ve iyimserliğiyle onu adeta dalgaların üzerinde taşıdığı zamanları hatırladı. John'un İkinci Dünya Savaşı'ndaki Afrika seferlerinden Oxford'a döndüğü zamanlardı. Bu anılarla kalbi yumuşayan Margery, John'un yüzündeki gerginliği gördü ve onu o gerginlikten sonsuza kadar usulca kurtarmak istedi. Ama araya giren huzursuz düşünceler ve anılar bu arzusunu öldürdü: Tam olarak ne zaman yollarını ayırmışlardı? Hızla kalan bardak çanağı topladı ve mutfağa gitti. Belki de John'u alıp götüren şey işiydi. Bir gözü terfide, gündelik yöneticilik işleriyle meşgul olurken, hayal gücü yavaş yavaş yok olmuştu. Margery onun bu gizemli hallerini çözmekte giderek daha da zorlanıyordu ve nihayetinde ondan en ufak bir duygu ve şefkat beklemek acı verici olmaya başlamıştı. Rira olayı sırasında ona moral verip destek olmak için çok çaba göstermişti. Ama onun eşi olarak hissetmesi gereken asıl duygudaşlık neredeydi? Onun ıstırabını paylaşamıyordu. Aksine, bir çocuğun tarlaları ve yolları aşarak bir kelebeğin peşinden koşarken bir yetişkine yakalandığında hissettiği utancı hissediyordu.

Margery asla bir düşüncenin uzun süre kendisine hâkim olmasına izin vermezdi. Mutfakta bulaşıkları yıkarken kendini günün erken saatlerinde hissettiği o sıcaklığı tekrar yaşarken buldu. Ne kadar saçma, diye düşündü kendi kendine, Karanja'yla o kısa görüşmesinin her detayını hatırlarken. Belki de Afrika'dan ayrılıyorum diye böyle hissediyorumdur. Hayır, belki de yaşlanıyorum. Afrika sıcağının kadınlara bunu yaptığını söylerlerdi. Sessizce gülüyordu; ama birdenbire durdu: Gerçekten de bu mutfağı son defa mı kullanıyordu? Githima'yı bir daha hiç göremeyecek miydi? Bahçesindeki çiçekler bu evde kendisinin yerine geçecek olanlar için bir şey ifade edecek miydi? Evin her köşesi, sandalyeler, masa, yataklar ve hatta

duvarlar onun hatıralarıyla doluydu; Kenya'yı bölge bölge dolaşmıştı ve başka hiçbir yerle ya da hiçbir evle bu kadar yakın bağ kurmamıştı. Başka hiçbir yer ona böylesi bir serbestlik, özgürlük ve güç hissi tattırmamıştı.

Dr. Van Dyke'la Githima'da tanışmıştı ve içinde daha önce hiç farkında olmadığı bir şeyler vahşice uyanmıştı. Adamın önünde istekli bir zayıflık hissediyordu. Ve yine de içki alışkanlığı ne kadar da iğrençti ya da aşırı yüksek kahkahası. Kesinlikle her zaman düzgün giyinen, nerede nasıl davranılacağını bilen ve hiçbir zaman sarhoş olmayan John'un zıddı bir adamdı. Ama tüm bunlara rağmen Margery yeni bir enerjiyle, kuralları çiğnemenin verdiği cüretli, anarşik bir neşeyle, ilişkilerinin heyecanıyla doluydu. İlk gece özellikle muhteşemdi; korku, endişe ve merakla dolu anlar. Kocası danstan izin isteyip ayrıldığı an bir şeyler olacağını biliyordu. Van onu eve bırakmayı teklif ettiğinde o kadar memnun oldu ki içinden koluna sarılmak geldi. Githima'daki ormanlık arazilerden birine park edilmiş arabanın içinde gözlerini kapadı ve dudaklarını dudaklarına değdirdi.

"Arka koltuğa geçelim" diye fısıldadı kulağına.

"Bugün olmaz Van, bugün olmaz" diye fısıldadı Margery güçsüzce.

"Bugün. Şimdi" dedi arka koltuğa geçip bir yandan da giysilerini çekip çıkarırken.

Zorlukla konuşabiliyordu, itaatkâr bir halde onu izledi.

"Lütfen dikkatli olalım" derken buldu kendini Van'ı hissederken.

"Evet, evet."

"Yavaş ol..." diye inledi ve sözleri Van'ın bedeninin basıncıyla yarıda kesildi; arabanın ve tüm dünyanın altında yıkılacağından korkarak ona yapıştı. Karanlıktaki sessizlik, ormandaki arkası kesilmeyen vızıldama o anla birleşti. Her şey bittikten sonra, bir daha kocasının yüzüne nasıl bakacağını düşünerek ağladı.

"Neden ağlıyorsun?"

"Kocam."

"Lanet olsun!" diye söylendi nefes nefese.

Onlarınki hiçbir zaman mutlu bir aldatma ilişkisi olmamıştı. Margery giderek daha da kıskançlaşıyordu. Partilerde onu başka kadınlarla konuşurken, gülerken görmekten nefret ediyordu. Ama insanların içinde onunla yan yana görünemez ya da ona sahip çıkamazdı. Bu yüzden tartışmaları ve kavgaları yalnız kaldıkları o değerli anlarda oluyordu ve mutlu olmaları gereken o anlardan çalıyordu. Bir gün John Thompson Uganda'da bir konferansa gitmişti. Dr. Van Dyke eve geldi ve Margery'yle ilk defa işi hakkında konuştu. Ayıktı, küfretmeden ve gururla konuşuyordu.

"İnsanlar Kenya'da neyle karşı karşıya olduğumuzun farkında değiller. Biliyorsun İngiltere gibi nispeten düz bir ülkede diyelim ki ülkedeki alçak basınçlı alanların hareketlerini tespit etmek kolaydır. Ama Kenya'da yüksek rakım basınç alanlarını aniden ve beklenmedik bir şekilde etkiliyor, havayı tahmin etmek çok daha zor."

"Ama telafisi de oluyordur mutlaka?"

"Ah tabii. Bir sürü faktörü hesaba katarsak, Kenya ya da Güney Afrika gibi yerlerde meteoroloji çok daha heyecan verici..."

Okulda öğrendiği yağışölçerlerden, rüzgâr bayraklarından, izobardan, düşük basınç oluklarından, hava kütlelerinden çok daha fazlası olduğunu gördüğü yeni bir dünyaya girmişti. Van'ın Güney Afrika'da doğduğunu ve eğitim gördüğünü, Güney Rodezya'da çalıştığını, her gittiği yerde anlayamadığı şeylerin kendisine musallat olduğunu, içmekten başka bir şey yapmadığı Githima'ya gelene kadar sürekli kaçmaya devam ettiğini biliyordu, bu yüzden kendisiyle barıştığını düşünmüştü. İlk defa işinden bahsediyordu. Konuşma yavaş yavaş kendi hayatlarına kaydı ve Margery onun diğer kadınlarla olan ilişkisini deşmeye başladı. "Lanet olsun! Ben senin kocan değilim!"

diye bağırdı Van ve gecenin bir yarısı Margery'yi koltuğunda yalnız ve perişan bir halde bırakarak çıkıp gitti. "Onu bir daha görmek istemiyorum" dedi Margery kendi kendine. Ertesi gün ona derhal ona geri dönmesini istediğini söyleyen bir not yazıp yolladı.

Sık sık kendini acımasızca eleştirmeye girişirdi. Kocasıyla olan ilişkisini yeniden düşünürdü. John'un üzerinde bir etkisi olduğu inkâr edilemezdi, Margery'nin gerçekten ait olduğu kişi oydu. Evliliğin asıl anlamı bu muydu? Böyle zamanlarda suçluluk duygusuyla kendinden nefret eder ve kocasına karşı şefkat duyguları kabarırdı. İtiraf edip eteğindeki bütün taşları dökmek için kuvvetli bir dürtü hissederdi. Dr. Van Dyke'tan nefret ederdi. Ama ona olan nefreti arttıkça, onun kendisi üzerinde nasıl bir tahakküm kurduğunu daha da iyi anlıyordu: Onun bedenini, bilinmez karanlığa öylece dalmayı, duyguların, umutsuzluğun ve cazibenin birbirlerinin içine geçmesini istiyordu. Kıskançlık ve Van'ın onun arkasından neler çevirdiğine dair korkusu, Margery'nin geri kalan yaşantısını ve huzurunu yiyip bitirmişti.

Ve sonra, hiç beklenmedik bir şekilde tren sevgilisini aldı: Şaşırtıcıydı ama ne üzülmüştü ne de başka bir şey hissetmişti; hatta ilk tepkisi huzuruna tekrar kavuştuğunu düşünmek olmuştu. Ama çok geçmeden farkında olmadan bir şeyleri, özellikle de kaybettiği bir şeyleri özleyen bir insan gibi huzursuzlanmaya başladı. Yeni bir tür yaşam enerjisiyle çiçeklere yöneldi (kocasını aldattığı dönemde bu hobisini ihmal etmişti).

Bulaşıkları yıkarken bütün bunlar aklından akıp gitti. Hüznü, yorgunluğunun ve kocasının tahammülsüzlüğünün içinde eriyip gitti. Bir değişimin kıyısındaydılar ve kocası hâlâ konuşmuyordu. Uhuru hayatlarını bir krize sokmuştu ve kocası sanki hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu. Gerçi Margery de kocasının ne demesini istediğini bilmiyordu, ama karı-koca en azından herhangi bir şey hakkındaki endişelerini paylaşabilir-

lerdi: Geçmişlerini, yarınki partiyi, Çarşamba günü onları eve götürecek olan uçağı.

Evet, onu konuşturacaktı, bunu bu gece yapmaya niyetliydi ve bulaşıkları kurulamayı bırakıp kararlı bir şekilde tekrar oturma odasına gitti. John önündeki defter ve kâğıt yığınına gömülmüştü, ara ara titrek eliyle bir şeyler karalıyordu. Margery arkasından ona doğru eğilip kolunu boynuna doladı ve dudaklarını hafifçe sol kulak memesine değdirdi. Kendisine şaşırdı, yıllardır böyle bir şey yapmamıştı. Aniden ilişkilerini yeni bir krize sürüklemeye zorlayacak o sert kararlılığı yatıştı.

"İyi geceler."

"İyi geceler."

"Geç yatma" diye seslendi önce banyoya, sonra da yatağa gitmek üzere yürürken.

Thompson, Doğu Afrika'ya ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında Afrikalı Kraliyet Birlikleri'nde görevli subay olarak gelmişti. 1942 Madagaskar seferlerinde aktif rol oynamıştı. Onun dışında zamanının çoğunu Kenya'da garnizon kurmakla ve eğitim görevleriyle geçirmişti. Savaştan sonra Oxford'da yarım bıraktığı çalışmalarına döndü. Orada tarih okumaları yaparken, Britanya İmparatorluğu'nun gelişimine ilgi duyduğunu fark etti. Başlarda kişisel bir yönü olmayan, her tarihçinin duyacağı türden bir ilgiydi. Ama Rudyard Kipling'in şiirlerinde kendini kaybettikçe, içinde bir kıvılcım çaktığını, bir alevin harlandığını hissetti. Artık kendini bir kaderi olan, gelecekte büyük şeyler yapması gereken biri olarak görüyordu. Çalışmasına devam etti ve Lord Lugard'ın hayatını inceledi. Ve sonra Afrikalı iki öğrenciyle yaptığı gelişigüzel bir görüşme, içindeki somut hedefi netleştirdi. Öğrenciler edebiyattan, tarihten ve savaştan bahsettiler; hepsi Dünya İngiliz Misyonu hakkında hevesliydiler. İki Afrikalı o zamanlar adı Altın Sahil olan yerden, kabile şeflerinin ailesinden geliyorlardı ve edebiyata ve

tarihe oldukça ilgiliydiler. Bu, Thompson'da merak ve hayranlık uyandırmıştı. Zihni işlemeye başlamıştı. Bu Afrikalılar giyinişleri, konuşmaları ve entelektüel güçleri bakımından bir İngiliz'den farksızdı. Afrikalılara ve diğer Doğulu ırklara yüklenen o mantıksız, tutarsız ve batıl karakteristik özelliklerden eser yoktu. Onlar için de önemli olan, üç temel Batılı prensip, yani Mantık, Düzen ve Ölçülülüktü. Günlerce ve haftalarca, o iki Afrikalının İngiliz mirasıyla ve gelenekleriyle gurur duyan hallerini tekrar tekrar kafasında evirip çevirdi. Heyecanlıydı, büyük bir keşfin kıyısında dolaştığının farkındaydı: Bu mirasın doğası tam olarak neydi? Bir gece coşkuyla uyandı, kaderinin bir fikrin etrafında şekillendiği gördü.

"Kalbim neşeyle dolu" diye yazdı. "Bir anda Britanya İmparatorluğu'nun gelişiminin büyük bir ahlaki fikrin gelişimiyle paralel olduğuna ikna oldum. Yani, her rengi ve inancı kucaklayan, her insanın eşit yaratıldığı ilkesine dayanan tek bir büyük İngiliz ulusu.

Benim için karanlığın içinde müthiş bir ışık oldu bu fikir."

Britanya İmparatorluğu'nu tek bir ulusa dönüştürmek: Bu o kadar da çok şeyi açıklamıyordu aslında, mesela neden bir sürü Afrikalı'nın Hitler'e karşı verilecek savaşta ölmeye gönüllü olacaklarını.

Daha en baştan, düşüncelerini yazmak için kalemi eline aldığı anda yazının başlığı kafasında belirmişti: AFRİKA'DA PROSPERO. Yazıda İngiliz olmanın aslında temelde bir düşünce tarzı, hayata, insan ilişkilerine, toplumun adil düzenine dair bir bakış açısı olduğunu savunuyordu. İnsanları böyle bir hayat tarzına uyumlandırmak onların sosyal ve kültürel çevrelerini değiştirmekle mümkün müydü? *Afrika'da Prospero*, İngiliz ve Roma zamanlarından bugüne Genel Sömürgeleştirme Tarihi'nin özenli bir incelemesinin sonucuydu. Fransız Asimilasyon politikasından etkilenmişti, ama "Lugard'ın gerici Dolaylı Yönetim konsepti" olarak adlandırdığı şeye olduğu kadar, Fransızlara da eleştirel yaklaşıyordu.

"Fransızlar gibi yalnızca eğitimli azınlığı asimile etme hatasından kaçınmalıyız. Asya ve Afrika'daki köylüler de iyileştirme için bu ahlaki düzene dahil edilmelidir. Büyük Britanya'da kendi köylülerimiz, artık kendi işçilerimiz var ve onlar da toplumumuzun bütünü oluşturan parçalardan biri."

Bu fikirlerini sık sık Margery'ye açardı. Margery ilk olarak, John'un yüzündeki hüzün ve mesafeden etkilenmişti. Dehasına hayrandı. Ahlaki hırsları hayata bir anlam katıyordu. Bir keresinde Londra'ya gezmeye gitmişlerdi. Bir süre gözleri Westminster Manastırı'na, İngiliz Avam Kamarası'na ve ötesine çevrili, St. James Parkı'nda durdular. Margery başını John'un omzuna dayadı, sanki bahsettiği yerlere onu da götürmesini ister gibiydi. Öyle de oldu. Birkaç sene sonra, Bay ve Bayan Thompson sömürge yönetimi dramasının merkezinde olacakları Doğu Afrika'ya gittiler.

"Kenya'nın kırmızı toprağına dokunduğum için çok keyifliyim" diye yazmıştı Mombasa'ya vardıklarında. "Savaş zamanı buradaydım ve iklime bayılmıştım. O zamanlar başka bir misyonla buralara geri döneceğimi bilmiyordum."

Yazdığı o sözleri hiçbir zaman unutmadı. Hatta bugün bile, Doğu Afrika'dan ayrılışının arifesinde, Margery'nin parmaklarının dokunuşu onu o zamanlar sahip olduğu inancın heyecanına götürdü yeniden. İngiliz Emperyalizmine duyduğu inanç bir kez daha ortaya çıkarmıştı ki bir halkı yönetmek demek, bir ruhu yönetmek demekti. O zamanlar New Stanley Hotel'de bir grup subayla konuşuyordu. Akşam yemeğinden sonra bu sözleri günlüğüne yazmıştı... Hayır, aslında tam olarak günlük tutmuyordu, kariyerinin farklı zamanlarında ve farklı yerlerde gelişigüzel notlar yazdığı bir defteri vardı sadece; bu notları *Afrika'da Prospero*'da birleştirmeyi umuyordu. Şimdi Thompson'ın önündeki yığın işte bu notlardı; yazdıklarını tekrar inceliyordu, zihnini bulandıran notlarının içinde dolanıyordu.

Nyeri dağlarla, tepelerle ve sık ormanların yer aldığı derin vadilerle dolu. Ormanlardaki bu ilkel ağaçlar ilkel zihinleri her zaman korkutmuş. Ormanların karanlık ve gizemi onu (ilkel insanı) sihre ve ayinlere yöneltmiş.

Mau Mau denen şey ne?

Dr. Albert Schweitzer diyor ki "Zenci bir çocuktur ve otoritenizi kullanmadan çocuklarla hiçbir şey yapamazsınız" Artık Nyeri, Githima, Kisumu ve Ngong'da çalışıyorum. Katılıyorum.

Tekrar Nyeri'deyim. İnsanlar teröristlerle aralarındaki bağı koparmak için köylere taşınıyorlar. Eski köylerdeki evleri yakarken hayatımın çıkmaza sürüklendiğini hissediyorum.

Rung'ei, Kiambu'daki Kıdemli Bölge Müdürü Albay Robson vahşice katledildi. Rung'ei'de onun yerine geçeceğim. Zor kullanmak gerekiyor. Hiçbir devlet anarşiye tahammül edemez, hiçbir medeniyet böylesi bir şiddet ve vahşilik üzerine kurulamaz. Mau Mau şeytani bir hareket; eğer kontrol altına alınmazsa uygarlığımızın geliştirdiği tüm değerlerin topyekûn yıkımına sebep olacaktır.

"Her beyazadam, Afrikalılarla olan bu her gün, her saat sürdürdüğü mücadelede giderek ahlaki yıkıma sürüklenme tehlikesiyle karşı karşıyadır." Dr. Albert Schweitzer

Sık sık sizi beklenmedik şeyler yapmaya zorlayan Afrikalılarla uğraşıyorum. Dün odama bir adam geldi. Bana aranan terörist bir liderden bahsetti. Başından beri adamın yalan söylediğine, oyun oynadığına, belki beni tuzağa sürüklemek ya da hareketteki varlığını gizlemek istediğine emindim. Bana için için gülüyor gibiydi. Afrikalıların doğuştan birer aktör olduklarını unutma, bu yüzden bu kadar kolay yalan söyleyebiliyorlar. Birdenbire adamın suratına tükürdüm. Neden yaptım bilmiyorum, sadece yaptım.

Thompson şimdiki zamana döndü. El yazmalarına hiçbir şey görmeden bakıyordu. Rira'dan önce, zirveye giden yol çok açık ve temizdi. Şimdi Githima'da yazdıklarındaki ironiyi hissediyordu, Kraliçe'nin kocasının Uhuru törenlerinde onur konuğu olacağı gerçeğini vurgulayan bir ironi. Kafasında birden karısının dokunuşu canlandı yeniden, sanki onunla dalga geçer gibiydi: En tepeye çıkmış olsa dahi ne olacaktı ki, Bölge Müdürlüğünden Genel Müdürlüğe, hatta Valiliğe tırmansaydı? Bunların hepsi yine de gidecekti, bu ev gibi, ofisindeki odası gibi, Githima gibi, tüm ülke gibi. Dr. Lynd gibi sersemler kalıyorlar da ne oluyor? Eninde sonunda törensiz bir şekilde atılacaklar nasılsa. İşte bu yüzden istifa etmişti Thompson, Uhuru'dan kurtulmak için. İnsanlar neden bekleyip uşakları tarafından koltuklarından edilme rezilliğini yaşasınlar ki? Ve birden Dr. Lynd'i ve onun hikâyesini hatırladı. Karanja'ya söylediği yalanı. Margery'yle konuşmak istedi. Bu gece, ne olursa olsun; çünkü Margery ona olan inancını yenilemişti. Onun yumuşamış gözleri ve sesi ona musallat olan sanrıları çekip çıkarabilirdi. Nasıl da yaşlandık böyle, diye düşündü. Çabalamak için kendini cesaretlendirdi. Büyük bir günah çıkarma konuşmasına hazırlanmak için banyoya giderken kalbi umut ve korkuyla attı.

Dikkatle yatak odasının kapısını açtı ve içeri girdi. Karanlığın daha uygun bir atmosfer sağlayacağını düşündüğü için ışıkları yakmadı. Erkekler sürekli olarak ölüp yeniden doğmak için yaratılmışlardı. Elleri hafifçe titriyordu ve karanlığın ona doğru sürüklendiğini hissediyordu ki yatağa ulaştı. Ama Margery çoktan uyumuştu. Thompson bunu gördüğünde müthiş bir rahatlama ve minnet duydu. Yatağa girdi ama uzun süre uyuyamadı.

Altı

Kendilerine hayrı dokunanları Tanrı da gözetir, denir servet ve pozisyon sahibi başarılı insanlar için, ama kendilerine düşen maddi payı asla çoğaltamadan her gün çalışan ve açlıktan kıvranan binlercesi unutulur. Bu gayet açık ahlak dersi Gikonyo için doğru görünüyordu. Thabai'deki insanlar toplama kamplarının ona kendine hükmetmeyi öğrettiğini düşünüyordu.

Gikonyo boru hattından geçip köye dönen ilk tutuklu grubunun arasındaydı. (Boru hattı, tüm tutukların geçmek zorunda olduğu bir dizi tevkif kampı için kullanılan resmî ifadeydi.) Geride kalan arkadaşları eski bir testere ve çekiçten ibaretti. Neyse ki dönüşü Ağustos ve Eylül hasadı zamanına denk gel-

mişti; bu zamanlarda mısır, fasulye ve patatesin depolanmasına yarayan ambarlar inşa ettirmek isteyenler marangozların kapısını aşındırırdı. Thabai'deki insanlar onu OHAL'den önce de tanıyorlardı. Artık daha fazla çalışıyor ve her ambarı vaktinde bitiriyordu. Daha çok sipariş alıyordu. Ama her şeyi anlaştıkları gibi tam olarak yerine getirdiğinde karşısındakinden de aynını bekliyordu. Parasını anlaştıkları gün ve zamanda almakta ısrar ediyordu. Gecikmeye asla izin vermiyordu. Yoksula da zengine de aynı şekilde davranıyordu. Tek fark, yoksullara parayı bulmaları için daha fazla zaman vermesiydi. Ama ister iş yapıldıktan bir ay sonra olsun, ister iki ya da üç, anlaştıkları tarihte para hazır olmalıydı. "Tevkif kampı onu değiştirmiş" diye sızlanıyorlardı bazen. Ama aynı zamanda ona güveniyor ve onun bu titiz dürüstlüğüne saygı duyuyorlardı. En azından her işi vaktinde bitiriyor, kendi payına düşeni eksiksiz yapıyordu.

Kendisine ve ailesine kıyafetler almak yerine Hintli tüccarların yaptığını yapıyordu. Hasat zamanı ucuz mısır ve fasulye alıyor, onları çuvallara koyuyor ve annesinin isli kulübesinde istifliyordu. Mumbi'yle burada yaşıyorlardı. Onların (annesinin ve karısının) zaten son altı yıl boyunca üstlerinde başlarında hiçbir şey olmadığını ve açlık çektiklerini söylüyordu. Birkaç ay daha beklemeleri hiçbir şey değiştirmeyecekti. Hasat zamanının sonlarına doğru insanlar işsiz kalmaya başlayınca, Gikonyo fırsattan istifade ederek orada burada tek tük işler yapmaya başladı. Thabi ve Rung'ei etrafındaki köylerde çoğu aile Ocak ayına kadar hasat ettikleri yiyeceklerini bitirmiş oluyordu. Sonrasındaysa Mart'taki uzun yağmurlar başlayana kadar bir iki ay kıtlık oluyordu. İnsanlar o dönem boyunca ekinlerin büyümesini beklemek zorunda kalıyordu. İşte tam da o günlerde Gikonyo marangoz olarak yaptığı gündelik işleri bırakıp pazar işine girdi. Sabahları çok erken saatlerde pazara gidiyor, bir iki çuval lisanslı mısırı toptan fiyatına ve bazen de Rift Vadisi'ndeki tüccarlardan karaborsadan alıyordu. Günün

ilerleyen saatlerinde karısı ve annesi ona katılıyordu. Pazardaki diğer kadınlarla birlikte Mumbi ve Wangari, ölçüm için küçük su kabakları kullanarak mısırı perakende fiyatına satıyorlardı. Elde ettikleri kazançla Gikonyo tekrar yeni bir çuval almak için pazarlık ediyordu ve iki kadın yine ürünü perakende fiyatına satıyorlardı. Günün sonundaki kazançlarıyla bir sonraki pazar gününe yatırım yapıyorlardı. Bazen Gikonyo bir çuval mısır alıp hemen orada bir başkasına daha pahalıya satıyordu. Müşterilerine karşı her zaman kibardı. Onları mütevazı tavırlarıyla ikna ediyor ve onların hizmetine adamış bir adam görüntüsü çiziyordu; her zaman özür dilemeye hazırdı, müşterilerine her zaman özel ilgi gösteriyordu. Böyle böyle, tatlı diliyle para kazanıyordu. Özellikle kadınlar ondan alışveriş yapmayı seviyordu. "Ne tatlı dilli, üstelik çok da dürüst" diyorlardı onun için. Böylece ünü tüm pazara yayıldı. Bu dönem boyunca Gikonyo mısır ve buğdayın en bulunmaz zamanını bekliyordu. Rift Vadisi'ndeki Avrupalı çiftçilerden gelen mallar sıkı bir şekilde denetleniyordu. En doğru anı bekleyip, hasat zamanı istiflediklerini pazarda en yüksek fiyattan satışa çıkarıyordu.

Bu bir hayat mücadelesiydi. Başlarda erkekler onunla kadınların işini yaptığı için dalga geçtiler. Ama talihi döndüğünde hepsi ona saygı duymaya başladı. Hatta bazıları, onu örnek alarak aynı yoldan gitmeye çalıştı ve onlar da az ya da çok amaçlarına ulaştı.

Gikonyo küçük çaplı da olsa varlıklı bir adam dönüşünce, Thabai'deki her anne çocuklarına onları örnek göstermeye başladı.

"Karısının ve yaşlı annesinin artık pazarda diğer kadınlarla birlikte helak olmasına gerek yok. Çünkü o oğul ellerini kirletmekten çekinmedi. Tıpkı Avrupalılar gibi, hiçbir zaman öğlene kadar uyumadı."

Gikonyo'nun her zaman erken kalktığı doğruydu. Kalbindeki sıkıntıların ya da başka bir şeyin onu amacından alıkoy-

masına asla izin vermedi. Örneğin, Mugo'yu ziyaret ettikleri günün ertesinde, kuşlardan da önce kalkıp dağlık bölgenin ardındaki Kiriita'ya gidip sebzeleri aldı ve Nairobi'ye götürdü. Nairobi'ye sebze sağlamak (Gikonyo oradan çok sipariş alıyordu) kârlı bir işti, özellikle de Afrikalı tüccarlar için her zaman sorun yaratan trafik ve pazar polislerine biraz rüşvet verip ilişkilerini düzgün tutarsan. İç özerk yönetim Asya ve Avrupalılar için ayrıcalıklı muameleyi değiştirmemişti. Gikonyo araç kullanmayı bilmediği için, işin bu kısmını halledecek bir şoför ve bir de muavin tutmuştu. Bütün işi titizlikle kontrol ediyor, çalışanlarını denetlemeyi seviyordu. Öğle arasında, Uhuru gününde spor ve dans gösterileri için alanı düzenleyen komiteyle toplantı yaptı.

Öğleden sonra milletvekili ile alan hakkında görüşecekti. Bir ay kadar önce, Gikonyo ve beş kişi daha katkıda bulunmaya ve hep birlikte Richard Burton'a ait küçük çiftliği almaya karar vermişlerdi. Burton, İngiliz Hükümeti'nin Uganda demir yolları tamamlandıktan sonra Kenya'ya yerleşmeye teşvik ettiği ilk yerleşimcilerden biriydi, geldikten sonra oğulları için bu araziyi almıştı. Çocukları Kenya'da doğdu, burada okula gittiler (erkekler Galler Prensi okuluna, kızlar da -onların Heifer Boma olarak adlandırdıkları- Kenya Lisesi'ne). Lise bittikten sonra üniversite eğitimleri için İngiltere'ye gittiler. Çoğu İngiltere'de kaldı; ama bir oğlu ile bir kızı Kenya'ya geri döndü. Oğlu Nairobi'deki büyük petrol şirketlerinden birinde çalışıyordu. İhtiyar Burton içinse gerçekten Kenya'dan başka vatan yoktu ve hiçbir zaman ülkeyi terk etmeye niyetlenmedi (izinlerinde ya da sağlık sorunları için bile İngiltere'ye hiç gitmedi). Ta ki, gücün siyahların eline geçeceği belli oluncaya kadar. Liderleri Sir Michael Blundell'den aldığı ipuçlarına rağmen, diğer yerleşimcilerin aksine Burton, İngiltere Devleti'nin geri çekileceğine hiçbir zaman inanmamıştı. Burton şimdi, çok sevdiği ve hayatını geçirdiği topraklarını satmak ve İngiltere'ye dönmek istiyordu. Gikonyo çoktan Burton'la iletişime geçmiş,

ön hazırlıkları tamamlamıştı. Diğer beş kişi miktarın sadece yarısını karşılayabildiklerinden (Burton nakit istemişti), Gikonyo vekille görüşmüş, nüfuzunu kullanarak bankadan kredi ayarlamasını ya da onlara kefil olmasını istemişti. Milletvekili, çiftlikle ilgili ayrıntıları not alarak ihtiyaçlarını dikkatle dinlemiş ve Gikonyo'ya bugün için başka bir randevu vermişti. "İşte gerçek Harambee* ruhu bu. Kendine hayrı dokunmak derken bundan bahsediyoruz" demişti Gikonyo'ya elini sıkıca sıkarken.

Gikonyo toplantıdan çıkıp Nairobi'ye giden otobüse yetişmeye çalışırken oldukça umutluydu. ÇALIŞKAN ÇOCUK isimli otobüs Rung'ei'deki bağımsızlık savaşı sırasında servet yapmış olanlardan birine aitti. Bunun gibi adamlar ticaret lisansı ve hatta işlerini büyütmek maksadıyla ticari krediler almak için sömürge hükümetiyle yoğun bir işbirliği içindeydiler. Gikonyo her ne kadar umutlu olsa da, Nairobi'ye onca yol gideceği için biraz da sıkkındı. Milletvekillerinin çok az bir kısmının kendi seçim bölgelerinde ofisleri vardı. Seçilir seçilmez Nairobi'ye taşınmışlardı ve diğer ulusal liderlerle birlikte büyük siyasi söylevler çekmek için geri döndükleri zamanlar hariç, alanlarda pek görünmemeye başlamışlardı. Otobüs Nairobi yolunda iki Afrikalı polis tarafından durduruldu. Biri içeri girip yolcuları saydı, diğeri sürücüye ehliyetini sordu. Otobüste fazladan iki yolcu vardı. Şoför polisle tartışıyordu. Muavin iki polisi dışarı çıkardı ve şoföre eliyle devam etmesini işaret etti. Şoför işareti anlamıştı. Birkaç metre ilerleyip durdu. Çok geçmeden muavin koşarak gelip otobüse atladı. "Birkaç kuruş çay çorba parası istiyorlar sadece" dedi, otobüstekiler güldüler. ÇALIŞKAN ÇOCUK şehre yolculuğuna devam etti. Uhuru Otobanı'nın (eskiden Prenses Elizabeth Otobanı'ydı) iki tarafı da siyah, yeşil ve kırmızı Kenya bayraklarıyla ve diğer Afrika ülkelerinin bayraklarıyla donatılmıştı. Gikonyo bir anlığına ne için geldiğini unuttu ve kalbi bayrakların heyecanıyla çarptı. Otobüsten inip şehir kendine aitmiş gibi hissederek

* Kenya'nın imece geleneği. Aynı zamanda Kenya'nın resmî mottosu. (ç.n.)

Kenyatta Bulvarı'ndan yürüdü. Bulvara gururla hükmeden Lord Delamere heykelinin yerine (Bulvar eskiden onun adını taşıyordu), etrafında Afrikalı erkek ve kadınların toplandıkları ve hepsinin fışkırarak dönen suyu işaret edip hakkında konuştukları, damlaları New Stanley Oteli'nin taşlarına dökülen fıskiyeler konmuştu. Gikonya çeşmenin etrafındaki kadınlardan birinin "su fışkırtma yarışındaki penislere benziyorlar" dediğini duydu. Kadının etrafındakiler güldüler. Gikonyo'ya göre Nairobi bağımsızlık için hazır görünüyordu. Thabai'ye döndüğünde Rung'ei'yi dekore etmek için çevresindekileri harekete geçirmeye çalışacaktı.

Hükümet Yolu'ndan Viktorya Caddesi'ne geçti ve ticari zekâsı yeniden çalışmaya başladı. Bu iki caddeden her geçişinde aynı şeyleri düşünüyordu: Neden Nairobi'nin merkezî ve ticari alanında tek bir Afrikalı iş yeri bile yoktu? Aslında Nairobi, Kampala'nın aksine (en azından Kariuki'nin anlattığının aksine) hiçbir zaman Afrikalı şehri olmamıştı. Şehrin ticari ve sosyal hayatını Hintliler ve Avrupalılar kontrol ediyordu. Afrikalılar buraya yalnızca sokakları süpürmek, otobüsleri sürmek, alışveriş yapmak için geliyor ve sonra akşam olmadan kenar mahallelerdeki evlerine dönüyordu. Gikonyo kendisi gibi Afrikalı işadamlarının bütün bu çevreyi devraldıklarını hayal etti.

Kalabalık bir grup, milletvekilinin ofisinin önünde bekliyordu; çünkü kendisi içeride değildi. Ama insanlar iptal edilen randevulara ve gerçekleşmeyen vaatlere alışmışlardı. Bazıları, temsilcilerini hiç görmese de, her gün tekrar gelmeye devam ediyordu.

"Tanrı'yla görüşmeye çalışıyoruz sanki" diye yakındı bir kadın.

"Neden, ona ne sormak istiyorsun ki?"

"Oğlum Amerika'ya gitmek için burs istiyor. Sen?"

"Evdeki sorunlar. Geçen Cumartesi evime gelip vergilerini ödemedi diye kocamı tutukladılar. Ama kelle vergisini nasıl

ödesin ki? İşi yok. İki çocuğumuz parasızlıktan okulu bırakmak zorunda kaldı..."

Bazıları arazi problemleri için gelmişlerdi, bazısı evliliğindeki sorunlar hakkında tavsiye almak için, bazılarıysa bölgelerinde bir ortaokul açılması için milletvekilinden destek bekleyen delegelerdi.

"Çocuklarımızın ilkokulu bitirdikten sonra gidecek yerleri yok" diye açıkladı yaşlı olanlardan biri.

Milletvekili bir saat kadar sonra geldi; koyu renk bir takım elbise giymişti ve elinde deri bir evrak çantası vardı. Pipo içiyordu. Bekleyen herkesi bir baba yahut okul müdürü gibi selamladı. Özür dilemeden ofisine girdi. İnsanlar sırayla içeri girmeye başladılar.

Gikonyo'nun kalbi umutla çarpıyordu. Keşke krediyi alabilseydi! Yeni bir geleceğin hayaline daldı. Kooperatif tabanlı çiftlikler işleteceklerdi; iyi cins inekleri olacak, krizantem, çay, mısır, hatta istedikleri her şeyi yetiştirebileceklerdi. Daha sonraları kooperatif daha fazla insanı bünyesine katarak genişleyebilirdi. Ticarette yeni bir siyahi kardeşliği! Uzun bir bekleyişten sonra sırası geldi. Milletvekili onu gördüğüne şaşırmış gibiydi.

Sağ eli ağzındaki piposunda, sol eliyle koltuğu işaret ederek "Oturun, oturun Bay Gikonyo" dedi samimi bir şekilde. Çekmeceden bir dosya çıkardı, açtı ve birkaç dakika boyunca dikkatle dosyayı inceledi. Gikonyo merakla bekliyordu. Milletvekili kafasını dosyadan kaldırdı ve arkasına yaslandı. Pipoyu ağzından çıkardı.

"Şimdi, bu kredilerle ilgili... Bunları almak oldukça zor. Ama ben elimden geleni yapıyorum. Birkaç gün içinde size iyi haberler verebilirim. Biliyorsunuz, bu bankalar hâlâ beyazlar ve Hintliler tarafından kontrol ediliyor. Ama bazıları, bizim gibi politikacıların *desteği* olmadan ilerleyemeyeceklerinin farkına varmaya başladı. Gikonyo kardeşim, bize *ihtiyaçları var*!"

"Bir daha ne zaman geleyim?" diye sordu Gikonyo hayal kırıklığını saklayamayarak.

"Hmm, bakalım. Bugün..." Ajandasına davrandı ve kafasını kaldırıp Gikonyo'ya baktı.

"Şöyle yapalım: Ben seni görmeye geleyim ya da sonuçları aldığımda sana yazayım. Rung'ei'de bir dükkânın var değil mi?"

"Evet."

"Böylece seni de bir sürü dertten kurtarmış oluruz. Böyle yapalım mı?"

Gikonyo "Tamam" deyip, gitmek için ayaklandı; ama kapıda geri döndü.

"Sizce krediyi almamız mümkün mü, yoksa önümüze bakıp parayı bulmak için başka yollar mı bulalım?"

Gikonyo vekilin yüzünde telaş belirdiğini hissetti.

"Ah, hayır, hayır" dedi ve ayağa kalktı. Gikonyo'nun olduğu yere doğru küçük adımlarla yaklaştı. "Bu konuda ciddi bir sıkıntı yok. Krediler orada duruyor. Sadece yolu yordamı bilmekle ilgili durumlar. Söylediğim gibi, beyazlar biz olmadan yapamaz!.. Sen sadece bana bırak. Tamam mı?"

"Tamam!" dedi Gikonyo. Ertesi gün Bay Burton'u görmeye karar vermişti. Eğer Bay Burton paranın yarısını şimdi almayı kabul ederse, geri kalanını kredi çıktığında ya da parayı başka bir yoldan kazanarak ödeyebilirlerdi. Gikonyo daha birkaç metre bile ilerlemeden, arkasından insanların ıslıklarını duydu. Dönüp bakınca, kapının önündekilerin içeriyi işaret ettiklerini gördü. Milletvekili onu geri çağırıyordu. Adımlarını bir kez daha ofise çevirdi.

"Rung'ei'deki Uhuru töreni hakkında. Lütfen şubeye ve büyüklere beni davet ettikleri için teşekkürlerimi ilet. Ama o gün tüm meclis üyeleri burada, *başkent*teki çeşitli etkinliklere davetliler. Biliyorsun, ilgilenmemiz gereken çok fazla yabancı misafirimiz var. Bu yüzden lütfen, gelemeyeceğimi ve üzgün olduğumu ilet."

"Uhuru!"
"Uhuru."

İki gün sonra Thabai çevresindeki sekiz tepenin hepsinde, insanlar Mugo'yu konuşuyorlardı: Herkes onun Fenna Brokowi'nin Britanya Avam Kamarası'nda sorunları gündeme getirmesini sağlayan Rira'daki açlık grevini nasıl örgütlediğini abartarak anlatıyordu. Münzevi yaşamı ve mitinglerdeki tuhaf davranışları yüzünden, seçilmiş kişi olarak tanınmaya başlamıştı. Tutukluyken ıstırap içinde geçirdiği yıllar kuvvetli yapısını zayıflatmamış, aksine güçlendirmişti. Büyük koyu gözleri vardı, uzundu; yüz hatları keskindi, yüzündeki çizgiler sanki taşa kazınmış gibi netti... Görüntüsüyle umut ve güven aşılayan insanlardandı.

Ama ne Pazar ne de Pazartesi, Mugo halk tarafından ilahlaştırılacağını bilmiyordu. Hatta Parti'den gelen ani teklif dengesini bozmuştu. Sabah, bir önceki gecenin yalnızca bir rüya olmasını umarak uyanmıştı. Ama temsilcilerin oturduğu taburelerin görüntüsü bu sanrıyı defetmeye yetiyordu. Konuşulanlar karabasan gibi kafasında dönüyordu. Neden Uhuru törenlerini onun yönetmesini istiyorlardı ki? Neden Gikonyo değil, Warui değil ya da orman savaşçılarından biri değil? Neden Mugo? Neden? Neden?

Tarlaya gitmeyi düşündü. Ama hayır, bu halde çalışamazdı. Ayrıca köyün içinden geçmek de istemiyordu. Warui'yle, Wambui'yle, Githua'yla ya da yaşlı kadınla karşılaşmak istemiyordu. Rung'ei'ye gitse daha iyiydi. Yine sıcak günlerden biriydi. Kum çıplak ayaklarını yakıyordu; terli parmaklarına tozlar yapışıyordu. Sıcaklık kafasındaki telaşlı heyecanı ve karmaşayı arttırıyordu. Evet... Beni istiyorlar... Beni... Konuşma yapmak için... Kihika'yı anmak ve... ve tüm o... Tanrım... Daha önce hiç konuşma yapmadım... Ah hayır! Yaptım... İyiymiş... İyi dediler... Ha! Ha! Ha! Yalanlar üstüne yalanlar söyledim... İnandı-

lar... Kimse... neden... ben... ben... ben... Bana tuzak kurmak istiyor... Gikonyo... Kihika'nın eniştesi... General R... Teğmen Koina... Ah evet... konuşma... konuş... cümleler...

Mugo hayatında yalnızca bir kere konuşma yapmıştı. Thabai'nin yanındaki Kabui dükkânlarının önündeki mitingde. Hareket, tutukluların evlerine geri döndüklerini halka duyurmak için bir miting düzenlemişti. Mugo da mitinge katılmayı kabul etmişti, çünkü o zamanlar köyde normal bir hayat kurabileceğini düşünüyordu: Katılmayı reddederek neden dikkatleri üzerine çeksindi ki? Thabaili bir sürü insan mitinge katılmıştı; çünkü hatırlayacağınız üzere, yalnızca politik mitinglere katılmamıza izin veriliyordu; diğerleri de kaçış ve kahramanlık hikâyeleri dinlemeyi umarak gelmişti. Kenya'daki durum o zamanlar şöyleydi: Olağanüstü Hal (neredeyse bir sene önce) sona ermişti; fakat Jomo Kenyatta ve onun Kapenguria davasından beş yoldaşı hâlâ hapishanedeydi. Ayrıca halkın çektiği ıstırapların açtığı yaralar daha çok tazeydi.

Önce bölgenin Parti liderleri konuştu. Jomo Kenyatta'nın Kenya'yı Uhuru'ya götürmesi için serbest bırakılması gerektiğini söylediler. Halk başka bir siyasi lider kabul etmeyecekti. Herkesin seçimlerde parti adaylarına oy vermesini istediler; adaylara verilen her oy Kenyatta'ya verilen oy demekti. Kenyatta'ya verilen her oy Parti'ye verilmiş demekti. Parti'ye verilen her oy Hareket'e verilmiş bir oy demekti. Hareket'e verilen her oy da halka verilmiş demekti. Kenyatta halktı! Ancak bu miting, fedakârlıkları ve bağlılıklarıyla bu seçimleri mümkün kılan insanları tanıtmak içindi.

Bu güçlü hitabet, konuşmak için kalkan tutsakları ele geçirmişti. Beyazadamın himayesi altında çektikleri acıları, Kenya'ya duydukları derin sevgiyi simgeleyen olayları aktardılar. İnsanlar her konuşmadan sonra slogan atıyorlardı: Kenya siyahların ülkesidir. Tüm bu konuşmalar bir tutsak tarafından toparlanmıştı: "İnsanın ülkesine duyduğu sevgiden daha yüce olabilir ki? Kenya'ya duyduğum sevgi beni hayatta tuttu ve her

şeye katlanmamı sağladı. İşte bu yüzden doğrudur: Kenya siyahların ülkesidir."

Mugo'nun Rira'daki davasını duyan birkaç tutsak onu sahneye itti. Bu tutsakların arasında, on bir tutsağın öldüresiye dövüldüğü hafta Rira'da olan -ve sonradan Parti'nin yerel şubesine başkan seçilen- Nyamu da vardı. Mugo kalabalığın önündeyken, Nyamu'nun donuk, çatlak sesi onu afallatmıştı. Kuru bir monotonlukta, yorgun, neredeyse hatırlamak istemediği sahneleri anlatırcasına konuşuyordu.

"Hiçbir şey yapmamış olanlarımızı bile yollara ve taş ocaklarına götürdüler. Suçlu olduğumuzu söylediler. Ama ne hırsızlık yapmıştık ne de adam öldürmüştük. Biz sadece ezelden beri bize ait olan şeyleri geri istedik. Gece gündüz kazdırdılar. Hasta olduk, boş mideyle çok az uyuyabildik. Kıyafetlerimiz paçavraya dönmüştü ve rüzgâr ve güneş çıplaklığımızın farkındaydı. İşte o günlerde hayatta kalmamızı sağlayan davamızın güçlü olduğunu bilmemiz değildi. Ülkemize duyduğumuz sevgi de değildi. Mesele sadece bu olsaydı, ölür giderdik."

"Evi düşündük."

"Kadınlarımızın kahkaha attığını ya da çocuklarımızın birbirleriyle dövüşüp ağlaştığını göreceğimiz günlerin hasretini çektik. Annelerimizin, karılarımızın, çocuklarımızın yüzlerini görüp seslerini duymak için eve dönebileceğimiz günün geleceğini düşünerek güçlendik. Evet. Hatta öyle günler oldu ki, bazen uğruna kanımızı döktüğümüz davamız bize... Bize..."

Başlarda Mugo kendisiyle sesi arasına koyduğu mesafeden memnundu. Ama çok geçmeden sesi onu tiksindirmeye başlamıştı. Bağırmak istiyordu: Hiç de öyle değil; ben geri dönmek falan istemedim; ben ne anneme, ne karıma, ne de çocuklarıma dönmek istedim; çünkü hiçbiri yok. Söylesenize kimi sevebilirim ki ben?.. Cümlenin ortasında durdu ve platformdan aşağı inip barakasına doğru yürümeye başladı.

Mitingden sonra Mugo suskunluğa sığındı. İnsanlar gündelik işlerine devam ettiler, yıkılan her şeyi yeniden inşa ettiler.

Seçimler geldi. İnsanlar Parti'ye oy verip uğraşlarına geri döndüler. Thabai onu unutmuştu. Ama efsaneler çok daha verimsiz topraklarda bile büyürdü. Mitingdeki insanlar Mugo'nun fazlasıyla sarsıldığını ve bu yüzden artık konuşamadığını söylüyorlardı. Ve Warui ne zaman o mitingden bahsetse, Mugo'nun konuşmasına da değiniyordu: "O sözler sıradan bir kalpten çıkmadı."

Mugo kararlı bir şekilde, sanki varacağı yere erken gitmek ister gibi yürüyordu. Geçmişi bir anda, yıldırımın geceyi ikiye bölmesi gibi kafasında ani bir ışık olarak belirdi. Tüm hayatı bu ışığın içine sıkışmıştı. Olayları, kendisine acı verenleri atlayarak tek tek gözlerinin önüne getirmeye çalıştı. O mitingi hatırladı, sonra da aklı geçen akşamki toplantıya döndü. "Mazlumlara hakkını versin, yoksulların çocuklarını kurtarsın, zalimiyse ezsin." Bu sözler onu etkilemişti; o ürperti, bedenine bir kez daha hâkim olmuştu. Öylece kaskatı kalakaldı. Sonra bir anda aklına başka düşünceler üşüştü ve ürpertiyi kovdu. Ondan şüphelenmemiş olsalar, General R. ona bu imalı soruları sorar mıydı? O hafta biriyle buluşma meselesi falan? Karanja mı? Sahi, gerçekten de kalleşçe ihanet ettiği bir adama övgüler düzerek toplum içinde bir yer edinmesini istemiş olabilirler miydi?

Gikonyo'nun kapısında "hodi"* diyip içeri girdiği akşam, Mugo bu korkular, umutlar ve şüphelerle boğuşuyordu. Bir süre, ikisi de birbirinin varlığından sıkılarak öylece durdular.

"Otursana" dedi Mugo ateşin yanındaki tabureyi göstererek.

"Beni beklemiyordun, değil mi?" diye başladı Gikonyo oturduktan sonra tuhaf bir biçimde.

"Önemli değil. Sanırım kararımı öğrenmeye geldin."

"Hayır. Bu akşam onun için gelmedim." Mugo'ya, Nairobi'ye gittiğinden ve milletvekiliyle olan görüşmesinden bahsetti.

* Svahili dilinde "merhaba". (ç.n.)

Gikonyo'nun karşısında, yatağın ucunda oturan Mugo, onun sözlerine devam etmesini bekledi. Üç kızgın taştan oluşan ocakta yanan ateş etrafı aydınlatıyordu.

"Ama beni buraya getiren şey bunlar da değil. Sıkıntılarım, kalbimdeki sıkıntılar." Gikonyo gülümsedi ve her zamanki gibi görünmeye çalıştı. "Aslında sana bir soru sormaya geliyordum" dedi ve dokunaklı bir ifadeyle duraksadı.

Mugo'nun kalbi korku ve merakla çarpıyordu.

"Seninle bir kez aynı tevkif kampına düşmüştük, biliyor musun?"

"Öyle mi? Hatırlamıyorum." Biraz olsun rahatlasa da, hâlâ kuşkuluydu. "Çok fazla insan vardı" diye ekledi hemen.

"Muhia Kampı. Senin oraya götürüleceğini biliyorduk. Tabii senin Rira'daki açlık greviyle ilgini duymuştuk. Yetkililer bize söylememişti. Gizlemeye çalışıyorlardı, ama biz biliyorduk."

Mugo, Rira'yı ve onu döven Thompson'ı gayet net hatırlıyordu. Ama Muhia'ya dair aklında bir tek dikenli teller ve dümdüz kuru bir şehir vardı. O zamanlar çoğu kamp bu tür yerlere kurulurdu zaten.

"Bunları neden anlatıyorsun. Hatırlamaktan hoşlanmıyorum."

"Hiç unuttun mu ki?"

"Unutmaya çalışıyorum. Hükümet geçmişi gömmemiz gerektiğini söylüyor."

"Ben unutamıyorum... Asla unutmayacağım" diye sızlandı Gikonyo.

Mugo sevecen bir tavırla "Çok acı çektin mi?" diye sordu.

"Hayır, çekmedim. Yani... Biliyor musun, beni hiç dövmediler, bir kere bile. İlginç değil mi?"

"Hiç dayak yemeyenler vardı, biliyorum."

"Sen?"

"Yedim. Çok."

"İtirafçı olmadığın için çok cesursun. Senin cesaretine hayrandık ve bundan utanıyorduk."

"İtiraf edecek bir şey yoktu."

"Biz itiraf ettik ama. Eve dönmek için her şeyi yapabilirdim."

"Senin bir karın var. Ve annen."

"Evet. Anlıyorsun."

"Hayır, anlamıyorum, hiçbir şey anlamıyorum" dedi Mugo sesini yükselterek.

"O zaman neden öyle konuştun?"

"Ne zaman?"

"Mitingde! Hatırlamıyor musun? Çoğumuz aynı şekilde konuşuyorduk; çünkü kendimizi kandırmak istiyorduk. Böylece utancımızı dindiriyorduk. Harekete olan bağlılığımızdan ve ülkemize olan sevgimizden bahsediyorduk. Biliyorsun, ülkenin de Uhuru'nun da umurumda olmadığı bir an vardı. Sadece eve dönmek istiyordum. Ve kendi özgürlüğümü geri alabilmek için Kenya'yı beyazadama satabilirdim. Kihika gibi insanlara hayranım. Onlar doğru olan şey için ölecek kadar güçlüydüler. Benim öyle bir gücüm yoktu. İşte bu yüzden tutukluyken seninle gurur duyuyorduk; ama aynı zamanda sana içerliyor ve senden nefret ediyorduk... Hepsini aynı anda hissediyorduk. Senin gibi insanlar, inançlarımıza ihanet etmeyi reddeden, bize ne için yemin ettiğimizi gösteren insanlar... Ama bizim ciğerimiz buna yetmedi. Biz korkaktık."

"Korkaklık değil bu. Ben de aynı şeyi yapardım."

"Neden yapmadın o zaman?"

"Her şeyi bilmek istiyorsun, değil mi?" dedi Mugo kendini unutarak. Hemen ardından, içinden gelen bu açılma hissi uçuverdi.

"Benim geri dönecek bir evim yoktu" dedi sessizce ve duygusuzca. "Sanırım ben geri dönmek istemiyordum."

"Hayır, ondan değil" dedi Gikonyo samimi bir hayranlıkla. "Senin müthiş bir yüreğin var. Senin gibi insanlar bağımsızlık meyvesinin tadına ilk bakanlar olmalılar. Ama şimdi o uzun arabaların içinde, bindikleri arabaları gömlek değiştirir gibi

değiştirenler kim? Harekette yer almayanlar, okulların, üniversitelerin ve hükümetin sığınaklarına koşanlar. Hatta bazıları düpedüz hain ve işbirlikçi. Bazıları daha yeni Blundells'in bestelediği şarkıları söylüyordu: "Uhuru bado!" ya da "Kenya'yı paramparça edeceğiz!" Politik toplantılarda hepsinin Uhuru, Uhuru diye bağırdığını, Uhuru için savaştık dediklerini duyuyoruz. Nerede savaşmışlar? Sünnetsiz çocuk gibiler. Acıyı yalnızca bir sözcük sanıyorlar. O gün senin konuşmanı dinlemeleri lazımdı. Hepsinin. Sen konuşurken kalbimi okudun sanki..."

"Beklemek zor geldi mi sana?" Mugo konuyu değiştirmek ister gibi belli belirsiz konuşuyordu.

"Evet. Çünkü ben hiç geri dönemeyeceğimi düşündüm. Tevkif kampındaki zorluklardan sonra, eğer oradan çıkabilirsem Mumbi'yle birlikte hayatımda büyük şeyler yapabileceğimi biliyordum."

Gikonyo aşkın ve neşenin mümkün olduğu bir dünyadan bahsediyordu. O halde neden canı sıkkın diye düşündü Mugo. Bir insanın mutlu olmak için istediği her şeye sahipti: Varlık, statü ve onu önemseyen birileri.

"Karını seviyorsun" dedi Mugo dikkatle bakarak.

"Seviyordum!" dedi Gikonyo yavaşça ve vurgulayarak. Baraka sessizdi. Ateş hâlâ yanıyordu. Gaz lambası pırpır etmeye devam ediyordu.

"O benim hayatımdı, her şeyimdi" dedi Gikonyo gözünü ocaktan ayırmadan. "Biliyor musun," dedi aynı sessiz tonda, "sonunda geri döndüğümde benim için her şey değişmişti; tarlalar, köyler, insanlar..."

"Mumbi?"

"O da değişmişti" dedi Gikonyo neredeyse fısıldayarak. "Tanrım, ruhumu ne için sattım ben? Giderken bıraktığım Mumbi nerede?"

Yedi

O zamanlar da, Thabai Tepesi şimdiki gibi batıdaki yüksek topraklardan Rung'ei Ticaret Merkezi'nin olduğu küçük ovaya doğru usulca alçalırdı. Ticaret Merkezi, iki sıra halinde uzanan ve yüzleri birbirlerine dönük teneke çatılı binalardan oluşuyordu. Arada kalan boş alanda farklı tepelerden kadınların yiyecek alıp sattığı ve dedikodu yaptığı bir pazar kuruluyordu. Nairobi'deki Hintli tüccarlar da bu pazarı keşfetmişlerdi; sık sık bu pazara gelir, kadınlarla sıkı pazarlık eder, birkaç müstehcen espiri yapıp kadınları güldürür, sebze ve başka mahsullerden alıp, şehirdeki insanlara çok daha yüksek fiyatlardan satmak için Nairobi'ye götürürlerdi. Bölgeye yerleşmiş başka Hintliler de vardı; Hintlilerin mekânları, Afrikalıların

dükkânlarından birkaç dakikalık yürüme mesafesindeydi; burada da oluklu demir levhalardan yapılmış evler çift sıra halinde uzanırdı. Hintliler de hasat zamanında Rung'ei pazarından patates, bezelye, fasulye ve mısır alırlardı. Ama onlar aldıkları malları dükkânlarının arka tarafında zulalar ve zor zamanlarda satarlardı.

Çatıları genellikle çürümüş tenekeden yapılmasına karşın, Afrikalıların dükkânları, duvarlarının taş ya da tuğladan örülmesi bakımından diğerlerinden üstündü. İnsanlar Rung'ei'nin, tüm Gikuyu şehirleri içinde böyle binalara sahip olan ilk şehir olduğunu söylerdi. Rung'ei'nin başka ayrıcalıkları da vardı. Demir yılan, Kisumu ve Kampala'ya giden yokuşu tırmanmadan önce ilk bu ovada kıvrılmıştı; bir demiryolu hattıyla şereflendirilmeyen diğer tepeler uzun süre Thabai'yi kıskanmıştı. Masai topraklarının kenarındaki tepelerde yaşayan insanlar bile arada bir sadece trenin çufçufunu ve duman çıkarışını izlemek için buraya gelirdi. Thabai, Rung'ei ile gurur duyardı. Merkezin tepeye ait olduğunu, hatta tren hattının ve trenin Thabai ile gizemli bir bağı olduğunu hissederlerdi; sonuçta rayları ve treni şehrin kalbinde ilk karşılayanlar onlar değil miydi? Diğer tepelerde erkeklerin, kadınların ve çocukların Gikuyu kâhini tarafından öngörülen demir yılan ilk ortaya çıktığında Thabai'yi bir hafta boyunca nasıl terk ettikleri, nasıl derin bir sessizliğe gömüldükleri bugün hâlâ anlatılır. Hikâyeye göre herkes komşu tepelere sığınmış ve ancak cengâver casuslar mızrak ve çakılarla gidip dikkatle inceledikten ve yılanın zararsız olduğunu, kızıl yabancıların ona dokunduklarını gördüklerini anlattıktan sonra yavaş yavaş geri dönmüşlerdi.

Daha sonraları, demiryolu platformu gençlerin buluşma noktası haline gelmişti. Gruplar halinde evlerde toplanıp sohbet ediyor, şehirde gezintiye çıkıyorlardı, hatta aralarında kiliseye gidenler de vardı, ama Pazar günleri onlar için trenle özdeşti. Pazar öğleden sonraları Kampala'ya ve Mombasa'ya giden yolcu trenleri Rung'ei istasyonunda buluşuyordu. Tah-

min edildiği gibi insanlar oraya Mombasa'dan, Kisumu'dan ya da Kampala'dan gelen arkadaşlarını karşılamak için değil, yalnızca birbirleriyle buluşmak, konuşmak, dedikodu yapmak, gülmek için gidiyorlardı.

Aşklar da orada filizlenirdi; neşeyle ya da hüzünle devam eden bir sürü evliliğin temeli o istasyonda atılmıştı.

"Bugün trene gidecek misin?

"Ah, evet."

"Beni de götür arkadaşım."

"O zaman vaktinde hazır ol. Sadece kıyafetlerini giymen bile akşamı buluyor."

"Bu düpedüz yalan."

Kızlar normalde Cumartesi günleri giysilerini yıkamak için nehre giderlerdi. Pazarları kıyafetleri ütüleme ve saçlarını yapma günüydü. Öğle vaktinde istasyona gitmek, daha doğrusu koşmak için hazır olurlardı. Erkeklerin öyle ritüelleri yoktu. Onlar her zaman ve her koşulda hazırdı; çoğu, zamanını istasyona yakın Rung'ei dükkânlarında geçirirdi.

Tren bir saplantıya dönüşmüştü: Eğer kaçırırsanız, haftanın geri kalanı boyunca kalbinizde acı olurdu; bir sonraki treni hasretle beklerdiniz. Sonra Pazar gelirdi, bu defa zamanında yetişirdiniz ve o anda aniden iyileşirdiniz.

İstasyondan sonra genellikle Rift Vadisi'ne bakan Kinenie Ormanı'na dansa gidilirdi. Bu toplulukta gitar çalgıcıları onur konuğuydu; güzel kızlar onları çevreler, hayran hayran izlerdi. Erkekler dans satın alırdı. Birisi dans aldığı zaman gitarist yalnızca onun için çalar, onun adını övgüyle anardı. Erkekler yalnız başlarına dans eder ya da diğerleri izlerken arkadaşlarını kendisine eşlik etmeye çağırırdı. Davet ettikleri dışında kimse dansa katılamazdı. Herkes ormandaki bu dans toplantılarının kurallarını benimsemişti.

Danslar sık sık kavgayla sonlanırdı. Bu da benimsenen kurallardan biriydi ve erkekler hep hazırlıklı gelirdi, bazen kışkırtıcı sözler ve aşağılayıcı şarkılar söyler ve kasten gerginlik

yaratırlardı. Erkekler hangi tepeden olduklarına göre gruplara ayrılırdı. Thabai'nin bir ünü vardı; çünkü oralı erkekler her zaman kavgada üstün geliyor ve diğer tepelerdekilerin kadınlarını alıyorlardı. Kızlar Thabaili erkekleri seviyorlardı; bu yüzden de onları tepedekilerin ellerinden almak pek de zor elde edilen bir başarı sayılmazdı.

Platformda işler farklıydı. Kimse kavga çıkarmayı düşünmezdi bile. Orada, geçen Pazar seni döven ve kadınını elinden alan adam arkadaşın sayılırdı. Onunla sohbet eder ve birlikte kahkahalar atardınız. Ama daha sonra ormanda onu bıçaklamanın ve kadınını elinden almanın fırsatını kollayacağın da bilinirdi.

"Çok nadiren treni kaçırırdım" diye hatırladı Gikonyo yıllar sonra, o günler artık bir efsaneye dönüşmüştü. "O adamlarla ve kadınlarla yan yana gelmeyi seviyordum.

"Ama yine de treni kaçırdığım günlerden biri hayatımın en mutlu günüydü" dedi Mugo'ya.

Gikonyo sonraları Thabai'de marangoz olarak çalışmaya başlamıştı. Tepeye bir göçmen olarak gelmiş olmasına rağmen, annesiyle birlikte oradakiler tarafından benimsenmiş ve oranın gündelik rutinine ayak uydurmuştu. Elburgon bölgesinden, babası Waruhiu'nun Avrupalıların çiftliklerinde çalıştığı Rift Vadisi'ne kadar annesinin sırtında gelmişti. Waruhiu'nun çalışkan bir adam olarak kadınların ilgisini çekmesi uzun sürmemişti. Kendisine yeni eşler almış ve ilk karısının kalçalarının artık ona heyecan vermediğinden şikâyet edip durmuştu. Onun kendisinden uzaklaşmasını umarak kadını dövmeye başlamıştı. Ama Wangari ona vurgundu. Nihayetinde, Waruhiu ona evden gitmesini emretti ve anne oğulu Tanrı'nın topraklarında bir oraya bir buraya sürüklendikleri bir hayata mahkûm etti. Ama Wangari çok uzun süre oradan oraya sürüklenmeyecekti; Gikuyu topraklarında sıcak bir yuva bula-

caktı elbette. "Waruhiu yoksul olduğum ve yiyecek hiçbir şeyim olmadığı için öleceğimi sanıyor" dedi bir gün kendi kendine Elburgon istasyonunda bir taşın üzerinde otururken. "Ama bir erkek evladı olup da ocağında yemek kaynamayan ev yoktur" dedi ve çocuğu göğsünde tutarak, onu Thabai'ye götürecek trene binerken kendi kendine Waruhiu'ya meydan okudu.

Wangari oğlunu okula gönderdi. Ama Gikonyo okulda çok fazla kalamadı, çünkü annesinin ücretleri ödemeye gücü yetmedi. Neyse ki okulda biraz da olsa marangozluk öğrenmişti ve hayatını bu yolla kazanmaya karar verdi.

Marangozluğu seviyordu.

Bir yüzeyi elinde tutmak, bir ahşabı düzleştirmek gibi şeyler onda hem bir parça korkuyla karışık heyecan hem de merak uyandırıyordu. Ahşap kokusu onu büyülüyordu. Çok geçmeden keskin bir seçicilik edindi; artık sadece koklayarak ahşabın cinsini bilebiliyordu. Ama genç marangoz bunu o kadar da kolay bir iş gibi yansıtmıyordu. Hatta karşısındakinin kim olduğuna göre performansını değiştirebiliyordu. Oyunu şöyle sahneliyordu:

Bir kadın bir parça ahşap getiriyor ve hangi tür olduğunu öğrenmek istiyordu. Marangoz onu alıyor, şöyle bir bakıyor ve sonra dikkatsizce diğer tahtaların arasına fırlatıyordu. Kadın orada onun kaslarının hareketine hayran olarak bekliyordu. Bir süre sonra, Gikonyo tahta parçasını alıyor ve masanın üzerine koyuyordu. Sol gözünü kapatıyor, yarı açık sağ gözüyle dikkatle tahtaya bakıyordu. Sonra sağ gözünü de kapatıyor ve aynı performansı sol gözüyle tekrar ediyordu. Bu gösteri bittiğinde tahtaya yavaşça, ritmik bir şekilde sağ işaret parmağıyla kötü ruhları tahtadan kovar gibi vuruyordu. Sonra eline çekici alıp tahtaya vuruyor, dinliyor, tekrar vuruyor, tekrar dinliyordu. Ardından tahtayı dikkatle kokluyor (ki bu kısım profesyonelceydi), kadına tahtayı geri veriyor ve işine geri dönüyordu.

Kadın cesaretini toplayıp "Ahşabın cinsi ne? Podo' mu?.." diye soruyordu Gikonyo'nun profesyonel koklayışlarından ve duraksamalarından mahcup bir halde.

"Podo mu? Hmm. Getir bakayım." Tekrar kokluyor, tahtayı kendi etrafında yavaşça döndürüyor, bilgiç bir edayla kafasını sallıyordu. Sonra birkaç dakika boyunca o tahtanın neden podo olmadığını açıklıyordu.

"Kâfur. Hiç duymuş muydun bu cinsi? Çoğunlukla Aberdare ve Kenya Dağları'nın çevresinde yetişir. Çok iyi bir kerestedir. Beyazlar neden o bölgenin üzerine kondular sanıyorsun?" Marangoz konuşurken oldukça bilge bir tavır takınıyordu.

Atölye, Gikonyo'nun barakasının duvarına dayanmış küçük bir masadan ibaretti. Günbatımına doğru Wangari her zaman atölyeye gelir, ahşap parçalarını didikler, birkaç parçasını alıp yakabilmeyi umardı.

"Buna ihtiyacın var mı?" diye sorardı gülümseyerek.

"Ah, bırak onu anne. Bütün ahşap malzemelere sadece yakmak isteyerek bakıyorsun. Bunlar para ediyor, biliyorsun. Ama kadın bundan ne anlar ki zaten."

"Peki bu?" Wangari kolay kolay yılmazdı. Oğlunun onu azarlayan sesini duymak hoşuna gidiyordu.

"Tamam, al. Ama bir daha gelme."

Ertesi gün aynı saatlerde Wangari gene orada olurdu. Bir testereyi yahut bir çekici eline alır ve onu gizemli bir nesneymiş gibi incelerdi. Gikonyo zoraki gülerdi.

"Anne senden de iyi marangoz olur ha."

"Ne dersek diyelim, bu insanlar gerçekten çok akıllılar. Nasıl böyle her şeyi kesebilecek aletler yapmışlar ki?" Wangari beyazadamdan her zaman *bu insanlar* diye bahsederdi.

"Git de yemek pişir. Bunlar kadınları aşan şeyler."

"Bu parça sana lazım mı?"

"Anne!"

---

* Latince adı *Podocarpus latifolius* olan, halk arasında *Sarıağaç* olarak da bilinen Afrika'ya özgü bir ağaç türü. (ç.n.)

Annesini yerleştirebileceği bir arazi almak Gikonyo'nun gizli amacıydı. Ama bunun için para gerekiyordu. Varlıklı olma tutkusu Mumbi'yi her gördüğünde artıyordu, Mumbi'nin sesi ve yüzü Gikonyo'nun içinde ıstıraplı bir çarpıntı yaratıyordu. Ama kalbinin tek başına attığını sanıyordu. Elbette ki, Mumbi, tepenin en güzel kızı elinde içi soğuk su dolu bir sukabağıyla yanına gelip "Benim için iç" demeye tenezzül etmeyecekti. Ama yine de onu bekledi ve yavaş yavaş yolunu yaptı. Bazen Mumbi'yi köy yolunda mürdümük çiçeklerinin, yeşil fasulyelerin ve mısırların arasında yürürken görür, arzularını ona açmaya karar verirdi. Ama sonra cesareti kırılır, onu selamlayıp yoluna devam ederdi.

Mumbi'nin babası Mbugua tepenin sayılan büyüklerindendi. Evi üç barakadan ve hasattan sonra ekinlerin depolandığı iki tahıl ambarından oluşuyordu. Sarmaşıklardan, böğürtlenlerden, dikenli bodur ağaçlardan, ısırganlardan ve başka dikenli bitkilerden bir çalılık evin etrafında doğal çit haline gelmişti. Eski Thabai'de tepenin çevresi dağınık bir biçimde yerleştirilmiş böyle saman damlı barakalarla doluydu. Nerdeyse hiçbir evde budanmış, düzenli çitler olmazdı; vahşi hayvanlar yuvalarını buralara yapardı. Mbugua'nın köydeki saygınlığı bir savaşçı ve çiftçi olarak kazandığı başarılarından geliyordu. Sadece adının bile düşman kabilelere korku saldığı anlatılırdı. O zamanlar beyazadam daha dünya savaşlarını getirmek için kabile savaşlarını sonlandırmamıştı. Ama Mbugua'nın şanı barışı sağlamıştı. Onun lafı, ihtilaflarda her zaman kabile büyüklerini sakinleştirmeye yetecek ağırlığa sahipti. Tek karısı Wanjiku ondan her zaman "genç savaşçım" diye bahsederdi. Büyük gövdeli savaşçının tam tersine, minyon bir kadındı. Sesi samimiyet ve kibarlıkla titrerdi. Mbugua'nın en başta kalbini çalan da sesiydi zaten (zamanının dans toplantılarında şarkı söylerdi). İki oğlu (Kihika ve Kariuki) arasında daha çok Kariuki'yi severdi, çünkü o daha küçüktü ve en son doğmuştu. Mbugua'ysa gizliden gizliye,

cesaretini ve ölçülü gururunu kendisinden alan Kihika'ya hayrandı.

Kariuki de Kihika'ya hayrandı ve onu izlerdi. Çocuk bir an önce büyüyüp gerçek bir erkek olmayı ve geceleri sık sık evlerine gelen kızların sivri göğüslerine dokunabilmeyi dört gözle bekliyordu. Kariuki, Bağımsız Gikuyu okullarının ilklerinden olan Manguo'da okula başladı. Kitapları seviyordu ve akşamları odun ateşinin ışığında okuyordu. Ama abisinin çevresindeki tüm o kızlar ve erkekler oyunlar oynar, ahlaksız fıkralar ve hikâyeler anlatırken nasıl konsantre olabilirdi ki? Hiçbir şey görmemesi ve duymaması gerekiyordu. Duyduklarına gülerken yakalandığında "Evden atılacaksın Kihii" diye uyarırlardı onu. Gikonyo ona sık sık şeker ve başka şeyler getirirdi. Kariuki bu yüzden marangozu seviyordu. Gikonyo ayrıca Kariuki'nin gerçekten beğendiği komik hikâyeler de anlatırdı. Ama aylar ve yıllar geçtikçe, Gikonyo giderek daha da sessizleşti ve Mumbi yakınlarda olduğunda hiç konuşmamaya başladı. Böyle zamanlarda ilgiyi üzerine çeken ve kızlara müstehcen kahkahalar attıran Karanja olurdu. Karanja'nın öyle bir hikâye ve olay anlatma şekli vardı ki, hiç söylemese bile ana kahramanın kendisi olduğu anlaşılırdı. Sonuç olarak da zamanla Kariuki, cesareti, bilgeliği ve becerikliliğinden dolayı Karanja'ya hayran olmaya başladı.

Mumbi'ninki gibi güzel kızların yaşadığı evler, genç kızlar ve erkeklerden rağbet görürdü. Wanjiku'nun evinde her zaman yemek bulundurması gerekirdi. "Çocuklarla dolu bir evde asla yalnızlık çekmezsiniz" derdi her zaman. Erkekler geldiğinde hep izin isteyip barakadan ayrılırdı. "Yemek ikram et" derdi Mumbi'ye.

Mumbi, Pazarları çoğunlukla istasyona giderdi. Trenin sesi onu her zaman heyecanlandırırdı. Bazen trenin kendisi olmak isterdi. Ama hiçbir zaman ormandaki danslara gitmezdi. Her zaman trenden sonra eve dönerdi ve bir iki kız arkadaşıyla birlikte yemek pişirir ya da saçlarını bozup bozup tekrar yapardı.

Koyu renk gözlerinde, köyün ona asla veremeyeceği bir şeyleri arzuluyormuş gibi hülyalı bir bakış vardı. Güneşin altında uzanır ve aşkın ve kahramanlığın, acının ve ölümün mümkün olduğu bir hayatı arzulardı. Gençti. Gikuyu kadınlarının insanları kurtarmak için ormanın dehşetine göğüs gerdiklerini, güzel kadınların yağmur altında tanrılara kurban edildiğini anlatan hikâyelerle büyümüştü. Kendisini Eski Ahit'teki Ester olarak görürdü: Ester'in en sonunda Kral Ahaşveroş'un sorularını cevapladığı ve etkileyici bir şekilde Haman'ı işaret ederek "Düşmanımız, hasmımız işte bu kötü Haman'dır" dediği anı düşündükçe mest oluyordu.

Erkeklerin gözlerinde yarattığı hayranlıktan memnundu. Güldüğü zaman kafasını geriye doğru atar ve boynu ateşin ışığıyla parlardı. Böyle anlarda Gikonyo konuşmaya asla cesaret edemezdi. Peder Jackson'ın oğlu Richard'ın Mumbi'ye evlenme teklif ettiği söyleniyordu. Jackson Kihingo'daki en önemli rahipti. O zamanlar Siriana Ortaokulu'nda son sınıfta okuyan Richard'ın da daha sonra eğitimini tamamlamak için Uganda ya da İngiltere'ye gideceği söyleniyordu. Sonuçta Mumbi, Richard'ın gururunu kırmadan teklifini reddetti ve arkadaş kaldılar. Richard, Thabai'ye gelip Mumbi'yi görmek için geceleri sık sık evden kaçıyordu. Gikonyo kendine sorup duruyordu: "Eğer öyle bir adamı bile reddettiyse, benim ne şansım olabilir ki?"

Kendini işe verdi. Thabai insanları için sandalyeler yapıyor, onların kırık yüklüklerini tamir ediyor, barakalarına yeni kapılar ve pencereler takıyordu. Kadının biri, ona bacaklarından biri kırılmış bir sandalye getirdi ve tamir etmesini istedi. Gikonyo ıslık çalarak dikkatle sandalyeye baktı.

"Üç şilin" dedi.

"Ne? Üç şilin mi diyorsun evladım?"

"Bedavaya yapamam, biliyorsun."

"Oğlum, ben anneyim. Bir şilin vereyim."

"Tamam" dedi Gikonyo, kadının ona muhtemelen bir şilini bile ödemeyeceğini bilerek.

Kadın da Gikonyo'nun sandalyeyi (iki aydan daha fazla sürse de) eninde sonunda tamir edeceğini ve muhtemelen ona paranın ancak yarısını ödeyeceğini bilerek ayrıldı. Bütün parayı ödese bile, bunu aylara yayarak yapacaktı.

"Bu koşullarda fakir öleceğim" diye yakınırdı annesine Gikonyo.

"Önemli değil" derdi genellikle Wangari. "Biliyorsun paraları olsa sana paranı verirler."

Oldukça yorulduğu bir akşam, gitarını alıp çalmaya başladı. Tüm gününü ve akşam saatlerini yeni evli bir çifte mobilya yaparak geçirmişti. Adam ayın sonunda ödeme yapacağına söz vermişti. Gikonyo gitarını seviyordu. Eski bir gitardı; ama onu almak için Hintli tüccara epey para ödemişti.

Yavaşça, kendi kendine şarkı mırıldanarak, yeni bir melodiyi çıkarmaya çalıştı. Çok geçmeden gitarı çalarken kendi sesinde kaybolmuştu ve kaslarındaki sertlik de yok olmaya başlamıştı. Güneş batıyordu, ağaçların ve evlerin uzun gölgeleri birbirleriyle birleşmeye başlamıştı.

Yerdeki talaşlar hışırdadı. Yerinden sıçrayan Gikonyo, Mumbi'yi görünce utanıp heyecanlandı: Mumbi kolunun altına sıkıştırdığı şişle örgüsünü örüyordu.

"Neden durdun?" dedi gülümseyerek.

"Ah, benim bu marangoz sesimi duymanı ve hem melodiyi hem de telleri mahveden ellerimi görmeni istemem."

"Bunun için mi bize geldiğin zaman hiç konuşmuyorsun?" Gözlerinde hain bir ışıltı vardı.

"Konuşmuyor muyum?"

"Farkında değil misin sanki? Her neyse, seni çalarken ve dinlerken izledim. İyiydi."

"Sesim mi ellerim mi?"

"İkisi de!"

"İyi mi kötü mü çaldığımı nerden bileceksin ki? Pazarları hiç dansa gelmiyorsun."

"Ah, evet gelmiyorum. Ama diğer erkeklerin de senin gibi huysuz olduğunu mu sanıyorsun? Karanja evde yalnızken hep çalıyor bana. Ben oturup kazağımı örerken o çalıyor. İyi bir çalgıcı."

"Evet, iyi bir çalgıcı" dedi Gikonyo kabaca. Mumbi, Gikonyo'nun söyleyemediği bir şeyleri yuttuğunu fark etmedi. O an Mumbi'nin tavrı muziplikten ciddiliğe dönüştü.

"Ama sen de çalıyormuşsun, senin çaldığını hiç bilmiyordum. Ve belki de kendi kendine çaldığın için çok etkileyiciydi." Söylediklerinde Gikonyo'yu memnun eden bir samimiyet vardı.

"Belki bir ara sana da çalarım."

"Şimdi çal, lütfen benim için çal" dedi hevesle. Gikonyo bunu bir fırsat olarak görüyordu, ama gücünün kendisini terk edeceğinden korkuyordu.

"O halde ben çalarken sen de söylemelisin. Sesin çok güzel" dedi ve enstrümanını kavradı.

Ama elleri titriyordu. Kendini kontrol etmeye çalışarak telleri tıngırdattı. Mumbi onun melodiyi çalmasını bekliyordu. Kendine güveni arttıkça, Gikonyo, Thabai'nin parmaklarının ucunda olduğunu hissetti. Mumbi'nin sesi ensesinde bir ürperti yarattı. Parmakları ve kalbi doluydu. Kendinden emin bir biçimde, karanlıkta yavaşça Mumbi'ye doğru yaklaşıyordu sanki. Çarpılmış gibiydi, kalbi parmaklarına güç veriyordu. Çok hafif, neredeyse yumuşak hissediyordu.

Ve Mumbi tellerin titreyişine sesini doladıkça, tutkuyla ürperiyordu. Atölyenin, Thabai'nin, yeryüzünün, gökyüzünün bütünleştiğini hissediyordu. Sonra birden kalbi hızlandı, artık tuhaf dalgaların üzerinde gibiydi: Tek başına rüzgâra ve yağmura meydan okuyor; tek başına çölde susuzlukla ve açlıkla mücadele ediyor; halkına iyi haberler getirmek için tek başına ormanda garip iblislerle savaşıyordu sanki.

Şarkı bitti. Alacakaranlık serinliği dokunulacak kadar katılaşmıştı.

"Nasıl oluyor da, şehir bu kadar sessiz ve huzurlu şu anda?" diye sordu Mumbi.

"Karanlık tam çökmeden önce hep böyle olur."

"Biliyor musun? Kendimi tarlada başak toplayan Rut gibi hissettim."

"Bence sen kesin cennete gidersin. Sürekli İncil hakkında konuşuyorsun."

"Dalga geçme" dedi ciddi bir tavırla. "Sence her zaman böyle mi olacak, yani bu ülke?"

"Bilmiyorum Mumbi" diye cevap verdi aynı ciddi tavrı takınarak. "Yeni şarkıyı duymadın mı?"

"Hangisini? Söylesene."

"Biliyorsundur. Galiba şarkıyı buralara duyuran Kihika'ydı. Sadece nakarattan birkaç cümle hatırlıyorum:

Gikuyu na Mumbi,
Gikuyu na Mumbi,
Gikuyu na Mumbi,
Nikihiu ngwatiro.*

Ciddiyeti bozan bu defa Mumbi'ydi. Sessizce gülüyordu.

"Ne oldu?"

"Ah Marangoz, Marangoz. O zaman neden geldiğimi biliyorsun, değil mi?"

"Bilmiyorum" dedi Gikonyo şaşkın şaşkın.

"Ama şarkıyı *bana* ve *Gikuyu*'ya söyleyerek *sapın yandığını* anlatıyorsun."

Tam o anda nehirden su almaya giden Wangari belirdi. Mumbi'yi gördüğüne sevinmişti.

---

* Gikuyu kabilesi soyunun ataları olan Gikuyu ve Mumbi, kabile için Adem ve Havva'ya denktirler. "Gikuyu na Mumbi" aynı zamanda Kenya Özgürlük Ordusu'nun (Mau Mau) kullandığı isimlerden biridir. Svahili dilinden doğrudan çevirisi "sap yandı" olan "nkihiu ngwatiro" ifadesiyse, "vaktin geldiğini" belirten bir deyimdir. (ç.n.)

"Tembel bir oğlan yerine kız doğurmalıymışsın" diye sataştı Mumbi.

"O da benim talihsizliğim" diye cevap verdi Wangari güle-rek. "Ama önemli değil. İhtiyar bir kadının çok fazla ihtiyacı olmaz. Ve bu oğlan o kadar tembel ki yıkanmak ya da kıyafet-lerini yıkamak için hiç su harcamıyor."

"İnsaf et be anne. Tüm kızlar benden kaçacak sayende."

"Sana çay yapayım mı?"

"Hayır" dedi Mumbi hemen. "Karanlık çökmeden eve git-mem lazım."

Taşıdığı küçük sepete döndü ve içinden küçük bir pala çı-kartttı.

"Bu palaya tahtadan bir sap gerek. Eskisi yanlışlıkla ateşte yandı. Annem hemen yapılsın istiyor, çünkü ekinleri biçmek için elinde bir tek bu var."

Gikonyo palayı eline aldı ve dikkatle inceledi.

"Ne kadara olur?" diye sordu Mumbi.

"Kafana takma. Önemli bir şey değil bu."

"Ama para almadan çalışamazsın."

"Hintli tüccar mıyım ben?" dedi alıngan bir tavırla.

Karanja, Kihika, Gitogo ve bir kişi daha geldiler. Gikonyo'nun atölyesi erkeklerin konuşmak için toplandıkları yerlerden biriydi. Karanja, Wangari'ye seslendi.

"Erkek anası, biz geldik. Çay yapsana bize."

"Biraz bekleyin" diye seslendi Wangari barakadan. "Suyu ocağa koydum zaten."

Gitogo'yla konuşan Mumbi el işaretleri kullanarak eve gi-deceğini belirtti. Tüm erkekler bağırarak kalmasını istedikleri-ni belirttiler. Ama Mumbi gitmekte ısrar etti.

"Tamam o zaman, seni götüreyim" dedi Karanja centilmen-ce.

"Gel hadi vefalım benim" diye mırıldandı Mumbi. Çok geç-meden Karanja ve Mumbi yavaş yavaş çöken karanlıkta kay-boldular.

"Hadi içeri girelim" dedi Gikonyo diğerlerine, sesi fazlasıyla kısıktı. Karanja'nın rahatlığını ve kadınların karşısındaki özgüvenini kıskanıyordu. Karanja'nın Mumbi'ye gitar çalması düşüncesi bile içini kemiriyordu.

Karanja geri döndüğünde herkes onun sessiz ve düşünceli olduğunu fark etti.

"Hey baksana," dedi yanındaki çocuk dalga geçerek, "o kıza âşık mı oldun yoksa?"

Gikonyo hariç herkes güldü. Karanja bile sırıtmıştı.

Gikonyo ertesi gün erkenden palanın sapını yapmaya başladı. Kalbindeki küçük heyecanlar, çalışacağı ahşabı seçmesiyle bir tür coşkuya dönüştü. Ahşabın dokusu onda her zaman bir şeyler yaratma isteği doğururdu. Ama bu defa hayatı bütünüyle bu işe bağlıymış gibi hissediyordu. Elleri kararlıydı. Daha geçenlerde satın aldığı zımparayı ahşabın kaba yüzeyine sürerek tahtayı düzleştirdi. Zımparanın hareketinde ve verdiği hissiyatta Mumbi'nin yürüyüşünü, jestlerini görüyordu. Eğilip ahşabın üzerinde palanın kalıbını aldığı anda Mumbi'nin sesini duyuyordu sanki. Onun nefesi Gikonyo'ya güç veriyordu.

Ve şimdi o gücü podo üzerinde kullanıyordu. Ahşabı oyarak, fazlalıkları yontarak doğru şekilden iki parça yaptı. Delikleri açmak için özel bir çaba gösterdi. Kurtçuk şeklindeki küçük parçalar matkap ucunun dönüşüyle ahşaptan ayrılıyor ve masanın üzerinde uçuşuyordu. Delikler hazırdı. İki tahta parçayı palaya yerleştirmek için üç çivi çaktı. Çivilerin uçlarını çekiçle mühürlerken taze bir güç hissetti. Bu taze güç sağ eline nüfuz etmişti. Çekici bir aşağıya bir yukarıya vurdu ve sonunda masaya bıraktı. Özgür hissediyordu. Sanki artık her şey, Thabai ve bütün dünya ellerinin altındaydı. Birden bu güç dalgası bir coşkuya, sevince dönüştü. Sonunda kalbi huzurla doldu. Kutsal bir sükûnet duydu; tüm yeryüzüne âşıktı sanki.

Palayı Pazar günü götürmeyi düşünüyordu. Vakit yaklaştıkça kuşkuları içindeki mutluluğu kırıyordu. Palada hatalar görüyordu; ahşabın pürüzsüzlüğü ve uyumu kafasındaki gibi değildi. Palanın sapı çok sıradan görünüyordu, herhangi bir marangozun yapabileceği kadar sıradan. Peki ya ahşaba ne demeli? Birkaç dakikalık kullanımdan sonra bir kadının elini su toplatacağı kesindi. Ruh hali yavaş yavaş meydan okumaya dönüştü. Mumbi beğense ne olurdu, beğenmese ne? Beğenmezse marangozun işini kendisi yapsın ya da Karanja'dan yardım istesin, diye düşündü. Zaten evde de olmayabilirdi. Evet. Evde olmasa ne güzel olurdu. Ama çitlerle çevrili bahçeye giden dar patikaya geldiğinde Mumbi'nin evde olmamasından korkmaya başladı; onun beğenisi olmadan işi tam olarak tamamlanmış sayılmazdı.

Mumbi'yi annesinin barakasının önünde dört ayaklı bir taburede otururken buldu. Gikonyo soğukkanlı bir hava sezdi.

"Annen evde mi?" dedi gelişigüzel, elleri palayı Mumbi'ye göstermek için can atıyordu.

"Annemi ne yapacaksın? Onun kocası var, bilmiyor musun?" Gözleri Gikonyo'ya gülüyordu. Gikonyo onun gülüşüne karşılık vermedi. Güçlükle daha da ciddileşti.

"Otursana" dedi kendisi oturduğu yerden kalkarak. Ve palayı gördü. Hızla Gikonyo'ya doğru gelip, elinden palayı aldı. Bir süre palanın yeni sapına hayranlıkla bakarak öylece kaldı. Sonra birden annesine bağırmaya başladı: "Anne! Anne! Gel de gör!"

Gikonyo'nun içinde tatlı bir sıcaklık belirdi. Neşeyle dolmuştu. İşi bitmişti. Mumbi'nin gülümsemesi için, o müteşekkir bakışı için tüm Thabai'de tek kuruş almadan sandalyeler, masalar, dolaplar yapmaya, akan çatıları ve dökülen evleri tamir etmeye, kapıları ve pencereleri yenilemeye devam edebilirdi. Asla para kazanamazdı, yoksul ölürdü; ama Mumbi'yi kazanmış olurdu.

Mumbi elinde bir başka tabureyle geri dönüp ona tekrar oturmasını söylerken hâlâ orada durmuş, bu iyileşme anının keyfini yaşıyordu.

Kendisi de söylediğine inanmayarak "Çok acelem var" dedi. "Düğüne falan mı gidiyorsun?"

"Hayır, tabii senin düğünün değilse!" Güldü; ama Karanja'yı hatırlayınca durdu ve hiçbir şey söylemeden oturdu.

"Acelen ne? Seni yemeyiz, merak etme" dedi Mumbi sesindeki sinire hâkim olmaya çalışarak, ki bu Gikonyo'yu mutlu etmişti.

Mumbi'nin saçını yapmasını izledi: Nasıl da dokunmak isterdi saçlarına, hayal ettiğinde bile parmak uçları zonkluyordu. Mumbi'nin dizlerinin arasında küçük bir ayna duruyordu; dirseklerinden bükülmüş elleri havada, parmakları saçlarıyla oynuyordu. Arada bir Gikonyo'ya göz ucuyla bakıp gülümsüyordu. Gikonyo bu gülümsemelerin hepsini içine çekiyordu.

Kihika ve Karanja belirdi ve Gikonyo, Mumbi'nin dikkatini dağıttıkları için onlardan nefret etti. Neden her an çıkıp geliyorlardı ki sanki? Kaçınılmaza teslim olarak, eninde sonunda politikaya ve ülkenin üzerinde toplanan fırtına bulutlarına kayacağını bildiği sohbete katıldı.

Kihika'nın politikaya ilgisi daha küçük bir çocukken Warui'nin dizinin dibinde oturup bu toprakların siyahların ellerinden nasıl alındığını dinlerken başlamıştı. İkinci Dünya Savaşı'ndan, yani Afrikalıların kendilerinin olmayan bir savaşta İngilizlerle birlikte Hitler'e karşı savaşmaya çağrılmalarından önceydi. Warui yalnızca anlattıklarını birinin dinlemesini istiyordu: 1900'lerde beyazadamı topraklarından sürmek için savaşırken öldürülen Waiyaki'nin ve diğer savaşçıların kahramanlıklarını, Genç Harry'yi ve 1923 yürüyüşünde yazılan kaderi, Muthirigu'yu ve Gikuyu toplumunun köklerini bir böcek gibi kemirebilmek için sünneti yasaklayan misyoner okullarını anlatıp duruyordu. Etrafındakiler bilmese de, Kihika'nın kalbi "bu insanlar" için ilk defa bir beyazla karşılaşmadan çok daha

önce katılaşmıştı. Askerler savaştan dönüyor ve Burma'da, Mısır'da, Filistin'de ve Hindistan'da gördüklerini anlatıyorlardı; aziz Mahatma Gandhi de Hint halkını İngiliz egemenliğine karşı yönlendirmemiş miydi? Kihika bu hikâyelerle beslenmişti: Hayal gücü ve günlük gözlemleri geri kalanını anlamasına yetmişti; daha çok gençken bile, kendini ileride bir aziz olarak görmek istiyordu, Kenya halkını özgürlük ve güce götürecek bir aziz.

Kihika önce Peder Jackson Kigondu'nun tavsiyesiyle Mahiga'ya, Thabai'den çok uzakta olmayan bir İskoç Kilise okuluna gönderildi. Genelde kısaca Jackson diye anılan bu rahip, Mbagua'nun bir arkadaşıydı; akşamları sohbet etmek için insanların evlerine uğrar, mutlaka İsa hakkında da bir iki kelam ederdi. Ne zaman Thabai'ye gelse Mbugua'yı arar ve ona Hıristiyan inancıyla ilgili vaaz verirdi. "Gikuyu Tanrısı Ngai, dünyaya gelmesi ve karanlıktan aydınlığa giden yola öncülük etmesi için İsa'yı gönderen o Tek Tanrı'dır" diye açıklardı Jackson, Hıristiyan inancının Gikuyuların da kutsadığı geleneklerde kökleri olduğunu göstermek için. Mbugua dikkatle dinler, sonra içeri gider, su kabağıyla bira getirir ve Jackson'a ikram ederdi.

"Konuştuğumuza göre," derdi, "susuzluğumuzu gidermek için eskilerin suyundan içelim hadi".

Jackson bu şeytana uyma davetine gülerek, daha sonra tekrar gelip yarım kalan sözlerine devam edeceğini belirtip oradan ayrılırdı. Ufak tefek bir adamdı, derisi gergin bir yüzü ve yılların bilgeliğini taşıyor gibi görünen çukura kaçmış gözleri vardı. Her zaman papaz yakasını takar ve parlayan kel kafasını kapatan bir şapka giyerdi. Rung'ei etrafındaki tepelerin büyükleri Jackson'a saygı duyardı; tepelerle ilgili önemli bir mesele olduğunda ihtiyar heyeti ona da danışmak için sık sık Jackson'ı çağırırdı. Onu ihtiyar heyetinin de içindeki büyüklerden biri olarak görürlerdi ki o da böyle davranırdı zaten.

"Rahip bize kitaptan bazı sözler okuyacak ve okudukları hakkında neler düşündüğünü anlatacak" derdi ihtiyarlardan

biri. Bu, Diriliş Hareketi Kenya'ya ulaşıp tepeleri bir intikam yangını gibi kavurana kadar, senelerce böyle devam etti. Hareket mezhepleri yok sayan, aydınlanmış Hıristiyanlardan oluşuyordu. Dirilişçiler, günahlarını alenen itiraf ederek kurtarılmış kişiler oluyorlardı. Bu protestan hareketin (kalıntıları bugüne kadar gelmiştir) Ruanda'da beyaz bir misyoner tarafından başlatıldığı ve hızla Uganda ve Kenya'ya yayıldığı söyleniyordu. Olağanüstü Hal ilan edildikten birkaç ay sonra Jackson bu harekete katılmıştı. Mahiga'da cemaatin huzuruna çıkmış ve ruhlar tarafından ele geçirilmiş bir adam gibi titreyerek ve göğsüne vurarak konuşmuştu: "Kendime Hıristiyan diyordum. Boynuma beyaz bir yaka geçiriyor ve bunun beni ateşten koruyacağını düşünüyordum. Boşların boşu, diyordu vaiz, her şey boş. Her şey bomboştu. Kalbim öfkeyle, kibirle, kıskançlıkla, hırsızlıkla ve ahlaksız düşüncelerle doluydu. Ayyaşlarla ve canilerle dostluk kurdum. Karanlığa yürüdüm ve günah bataklığında süründüm. İsa'yı görmemiştim. Işığı bulmamıştım. Sonra, 12 Ocak 1953 gecesinde, bir anda Tanrı'nın yıldırımıyla çarpıldım ve haykırdım: Tanrım, kurtarılmak için ne yapmalıyım? Ellerimi aldı ve beni kendi yanına çekti, ellerindeki izleri gördüm. Ve tekrar yalvardım: Tanrım, beni kendi kanında yıka. Ve dedi ki: Jackson, beni izle." Sonra da eskiden nasıl şeytana hizmet ettiğini anlatmıştı: Günahkârlarla yiyerek, içerek ve gülerek; köyün ihtiyarlarına ve İsa'yı reddedenlere fazlasıyla yumuşak davranarak; İsa'nın kanının köklenmesi için tohumunu sulamayarak... Şimdi savaşa yürüyen Hıristiyan bir askerdi, politika kirliydi, dünyevi servetse günah.

"Benim evim cennet: Bu dünyada yalnızca yolcuyum."

Cemaattekiler ayağa kalkıp ilahiler söylemeye ve kilisede hoplayıp zıplamaya başladılar: Bazıları öne doğru geldi ve Jackson'ı kucaklayıp ona kutsal öpücükler kondurdu. Jackson yakasını ve şapkasını yırttı; tevazunun ve Tanrı tarafından paramparça edilen bir kalbin temsiliydi bu. Diriliş Hareketi

OHAL sırasında Kenya'da yayılmasına izin verilen tek örgüttü. Jackson, Rung'ei bölgesinin lideri oldu.

Rung'ei'de öldürülen ilk Hıristiyan grubun arasındaydı.

Bir sabah cesedi palalarla küçük parçalara ayrılmış halde bulundu: Evi yakılmış, kül olmuştu. Karısına ve küçük çocuklarına dokunulmamıştı. Ama evsiz bırakılmışlardı! Richard o zamanlar İngiltere'deydi. Jackson'ın ölüm haberi Thabai'deki ve çevre tepelerdeki insanların kalbine işlemişti. İnsanlar, daha birkaç gün önce benzer bir yöntemle öldürülen Öğretmen Muniu'yu (o da bir başka dirilişçiydi, ayrıca polis muhbiri olarak da nam salmıştı) hatırlayıp, bundan sonra hangi hainin Mau Mau tarafından cezalandırılacağını merak ediyordu. Dirilişçiler Tanrı'ya dua edip Jackson ve Muniu'nun ölümlerinin yalnızca Tanrı yolunda atılan büyük bir adım olduğunu söylüyordu. Bir Hıristiyan için bundan daha büyük bir onur olabilir miydi? Ama halk başka bir duaya amin diyordu: Evet, hainler parçalansın!

Kihika'nın okula gittiği ve matbu sözlerin dünyasını keşfettiği dönemde pek az insan bu karışık zamanların geleceğini öngörebilmişti. Kihika eğitimlerinin bir parçası olan ve kilisede okul müdürü tarafından yönetilen Pazar derslerinde öğrendiği Musa ve İsrailoğulları'nın hikâyesinden çok etkilenmişti. Okumayı söker sökmez bir İncil aldı ve Musa'nın hikâyesini tekrar tekrar okudu, sonraları Mumbi'ye ve dinleyen herkese anlattı.

Kihika, Mihiga okulunu biraz da utanç içinde terk etmişti. Bir Pazar sabahı derste, Öğretmen Muniu kadınların sünnetinden dindışı bir gelenek olarak bahsetmişti.

"Hıristiyanların böyle uygulamaları sürdürmesi yasaklanmıştır."

"Bir şey söyleyebilir miyim efendim?"

"Evet Kihika."

Çocuk ayağa kalktı, korkudan titriyordu. O günlerde bile diğer çocukların söylemeye ya da yapmaya cesaret etmediği

söyleyerek ya da yaparak dikkat çekmeye bayılıyordu. Sonsuz kibri bir kez daha sessizliği kırıp ağzındaki baklayı çıkarmasına yardımcı olmuştu.

"Bu doğru değil efendim."

"Ne!"

Öğretmen Muniu bile ani sessizlikten çekiniyor gibi görünüyordu. Çocukların bazısı heyecanlanmıştı, ama aynı zamanda öğretmenin hiddetinin kendilerine dönmesinden korkarak yüzlerini kapıyorlardı.

"Bunu yalnızca beyazlar söylüyor. İncil'de kadınların sünnet edilmesiyle ilgili bir şey yok."

"Otur yerine Kihika."

Kihika yerine oturdu. Sırasına tutundu ve bu düşüncesiz patlamasından pişmanlık duydu. Öğretmen Muniu İncil'i aldı ve hiç düşünmeden öğrencilere 1. Korintliler kitabında Aziz Paul'ün sünnetten bahsettiği 7. bölümünün 18. ayetini açmalarını söyledi. Muniu muzaffer bir edayla yüksek sesle okumaya başladı, fakat birkaç cümle sonra hata yaptığını anladı. Ayetlerde kadınlardan hiç bahsedilmediği gibi, genel olarak sünnet hakkında da özel bir hüküm verilmiyordu. İncil'i kapadı; ama artık çok geçti. Çünkü Kihika bu mücadeleyi kazandığını biliyordu ve gizliden gizliye bir öğretmenin kendilerinden biri tarafından küçük düşürülmesinden keyif alan diğer çocukların gözlerindeki hayranlıkla mest olmaktan kendini alamıyordu. Muniu okuduğu ayetleri yalan yanlış açıklayıp sonra da dersi sonlandırdı. Kihika ilgi odağıydı, diğer çocuklar öğretmenin daha sonra ne yapacağını tartışıp tahmin etmeye çalışırken, o adeta küçük bir kahramandı. Pazartesi günü Öğretmen Muniu hiçbir şey söylemedi. Salı sabahı tüm okulu (hem öğrencileri hem de personeli) kilise binasında topladı. Heyecanla titreyen sesiyle herkesi kutsal dünyaya saygısızlık konusunda uyardı.

"Biz kimiz ki Tanrı'nın kendi ağzından çıkan sözlere yalan diyebilelim?" Derin sesi tüm binada yankılanıyordu.

Ancak Pazar günkü olayı kilisenin önde gelenleriyle tartıştıktan sonra küçük çocuğa ruhunu kurtarması için bir şans vermeye niyetliydi. Bu sebeple de çocuğu herkesin önünde kabaetine on kırbaçla cezalandırmaya karar verdi, bu tabii ki çocuğun ve onu izleyen diğerlerinin kendi iyilikleri içindi. Dayaktan sonra Kihika öğretmenine teşekkür edecek ve Pazar günü söylediklerinden ötürü özür dileyecekti. Kilise sessizliğe gömülmüştü. Bir iki öksürük yalnızca tansiyonu arttırmaya yaradı. Muniu bir başka öğretmene döndü ve ondan mihrapta duran iki sopayı getirmesini istedi.

"Kihika, ayağa kalk." O ana kadar öğretmen Kihika'nın adını söylemeden "bir öğrenci" diyerek konuşmuştu. Şimdi Pazar günü zafer anında kendilerini gururla Kihika'nın yanında gören çocuklar dahil, çoğu öğrenci ona, bu suçla bir alakaları olmadığını göstermek için düşmanca gözlerle bakıyorlardı.

"Öne çık!"

Kihika'nın ayakları yere saplanmıştı sanki. İçindeki her şey yok olmuş, içi bomboş kalmış gibiydi. O daha adımını atmadan, önündekiler yolu açtılar.

"Öne çık dedim!"

Hareket etmeye yeltendi. Gözleri çatıda, öğretmende, sopalarda ve mihrapta gezindi.

"Bana ancak tam olarak neyi yanlış yaptığımı söyledikten sonra vurabilirsin!" dedi öfkeyle titreyerek. Muniu ona doğru sendeledi. Kihika birdenbire sıranın üzerine tırmandı, bir başka sıraya atladı ve daha kimse ne olduğunu bile anlamadan en yakın pencereye geldi ve kiliseden dışarı, özgürlüğe atladı. Evine varana kadar hiç durmadan koştu ve bir köşeye sinip korkuyla ağladı.

Kendisine bir başka okul öneren babasına "Tarlada çalışırım daha iyi" dedi.

Bu olayı uzun süre zihninden silemedi. Daha çok okudu; kendi kendine İngilizce ve Svahili dilinde okuma yazma öğrendi. Yıllar sonra, savaşın hemen ardından Nairobi'ye çalış-

maya gitti, politik toplantılara katıldı ve Hareket'le tanıştı. Kendisine yeni bir dünya görüşü bulmuştu.

"Lazım olanı istemelisin" diyordu Kihika şimdi. "Sana söylüyorum. Bizim halkımız çok uzun zamandır konuşuyor."

"Ne yapabiliriz?" diye sordu Karanja, gözleri bir Kihika'ya bir Mumbi'ye gidip geliyordu. "Onların silahları ve bombaları var. Hitler'i nasıl yendiklerine baksana. Şu anda İngilizleri ürkütebilen tek ülke Rusya."

"Bu bir Birlik meselesi" diye açıklamaya başladı Kihika heyecanla. "Hindistan örneği burnumuzun dibinde. İngilizler yüzlerce yıldır oradaydı. Hindistan'ın servetini yediler. Hindistan'ın kanını içtiler. Birkaç kişinin politik anlaşma çabalarını hiçbir zaman dinlemediler. Ne oldu peki? Gandhi denen o adam çıktı ortaya. Dikkat et, Gandhi beyazadamı iyi tanıyor. İnsandan insana dolaştı ve Hintlileri bombadan daha büyük bir silahla örgütledi. Hep bir ağızdan özgürlüğümüzü geri istiyoruz diye bağırdılar. İngilizler güldüler; onlar gülmeyi iyi bilir. Ama işler ciddiye bindiğinde kahkahalarını gerisin geri yutmak zorunda kaldılar. Ne yaptı bu despotlar? Gandhi'yi hapse yolladılar, bir kere de değil, defalarca. Hapishanenin taş duvarları ona engel olamadı. Binlerce insan hapsedildi, binlercesi de öldürüldü. Erkekler, kadınlar ve çocuklar kendilerini giden trenlerin önlerine attı ve ezildiler. O ülkede kan su gibi aktı. Bombalar kanı da öldüremez ya, özgür olmak için haykıran insanların kırmızı kanını öldüremez. Tanrım! Bu despotların öğrenmesi için daha kaç kez babasız çocukların haykırması, dul kalan kadınların ağlaması gerekiyor?"

Sözleri ve hafifçe kırık sesi diğerlerini etkilemişti. Sözlerinin tesiri, ardından gelen sessizliği ele geçirmişti. Mumbi her zaman abisinin bu başka topraklardaki fedakâr şehitliklerle bezenmiş kahraman geçmiş üzerine yaptığı konuşmalardan

duygulanırdı; uzak diyarlarla ve uzak yıllarla çevrili kutsal bir sis, belirsiz bir zenginlik onu heyecanlandırır ve cezp ederdi. Ama insanların trenler tarafından ezilmesinde kahramanca bir şey göremiyordu. Böyle karanlık sahneler onu dehşete düşürüyordu. Onun aklındaki şerefli ölüm İsa'nın Getsemani Bahçesi'ndeki o son ıstırabına daha yakındı.

"Annemin, babamın ya da kardeşlerimin tren tarafından ezildiğini görmek istemem. Ne yapardım öyle bir şey olsa?" dedi hemen yüksek sesle.

"Kadınlar korkak" dedi Karanja şakayla karışık.

"Sen üzerinden bir tren geçmesini ister misin?" diye karşılık verdi Mumbi öfkeyle. Karanja onun sinirini hissetti ve cevap vermedi.

"Çarmıhımı yüklenin, demişti İsa halkına" diye devam etti Kihika daha düz bir ses tonuyla. "Ardımdan gelmek isteyen, kendini inkâr etsin, çarmıhını yüklenip beni izlesin. Canını kurtarmak isteyen onu yitirecek; canını benim uğruma yitiren ise onu kurtaracaktır. Gandhi'nin neden zafere ulaştığını biliyor musunuz? Çünkü o insanların annelerinden ve babalarından vazgeçip, tek gerçek analarına, Hindistan'a hizmet etmelerini sağladı. Kenya da bizim annemiz."

Gikonyo, Kihika'nın pek de takip etmediği sözlerinden değil, sesinden ve gözlerindeki pırıltıdan etkilenmişti.

"Ben kan görünce bayılırım" dedi Mumbi.

"Biz Kenya'da kılıçtan kaçmayacak erkekler ve kadınlar istiyoruz" dedi Kihika, Mumbi'ye.

Gikonyo, sırf sohbete katılmış olmak için, "İnsanları nasıl birleştireceğiz peki?" dedi.

Wanjiku kapıya gelip çayın hazır olduğunu söyledi. Dışarıda, güneşte içmek istediklerini söylediler. Çok geçmeden Thabaili iki kız da onlara katıldı.

"Avrupalı mı oldunuz da çayınızı dışarıda rüzgârda içiyorsunuz?" dedi Wambuku.

"Evet, evet, gerçek Avrupalılar olduk; ama siyah derili" diye cevap verdi Karaja, Avrupalılar gibi ağır ağır konuşmaya çalışarak. Herkes güldü.

"İyi taklit ediyorsun ha" dedi Njeri.

Wambuku ve Njeri, Mumbi'nin arkadaşlarıydı ve ona sık sık Karanja'nın ona olan aşkıyla ilgili sataşırlardı.

Wambuku'ya bakarken Kihika'nın yüzü aydınlanıyordu. Kihika danslarda neredeyse her zaman Wambuku'yla eşleşiyordu ve onunla konuşmayı çok seviyordu. İki kız da çaya katıldı. Karanja'nın gözleri Mumbi'nin üzerinden neredeyse hiç ayrılmıyordu. Gikonyo, Mumbi'nin Karanja'ya da kendisine güldüğü gibi gülüp gülmeyeceğini merak ediyordu. Njeri'nin gözleri Wambuku'ya fıkra anlatan Kihika'ya çevriliydi. Onların sohbetine giremeyince, kendini Karanja'yla Gikonyo arasındaki rekabeti izleyerek eğlendirmeye karar verdi. Marangoz onunla konuşmaya çalıştı, ama kalbi ağzından çıkanları umursamıyordu. Saçları artık yapılmış olan Mumbi onlardan ayrıldı ve Pazar kıyafetlerini giymek için barakanın içine girdi. Njeri ağır ağır yürüdü ve çitlerin yanındaki küçük bir çıkıntının üzerine tırmandı. Birdenbire bağırmaya başladı: "Tren! Tren!"

Hemen yokuş aşağı koşmaya başladı: "Trene geç kaldık."

Diğerleri de trenin sesini duyabiliyorlardı. Wambuku ayağa kalktı ve Kihika'yı da sağ elinden tutup çekerek kaldırdı. Sonra da elini bırakıp çitlerin ardındaki patikadan aşağı, istasyona doğru koşmaya başladı. Kihika onu takip etti. Yüzünde daima üzgün ifade taşıyan, küçük bir adamdı. Njeri geri dönüp, Mumbi! Mumbi! Tren! diye bağırarak sandalyede bıraktığı eşarbını kapıp Kihika ve Wambuku'nun ardından koşmaya başladı. Karanja ve Gikonyo, sanki ikisi de diğerinin koşmaya başlamasını bekliyormuş gibi, tereddütle birbirlerine baktılar. İkisi de Njeri'nin ilk bağırışında ayağa fırlamışlardı ve şimdi bir barakaya, bir koşanlara bakıyorlardı. Mumbi ince beline sarılı kemerini düzelterek barakadan çıktı. Wanjiku'nun sesi ardından geldi: Al, mendilini unuttun. Mumbi tekrar barakaya

daldı. Karanja ve Gikonyo hâlâ acele edermiş gibi görünerek bekliyorlardı.

"Hadi gidelim" diyerek ikisinin de önünden koşmaya başladı Mumbi. Gikonyo onu takip etti, ardından da Karanja. Kisumu treninin sesi onları çağırıyordu: "Koşun, koşun, koşun." Mumbi'nin evinden istasyona giden yolun sonunda küçük bir orman vardı. Njeri ormana yaklaşmıştı. Wambuku ve Kihika çoktan gözden kaybolmuşlardı.

Biraz daha uzun olan Karanja çok geçmeden Gikonyo'yla arasını açmıştı. Marangoz, Mumbi'ye giden bu yarış için gücünü topladı. Karanja, Mumbi'yi geçti ve ilerlemeye devam etti; şimdiden kafasında zafer kazanmış gibiydi. Gikonyo, Mumbi'ye ulaştığında kalbi küçük düşme korkusuyla çarpıyordu; soluk soluğa kalmış ve maalesef çoktan ormanda kaybolan Karanja'ya yetişemeyeceğini anlamıştı.

Mumbi koşmayı bıraktı; yavaşlayıp kendisini bekleyen Gikonyo'ya seslendi.

"Yoruldum" dedi.

"Neden durdun? Treni kaçıracağız."

"Çok mu önemli? Bugün de treni görmeyiversen ölür müsün?"

Gikonyo şaşırmıştı; Mumbi ona sinirli miydi?

"Bugün oraya gitmek istemiyorum" diye devam etti daha kibarca.

Yan yana yürüdüler. Gikonyo istasyon yarışında yenilgiye uğradığı için üzgündü. Ama ormana geldiklerinde, yarışın esas hedefi olan Mumbi'yle yalnız kaldıklarının farkına vardı ve o hayal kırıklığı duygusu uçup gitti. Mumbi'nin, kalbinin atışlarını duymamasını umarak bir şeyler söylemeye çalıştı. Mumbi bir ağacın gövdesine yaslandı ve Gikonyo gözlerindeki o tebessümün geri geldiğini gördü. Orman güneşten korunmak için serin bir barınaktı. Çimenler ve sık ağaçların gölgesi büyümüş çiçeklerle, yere düşmüş ağaç dalları ve yapraklarıyla doluydu.

"Palanın sapını yapmak için çok çalıştın galiba. Hem hafif hem de pürüzsüzdü; annem çok sevindi."

"Önemli değil."

"Değil mi?"

"Yani çok fazla bir iş değildi ve uğraşmayı da sevdim."

"Ve buna önemli değil mi diyorsun?" Sessizce güldü. Yanakları doluydu; sesi Gikonyo'nun içine saplanıyordu sanki.

"Eminim," diye devam etti, "marangoz olmak şahane bir şeydir, ahşapla çalışmak. Kırılmış kereste parçalarından bir şeyler yaratıyorsun."

"Sen de kazak örüyorsun ya."

"Aynı şey değil. Seni bir kere çalışırken izledim; aletlerle konuşuyor gibiydin."

"Hadi ormanı keşfedelim" dedi Gikonyo bastırdığı duygulardan sesi titreyerek. Ormanın merkezinde bir açıklığa geldiler. Yeşil Kigombe çimleri dizlerine kadar uzanıyordu. Yüzünü Mumbi'ye döndü ve kendisini, ikisini de alıp götüreceğini bildiği bir güce teslim etti. Mumbi'nin ellerini tuttu ve parmaklarıyla hassasça kavradı.

"Mumbi..." Sarılırken bir şeyler söylemeye çalıştı. Mumbi göğsüne yaslanmıştı, kalpleri karşılıklı atıyordu. Her yer çok sessizdi. Mumbi titriyordu ve iliklerine kadar korkulu ve keyifli bir çırpıntı hissediyordu. Gikonyo yavaş yavaş onu yere indirdi, uzun çimler onları içine alıp sakladı. Mumbi hızlı hızlı nefes alıyordu ama konuşmaya cesaret edemiyordu. Gikonyo teker teker, sanki ormanda karanlık bir ayin yapıyormuşçasına Mumbi'nin kıyafetlerini çıkardı. Şimdi bedeni güneşte parlıyordu. Gözleri yumuşak, vahşi, uysal ve yabaniydi. Gikonyo ellerini yavaşça, onun bedenindeki katılığı tatlı tatlı yumuşatarak, ellerinde iyice gevşeyene kadar saçlarında ve göğüslerinde dolaştırdı. Aniden Gikonyo kendini bir boşlukta asılı halde buldu, o kırılma noktasına çok yakındı ve Mumbi'nin aralanmış dudaklarından sızan inlemeyi duyduğu koyu derinlikte kendinden geçmişti. Sıkıca sarıldı Mumbi'ye. Artık nefesleri

birdi. Dünya onların bir olmuş bedenlerinin altında kalakalmıştı.

Karanja istasyondaki kalabalıktan ve trenden tat alamıyordu. Yorgundu ve midesi boştu. Canlı hissetmesi için Mumbi'nin damdan düşer gibi belirmesi ihtimali heyecan veriyordu. Gözleri kıpır kıpır kalabalığın içinde beyhude bir şekilde Mumbi'yi arıyordu.

Her zamanki gibi kadınlar erkeklerden daha renkli giyinmişlerdi. Moda tepeden tepeye değişiyordu. Ndeiya ve Rung'ei'den kilometrelerce uzakta olan tepelerden gelenler koltukaltlarından geçerek sağ omuzlarında biten çiçek şeklindeki düğümlerin olduğu açık mavi, yeşil ya da sarı patiska elbiseler giyerlerdi. İnce yünden ya da pamuktan yapılmış kuşaklar kalın bellerinde bolca dururdu. Kadınlar platformda yürür, kendilerini erkeklere sergilerken, kuşaklarından uzanan kuyruklar arkalarında dalgalanırdı. Thabai, Kihingo ve Ngeca'daki kızların çoğuysa, Nairobi'deki modanın iki, üç yıl gerisinden gelen baskılı pamuk elbiseler giyerlerdi.

Erkekler farklıydı.

Bazısı Rung'ei'deki Hintli ya da Afrikalı dükkânlarından aldıkları ikinci el bol pantolon ve ceketlerle gelirlerdi. Platformda adımlarını umursamazca ama sıkı sıkı atarken, sanki her adımda erkekliklerinin üzerine gereksiz bir vurgu yapıyorlarmış gibi yürüdükçe dizleri pantolonların deliklerinden sızardı.

Karanja bu hareketli kalabalıktan ayrı bir yerde durdu. Kıskançlık, Gikonyo'yu ciddi bir rakip olarak görmemenin verdiği şaşkınlıkla birleşerek içinde büyüyordu: Ne ince bir zekâsı ne de en ufak bir sevimli tarafı olan o marangoz nasıl olur da buna cüret ederdi? Ama şimdi bir yerlerde Gikonyo'nun Mumbi'yle birlikte ve yalnız olduğunu biliyordu. Öfkeliydi. Mumbi neden bir hiç uğruna onu soluk soluğa koşturmuş ve güneşin alnında terletmişti? Nasıl olur da Gikonyo'yla yalnız

kalabilmek için onun bir çocuk gibi öne geçmesine izin verirdi? Geri dönmeyi, Mumbi'yi arayıp bulmayı, herkesin içinde dizlerinin üstüne çöküp kendisine yalvarana kadar onu aşağılamayı düşündü. Bir şeyler yapma dürtüsü o kadar kuvvetliydi ki, kafasında bu düşünce oluşur oluşmaz platformdan ayrılmak üzere yürümeye başladı. Sonra durdu, sanki platformdan ayrılış şekli kendine biçtiği bu görevdeki başarı derecesinde bir fark yaratacakmış gibi, koşsam mı koşmasam mı diye düşündü. Ya onu Gikonyo'nun kollarında bulursa? Marangozun kaba ellerinin Mumbi'nin bedeninde gezindiğini hayal etti, göğüslerinden göbeğine... Hayır! Buna cesaret edemez, bunu düşünemez bile; kafasında dönüp duran müstehcen sahnelerle kendi kendine işkence ederken küfretmeye başladı. Hayır, marangozla olmasın, diye ürpererek Tanrı'ya yalvardı. Yoksa gökyüzü yerinden oynasın, yeryüzü titresin, insanlar tepetaklak olup kemikleri kırılsın ve inleyerek (ah, o korkunç inlemeler) ıstırap içinde açık mezarlara düşerek ölsünler.

Kendi tepkisindeki şiddet onu da şaşırtmıştı ve içindeki ürpertiyi, Mumbi'ye onu sevdiğini hiç söylemediğini düşünerek sakinleştirmeye çalıştı. Zaten belki de Gikonyo ve Mumbi arasında hiçbir şey geçmemişti. Bunu düşünmek onu rahatlattı. Bu hayale tutundu ve bunu sayısız sebeple desteklemeye koyuldu. Bu henüz edindiği sakinliğin üzerinde dolaşan huzursuzluğu kovmak için gülmeye bile çalıştı.

Birkaç metre ötedeki bir grup erkeğin arasına katıldı. Vakit kaybetmeden Mumbi'ye kalbini açmaya karar vermişti. Gruptaki erkekler Kihika'nın etrafında toplanmış, onu heyecanla dinliyorlardı. Platformun ilerisinde başka erkek ve kadınlar büyüklü küçüklü gruplar halinde geziniyordu. Erkeklerin ve kadınların birlikte gülüştüklerini görmek, Karanja'ya Mumbi'yi delicesine özlediğini hissettirdi.

Düdük aniden acı acı ötmeye başladı, tren istasyondan ayrıldı ve kararlı gözlerle izleyen Karanja tuhaf bir şey yaşadı. Önce trenin düdüğünün sesiyle vagonların etine bağlandığını

hissetti. (Hatta bu his onu tren gittikten sonra uzun süre gıdıklamaya devam etti.) Sonra, platformun kenarında oturuyor ve beyaz, derin bir boşluğa bakıyordu ve rayların, platformdaki insanların, Rung'ei dükkânlarının, bütün şehrin daireler halinde döndüğünü gördü basbayağı, bunu gördüğüne yemin edebilirdi. Her şey gözünün önünde giderek daha hızlanarak dönüyordu ve sonra aniden pat diye durdu. İnsanlar konuşmayı bıraktılar. Hiçbir şey hareket etmiyor ve etrafta çıt çıkmıyordu. Karanja hareketliliğin ve seslerin birden kesilivermesinden korkmuştu ve gördüğü şeyin gerçek olduğunu kendine kanıtlamak istercesine etrafına iyice baktı. Ama bu defa hiçbir şeyin durmadığını gördü. Aksine herkes sanki ayaklarının altındaki yerin yıkılmasından korkuyormuş gibi etrafta koşuşturuyordu. Herkes her yöne koşuyordu; erkekler kadınların üstüne basıyor; anneler çocuklarını unutuyor; sakat ve güçsüz olanlar platformda bir başlarına bırakılıyordu. Herkes Tanrı'yla baş başaydı. Bu sahnenin gerçekliği onu sarsmıştı. Karanja kendini mücadeleye, yaşamak için savaşmaya zorladı. Buradan çıkmam gerek, dedi kendi kendine hareket edemeden. Her şey yeniden dönmeye başladı. Kaçmam gerek, diye düşündü, kimse kimseye yardım edemez, neden çocukların, güçsüzlerin üzerine basmaktan korkayım ki? Herkes bunu yapıyor.

Yanındaki adam yere düşmesini engellemek için Karanja'ya sarıldı.

"Neyin var arkadaşım? Sarhoş musun?"

"Bil... Bilmiyorum" dedi Karanja uykudan yeni uyanmış gibi gözlerini ovalayarak. Platformda her şey normal görünüyordu şimdi. Tren köşeden dönerek kayboluyordu. "Başım," diye açıkladı adama, "başım çok fena dönüyor."

"Güneş yüzünden sersemlemişsindir. Bir gölgeye oturup dinlen istersen."

"İyiyim" diye zoraki güldü ve Kihika'nın etrafındaki gruba doğru yürümeye başladı. Başından geçen bu kısacık olayı pek

az kişi fark etmişti. Karanja yaklaşırken, Kihika İsa hakkında bir şeyler anlatıyordu.

"Hiçbir Wiyathi mücadelesi öyle bir adam olmadan başarıya ulaşamaz. Hindistan'a bakın, Mahatma Gandhi halkının özgürlüğünü kazandı ve bunun bedelini kendi kanıyla ödedi."

Biraz önce hissettiklerinden sarsılmış olan Karanja, aniden Kihika'ya sinirlenmeye başlamıştı.

"Şimdi bir şey söylüyorsun, biraz sonra başka bir şey söyleyeceksin" dedi. "Bu sabah İsa'nın başarısız olduğunu söylüyordun. Şimdiyse İsa'ya ihtiyacımız olduğunu anlatıyorsun. Dirilişçi mi oluyorsun yoksa?"

Karanja'nın inançsız, aşağılayıcı ses tonu ve alaycı gülüşü Kihika'yı kırmıştı. Herkesin içinde bir dostundan gelen bu meydan okumaya nasıl tepki vereceğini bilemedi. İnsanlar kafalarını sallayarak Kihika'nın gerçekten cevap verip veremeyeceğini görmek için biraz daha yaklaştılar. Kihika öfkesini güçlükle bastırıp devam etti:

"Evet... İsa'nın başarısız olduğunu, ölümüyle hiçbir şeyin değişmediğini söyledim; onun ölümü halkının da çarmıhını bulmasını sağlamadı. Oysa bütün ezilenlerin taşıyacağı bir çarmıh vardır. Yahudiler çarmıhlarını taşımayı reddettiler ve kum taneleri gibi tüm dünyaya dağıldılar. İsa'nın ölümünün İsrailoğulları için bir anlamı var mıydı? Kenya'da bir şeyleri değiştirecek ölümler gerek, yani gerçek fedalar. Ama önce çarmıhımızı taşımaya hazır olmalıyız. Ben senin için ölürüm, sen benim için ölürsün, kendimizi birbirimiz için feda etmiş oluruz. Yani şunu demek istiyorum Karanja, sen İsa'sın. Ben İsa'yım. Kenya'da bir şeyleri değiştirmek için Birlik Yemini eden herkes İsa. Her kim Kenya'nın özgürleşmesi için çarmıhı göğüslerse, Kenya halkı için gerçek İsa odur."

Njeri, Wambuku ve birkaç kız daha yaklaşıp gruba katıldılar. Politik sohbet sona erdi; etraftaki çoğu genç Kihika'nın düşüncelerinden etkilenmişti. Yüzlerindeki ciddi ifade kızlarla birlikte gülmeye başlamalarıyla kırıldı.

Ama Karanja ve Kihika, farklı sebeplerden ötürü dalgındı ve ikisi de bunu özellikle planlamasa da, birbirlerinden uzak durdular. Ormana dansa giderken yol boyunca sessiz kaldılar.

Kinenie Ormanı sessiz ve serindi. Yeniden kadınlı erkekli gruplar oluştu ve ormanı canlandırarak sohbet edip konuşmaya başladılar. Birileri Karanja'nın eline bir gitar tutuşturuverdi. "Çalsana" diye bağırdı kızlar. Kendi gitarını çaldığında, Karanja her zaman, tellerin dokunuşlarına hemen karşılık verdiğini hissederdi. Bugün kendi enstrümanını getirmemişti ama bu gitar üzerinde de aynı hâkimiyeti kurmaya çalışırken heyecanlanmıştı. Tellerde bulduğu heyecan zaten dans etmeye başlamış olanlara yayıldı. İlk birkaç dans bedavaydı.

Wambuku ile Kihika dans ediyordu. Müzikten etkilenen Wambuku, Kihika'ya daha da yaklaştı, kafası arkaya eğik, gözlerinde ışıltıyla Kihika'ya bakıyordu. Dik göğüsleri ileri geri hareket ederken Kihika'ya dokunuyordu, Kihika istasyondaki olayı unutmuştu. Onları böyle yakın görmek Karanja'ya Mumbi'yi hatırlattı. Bir iki kez ona evde gitar çalmıştı. Şimdi Karanja tekrar Mumbi'ye çalmak istiyordu ve bu arzu parmaklarına giden kanı canlandırmıştı. Gitarının telleri kalbini okuyordu. Bu anlamlı arzu, elbette ormanı, köyü aşıyor, Mumbi'ye kadar uzanıyordu.

Karanja Gikonyo'dan daha farklı çalıyordu. Gikonyo enstrümana bir tür karanlık hiddetle dokunuyordu. Bazen enstrüman onu ele geçiriyor ve çalışında kaba bir güç duyuluyordu. Ama Karanja enstrümanının üzerinden bakar, onu tıpkı marangozun aletleriyle ilişkisinde olduğu gibi kontrol ederdi, bu yüzden onun çalışı daha kendinden emin ve daha incelikliydi.

Adamın biri Njeri'nin durduğu yere doğru yürüdü. Njeri dalgın bir halde kafasını sallayarak onunla dans etmeyi reddetti. Gözleriyle Kihika ve Wambuku'nun ayakları yere düşen yaprakların içinde, sessiz ağaçların etrafında dolaşmalarını takip ediyordu. Dans eden çiftlerin arasında ağaçların gövdeleri de hareket ediyordu sanki. Karanja hüzünlü bir gururla şarkı-

sını söylüyordu. O anda oradaki erkekler ve orman ona aitti. Ama o yalnızca Mumbi'nin onu duymasını istiyordu; sesindeki o çılgınca tutkuyu duymalıydı. Ona koşmalı, onun ardından gelmeliydi. Nasıl olur da kendini marangozun kollarına atardı? Bunları düşünmek acıyı geri getirmişti, Karanja'nın ve gitarın sesi öylece susuverdi ve yerini ani ve derin bir sessizliğe bıraktı. Sonra büyük bir alkış ve tezahürat sessizliği paramparça etti.

Kihika ve Wambuku güneşin altında açık bir yer buldular. Ormanın yoğun kısımları, dansçılar ve Njeri'nin istekli bakışları arkalarında kalmıştı. Burada yeşil akasya ağaçları ve çalılar vadiye uzanıyordu. Belli bir mesafe boyunca yayılan vadi ileride küçük tepelerle kesiliyordu. Kihika, sağdaki tepelerin ardına baktığında, Kenya'ya her bir barakanın kapısına kadar hâkim olan gücün sembolü Mahee Polis Karakolu'nun siluetini görebiliyordu.

"Orayı yıkarsak beyazadam gider" diye düşündü. "Kenya'daki siyahları silah zoruyla yönetiyorlar." Kihika'nın gözlerinde bir ışık belirdi, kalbi bu hayalin yoğunluğuyla genişledi, bir an yanındaki kadının varlığını unuttu ve bunu düşünerek neşelendi. Ama Wambuku'nun nefesini hissediyordu ve belli ki onu buraya tam da bunu göstermek için getirmişti.

Gözlerini Mahee'den ve Rift Vadisi'nden ayırmayarak Wambuku'nun elini tuttu.

"Ve bu yol... Bu yol beyazadamın bu toprakların kalbine giderken izlediği yol" dedi yavaşça, Vadi'nin içindeki bayırdan uzandığı görülen demiryolu hattını düşünerek.

"Aklında hep politika var değil mi Kihika?" diye sordu Wambuku sabırsızca, ses tonu kızgın bir uyarı ile tutku arasında kalmıştı.

Wambuku güldüğü ve tutkuyla ışıldadığı anlar dışında pek güzel sayılmazdı. Ama dudaklarının beklentiyle aralanıp koyu yüzünün ışıldadığı o anlarda karşı konulmaz bir cazibeye sahip olurdu.

Hayatta her şeyi yapabilecek bir kadındı, anı yaşardı, cazip olasılıkların peşinden giderdi. Gerçekten de Kihika'yla bir hayatı olsun istiyordu; ama Kihika aralarındaki ilişki hakkında konuşmaya asla yanaşmıyordu. Yalnız kaldıklarında sabırsızlanarak bekler, kalbi bu adı konulmamış ilişkinin korkusuyla çarpardı. Kihika ilk adımı atmayacaktı. O bir fikrin peşinden gidecek bir adamdı. Wambuku'ysa politikanın Kihika'yı ondan uzaklaştıran bir şeytan olduğunu düşünüyordu. Eğer Kihika'nın aklındakileri bir anlayabilseydi, eğer bu şeytanla karşı karşıya gelebilseydi, kadınlığının verdiği güçle onunla savaşabilirdi. Eğer rakibi bir kadın olsaydı... Ama hiçbir zaman kadın kılığında karşısına çıkmayan bir şeytanla nasıl savaşabilirdi ki? Karanlıkta saklanan şeylerle nasıl savaşabilirdi?

"Politika değil Wambuku," dedi, "hayat bu. Hangi erkek topraklarının ve özgürlüğünün ele geçirilmesine izin verir? Köle gibi yaşamaya razı olur?"

Acılı bir sesle konuşuyordu, sanki içindeki sorulara cevap arıyormuş gibi kelimelerinin üstüne basıyordu. Wambuku sabırsızca, kaderini onunkiyle birleştirmeyeceğini söylercesine elini Kihika'nın elinden çekti.

"Senin toprağın var Kihika. Mbugua'nın toprakları aynı zamanda senin toprakların. Hem ayrıca Rift Vadisi'ndeki topraklar bizim kabilemize ait değildi ki."

"Babamın kırk dönüm arazisini mi diyorsun? Önemli olan o değil. Kenya siyahlara ait. Kabil'in yanlış yaptığını görmüyor musun? Ben kardeşimin koruyucusuyum. Ne olursa olsun, çalınan topraklar ister Gikuyu'dan, ister Ukabi ya da Nandi'den çalınmış olsun, o topraklar beyazadama ait değil. Hatta beyazadama ait olsaydı bile, bizim Kenya'mızda herkesin bu arazilerde pay sahibi olması gerekmez miydi? Bu topraklar Kenyalıların. Kimsenin alıp satmaya hakkı yok. Toprak bizim anamız ve biz, çocukları, onun gözünde eşitiz. O bizim ortak atamız. Sen beyazadamını istediğin yere koy. Yüzlerce, binlerce dönüm arazisi olsun, öyle mi? Peki ya orada oturan, o top-

raklarda kahve, çay, sisal, buğday yetiştirmek için ter döken ama ayda on şilin alan siyahlar?"

Kihika konuşurken sanki karşısında geniş bir dinleyici kitlesi varmış gibi ellerini de kullanıyordu. Wambuku birden şeytanla o anda göğüs göğüse gelmesi gerektiğini hissetti. Kihika ona baksın diye elini tuttu ve hafifçe sıktı. Ama kalbindekileri anlatacak kelimeler dilinin ucuna gelmiyordu.

"Bunları şimdi konuşmayalım olmaz mı?" dedi kendi başarısızlığını hissederek. Kihika da onun elini sıktı, aydınlanmış bir adamın ruhunun huzur bulduğu gibi derin bir memnuniyet duyuyordu. Minnettarlığını ona söylemek istedi: Onun fikirlerine tümüyle inanan insanların içinde o da vardı, değil mi? Daha önce bir şey söylememiş olsa da, şimdi, elini hafifçe sıkarak her şeyi söylüyordu sanki.

"Benden uzaklaşmayacaksın. Beni yalnız bırakmayacaksın" dedi Wambuku her şeyi göze alarak.

"Asla!" dedi Kihika coşkuyla, Wambuku'nun her zaman yanında olduğunu görerek. Eylem zamanı geldiğinde, diğer erkeklerin dışında, yanında savaşacak bir kadına da sahipti.

Onun bu tek kelimesi Wambuku'ya bir bıçak gibi saplandı, anlık bir hayalin mutluluğu kapladı içini; Kihika şeytanını bırakacak mıydı, diğer erkekler gibi köydeki hayatına mı dönecekti?

Ormandaki dansçılara yaklaştılar yeniden; yolda elleri birbirine kenetli, yüzleri ayrı ayrı sanrıların verdiği mutlulukla aydınlanmıştı.

Gikonyo ormandaki o anları asla unutmadı; tevkif kampında, umudunun ardında duran şeyleri ve yerleri özlerken, o anları ayrıntılarıyla tekrar tekrar yaşadı, uzun zaman önce unutulmuş topraklara ait bir ayin gibi.

"Yeniden doğmak gibiydi" dedi alçak sesle Mugo'ya, sanki sesi o anların gerçekliğini anlatan sözcükleri bulmakta zorlanıyor gibiydi. Ateş yavaş yavaş sönüyor, ocaktaşlarının rengi

donuk bir kızarıklığa dönüyordu; gaz lambası köşelerdeki gölgelerle oynayarak pırpır ediyor, Mugo ve Gikonyo'nun yüzlerini aydınlatıyordu.

"Tamamlanmış, yenilenmiş gibi hissettim... Bir sürü kadınla sevişmiştim, ama daha önce hiç öyle hissetmemiştim."

Duraksadı, sanki kelimeler aniden aklından kaçışmışlar gibi kafası karışmıştı. Yavaşça sağ elini dizinden kaldırdı, parmaklarını hafifçe araladı ve sonra yeniden dizinin üzerine koydu.

"Önceden hiçbir şeydim. Artık bir erkektim. O kısa evlilik hayatımızda Mumbi bana her şeyin önemli olduğunu hissettirdi... Sonra birden fark ettim ki... Hayır, sanki Tanrı'yla mutlu olmak için bir anlaşma yapmıştım. Nasıl söylesem? Onu kollarıma aldım ve... Muz gövdesini bilir misin? Onun gibi, katman katman soydum ve içindeki öze ulaştım.

"Her gün yeni bir Mumbi'yle karşılaşıyordum. Birlikte ormana dalıyorduk. Ve karanlıktan korkmuyordum..."

Annesi Wangari de mutluydu. Mumbi'yi kendi kızı gibi görmüştü ve konuşmasalar bile kadınlara özel neşe ve dertlerini paylaşıyorlardı. Birlikte tarlaya gidiyorlar, dönüşte birlikte nehirden su getiriyorlar ve aynı kapta yemek pişiriyorlardı. Anne yüreği hiçbir sözün ulaşamayacağı bu sessizlik uçurumundan geçen genç kadına ısınmıştı, bu yeni ilişkinin gerginliği hoşuna gidiyordu. Birlikte barakadan erkeklerinin elinde bir testere yahut tahta tuttuğu atölyeyi izliyorlardı. Marangozun aletleriyle mırıldanmasını dinlerken kalpleri duyguyla doluyordu.

Ama çok geçmeden, Wangari ve Mumbi, Thabai'deki diğer kadınlar gibi, erkeklerinin değiştiğini fark ettiler. Artık meydan okuyarak şarkı söylüyordu, açık açık Thabai'ye el koyanlara, Nairobi'deki ve Gikuyu soyunun yaşadığı yerlerdeki beyazadama meydan okuyordu. Karanja, Kihika ve diğerleri de Gikonyo'ya katılıyor ve umudun hüzünlü şarkılarını söylüyorlardı. Gülüyor ve hikâyeler anlatıyorlardı ama kahkahaları

artık eskisi gibi değildi; dudaklarının kenarlarına beliren gülüşlerinde artık meydan okuma ve umut vardı. Trene daha az gitmeye başladılar, ormandaki dans toplantıları yaklaşan hesap gününün planlarının konuşulduğu toplantılara dönüştü. Ayrıca barakalarda ve geceleri karanlık yerlerde buluşuyor ve fısıldaşıyorlar, sonra da düşmanca kahkahalar atıyor ve savaş şarkıları söylüyorlardı. Kadınların kalplerinde telaş vardı; onlar şarkılardaki hüznü yakalıyor ve çocukları için korkuyordu.

Hava umutlara gebeydi.

Ve bir gece, Jomo Kenyatta ve ülkedeki diğer liderler tutuklandılar; Vali Baring tüm Kenya'da olağanüstü hal ilan etti.

OHAL ilanından birkaç ay sonraydı; Mumbi barakanın önünde durmuş etrafa bakıyordu. Gikonyo atölyesinde değildi ve Wangari nehre gitmişti. Dağınık evlerin çevresindeki budanmamış çitler tepeye sonsuz, yabani çalılardan oluşuyormuş gibi bir görüntü veriyordu; ama barakalardan tüten duman etrafa sade ve huzurlu bir hava katıyordu. Güneş batmak üzereydi. Mumbi'nin yeni evinin önündeki küçük çitler rüzgârla sallanıyordu. Mumbi, sessizce bu manzaranın tadını çıkarıyordu.

Küçük kardeşi Kariuki'yi tarlalarda dolaşırken gördü. Mumbi'nin içi ısındı; kardeşinin onu ziyarete geldiğini görünce mutlu olmuştu. Kariuki'yi seviyordu ve evlenmeden önce her zaman özenle kıyafetlerini yıkayıp ütülerdi. Sabahları hep erken kalkar ve okula gitmeden içmesi için ona çay demlerdi. Kihika'yı sevmesine, ona saygı duymasına ve güçlü olduğu için ona yaslanmasına rağmen, ablalık duygusunu hissettiği ve kardeşçe bir şefkatle yaklaştığı hep Kariuki olmuştu. Kariuki'yle birlikte sık sık şehre yürüyüşe giderlerdi. Okuldan, kadınlara kadar, anlattığı her şeyi dinlerdi. Ne zaman yetişkin erkekler ya da kadınlar hakkında yorum yapsa onu azarlardı. Sonra Kariuki komik mimikler yapar ve Mumbi'nin bastırdığı gülüşü kahkahaya dönüşürdü.

Kariuki'nin üzerinde okul kıyafetleri vardı; yaklaştıkça, Mumbi suratındaki ciddiyetten tedirgin olmaya başladı. Gözlerindeki ışık soldu, kalbindeki neşe endişeye dönüştü.

"Ne oldu Kariuki? Evde kötü bir şey mi oldu?"

"Gikonyo evde mi?" diye sordu Kariuki, Mumbi'nin sorusundan ve gözlerinden kaçmaya çalışarak.

"Hayır değil. Ne oldu? Yüzünden belli, bir şey olmuş."

"Yok bir şey. Sadece babam Gikonyo'ya benimle eve gelmesini söyledi. Senin de."

Yere bakıyordu. Sesi fısıltıya dönüştü, güçlü olmaya çalıştığı belliydi. Kafasını kaldırıp Mumbi'ye baktı ve gözlerine yaşlar doldu.

"Abimiz Kihika... Of, Mumbi, Kihika ormana savaşmaya gitti" dedi ve Mumbi'nin kollarına düşüverdi. Mumbi kardeşine sarıldı; Thabai ayaklarının altında dönüyordu. Sonra dünya bir anda durdu ve neredeyse huzurlu bir hal aldı.

"Ne yapabiliriz?" diye sordu.

Karanlıktı. Wambuku ile Njeri, Mbugua'nın barakasından ayrılıp evlerine doğru yola koyuldular. İkisi de düşüncelere dalmış halde, sessizce yürüyorlardı. Wambuku, kendi kalp ağrısını bile bir anlığına unutmasına yol açan o sahneyi hatırladı. Mbugua barakada başını öne eğmiş oturuyor, Wambuku'nun anlattıklarını sözünü kesmeden dinliyordu. Ancak konuşması bittiğinde kafasını kaldırıp ona baktı.

"Yerinin orman olduğunu söyledi ha?"

"Evet."

"Kafasında neler dönüyor ki? Ona da çocuklarının çocuklarına da yetecek kadar toprağım yok mu benim?" Acıyı mantık çerçevesine oturtmak Mumbi'ye kalmıştı.

"Jomu'nun tutuklanmasıyla her şey değişti. Ülkedeki bütün liderler yakalandı ve nereye götürüldüklerini bilmiyoruz. Bölgenin Hareket lideri Kihika. Sence beyazadamın ağır silahla-

rından kaçar mı? Hapishaneyle orman arasında seçim yapmak zorundaydı. Ormanı seçti."

"Tanrı ona doğru olanı yaptırsın" dedi Mbugua. Wanjiku kocasını anlayarak kafasını salladı.

Wambuku gözyaşlarını zor tutmuştu, ama şimdi karanlıkta sessiz sessiz ağlıyordu. Acısı sözcüklerden daha büyüktü.

"O şeytan..."

"Onun yanına gidecek misin?" diye sordu Njeri.

"Hayır!" diye haykırdı gecenin içinde. "O benden ayrıldı, kollarımdan uzaklaştı. Njeri, ağlayarak yalvardım ona gitmemesi için. Evet. Bizim evde yalnızdık. Kinenie'de bana verdiği sözü hatırlattım ona, beni hiç bırakmayacağını söylemişti. Ama gitti..."

"Onu sevmiyor musun?" diye sordu Njeri, ses tonunda aşağılama ve büyüklenme vardı.

"Seviyorum... Sevdim... Onun için kendimi diğer erkeklerden sakındım. Geceleri yalnızca onu düşündüm. Onu istedim. Onu kurtarabilirdim. O da bir insan Njeri, güçlü ama aynı zamanda zayıf, bir çocuk kadar zayıf."

"Sen onu sevmiyordun. Sen yalnızca onun senle yatmasını istiyordun" dedi Njeri beklenmedik bir düşmanlıkla. Wambuku şaşkındı.

"Kalbimde olanı benden iyi bilemezsin."

"Bazıları kalplerindekini bilmez."

"Ben biliyorum. Sen kıskanıyorsun."

"Seni mi? Asla!"

Başka hiçbir şey söylemeden ayrıldılar. Njeri'nin boyu kısaydı ama inceliği sayesinde olduğundan uzun görünüyordu. Bu incelikte sert bir şeyler vardı. Kadınların zayıflıklarını, gözyaşlarını küçümserdi ve Kinenie'de ne zaman bir kavga olsa, o da dövüşürdü, erkeklerle bile. Erkekler ona kedi derdi, çünkü pek azı fiziksel isteklerini ona yönlendirebilirdi. Şimdi kendini daha üstün görüyordu ve Wambuku'yu küçümsemekten kendini alamıyordu. Evinin önünde karanlıkta Kinenie Ormanı'na bakarak öylece durdu.

"Orada" diye fısıldadı kendi kendine. Sonra hırslı bir bağlılıkla doğrudan onunla konuşmaya başladı. "Sen benim savaşçımsın." Sesini yükseltti ve uzun süredir bastırdığı öfkesini boşalttı. "O seni sevmiyor Kihika. Seni önemsemiyor." Birkaç adım attı ve karanlığın onun ölümsüz sadakat ilanını Kihika'ya götürmesini umarak etrafta dolandı.

"Sana geleceğim yakışıklı savaşçım benim, sana geleceğim" diye haykırdı ve Kihika'ya geri dönemeyeceği bir söz verdiğinin farkındalığıyla ürpererek annesinin barakasına koştu.

Gikonyo her akşam yalnızca Mumbi'yle paylaşabileceği mahremine dönüyordu. Bu düzeni kıskançlıkla koruyordu. Atölyede çalışmaya devam etti; Karanja ve diğerleri akşamları orada toplanır, küfürler savurup meydan okur ve Kihika'ya katılanlar hakkında gururla konuşurlardı. Wangari ve Mumbi, marangozun elinin zımparasını ahşabın üzerine sürerken sabit olmadığını gördüler. Wangari bunu anlıyor ve korkuyordu. Ama havaya açılan ateşler, insanlara saat altıdan sonra kapılarını kilitlemelerini emreden borazan sesi sanki onun erkekliğine dokunmuyormuş gibi gözündeki ışıltıyı, sesindeki canlılığı nasıl açıklayabilirdi? Yalnızca Mumbi anlayabildiğini hissediyordu, çünkü onun bedenine değen ellerini ve parmaklarını tanıyordu; onu kollarıyla karşı koyamayacağı şekilde yere yapıştıran gücünü tanıyordu. Bedeni bekliyordu, kalbi hazır olma hissiyle çarpıyordu. Bu anlar korku ve şefkatin bir arada yaşandığı anlardı; Mumbi de onu istiyordu, erkeğinin içinde kaybolduğunda kadınlığının gücüyle neşeyle doluyordu, Mumbi'nin şefkati ve anlayışı Gikonyo'yu kurtarıyor ve onu hayata döndürüyordu.

Mumbi onun da gitmesini istemiyordu ve bu korkaklığı yüzünden kendinden nefret ediyordu.

Giderek daha fazla adam yakalanıyor ve tevkif kamplarına gönderiliyordu. (Kenya'nın dışındaki dünyada bu kamplara tutuklu kampı deniyordu.) Tren istasyonundaki platform artık

hep boştu; kızlar soğuk barakalarda sevdiklerinin hasretini çekiyor ve erkeklerinin ormandan ya da kamplardan bir an önce dönmesi için dua ediyorlardı.

Bir gün beyazadamın silahları Mumbi'nin kapısında belirdi. Mumbi bu günü bekliyordu ve elbette karşı koymak için kendisi de silahlanmıştı. Ama vakit geldiğinde kendini erkeğini kurtaramayacak kadar güçsüz buldu. Tüm istek ve gücünü, oradakilerin kalbine dokunan haykırışlarına harcadı: Bana geri dön Gikonyo. Feryadı dehşet çığlıklarıydı. Ve bu yoğun dehşet, o gece ihtiyar kadının sağır ve dilsiz oğlu Gitogo'nun beyazadamın barış elçileri tarafından vurulduğunu öğrendiklerinde tüm Thabai'yi sardı.

Beyazadam böylesi önemli bir mücadelenin Thabai'nin kendi toprağına akacak kanla yükseleceğini bilmiyor olmalıydı.

Gikonyo tevkif kampına sert adımlarla, hayatı ve aşkı bilmenin verdiği özgüvenle gitti. Bu olanlar yakında bitmeliydi. Jomo davayı kazanacaktı, avukatları ta beyazadamın topraklarından ve Gandhi'nin Hindistanı'ndan geliyorlardı. Kurtuluş günü çok yakındı. Gikonyo geri dönecek ve hayatının iplerini eline alacaktı; ama bu defa ihtişam ve bolluğun hüküm sürdüğü topraklarda. Askerler onu kamyona sürüklerken, annesine ve Mumbi'ye bunu söylemek istedi. Beyazadam şimdi elinden geleni yapsın; onların günü yakındı. Thabai'ye geri döneceği ve ormana gidenlerle birlikte özgürlüğün doğuşunda yeni bir şarkıyla yeryüzünü sarsacakları günlerin eli kulağındaydı.

Altı yıl sonra Thabai'ye geri dönerken yürüdüğü tozlu yolun görüntüsü bugün hâlâ Gikonyo'nun gözünün önündeydi. Yol kenarında bulduğu şapkayı sarkan perçemini saklamak için indirmişti; bunun pek işe yaradığı söylenemezdi, çünkü şapka da yırtıklarla doluydu. Bir zamanlar beyaz olan yamalı ceketi, her gün giydiği için artık yer yer sarıya ve kahverengiye dönmüştü ve gevşek omuzlarına gelişigüzel atılmıştı. Altı yıl

önce gençlikle ışıldayan yüzünde, ağzının etrafında çizgiler oluşmuştu ve bu çizgiler, en ufak bir kışkırtmada hemen hiddetlenecekmiş gibi görünmesine yol açan sert bir ifade yaratmıştı yüzünde.

Yolun iki tarafında engebeli, hırpalanmış araziler vardı; solgun ekinler son kuraklıktan sonra kendilerine gelmeye çalışıyorlardı; bu süreçte ülkeyi sarsmış, annelerin endişeli yüzlerine yeni kırışıklar eklemiş bir felaket daha yolun iki tarafındaki tarlalara yayılmıştı. Ama Gikonyo adımlarını atarken etraftaki sağlıksızlığın farkında değildi, giderken ardında bıraktığı Mumbi'nin hayali ona yol gösteriyordu. Bu hayal onu çağırıyor, fiziksel zorlukların ve bekleyişin acısının neredeyse parçaladığı duygularını uyandırıyordu. Çıplak ayakla, erken Bağımsızlığa dair umutlarının suya düşmesiyle, değişmeyen tek gerçek olarak Mumbi ve Wangari'ye tutunuyordu.

Çok yakında onları görecekti. Bunun düşüncesi bile yorgun bacaklarına güç veriyordu, daha hızlı yürümeye çalışıyor, yürürken telaşlı adımları ardında ince bir toz bulutu oluşturuyordu. Gikonyo bu anı her geçen gün biraz daha artan umutsuzlukla beklemişti. Çektiği hasret tutukluluğunun ilk aylarında katlanılabilir düzeydeydi. Sonra mahkûmlar geceleri isyan şarkıları söylemeye ve gündüzleri beyazadamı küçümseyerek yüzlerine karşı kahkahalar atmaya başladı. Bazı mahkûmlar dövülüyordu, bütün mahkûmlar güçleri muhtemelen Özel Şube isminin hikmetinden gelen devlet ajanları tarafından sorgulanıyordu. Tutuklular ettikleri yemini itiraf etmemek ya da Mau Mau'yla ilgili herhangi bir ayrıntı vermemek konusunda sözleşmişlerdi. Nasıl olur da herhangi biri, Agikuyu'nun Afrikalılara özgürlük çağrısının bağlayıcı gücünü açık edebilirdi ki? Bir şekilde sonuna kadar dayanabilenlerin zaferin yeşil yapraklarına ulaşabileceklerine inanarak beyazadamın bütün belalarına göğüs geriyorlardı.

Gikonyo, bütün bunların ona Mumbi tarafından bağışlandığını hissediyordu, onun yeşil yaprakları tutan titrek ellerini

kafasında çok net canlandırabiliyordu. Mumbi'yle yeniden bir araya gelişi yeni Kenya'nın doğuşuyla olacaktı.

Bu iyimserliğine rağmen ya da belki de bu yüzden ilk başarısızlık Gikonyo'yı derinden sarsmıştı. Hücresine gidip ne olup bittiğini tam olarak anlamaya çalışmıştı. Bunu başaramayarak, şeytanın düzenbazlığının derinliğine ulaşabilmek için diğer tutuklularla birlikte kolektif bir girişimde bulunmuşlardı. Jomo, Kapenguria'daki davayı kaybetmişti. Beyazadam babayı susturmuş ve yetimlerini öndersiz bırakmıştı.

İlk başta elbette buna inanmadılar. Kamp Sorumlusu, cildi güneş lekeli gibi görünen, şişman bir adamdı ve bütün mahkûmları hücrelerinden çıkartıp avluda toplamış ve onlara bir radyo vermişti, dış dünyayla kurdukları ilk bağlantıydı bu. Kamp Sorumlusu ellerini cebine atmış (haki şort düşkünüydü), belli bir mesafede durmuş ve şaşkın suratlarını incelemişti.

"Size söylüyorum. İster inanın ister inanmayın; ama beyazadam bizi yalanlarıyla kırmak istiyor" dedi Nyeri'li Gatu; her zaman diğer mahkûmlara umut ve güç veren biriydi. Gatu'nun anlattığı hikâyeleri herkes dinlerdi. Ağzının kenarlarında her zaman diğer mahkûmların üzüntülerini kahkahaya ve samimiyete çeviren alaycı bir gülümseme olurdu. Sıradan yürüyüşünde bile engellenemez bir komiklik vardı, neredeyse her zaman beyaz polislerin ve kamp gardiyanlarının yürüyüşlerini ve yapmacıklıklarını taklit ederdi. Onun esprileri ve hikâyeleri kampa moral verirdi. Gülen yüzünde ve gözlerinde kesin ve açık bir bilgelik vardı. Ama o gün sesi kırık ve inançsızdı. Yine de Yala'daki tutuklular onun sözlerine sarıldılar ve beyazadamın sessiz gösterişini apaçık bir güvensizlikle, yarım ağız gülüşleri ve mutsuz kahkahalarıyla rahatsızlık vererek karşıladılar.

Her mahkûm yataklarına yerde sürünerek gitti. Gün içinde Jomo hakkında konuşmaktan ya da Kapenguria davasının sonuçlarıyla ilgili tahmin yürütmekten kaçındılar. Ne düşündüklerini anlamak istemedikleri için birbirlerinin gözlerinin

içine bakmıyorlardı. Uzun zaman önce Genç Harry de tutuklanmış ve yedi yıl boyunca Hint Okyanusu'nda bir adada yalnız yaşamaya mahkûm edilmişti. Geri döndüğünde zalimlerle sonsuz işbirliğini kabul eden ve kurulmasında rol oynadığı Parti'yi ihbar eden çökmüş bir adamdı. Dün olan, bugün de olabilirdi. Aynı şey tarih boyunca tekrar tekrar gerçekleşebilirdi.

Ve bir gece, aniden, hepsi birden haberlere inandılar. İnandıklarını birbirlerine söylemediler ve bir araya geldiklerinde şarkılarını yinelediler:

"Gi-i-kuyu na Muu-u-mbii
Gi-i-kuyu na Muu-u-mbii
Gi-i-kuyu na Muu-u-mbii
Nikihiu ngwatiro."

Kurtuluş günü uzaklaşmıştı. Etrafları silahlı gardiyanlarla çevrilmişti ve Kamp Sorumlusu elindeki megafonla tutukluların hücrelerine dönmesini emrediyordu. Adımlarının sesinden başka ses çıkarmadan ve gülmeden dağıldılar.

İnsanların dünyasından tek bir sesin bile onlara ulaşma ihtimalinin olmadığı ıssız bir çöldeydiler. Bu Gikonyo'yu korkutuyordu; çünkü bir şeyler olsa, kim gelip onları kurtaracaktı? Güneş onları öldürene kadar yakacak, cesetleri kızgın kumlara gömülecek ve mezarlarının izi sonsuza dek silinecekti. Bu düşünceler Gikonyo'yu daha da umutsuzluğa sürükledi, Mumbi'yi ve Wangari'yi hatırladı: Ölse bile kimliğinin yeryüzünden tamamen silinecek olması, onu soğuk gecelerde tere boğan ve aklından çıkmayan bir düşünceydi. Öyle zamanlarda dualara dönüşen sözleri içinden tekrarlayıp dururdu.

Bütün bunlara rağmen Yala mahkûmları sözlerine tutundular. Ettikleri yemin hakkında hiçbir şey söylemeyeceklerdi. Gatu morallerini yüksek tutmaya devam etti. Hareket'e gençli-

ğinde katılmıştı ve Nyeri'de Bağımsız okullar için mücadele etmişti. Hareket'e inanıyordu; yalnızca onun sayesinde Bağımsızlığın ve kaybedilen toprakların geri döneceğini umut edebiliyordu. Nyeri'de yüksek rütbeli bir örgüt elemanıydı ve köyler arasında yürüyerek yolculuk ederdi. Gatu diğer ülkelerdeki politik partileri ve özgürlük hareketlerini bilirdi. Sık sık diğer mahkûmlara Hindistan'ın ve Nehru ve Gandhi'nin davalarının hikâyelerini anlatırdı. Ayrıca onlara Amerika'nın Bağımsızlık Savaşı'nı ve Abraham Lincoln'ün Amerika'daki siyahi halkı isyana teşvik ettiği için İngilizler tarafından nasıl öldürüldüğünü de anlatırdı. Napolyon da bir savaşçıydı, hatta tarihteki en büyük savaşçılardan biriydi. Sadece sesi bile İngilizlerin korkudan altlarına işemesine sebep olurdu. Bu hikâyeler onları neşelendirirdi. Gandhi'nin, Napolyon'un, Lincoln'ün Kenya'daki siyahi halkın özgürlük mücadelesini izlediğini hissederlerdi. Afrikalı gardiyanlar bile Gatu'nun hikâyelerinden etkilenirdi; dinlerler, korkuyla karışık bir neşe hissederler ve umursamaz bir tavır takınıp Gatu'nun sivri diliyle alay ederlerdi. Ama onu azarlamak içlerinden gelmezdi ve onu susturmaya çalışmazlardı.

Özgürlüklerine kavuşacakları günler için eylem planları yaparlardı. Eğitim, tarım, devlet hakkında tartışırlardı ve Gatu'nun her bir konuyla ilgili mutlaka ayrıntılı bir hikâyesi olurdu. Mesela, bir keresinde onlara, Rusya'da tek kelime İngilizce okuyamayan, yazamayan ve konuşamayan sıradan adamların hükümeti yönettiğine ilişkin muhteşem bir hikâye anlattı. Ve şimdi dünyadaki bütün uluslar Rusya'dan korkuyordu. Ne kadar dayak yerse yesin, Gatu susmuyordu. Aksine geri döndüğünde yaşadıklarını, İngilizlerin seslerini ve hareketlerini taklit ederek canlandırıyordu. En sonunda onu tek başına bir hücreye hapsettiler. Günlerce ne güneşi görmesine ne de birisiyle konuşmasına izin verdiler. Günde bir kere, karanlıkta yemek yiyordu. Sonunda bırakıldığında, diğerlerinin yanına geldi.

"Ne oldu?" diye sordu mahkûmlar özledikleri gibi anlatmasını bekleyerek.

"Boşverin bu insanları. Bunlar koyu, karanlık gibi koyu. Onun yerine ben size hayat hikâyemi anlatayım. Ben bir vadide doğdum... Ah be, kocaman ve yemyeşil, zengin bir vadide. Güneş her gün parlardı. Ayrıca sık sık yağmur yağardı ve topraktan meyve ağaçları fışkırırdı. Çoğunlukla elimde bir meyve, güneşin altında çimlerde yatar ve akan nehri ve vahşi hayvanları dinlerdim. Kimsenin bu vadiden haberi yoktu ve ben de korku nedir bilmiyordum. Sonra bir gün beklenmedik bir ziyaretçi geldi. Bilin bakalım kim? Neyse, Kraliçe'yi, İngiltere Kraliçesi'ni gördüğümde nasıl şaşırdığımı tahmin edersiniz. Dedi ki (sesini taklit ederek): 'Neden bu karanlık yerde yaşıyorsun? Burası sanki hapishanedeki karanlık soğuk bir hücre gibi.' Orada çimlerde yatıyordum. Onun kan rengi dudaklarından etkilenmediğim için belli ki şaşırmıştı. 'Ben burayı seviyorum' dedim ve yerde yatmaya devam ettim. Dedi ki (tekrar sesini taklit ederek): 'Eğer vadini bana satarsan, izin veririm sana, benle bir kere...' Kadın sonuçta. 'Benim ülkemde,' dedim ona, 'o dediğini kadınlardan satın almıyoruz, bedava alıyoruz'. Ama ulan, kendi şeyim başıma bela oldu. Yıllardır tek bir kadın görmemiştim. Her neyse, ben başka bir şey söyleyemeden askerlerini çağırdı ve ellerimi ve ayaklarımı bağlayıp beni vadiden sürükleyerek çıkardılar. Oradan buraya getirildim. İşte bu yüzden arkadaşlar, belki şaşırırsınız diye sizlerle tekrar birlikteyim."

"Ulan..." dedi güldükten sonra. "Keşke o gün şeyimi tatmin etmeyi kabul etseydim, bugüne kadar bela oldu bana."

Mahkûmlar gülüyordu. "Nasıl yürüyordu? Göstersene" diye bağırdılar. Gatu ayağa kalktı ve bütün hikâyeyi neşeli mırıltılar ve yorumlar arasında canlandırdı.

Kamp komutanı onu uyardı: "Seni alırız!" Gatu oradaki kolektif direnişin sembolü haline gelmişti.

Gikonyo, onca işkenceye maruz kalmasına rağmen Gatu'nun nasıl o kadar güçlü kalabildiğini anlayamıyordu.

Ona mı öyle geliyordu, yoksa bu adam gerçekten demir kadar sağlam mıydı?

Yala'dan sekiz kilometre uzaktaki taş ocağında çalışmaya gittiler. Taşlar yeni polis ve gardiyanlar için yapılacak evler içindi. Yala Kampı genişliyordu. Getirilen yeni mahkûmlar, onların dış dünyayla tek bağları olmuştu. Gikonyo ve diğerleri kaktüsler ve dikenli küçük çalılarla kaplı kızgın kumun üzerinde yürüyordu. Gikonyo dev çekici kaldırıp indirerek mekanik bir ritim tutturuyordu. Terler boşaldıkça gömleği nemli bedenine yapışıyordu. Kırılmamış düz kayalar gri bir parıltıyla sahile doğru inen tepe boyunca uzanıyordu. Birdenbire Gikonyo kendini, kalbini Yala'dan ve taş ocağından başka bir dünyaya taşıyan bir düşüncenin içinde buldu. Mumbi'yle evlendikten kısa süre sonra ona kendi elleriyle yaptığı bir hediye vermek istemişti. Onun için yapabileceği bir sürü şey düşünmüş ama bir türlü karar verememişti. Sonra bir gün Mumbi ve Wangari'nin geleneksel Gikuyu aletlerinden bahsettiğini duydu. "O zamanlar hiç ahşap oymacısı kalmamıştı" demişti Wangari. "Sadece çiviyle tutturulmuş sandalyeler ve koltuklar vardı." Ve o an Gikonyo'nun aklına bir tabure oymak gelmişti. Diğer taburelerin hepsinden farklı bir tabure yapmak istiyordu. Ve bir yıl boyunca bu isteği onu tuhaf zaman ve yerlerde yoklamıştı. Heyecanlıydı ama aklına motif gelmiyordu. Şimdi, taş ocağında kendini üzerine bir sürü motif oyulmuş tabureyi düşünürken buldu. Birkaç dakikalık dinlenme arası geldiğinde hâlâ aynı ruh halindeydi. Gatu'nun yanına oturdu. Gatu'nun yüzü asıktı.

"Ne oldu?" diye sordu Gikonyo.

"Yok bir şey." Gözlerini taş ocağının ötesine, uzaklara dikmişti.

"Bir şey düşünüyor gibisin" diye ısrar etti Gikonyo, aklında az önce hayal ettiği motifi döndürürken.

"Artık düşünecek ne kaldı?"

"Özgürlük!" dedi Gikonyo coşkuyla.

"Özgürlük! Evet, özgürlük" dedi Gatu yavaşça, ağlamamak için bastırdığı sesiyle. Gikonyo'nun kafasındaki motifi paramparça eden bu ses, onu içten içe kederlendi. Gatu birden gözlerini Gikonyo'ya çevirdi. Gikonyo ikisi arasında kurulan korkunç bağı hissetti. Buna karşı koymaya çalıştı; ama sonunda vazgeçti; sanki Gatu'ya kalbini açan ilk kişi oydu. Ona Thabi'den, Wangari'den, Mumbi'den bahsetti. Mumbi'yle fiziksel ve ruhsal birleşmesini anlattı. Ve en sonunda Gatu'ya, Mumbi'yi bir kez daha görme arzusundan bahsetti.

"Neden... Askerler beni götürürken ona elveda bile demedim."

Bir anlığına kalbindeki yük kalkmış gibi hissetti, ama sonra aniden kendisini açtığı için biraz da olsa utandı. Bu aniden fışkıran duygularını anlatan sözlerinden sonra Gatu'nun sessizliği bir sitem gibi geldi ona. Sonra Gatu gözlerini Gikonyo'dan ayırdı ve uzaklardaki parıltıya bakarken donuk, net ve neredeyse fısıltılı bir tonla konuşmaya başladı.

"Adamın biri, evin tek oğlu, bir zamanlar bir kadını istiyormuş. Kadın da onunla evlenmek ve ondan çocuk yapmak istiyormuş. Ama adam çocukları başka bir barakada doğsun diye yeni bir baraka inşa etmek için evliliği sürekli erteliyormuş. 'Birlikte yapabiliriz yeni evi' diyormuş kadın ona. En sonunda beklemekten ve hayatın geçip gitmesinden sıkılmış. Başka bir adamla evlenmiş. O ilk adam barakanın inşasına devam etmiş. Ama asla bitirememiş. Bizim insanlarımız der ki, bir ev kurmak bir ömür boyu sürer. Sonuç olarak adam hiçbir zaman evlenmemiş ve soyunu sürdürecek çocukları olmamış." Gözlerini tekrar Gikonyo'ya çevirdi ve sanki doğrudan Gikonyo'nun kalbiyle konuşuyormuşçasına devam etti: "Yani, işte, hepimizin kendimize göre ödediğimiz bedeller var... davamız için. Ama birlikte güçlü olmak zorundayız!"

Hikâyesini bitirir bitirmez kalktı ve Gikonyo'dan uzaklaştı. "O da zayıf, hepimiz gibi zayıf" diye mırıldandı kendi kendine Gikonyo, Gatu'ya acıyarak. Gatu hep kendinden çok emin, öz-

güvenli, kendine ve başkalarına gülebilen bir insandı. Birden acıma hissi nefrete dönüştü, o kadar kuvvetli bir nefretti ki bu, kendisi bile anlayamıyordu. "Demek bu yüzden bu kadar güçlü. Onun hiç Mumbi gibi bir kadını olmamış. Ne cüretle benimle kolektif güç hakkında konuşabiliyor?"

Bir asker taş ocağından Gatu'yu alıp götürdü. Aynı akşam cesedini hücresinin duvarında asılı halde buldular. "Kendini asmış..." dedi komutan gülerek. "Suçluluğu görüyorsunuz değil mi? İtiraf etmezseniz sonunuz böyle olacak." Yala'ya hüzün çökmüştü. Gatu'nun katline karşı yapılacak ortak bir eylemde anlaşamadılar. Bu olay Gikonyo'yu sarsmıştı. "Bunun olacağını bilmeliydim" dedi kendi kendine, güçsüzlüğünden korkarak.

Hep aynı rutinle, günler geceleri kovalıyordu. Gikonyo öğleden sonra güneş batmadan önce avluda yürümeye başlamıştı. Kampı bölen her avlunun duvarları dikenli tellerle desteklenmişti; bütün kampı çevreleyen duvarlarda da dikenli teller vardı. Sabahları yollara ve taş ocaklarına gidiyor ve böylece dikenli tellerden uzaklaşıyorlardı; akşamüstleri ise dikenli tellere geri dönüyorlardı. Dikenli teller, her yerde dikenli teller vardı. Bugün de böyleydi bu, yarın da böyle olacaktı. Dikenli teller zihnini bulandırıyordu. Onların ötesinde hiçbir şey yoktu. İnsan sesleri durmuştu. Dışarıdaki dünya ölmüştü. Hayır, diye düşündü dikenli tellere doğru yürürken, belki de kulakları sağırlaşmıştı, gözleri körleşmişti. Günlerce yemek yemeden, sadece su içerek yaşamıştı ve kendini ne aç ne de güçsüz hissediyordu.

Bir akşam boş boş tellere bakıyordu ve ani bir heyecanla ağlamak ya da gülmek istedi ama ikisini de yapmadı. Yavaş yavaş ve kasten (kendini uzaktan izliyordu sanki) sağ elini telin üzerine koydu ve keskin metalik dikenlere bastırdı. Gikonyo derisinin delindiğini hissetmişti; ama acı yoktu. Elini geri çekti ve sızan kanını izledi; ürperdi ve bu tuhaf neşenin tadını çıkardı.

Gardiyan sıkıca silahını tutuyor, Gikonyo'nun kaçmaya çalışmasını bekliyordu. Kaçmadığını görünce onu yanına çağır-

dı. Gikonyo gardiyanın sesini, uzaktan gelen yankıyı duydu ve az önce yaşadığı deneyimden memnun bir halde sese doğru yürüdü. Aniden gardiyanın önünde dikildi, küstahça yüzüne baktı ve sonra gardiyanın kanı görüp, belki de gıpta etmesi için elini kaldırdı. Gardiyan (kibar olan birkaç tanesinden biriydi) Gikonyo'nun gözlerindeki ışıltıyı gördü. "Git dinlen" dedi ve arkasını dönüp hızla uzaklaşmaya başladı, Gikonyo'nun tuhaf gülüşünden kaçıyor gibiydi. Hücresinde, her şeyin (dikenli tellerin, Yala Kampı'nın, Thabi'nin) donuk bir sis içinde kaybolduğunu gördü. Mumbi'nin yüz hatlarını hatırlamaya çalıştıysa da, beceremedi; gördüğü tek şey birbiri ardına gelen ve her biri bir öncekini yok eden bazı görüntülerdi. Ölmüş müydü? Elini göğsüne götürdü, kalbinin atışını hissetti ve hayatta olduğunu anladı. O halde neden Mumbi'nin yüz hatlarını gözünün önüne getiremiyordu? Belki o da sisin içinde kaybolmuştu. Ormandaki o anları aklında canlandırmayı denedi ve hiçbir şey hissetmediği için kendisine şaşırdı; ne o tutkuyu, ne erkekliğini, ne Mumbi'nin unutamadığı sesini, ne de o doruk noktasını hissedebiliyordu; hiçbir his, geçmişten tek bir anı gibi bile geri gelmiyordu. Gikonyo bunca zaman kendi hareketlerini, davranışlarını ve düşüncelerini izlemişti. Kendinin hem içinde hem de dışındaydı; her şeyi soğukkanlılıkla düşünen ve yalnızca hafızasının başarısızlığıyla biraz da olsa kafası karışan bir trans halindeydi. Belki de artık bıktım, diye düşündü. Eğer ayağa kalkarsam beni ben yapan her şey geri gelecek. Ayağa kalktı ve gerçekten de her şey geri gelmeye başladı. Mesela oda dönüyordu. Yürümeye çalıştı; aniden içini bir panik kapladı, duvara doğru sendeledi, yere düştüğünde ağzından bir hırıltı çıktı ve karanlığa karıştı.

Yavaş yavaş ormanda kuru yaprakları ezen belli belirsiz ayak sesleri duydu. Sesi daha iyi duyabilmek için kulaklarını zorladı, Mumbi'nin sesiydi bu. Kafasını kaldırdı ve onun melek gülüşünü ve önündeki karanlığı aydınlatan bir meşaleyi taşıyan ellerini gördü. Gikonyo'yu kaldırmak istedi, bozulan

gölgelerin dünyasında değişmeyecek tek gerçek gibi, çok saf görünüyordu. Saflığı Gikonyo'yu çarpmış, onu tepetaklak etmiş, korkutmuştu. Kurtarıcımın yaşadığını biliyorum, dedi ağlayarak Mumbi'nin önünde diz çöküp, sonra aniden coşkunluk belirdi içinde ve tıpkı ormandaki gibi, orada onun önünde ölmek istedi, böylece en azından ölmeyi yaşayabilirdi. Elbette Mumbi onu kaldırdı. Bu coşkunlukla kendinden geçmiş bir halde ağır bir uykunun içine daldı.

Sabahleyin uyandığında müthiş bir açlık hissetti. Bilek kısmı şişmiş olan sağ eli acıyordu. Dün gece ne olduğunu tam olarak hatırlayamıyordu. Sadece Gatu asıldığından beri sürekli yürüdüğünü gördüğü, gerçek olmayan bir rüyadan uyandığını biliyordu. Mumbi'yi görme arzusu hâlâ içindeydi. Zihni berraklaşmıştı ve suçluluk duymaksızın ne yapacağını biliyordu. Söz yayıldı. Yala'daki bütün mahkûmlar avlularının duvarlarında toplandılar ve soğuk bir düşmanlıkla onu izlediler. Gikonyo diğer mahkûmların sessiz bakışları altında gücünü kaybedeceğinden korkarak aklını Mumbi'ye yoğunlaştırdı. Yürümeye devam etti. İzlemelerin, sorguların ve itirafların yapıldığı ofise doğru ilerlerken, adım attıkça sessizliğin içinde fazlasıyla ses çıkarıyordu sanki. Kapı ardından kapandı. Diğer mahkûmlar taş ocağına yapacakları rutin yolculuğu beklemek üzere hücrelerine çekildiler...

Gikonyo yoldan ayrılıp tarlalara doğru yöneldiğinde, dört yıl önce o çimento kaldırım üzerinde yankılanan ayak seslerini hâlâ duyabiliyordu. Adımları onu bütün boru hattı boyunca takip etmişti; itiraflarına rağmen Gikonyo'yu hemen salıvermemişlerdi. Yemin edenlerin adını vermeyi reddetmişti. Adımlar onu hep izleyecek miydi? Bunu merak ediyordu. Sonra birden eski günlerden tanıdığı birileriyle karşılaşmaktan korktu. Zafer kazanmış gibi hissetmiyordu, kahraman olmadığı kesindi. Yeşil yapraklar onun için değildi. Ayrıca, Gikonyo onları istemiyor-

du da. O yalnızca Mumbi'yi görmek ve hayatının iplerini nerede bıraktıysa oradan tekrar eline almak istiyordu.

Sokaklarda çıplak ve yarı çıplak çocuklar birbirlerine toz toprak atarak oyun oynuyorlardı. Gikonyo'nun ağzına ve boğazına da biraz toz kaçtı; elinin tersiyle gözlerini sildi (gözlerinden yaşlar akıyordu) ve boğazının kaşıntısıyla öksürdü. Yüzlerini tanıyamadığı kadınları durdurdu ve Wangari'nin barakasını sordu. Bazısı ona açık bir düşmanlıkla bakıyor, bazısıysa umursamazca kafasını sallıyordu ki bunlar Gikonyo'yu sabırsızlandırıp kızdırmıştı. En sonunda küçük bir çocuk barakanın yolunu tarif etti. Oraya doğru yürürken, Mumbi'yle karşı karşıya geldiğinde ne yapacağını düşündü. Heyecanının yerini şüphe aldı: Ya Mumbi o oraya vardığında nehirde ya da pazarda olursa? Onu görmek için bir ya da iki saat daha beklemeye dayanabilir miydi?

Ama Mumbi'yle hemen kapıda karşılaştı. Mumbi ona birkaç saniye bakakaldı ve çatlak sesiyle istemsizce inledi, ağzı açık kaldı, Gikonyo'nun içeri girmesi için bir iki adım geriye çekildi. Gikonyo, Mumbi'nin sırtına bağladığı çocuğu gördü. Havaya kaldırdığı kolları öylece kalakaldı, sonra da aniden iki yana düştü. Boğazına bir yumru oturdu.

"Gerçekten sen misin?" İlk konuşan Mumbi oldu.

"Evet. Kimi bekliyordun ki?" diye fısıldadı. Barakanın içinden gelen duman yüzüne çarpıyordu, kapının önünden bir iki adım çekilmek zorunda kaldı ve böylece Mumbi'yle araları biraz daha açılmış oldu. Çocuk ağlamaya başladı. Mumbi kocasına bir kez daha bakmadan önce çocuğa anaç bir bakış attı.

"Sen?" diye sordu yeniden. "Geleceğini biliyordum ama bu kadar erken beklemiyordum."

Gikonyo sözlerini tekrar etti. "Bu kadar erken mi?" İçgözü altı yıllık mesafeyi okuyordu. Hiçbir şey gerçek gibi gelmiyordu. Mumbi'nin sözlerinin anlamını kavrayamıyordu.

Seslerle uyanan Wangari içeriden çıktı ve Gikonyo'ya koştu. "Oğlum!" diye ağlıyor, kollarıyla Gikonyo'ya sarılırken gözyaşları çökmüş yüzüne akıyordu.

Gikonyo bedeninin annesinin kucağında katılaştığını hissetti. Mumbi'nin sırtındaki çocuğun bir başkasının tohumu olduğunu biliyordu. Yokluğunda Mumbi bir başka adamın yatağına girmişti. Yıllar süren bekleyiş, sahte umutlar, kaldırımdaki ayak sesleri, hepsi kalbine çökmüş, onunla dalga geçiyorlardı. Mumbi'yi de çocuğu da öldür... Bütün bu acıya son ver, diye düşündü. Gerçekten de o anın yoğunluğuyla bunu yapmak için Wangari'nin kucağından kurtuldu. Ama yere çakılmış gibiydi. Wangari içeri giden Mumbi'nin ardından baktı, içeriden çocuğu susturmaya çalışan sesi geliyordu.

"Hadi içeri gel" dedi Wangari. Gikonyo kolu kanadı kırılmış halde dumanaltı barakaya girdi. Mumbi çocuğu kollarında tutmuş emziriyordu. Gikonyo sandalyeye oturdu. Mumbi ara ara Gikonyo'ya kaçamak bakışlar atıyordu. Benimle dalga geçiyor, diye düşündü Gikonyo.

Gözleri Wangari ile Mumbi arasında gidip geliyor, sonra da barakada dikkatini çekecek bir şeyler arayarak geziniyordu. Birkaç dakika önce hissettiği o ani ve ağır acı yerini yoğun bir can sıkıntısına bırakmıştı. Hayatın rengi yoktu. Sonsuz ve boş bir sayfa gibiydi, dümdüzdü. Ne vadileri, ne akarsuları, ne ağaçları... Hiçbir şeyi yoktu. Ve hayatın insanın kendi seçtiği modeli dokuyabileceği bir kumaş olduğu fikri ne kadar da saçmaydı. Zihninin derinliklerinde yorgun olduğunun farkındaydı. Ve o derinlikte bir yerde saklanmış sözcükler şekilleniyordu. Mekanik bir halde dudaklarını oynattı ve sözcükleri dışarı çıktı, açık açık, belki umursamaz bir meraktan başka hiçbir anlam taşımıyordu sözler:

"Kimin çocuğu?"

Mumbi yalnızca Gikonyo'ya ve karşısındaki duvara baktı. Wangari oğlunun ve gelininin çektiği acıyı hissedebiliyordu. İyileştirici bir sözcük bulmak için kendi kalbini yokladı. Bu

anın zor olacağını her zaman biliyordu: Şimdi, Gikonyo'ya doğruyu söylerken analık gücünün ve şefkatinin onu bırakmamasını diledi:

"Karanja'nın!" dedi açık açık. Olacak şeyleri soğukkanlılıkla beklemeye başladı. Kendini bağırışlara, çığlıklara ya da Mumbi'nin hayatına kast etmesine hazırlamıştı. Ama buna değil, bu hayvansı sessizliğe değil.

"Arkadaşım olan Karanja mı?" diye sordu aynı donuk sesle; acıdan çok şaşkınlık hissediyordu.

"Evet. Böyle şeyler oluyor" dedi yeniden ve bekledi.

Çocuk Mumbi'nin bacaklarında uyumuştu, Mumbi öne eğilmiş, sol eliyle nazikçe ama sıkı sıkı çocuğun sırtını ve kafasını destekliyordu. Sağ kolu dirsekten kırılmış, dizinin üzerinde duruyordu ve serçe parmağıyla dokunduğu dudaklarının arasından süt beyazı dişleri görünüyordu.

Gikonyo hareket etmedi. Öylece, arkasına yaslanmış oturuyordu, gözlerini devirmiş, gözbebekleri durağanlaşmıştı. Mumbi'nin son altı yıl boyunca her gece başka erkeklerin yatağına girdiği düşüncesi bile onu rahatsız etmemişti. Uyuşturulmuş gibi, acısını hissetmez haldeydi ve bu korkunç takatsizliğe neyin sebep olduğunu anlayamıyordu.

"Yorgunum anne. Çok uzun yoldan geldim ve uyumak istiyorum" dedi. Wangari anlamıyordu. Ve Mumbi ağlamaya başladı.

Ama uyumayı başaramadı. Sırtüstü yattı ve karanlığı izledi, her an barakadaki iki kadının da ağır nefes alıp verişlerini hissetti. Altı yıl boyunca bu günü beklemişti; altı yıl ve yedi tevkif kampı boyunca bunun hasretini çekmişti, her zaman hayatın anlamının Mumbi'ye en nihayetinde geri dönüşünde saklı olduğunu hissetmişti. Başka hiçbir şeyin önemi yoktu: Kamplar, dağlar, vadiler... Eğer eninde sonunda ardında bıraktığı kadına geri döneceğini bilse, hepsi yeryüzünden silinirken Gikonyo gözünü bile kırpmadan izleyebilirdi. O zamanlar bunun sessizliğe dönüş olabileceğini hiç aklından geçirmemişti. Şimdi

kendisiyle Mumbi arasında duran sessizlik vadisi bundan sonra geçilebilir miydi ki? Hem neden o vadiden geçsindi ki? O gözden kaybolur kaybolmaz kendini başka erkeklerin yatağına atan bir kadını bulmak için mi? Hayır, sessizliği ebediydi. Eskiden atölyesinde Wangari'yle hiç konuşmadan anlaşırlardı; onun gözlerine bakar ve korkularını, endişelerini ve onun için duyduğu hırsı anlayabilirdi. Bu eski barakaya onun o anaç gururu ve Gikonyo'nun her zaman inandığı kendine güveniyle taşınmıştı. Onun ne zaman nehre, ne zaman pazara ya da tarlaya gittiğini bilirdi. Sonra Mumbi gelmiş ve yanında sohbetini, ev hayatını ve yeni bir yaşama gücü getirerek bu düzene uyum sağlamıştı. Yatakta, başı omzunda ya da yanında yatarken nefes alan, Gikonyo'nun bu dünyada bir kadının dokunuşu gibi hiçbir şey olmadığını anlamasını sağlayan, ona bunu öğreten Mumbi'ydi. Bu dokunuşun, Gikonyo'nun hayatına anlam katan, berraklık veren bu ilişkinin ötesinde ne olabilirdi ki? O zamanlar canlılığın içinden çıkıp güneşe doğru havalandığı o sessiz birlikteliği zenginleştirmediği sürece varlığın ve gücün önemi yoktu. Şimdi geri döndüğü sessizlikse ölüm sessizliğiydi. Yatakta öylece yatıyordu ve ısınmış beyninden geçen sonsuz görüntüyü izliyordu. Belki de gün ışığı yolunu aydınlatırdı.

Ama güneş de sıkıntıdan kurtarmadı. Sabah erken saatlerde çocuk ağlamaya başladı, Mumbi ateşi yaktı ve çocuğu emzirdi. Çocuk ağlamaya devam ettikçe Gikonyo'nun sinirlerini bozuyordu. Çoğu alıp yere fırlat, bu pisliği sessizliğe göm, diye düşündü yataktan kalkmadan. Mumbi'nin gözlerini, burnunu, ağzını görmek istemiyordu... Nasıl olmuştu da o aynı yüz, ona tutukluyken bunca eziyet edebilmişti? Şimdi Mumbi'nin ellerinin onun bedeninde dolandığını düşününce bile ürperiyordu. Çocuk ağlamayı kesti ve annesinin memesini emerken mırıldamaya başladı. Belki de çocuğu öldürmek doğru değildi; çocuğun olmasına sebep olan o sahneler her zaman zihnini kemirecekti. Mumbi bir başka adamın yatağına girmişti, baş-

kasına izin vermiş, hatta bir başka adamın şeyini kalçalarının, etinin arasına almış, adamın tohumları içine saçılırken kendinden geçmişti. Ve bu bir kere de değil, altı yıl boyunca her gece olmuştu. Aralarındaki bağa, sırlara ihanet etmişti: Ya da belki de aralarında hiçbir zaman öyle bir bağ olmamıştı, iki insan arasında hiçbir şey yeşeremezdi zaten. İnsan yalnız yaşar ve Gatu gibi, mezara yalnız girerdi. Gikonyo korkunç bir uyanış olarak gördüğü bu düşüncelerden hırsla acı bir haz alıyordu. Yalnız yaşayıp yalnız ölmek nihai gerçekti.

Barakadan dışarı çıktı (içerisi ağır dumanla nasıl da tütüyordu) ve topuklarıyla toz kaldırarak sokakların birbirine geçtiği Yeni Thabai'yi gezmeye başladı. Ağır hava onu boğuyordu sanki; Thabai de bir tevkif kampına dönmüştü; buradan hiç çıkabilecek miydi? Ama nereye gidecekti ki? Rung'ei'ye uzanan asfalt yolu izledi. Hint dükkânları yeni merkeze taşınmıştı; taştan yapılma uzun binalar, elektrik lambaları ve asfalt sokaklar buraları büyük bir şehrin parçasıymış gibi gösteriyordu. Lağım kokuyordu, bir yıldır temizlenmemişti. Devam etti ve Rung'ei'deki Afrikalı dükkânlarına geldi; hepsi kapanmıştı; uzun uzun otlar ve vahşi çalılar metruk binaların duvarlarını ve bir zamanlar pazar kurulan yeri kaplamıştı. Binaların çoğu yıpranmıştı, duvarlarında geniş delikler vardı, kapıları parçalanmıştı; her şey burada önceden birilerinin yaşadığını gösteren bir enkazdan ibaretti. Gikonyo binalardan birinin kapısındaki kırık kalası kaldırdı; üzerinde büyük harflerle yazılmış ve silinmeye yüz tutmuş harfler vardı; dikkatle inceledikten sonra HOTEL yazdığını anladı. İçeride yığınla kalıntı birikmişti; kırık kaplar, fincanlar ve bardaklar yığının en üstüne toplanmıştı. Kırık kalasın sivri ucuyla duvara hafifçe vurdu ve ittirdi; birden aşağıya doğru toprak ve çimento dökülmeye başladı, duvardaki boşluk giderek büyüyordu, yıkılacak gibiydi. Gikonyo dökülen binadan, hayalete dönmüş Rung'ei'den korkarak hızla uzaklaşmaya başladı ve tarlalara ulaşana kadar durmadan koştu. Sonradan, Afrikalı dükkânlarının tepelere

verilen toplu cezanın yaptırımı olarak zorla kapatıldığını öğrenecekti. Gikonyo düzenli çitlerle çevrili arazilerin (kırsal alan düzenlemesinin bir parçasıydı) yolunu takip etti ama diğer değişimleri görmemek için gözlerini kapadı. Çalıların ya da otların dokunuşu onu sıçratıp ürperiyordu. Tepeye vardığında yeni köye bir daha baktı; barakalara, çimlere, yan yana dizilmiş hayatlara. Birkaç barakadan çıkan mavi duman öğlen güneşinde kayboluyordu. Dün gece farklıydı; dün gece barakaların çatılarından tüten dumanlar köyün üzerinde durgun, sabit bir bulut oluşturuyordu. Ötede, batan güneşin kan kırmızı ışınları merkezden dağılıyor ve kıyılara kahverengi ve sarı gölgeler bırakıyordu, ilerledikçe gölgeler koyu gride kayboluyordu. Yeni köydeki hiçbir şey onu cezp etmemişti; barakalar kalbini dün geceki gibi heyecanlandırmıyordu. Gidecek başka bir yer var mıydı, başka bir ülkeye gidebilir miydi? Kaldırımdaki ayak sesleri, ağlayan çocuk ve annenin çocuğu emzirişinin görüntüsü her zaman peşinden gelecekti.

Gikonyo birden, köye vardığında muhtara rapor vermesi gerektiğini hatırladı. Olağanüstü hal daha bitmemişti: Beyazadam hâlâ öksürüyor ve insanlar da onun öksürüğünde dans ediyorlardı. Muhtarın evini bulmakta güçlük çekmedi. Thabai İç Güvenlik Kışlası'nın içindeydi. Kışlanın öteki tarafında, aşağıda Nakuru'dan büyük şehre giden yol uzanıyordu.

Muhtarın evinin kapısının önünde durdu ve yer hareket etmeye başladı. Gikonyo muhtarın katı yüzüne bakıyordu. Kader onunla dalga geçiyordu sanki. Bu gerçek olamazdı.

"İçeri gel" dedi Karanja. Gikonyo'nun aklı almıyordu, sarsılmıştı. Karanja, Muhtar Karanja bir masanın ardında dimdik oturuyordu, kaşları çatıktı, yüzüne ciddiyet katan bir sertlikle bakıyordu.

"İçeri gel dedim" dedi Karanja gereğinden fazla yüksek sesiyle.

Gikonyo yavaşça, aklından geçen düşüncelerle boğuşarak içeri girdi. Bir sandalyeye oturdu ve aklında ve kalbinde dönüp

duran ve neredeyse ağlamasına sebep olacak fısıltıların acısını dindirmek için altdudağını ısırdı: Tanrı gaddardı, yoksa onu bu rezillikten kurtarırdı. Eski dostu Karanja'nın onun her tepkisini izlediğini fark etti. Karanja, Gikonyo'yla sanki hiç tanışmıyorlarmış gibi, sanki Gikonyo bir suçluymuş gibi konuşuyordu şimdi.

"Bakayım" dedi Karanja duvara asılı bir kâğıdı indirerek. "Seen... Eh... Gikonyo, Waruhiu'nun oğlu..." diye devam etti kâğıtta bir şeyleri işaretleyerek. Karanja'yı izlerken, Gikonyo'nun başı yaşlı biri gibi eğildi ve dudağındaki ısırık derinleşti.

"Dikkatli dinle. Artık köyde normal hayatına geri döndün. Burada insanlar kurallara itaat ediyorlar, anladın mı? Geceleri toplanmak yok, Gandhi ya da Birlik falan hakkında hikâyeler anlatmak yok. Beyazadam burada kalıcı."

Gikonyo aniden ayağa kalktı ve ne yaptığını kendi de bilmeden kapıya yöneldi. Karanja onun kapıya kadar gidişini izleyip ardından bağırdı: "Dur!" Gikonyo, Karanja'nın sesiyle felç olmuşçasına durdu, sonra da geri dönüp bekledi.

"Nereye gidiyorsun?"

"Sana!" dedi öfkeden delirmiş halde ve masaya doğru koşup ellerini Karanja'nın boğazına uzattı. Masada bir anlığına durdu ve korkuyla haykırdı: Karanja Gikonyo'nun kalbine bir tabanca doğrultmuştu.

"Otur Gikonyo."

Gikonyo sandalyeye oturdu, görülür şekilde titriyordu; her şey bir rüya gibiydi; ama olabildiğince tiksindiğini göstererek yere tükürdü.

"Yere tükürebilirsin" dedi Karanja muzaffer bir edayla ve sandalyesine yaslanıp tabancayı masaya koydu. "Ama sana bir dost olarak şunu söyleyeyim: Dersini almak zorundasın. Dışarıdaki gözetleme kulesini görüyor musun? Seni uyarıyorum, bir daha böyle bir şeye kalkışırsan bir iki haftalığına o kule senin evin olur."

Her şey o kadar hızlı olup bitmişti ki Gikonyo kafasının içinde dönüp duran hisleri ve düşünceleri kontrol edemiyordu: Bildiği tek şey, beyazadama karşı savaşmak için birlikte yemin ettiği adamın, şimdi ona beyazların gücünden bahsettiğiydi; eskiden birlikte gitar çaldığı adamdı bu; o zamanlar sohbet etmek için atölyeye gelen adam şimdi kendisine bağırıyordu.

Ve muhtarın evinden ve ofisinden çıktıktan sonra, çok geçmeden Karanja'nın, Mumbi'nin yattığı adam olduğunu hatırladı; Mumbi rahminde dokuz ay onun çocuğunu taşımıştı. Bir şekilde Karanja'nın ismi Gikonyo'nun ısınmış beynine işlememişti: Dün bütün gece ve bugün bütün gün Mumbi'nin başka adamlarla yatağa girdiğini düşünmüştü. Ama bir kere bile, ofisindeyken bile Karanja'yı belli ki aklının başka bir bölümünde yatan diğer ıstırabıyla yan yana getirmemişti. Şimdi, Mumbi'nin Karanja'nın ağır bedeninin altında zevkle inleyen görüntüsü onu yiyip bitiriyordu. Aynı sahneyi iğrenç detaylarla tekrar tekrar kuruyordu kafasında: gıcırdayan yatak; Karanja'nın Mumbi'nin her yerine dokunan parmakları; ikisinin birbirine karışan nefesleri... Ve ah! Tanrım, iç çekişleri, ohlamaları! Uzun uzun titredi, sonra da yolun kenarındaki küçük bir ağaca doğru yalpalayıp tutundu. Ama görüntüler beynini kemirmeye devam ediyordu. Karanja, Mumbi'nin üstünde... Kendini gereksiz detaylarla boğduğunu hissetti, mesela Mumbi orgazm zevkiyle inlemiş miydi? Aklında dönen sahnelerin detaylarını düşünmeyi bitiremeden acı acı inledi. Ağacı bıraktı. Annesinin barakasına doğru koşmaya başladı. Karanja'nın terli bedeninin altında kıvranan bir kadın yaşayamazdı. Yoluna çıkanlar ona şöyle bir bakıyor ve derhal yol veriyorlardı. Gikonyo koşuyordu. Onu öldürecekti. Mumbi'yi boğazlayacaktı. Mesafe çok uzundu. Zihni önden gidiyordu; Mumbi'nin ağzından salyalar çıkarken gözleri yuvalarından fırlamış halde yalvardığını görüyordu. Ama kader önüne çıktı. Baraka kilitliydi. Belki de kendilerini içeri kilitlemişlerdi. Tüm ağırlığını kapıya verip ba-

ğırdı: "Aç kapıyı. Kendini pazarda satmaya mı gittin? Aç kapıyı!" Kapı açılmadı. Gücünü topladı ve tekrar tekrar kapıya vurdu. Birden ahşap kapı yol verdi. Gikonyo yere düşüp kafasını ocak taşına çarptı. Ağzının kenarından köpükler çıktı. Bir süre, marangoz orada öylece yatarken salyaların arasından anlamsız sesler çıkardı, en sonunda uzun bir inleyişe dönüştü sesler: "Tanrım, ah, ah, Tanrım, Tanrım."

Sekiz

Gikonyo, eve dönüşünün ilk günlerinde yaşadıklarını hiçbir zaman tam olarak hatırlayamadı. O günlerde olan bitenler her zaman puslu bir rüya olarak kaldı. Mugo'ya gerçekte neler olduğunu anlatmakta da güçlük çekiyordu. Bir kez daha kafasında uygun kelimeleri ararken çaresiz kollarını zaman zaman havada sallıyordu.

"Her neyse, delirmiş olmalıyım. Sanırım bir dostunun ya da her zaman güvendiğin bir adamın sana ihanet ettiğini öğrenmekten daha acı verici bir şey yok. Neyse, baygınlıktan çıktığımda, kendimi yatakta bir battaniyeyle sarılmış halde buldum. Aynı buradaki gibi bir gaz lambası hafif hafif yanıyordu, hastalıklı gibi, anlıyorsun değil mi? İçerdeki koku bile has-

taneyi andırıyordu. Annem yatağın yanında oturuyordu. Mumbi birkaç metre ötede duruyordu. Yüzünü tam olarak göremiyordum; ama ağladığını düşündüm. Bir anlığına kalbimde bir hareketlenme oldu. Benim tanıdığım Mumbi, Karanja'nın yatağına girmesine asla izin vermezdi. Aynı benim bıraktığım gibiydi işte. Sonra çocuğu gördüm. Ve o anda bir kez daha, imkânsız olduğunu düşündüğüm şeyin gerçek olduğunu anladım. Dişlerim takırdamaya başladı, sanki ateşim varmış gibi, sıtmaya yakalanmışım gibi bütün vücudum titriyordu. Ama yine de onu öldürme isteğim yok olmuştu. İşte o zaman bir karar verdim: Çocuk hakkında bir daha hiç konuşmayacaktım. Hayatıma hiçbir şey olmamış gibi devam edecektim. Ama bir daha asla Mumbi'nin yatağına girmeyecektim. Benim için kendimi tamamıyla işe vermekten başka yapacak ne kalmıştı ki?" Gikonyo, Mugo'nun yüzünü yokladı; ama ne hissettiğine dair hiçbir şey anlayamadı. Sessizlik Gikonyo'yu rahatsız etmişti. Sanki ona tanıdık gelen bir sahneyi yeniden yaşıyordu.

"Evet... Ben de kendimi, kalbimi ve bedenimi işe verdim" dedi tekrar. Mugo hâlâ hiçbir şey söylemiyordu. Gikonyo belli belirsiz bir hayal kırıklığı içindeydi. Omuzlarındaki ağırlık kalkmıştı; ama bu defa başka türlü bir suçluluk hissediyordu. Kendini Mugo'ya bütünüyle açmıştı. Mugo onu içten içe yargılıyor olmalıydı. Gikonyo bir günahkârın püriten bir rahip önünde hissettiği rahatsızlığı hissetti. Birdenbire içinden gitmek, Mugo'dan uzaklaşmak ve karanlıkta utancına ağlamak geldi.

Ayağa kalkıp "Gitmem gerek" dedi. Dışarı çıktı. Kalbinin çarpıntısı onu korkutmuştu. Mumbi'yle yüzleşmekten, kaldırımdaki ayak sesleri yüzünden uykusuz kalmaktan korkuyordu. Aceleyle artık evi gibi hissetmediği evine doğru giderken karanlık her yerden üstüne basıyordu sanki. Mugo'nun kusursuzluğu, Mumbi'nin sadakatsizliği, her şey onun erkekliğini, kendine olan inancını sarsmak ve Yala Kampı'nda yeminini itiraf eden ilk mahkûm olmanın utancını derinleştirmek için birlik olmuştu sanki.

Mugo, Gikonyo çıkar çıkmaz kapıya koştu, aceleyle açtı ve dışarıya doğru bağırdı: "Geri dön." Gikonyo'nun cevap vermesini bekledi ama beklediği ses gelmeyince içeri döndü ve düşünmeye başladı. Gikonyo onun bir şeyler söylemesini istemişti. Bir şeyler söylemesi gerektiğini o da hissetmişti. Hatta iki kez dudaklarını yalamış ve konuşmak için gırtlağını temizlemişti. Ama ağzı kuruydu; düşünceler ve kelimeler şekillenmeyi reddediyordu. Ne söyleyebilirdi ki? Gikonyo'nun Karanja'nın ihanetine patlaması ve Mumbi'ye duyduğu amansız öfke, Mugo'nun içine kapanmasına sebep olmuştu. Gikonyo, Mumbi ve Karanja'dan her bahsettiğinde, Mugo, ülser midesini kemiriyormuşçasına keskin bir rahatsızlık hissediyordu. Az önceki anları yeniden hatırlamaya başladı. Huzursuzlandı. Ayağa kalktı ve odada yürümeye başladı. Ona söyleseydim... Aniden ona söyleyiverseydim... Her şey bitmiş olurdu... Her şey... Sır... Yük... Korkular... Ve umutlar... Ona söyleyebilmeliydim. Ve belki... Belki de... Ya o bana zaten bunun için hikâyesini anlattıysa? Bunun aklına düşmesiyle volta atmayı bıraktı ve yatağa eğildi. Hiç kimse bir yabancıya gidip öylece içini açmaz... Şimdi anladım... Her şeyi anladım... Bana bakmıyormuş gibi yaptı... Ama ara ara gözlerini kaçırdığını gördüm... Korkup korkmadığımı anlamaya çalışıyordu... Evet... Eğer... Hayır. Gikonyo'nun yüzündeki ıstırabı hatırladı. Sesi samimi ve güvenilir geliyordu.

Mugo dışarı çıktı. Belki de soğuk hava ve meçhul gece gergin sinirlerini biraz olsun yatıştırırdı. Kabui dükkânlarında bir fincan kahve içmenin iyi geleceğini düşündü. Gecenin içinde yürürken aklından bir sürü anıdan sahneler geçiyordu; her sahneye göre ya korkuyor ya heyecanlanıyor ya da utanıyordu. Ve tuhaf bir şekilde kafasındaki her şey dün gece konuşulan İncil alıntısıyla son buluyordu: Mazlumlara hakkını versin,

yoksulların çocuklarını kurtarsın, zalimiyse ezsin. Bu sözcükler içinde bir şeyleri kaşıyor, bir anıyı dürtüyordu.

Mayıs 1955'ten bir anıydı bu. Kenya'da Olağanüstü Hal ilan edileli iki yıl olmuştu. Mugo, Rung'ei Tren İstasyonu'nun yanındaki küçük tarlasına gitmişti. OHAL yasaları ve beraberinde gelen sorunlar onu henüz etkilemiyordu. İstasyonun ötesinde Nairobi'nin yerleşim bölgesine, oradan Mombasa'ya ve sonra da denize uzanan asfalt bir yol vardı. Mugo, Rung'ei'den ötedeki yerleşim bölgesine ya da büyük şehre hiç gitmemişti. Bir ya da iki kez, daha küçük bir çocukken, siyahlar bir kamyondan tren vagonlarına mısır ve pire otu çuvalları taşırken, orada duran, sigara içen, birbirleriyle sohbet edip gülen bir grup beyaz görmüştü. Bütün çuvallar taşınınca, malların yüklendiği tren uzaklaşmıştı. Mugo uzak bir mesafeden izliyordu. Sonraki yıllarda ne zaman bir beyazı düşünse (John Thompson'ı bile) her zaman aklına sigara içen bir adam ve duman çıkaran bir tren geliyordu. O gün de ekinlere eğildiğinde baldırlarını ve kalçasını kapatsın diye, gömleğini düğmeleri açık bir halde beline bağlamıştı. Güneş çıplak siyah gövdesini usul usul yakıyordu. Terleyen vücuduna vuran güneş tenini parlatıyordu. Ekinler (genç mısırlar, patatesler, fasulyeler ve bezelyeler) açılmış ve yapraklarını güneşe doğru yaymışlardı. Mugo toprağı aralamak ve bitkilerin yanlarında çıkan ayrık otlarını temizlemek için pala, fideleri toprağa dikmek için de elini kullanıyordu. Bitkilerin gövdesine dokunduğu anda çiy taneleri yapraklardan düşüp eriyordu. Hava temiz, açık ve keskindi. Hepsi yeşile boyanmış ve koyu toprağı saklayan büyük yabanıl otlarla kaplanmış tarlalar çok güzel görünüyorlardı. Güneş giderek daha da ısınıyor, yapraklardaki nem buharlaşıyordu; yapraklar güneş ısındıkça eğiliyorlardı, bu yüzden öğle vakti tüm o yeşillik azalıyor, hafifçe soluyor ve tarlalar yorgun görünüyordu. Mugo, Mwariki'nin gölgesinde uzandı ve öğlen molasının tadını çıkardı. Bir ses onunla konuşmaya başladı (o zamanlar dinlendiği zamanlarda sesler duyardı): "Sana bir şey

olacak." Gözlerini kapadı ve bu şekli belirsiz ama aynı zamanda çok güzel olan sese neredeyse dokunduğunu hissetti. Bu yumuşak sesin onu geçmişe, uzak diyarlara götürmesine izin verdi. Musa da tek başına kayınbabası Yitro'nun sürüsünü güdüyordu. Sürüyü çölün ücra kısımlarına sürmüş ve Tanrı Dağı'na, Horeb'e varmıştı. Ve Tanrı'nın meleği bir çalıdan yükselen alevlerin içinde görünmüştü. Ve Tanrı ona kısık bir sesle seslenmişti: "Musa, Musa." Ve Mugo haykırdı: "Buradayım Tanrım."

Bu an ne zaman aklına gelse, o günün hayatının dönüm noktası olduğunu görüyordu. Bir hafta sonra Bölge Müdürü Robson vurularak öldürüldü ve Kihika hayatına girdi.

Kabui'deki çayevine girdiğinde heyecanlıydı. Eskiden burânın adı *Mambo Leo*'ydu ama özerk yönetimden sonra mekânın sahibi adını değiştirmişti: *Uhuru Hotel;* alt satır: *Bar ve Restoran*. Bir grup adam bar kısmında bağırıyor ve şarkı söylüyordu. Diğer gruplar masaların etrafına toplanmışlardı. Mugo köşelerden birine gidip oturdu. Kafasında sürekli bir şeyler dönüp duruyordu: Bir hayalin içindeydi sanki, üzerinde yürüdüğü yer, bardaki insanlar gerçek değildi. Bir dakika sonra hepsi yok olacaktı. Aniden bir ses, diğer sarhoşların seslerini bastırdı. Ortalık birdenbire sessizleşti. Koltuk değnekli Githua bardaki gruptan ayrıldı ve topallayarak Mugo'ya doğru yürümeye başladı. Mugo'nun önünde ciddiyetle dikildi, şapkasını çıkarıp onu selamladı ve haykırdı:

"Önderim, seni selamlıyorum!" Githua'nın sararmış dişlerinin arasından çıkan nefesi alkol kokuyordu. Sonra da sahibine yaltaklanan bir köle gibi davranmaya başladı.

"Bizi hatırla, önderim. Bizi hatırla. Bu paçavraları görüyor musun? Omuzlarıma dökülen bitleri görüyor musun? Ben her zaman böyle değildim. Annemin yaşlı bedeni üzerine, o ihtiyar kadın üzerine yemin ederim. İstediğine sor."

Yemin edercesine, şahit olacak birilerini aramak için parmağını havaya kaldırdı. Bu sırada diğerleri ikisinin yanına ya-

naşmışlardı. Mugo tüm bu piyesin gerçekdışılığından hem korkuyor hem de heyecan duyuyordu.

"Ben eskiden şofördüm. Kisumu'dan Mombasa'ya herkes tanırdı beni. Beni..." Gururlu bir adam gibi konuşuyordu, gösterisi için tekrar tekrar göğsünü yumrukluyordu. "Paranın benim için hiç önemi yoktu. Ngong civarında, Kerarapon'da bir tarlayı işliyordum. Burada, evde kümes hayvanlarım vardı, bir sürü... Ah, yumurtaları görecektin. Garson, buraya bir içki ver, Önder için bir içki getir. OHAL'den önce bütün barı satın alabilirdim."

Githua'nın palavralarına herkes alışkın olsa da, bu defa kimse gülmüyordu. Hepsi kafalarını sallayıp onaylayarak büyük bir ciddiyetle ve Githua'nın sesindeki çatlamalarla empati kurarak dinliyorlardı. Mugo içecek bir şey istemediğini söyledi. İnsanlar savaşların ülkesi Kenya hakkında konuşmaya başladı. "Olağanüstü Hal bizi fena vurdu" diyorlardı.

"Bir de bana sorun! Uhuru savaşı geldiğinde savaşmak zorunda olduğumu biliyordum. İçimden şüphenin gölgesi bile geçmedi. General! General! General nerede?"

Herkes gözlerini General R.'ye doğru çevirdi. Köşede sessizce içiyor, bu manzarayı şaşkın şaşkın izliyordu. Githua hâlâ konuşuyordu. OHAL sırasındaki kahramanlıklarını, Kihika'ya ve özgürlük savaşçılarına nasıl mermi taşıdığını anlatıyordu. İnsanlar iyi hikâyelere bayılıyorlardı. Ve sarhoşlar bile kendilerini Githua'nın hikâyelerindeki kahramanlık diyarına kaptırdıklarından beri biralarını unutmuşlardı.

"Sonra bir gün, beyazadam saldırdı. Çiiuuv! Kurşunu beri tam buradan yakaladı!"

Kesilmiş bacağını işaret etti, Mugo bacağın geriye kalanının sarkışından irkildi. Yine de, diğer herkes gibi, kendisinden daha övgüye layık olan bu adama karşı bir sempati beslediğini hissetti.

"Hükümet bizi unuttu. Biz özgürlük için savaştık. Ama şimdi!"

Sesi yeniden yalvaran bir tona dönerken, gözyaşlarına boğulup titremeye başladı.

"İşte o yüzden, önderim, beni hatırla. Yoksulu hatırla. Githua'yı hatırla. Garson! Garson! Buraya bir Tusker birası getir. Önder ödeyecek... Önder Githua'dan bir içkiyi esirgemez... Zavallı Githua'dan."

Mugo ceplerini yokladı ve iki şilin çıkardı. Bütün bunlar olurken General'in gözlerinin hep onun üzerinde olduğunun farkındaydı. Aniden ayağa kalktı, kalabalığı yararak dışarı çıktı. Githua'nın sesi duyuluyordu: "Teşekkürler önder, Teşekkürler..."

Mugo daha köye giden yola varamadan, ardından koşarak yaklaşan ayak seslerini duydu. Sonra bir adam ona yetişti ve yanında yürümeye başladı. General R. idi bu.

"Komik adam, değil mi?"

"Kim?"

"Githua."

Mugo titriyordu; düşünceler kafasında sıkış sıkıştı.

"Seninle gelmiyorum" dedi General R. "Yarın görüşürüz." Sonra geldiği gibi hızla kayboldu. Mugo karanlıkta yalnız başınaydı. Bütün geceyi kucaklayabileceğini hissetti, dünyayı avuçlarının arasında tutabileceğini. Yepyeni bir kavrayışın kıyısındaydı: Onu bu noktaya Gikonyo ve Githua getirmişti. Sözleri hatırladı: "Yoksulların çocuklarını kurtarsın." Bu o olmalıydı. Githua gibileri, ihtiyar kadın gibileri ve acı çekmişleri kurtarmak için bağışlanan kişi Mugo'ydu. Neden bu görevi kabul etmesindi ki? Evet. Uhuru kutlamalarında konuşacaktı. İnsanlara önderlik edecek ve geçmişini mezara gömecekti. Kimsenin Kihika'yı bilmesine gerek yoktu. Bazıları için, Tanrı tarafından seçilmişler için geçmiş affedilmişti, birçoklarını kurtarmak için temize çekilmişti. Yakup ve Esav zamanında da böyleydi bu; Musa zamanında da böyleydi.

O gece rüyasında Rira'da olduğunu gördü. Bir grup mahkûm bellerine kadar çıplak halde yüzleri duvara dönük dizilmişler-

di. Githua ve Gikonyo da onların arasındaydı. John Thompson diğer köşeden, elinde makineli bir tüfekle bu duvara dizilmiş talihsiz adamlara doğru geliyordu. Kihika hakkında neler bildiklerini anlatmazlarsa hepsini vuracaktı. Githua birdenbire bağırdı: Mugo, bizi kurtar. Ona katılan sesler tekrar tekrar büyük bir gürültüyle yalvardılar: Mugo, bizi kurtar. Sonra John Thompson da mahkûmlara katıldı ve artık hepsi bir ağızdan bağırıyorlardı: Mugo, bizi kurtar. Bu acılı feryatları nasıl reddedebilirdi? İşte buradayım Tanrım. Geliyorum, geliyorum, geliyorum, diye haykırdı bir gürültü bulutunun içinden. Ve oradakiler tek bir sesle ağlayıp haykırdılar: Amin.

Ve Rab, halkımın Mısır'da çektiği sıkıntıyı yakından gördüm, dedi, Angaryacılar yüzünden ettikleri feryadı duydum. Acılarını biliyorum.

Mısır'dan Çıkış 3:7

(*Kihika'nın İncil'inde altı kırmızıyla çizilmiş satırlar*)

Dokuz

Hiç şüphesiz ki, bilgili insan bizim Kenya'da katlandığımız sıkıntılı zamanları deşiyor ve belki de tarih dersini tek bir cümlede özetliyor. Öyleyse soralım; neden Rira Kampı'ndaki olaylar dünyanın ilgisini çekti? Zira Hint Okyanusu'ndaki Manda Adası'ndan Victoria Gölü'ndeki Magata Adaları'na kadar Kenya'nın her yerine yayılmış başka kamplar, daha büyük kamplar vardı.

Mugo tutuklandığında, önce Tigoni Karakolu'na, sonra da orman savaşçılarının götürüldüğü Thika Tevkif Kampı'na gönderildi. Savaşçıların çoğu Embu, Meru ve Mwariga'dan gelmişlerdi. Orada altı ay tutuldu; hatta bir noktada, oranın gideceği son kamp olduğunu düşünmüştü. Sonra soğuk bir sabah

hepsi sürüler halinde bekleyen kamyonlara bindirildiler ve tren istasyonuna götürüldüler. Onları Manyani'ye götüren vagonların pencereleri, kaçmalarını engellemek için dikenli tellerle kapatılmıştı. Manyani'de askerler onları bekliyordu. Trenden iner inmez ellerini başlarına koyup uzun bir sıraya girmelerini emrettiler. Askerler onları coplarla dövüyor ve birbirlerini teşvik ediyorlardı: Daha hızlı vurun, onları buraya getiren biz değiliz, beyazadam. Manyan üç büyük kampa bölünmüştü: A, B ve C. Mugo'nun sürüklendiği C Bölümü içlerinden en ağır olan bölümdü. Her bölüm kendi içinde, her biri on hücreyi kapsayan daha küçük bölümlere ayrılmıştı. Bir büyük hücrede altı yüz mahkûm kalıyordu.

Bir dizi aramadan sonra, Mugo'nun ve birkaç kişinin elleri ve ayakları zincirlendi ve Rira'ya gönderildiler.

Deniz kıyısında bulunan Rira Kampı, Kenya'nın ücra bir köşesindeydi; oraya asla yağmur yağmaz ve toprağında kumdan başka hiçbir şey yetişmezdi, kumdan ve kayalıklardan. Oraya götürülen tutuklular genelde Kenyatta hapiste olduğu sürece hükümetle asla işbirliği yapmayacaklarına yemin edenlerden oluşuyordu. Sorulara cevap vermeyi ve çalışmaya gitmeyi çoğunlukla reddediyorlardı.

Mugo burada, Manyani'dekinden de kötü koşullarla karşılaştı. Yemek istihkakı çok küçüktü.

Et: Haftada 230 gram.
Un: Günde 200 gram.

Ve burada John Thompson'la yeniden karşılaşacaktı.

Thompson'ın Yala Kampı'ndaki başarısı o kadar etkileyiciydi ki, derhal Rira'ya transfer edilmişti. Thompson, Rira'ya taze kan getirmişti. Rira'da en sık başvurulan işkencelerden biri, mahkûmu çıplak halde sıcak kumlara gömmek ve bazen bir gece boyunca onu orada bırakmaktı. Thompson bu zorla itiraf ettirme yöntemlerine bir son verdi. Bunun yerine tutuklulara

gruplar halinde evlerine dönmenin keyfini anlattı; yeminlerini itiraf eder etmez hepsi evlerine, karılarına, çocuklarına dönebilirdi. Bu yöntem diğer kamplarda direnişi kırmıştı. Thompson burada da aynı etkiyi yapacağını umuyordu. Saltanatının ilk ayında Rira'daki sağlık önlemlerini geliştirdi. Önceleri tifoya yakalanan mahkûmlar ölüme terk ediliyordu; oysa artık hastaneye yetiştiriliyorlardı.

Thompson vaktin geldiğine karar verince, mahkûmları teker teker odasına çağırmaya başladı. Yıllarca Afrikalılara yöneticilik yaparken geliştirdiği teorisi "beklenmeyeni yapmak"tı. Ama burada farklı adamlarla karşılaşmıştı; bu adamlar ağızlarını bile açmıyor, ona öylece bakıyorlardı. Mahkûmların amansızlığı iki haftada sabrını tüketmişti. Eve gidip Margery'ye yakındı: Bu adamlar hasta.

Üçüncü haftanın daha farklı geçeceğini umdu. Sandalyesinde geriye yaslandı ve Afrikalı gardiyanların ilk mahkûmu getirmesini bekledi. Thompson'ın arkasında başka iki memur oturuyordu.

"Adın ne?"

"Mugo."

"Nereden geldin?"

"Thabai."

Thompson en azından sorulara cevap vermeyi kabul eden birini bulduğu için rahatlamıştı. Bu iyi bir başlangıçtı. Eğer bir kişi yeminini itiraf ederse, diğerleri de onu izlerdi. Thabai'yi biliyordu. Rung'ei bölgesinde iki kez bölge müdürlüğü yapmıştı; sonuncusu, öldürülen Robson'ın yerine geçtiği zamandı. Dolayısıyla birkaç dakika Thabai hakkında dostça sohbet etmeye çalıştı: Ne kadar yeşil bir bölgeydi, sakinleri ne kadar da kibar ve dost canlısı insanlardı. Sonra sorgulamaya devam etti.

"Kaç yemin ettin?"

"Hiç."

Thompson bu cevapla ayağa sıçradı. Odada volta atmaya başladı. Aniden dönüp, Mugo'ya baktı. Adamın yüzü bir yer-

den tanıdık geliyordu sanki. Ama o zamanlar siyah bir yüzü diğerinden ayırmak zordu: Hepsi birbirine benziyordu ne de olsa.

"Kaç yemin ettin?"

"Hiç."

"Yalancı!" diye bağırdı tere bulanarak.

Mugo'ysa kaderine aldırmıyordu. Mücadelenin faydasız olduğunu anlamak onu derin bir umutsuzluğa boğmuştu. Ölmeye mahkûm edilmişsin zaten. Bari bırak da kılıç hızlı gelsin.

Memurlardan biri, Thompson'a bir şeyler fısıldadı. Thompson bir süre Mugo'nun yüzünü inceledi. Kafasında bir ışık yanmıştı. Mugo'yu dışarı gönderdi ve dikkatle adamın kayıtlarına daldı.

Ondan sonra her şey daha da kötüye gitmeye başladı. Çoğu tutuklu asla konuşmuyordu. Hatta Mugo sorulara cevap veren tek mahkûmdu. Ama o da ağzını yalnızca diğer kamplarda söylediklerini tekrar etmek için açıyordu. Thompson, Mugo'ya kafayı takmıştı. Onu, belki de çözülmeye en yakın mahkûm olarak gördüğü için her gün sorguluyordu. Cezalandırmalar için onu seçiyordu. Gardiyanlara diğer mahkûmların önünde Mugo'yu kırbaçlattığı oluyordu. Bazen, öfkesinden kırbacı alıp kendisi de vuruyordu. Eğer Mugo ağlayıp yalvarsaydı, Thompson merhamet edebilirdi. Ama Mugo'nun ağzından tek bir yakınma bile çıkartamadığı için, artık bütün mahkûmlar onunla dalga geçiyor ve onu küçümsüyorlarmış gibi hissediyordu.

Mugo diğer mahkûmlar arasında işte böyle saygınlık kazanmıştı. Umutsuzluğunun ötesinde bütün o işkencelere rağmen sızlanmıyordu bile; bunların tümünü hak ettiği düşüncesi Mugo'yu tamamen hissizleştirmişti. Ama diğer mahkûmlar onun acılara böyle göğüs germesine başka açıdan baktılar; bu onlara cesaret verdi; bir araya geldiler ve şikâyetlerini sıralayan bir mektup yazdılar. Diğer şeyler dışında, onlar suçlular gibi değil, politik tutuklular gibi muamele görmek istiyorlardı. Yemek istihkakı çoğaltılmalıydı. Tüm bunlar uygulanana kadar

açlık grevi yapacaklardı. Ve öyle de oldu, üçüncü gün, tüm mahkûmlar greve girdiler

Thompson çıldırmanın eşiğine gelmişti. Haşaratları bertaraf edemediği için, geceleri dişlerini gıcırdatır olmuştu. Beyaz memurları ve gardiyanları mahkûmların üzerine saldı. Evet... Haşaratları bertaraf etmek için.

Sonradan herkes tarafından duyulacak ölümlere sebep olan olayı ateşleyen isyan gibi eylem, grevin üçüncü gününde gerçekleşti. Mahkûmlara yemek getirdikleri sırada gardiyanlara bir taş fırlatıldı ve bir tanesi başından yaralandı. Yemekleri atıp bu gürültülü cinayetten kaçtılar! İsyan! Mahkûmlar gülüyor ve taş atmayı sürdürüyordu.

Sonrasında olanlar tüm dünya tarafından biliniyor. Mahkûmlar yakalanıp hücrelerine kilitlendi. Artık ünlü olan dayaklar bütün gün ve gece boyunca devam etti. On bir mahkûm öldü.

Ertesi gün Gikonyo'nun evine doğru yürürken, Mugo'nun aklında bunlar vardı. Mucizevi bir şekilde ölümden dönüşünde artık kaderin elini görüyordu. Mutlaka Githua gibi insanları yokluktan ve sefaletten kurtarmak için kurtarılmış olmalıydı. Tek oğul olarak, kurtarmak için doğmuş olmalıydı. Bu yeni görevinin heyecan verici olasılıkları onu hem kışkırtıyor hem de cezp ediyordu. Gikonyo'ya, Thabaililere Uhuru kutlamalarında öncülük etmeye karar verdiğini söyleyecekti. Sonra da, önder olarak, yeni Kudüs'e varmak için halkına çölde yol gösterecekti.

Radyoda çalan şarkı Mugo'yu alıp götürdü. Canlı, dolu dolu, radyodaki müziği neredeyse boğan bir kadın sesi. Şarkı hareketli, aydınlık sabaha tuhaf bir zıtlıkta, ağır ve hüzünlüydü. Bir süre evin etrafını çevreleyen düzenli çitlerin kenarında tereddütlü bir şekilde durdu. L şeklindeki evin çatısı pırıl pırıl, yeni oluklu saç levhalardan, dış duvarlarıysa kalın dağ selvisi

ahşabından yapılmıştı. Mumbi'nin sesi onu usul usul rahatsız ederken, orada öylece, bu çitlerin ardında yatan mutsuzluğa inanmayı reddederek durdu. Wangari elinde bir süfuryayla evden çıktı ve bahçenin öteki ucunda bulunan, yeni yapılmış daha küçük eve doğru gitti. Mugo'nun evdeki mutsuzluğun sebebi olduğunu anladığı küçük çocuk Wangari'nin önünde hoplayıp zıplıyordu ve bu görüntü, hiçbir sebep yokken Mugo'ya acı verdi.

Mumbi, Mugo'yu gülümseyerek karşıladı, yüzü sanki zaten onu bekliyormuş gibi aydınlanmıştı. Mugo uzun yıllar öncesine gitti ve teyzesinin ölümünden sonra ona başsağlığı dilerken gencecik Mumbi'yle tanıştığını hatırladı. Yüzü yorgun ve duygulardan arınmış gibi görünüyordu. Belki de içten içe bıkkındı. Mumbi'nin biçimli vücudunu fark etti; koyu gözleri sınırsız derinliğiyle Mugo'yu yuttu, onun huzurunu kaçırdı ve Mugo, Mumbi'den korkmaya başladı.

"Gikonyo'yu görmek istiyordum" dedi Mumbi'nin gösterdiği yere oturmayı reddederek. "Evde değil mi?"

"O işe çok erken gider." Sesi kontrollü ve temizdi, ama Mugo yine de kelimelerinin altında yatan acıyı hissetti.

"Oturmayacak mısın?" diye devam etti Mumbi. "Otursana. Sana hemen çay yapayım, birkaç dakikada hazır olur." Sesi coşkulu, canlı geliyordu. Mugo, Mumbi'nin varlığına içgüdüsel olarak duyduğu saygıdan dolayı oturdu. Mumbi'nin yüzüne bakarken bugüne kadar onu Kihika'nın kardeşi olarak pek düşünmemiş olmasını garipsedi. Kaşları Kihika'nınkiler gibi kıvrılıyordu, burnu daha küçüktü ama şekli Kihika'nınkinin aynıydı.

"Kardeşin nasıl?.. Yani... Küçük kardeşin... Bir kardeşin vardı, değil mi?"

"Kariuki mi?" Mumbi onun karşısına oturdu.

"Adı Kariuki'ydi, değil mi?"

"Biliyorsun, iki yıl önce liseyi bitirdi. Sonra Makerere Üniversitesi'ne gitmeden önce Nairobi'de bir bankada çalışmaya başladı."

"Uganda'da mıydı o üniversite? Obote'nin krallığında?"

"Evet, trenle gidiyor. Oraya ulaşmak tam bir gün bir gece sürüyormuş. Nasıl da kıskanıyorum ama... Bütün gün ve gece trende olmak... Ben hiç trenle öyle uzun bir yolculuk yapmadım." Sessizce güldü; gözleri tren yolculuğu düşüncesiyle ışıldadı, bütün vücudu tüm o acılara rağmen hayata olan arzusunu yansıtıyordu. "Ama bu defa tatilde buraya gelemedi. Kötü oldu tabii; Perşembe günkü kutlamaları kaçıracak."

Mugo kutlamalarla ilgili cevap vermeyince, sohbet bitiverdi. Konuşmak için başka bir konu aradı, ama bulamayınca gideceğini söyleyerek ayağa kalktı.

Ama Mumbi sanki onu duymamış gibi oturduğu yerde aynı yüz ifadesiyle kaldı.

"Seni görmek istiyordum, sana gelecektim ben de" dedi. Fısıltıdan daha yüksek değildi sesi; ama Mugo'ya bir emir gibi geldi. Oturdu ve bekledi.

"Hiç hayal kurar mısın?" diye sordu aniden, dudaklarında acı bir gülümseme vardı. Soru Mugo'yu şaşırttı ve birkaç saniye süren o heyecan verici korkuyu tekrar canlandırdı.

"Evet, bazen. Herkes hayal kurmaz mı?"

"Geceleri uyurken gördüğün rüya gibi kontrolün dışında şeylerden bahsetmiyorum. Hani gençken, gündüz vakti geleceğe bakarsın ve büyük şeyler görürsün. Kalbin hızlı hızlı atmaya başlar, çünkü o günlerin gelmesini istersin. O zamanlar geldiğinde hayatın gamı, kederi sana dokunamaz çünkü."

Mumbi'nin sesi, Mugo'nun içindeki ürpertiyi arttırıyordu. Onun hayalini canlandırıyordu, onu canlı sözcüklerle, nefesiyle süslüyordu.

"Hiç böyle hayal kurdun mu?"

"Belki, bazen" dedi belli belirsiz bir tonla; ama Mumbi cevabı derhal yakalamıştı.

"Ve gerçekleşti. Hayalin... Evet, bazılarının hayallerinin gerçekleşeceğini biliyordum. Öyle çok hayal kurardım ki ben

ve hepsi o kadar gerçekti ki" dedi, sesi ve yüzü geçmişte geziniyor gibiydi.

"Oluyor... Böyle şeyler oluyor... Iıı, insanlar... gençken oluyor." Ağzından öylece çıktı sözcükler.

"Abim konuştuğu zamanlarda," diye devam etti Mumbi, "o hayaller oradaydı. Kalbim onun sözleriyle yolculuğa çıkardı sanki. İnsanları kurtarmak için yapılan fedakârlıkların hayalini kurardım. Ve bazen korksam bile o günlerin gelmesini isterdim. Evlendikten sonra bile hayallerim son bulmadı. Kocamı mutlu etmeyi istiyordum, evet; ama aynı zamanda vakit geldiğinde kendimi onun yanında durmaya da hazırlıyordum. Kınını hazırlayacaktım ve o düşmanı vurduğu anda, ona yeni oklar uzatacaktım. Tehlike gelir de onu vurursa, kollarıma düşecekti ve onu güvenli bir şekilde evine getirecektim."

Mumbi'nin gözlerinde dalgalanan suyun dibindeki ışığı gördü. Onun karanlık gücünün kendisine hükmettiğini hissediyordu.

"Ama onu alıp götürdüklerinde hiçbir şey yapmadım ve en sonunda yorgun bir halde eve döndüğünde artık onu mutlu edemez haldeydim."

Hâlâ gençti, kırılgandı; ama o sessiz suyun dibinde çırpınan Mugo'ydı. Mugo için korkunç bir mücadeleydi bu: Boğulmak istemiyordu.

"Bazen merak ediyorum," diye devam etti kısa bir sessizlikten sonra, "acaba Wambuku hayal kuruyor muydu? Ama işte o da... O... Hatırlıyorsun onu değil mi?"

"Wambuku mu?"

"Evet."

"Hayır, hatırlamıyorum."

"Ama hatırlaman lazım. Kurtarmaya çalıştığın kadını hatırlamıyor musun? Hani hendekte dövülen?"

"Evet... Evet." Kırbaçla yırtılan kıyafetleri ve can çekişi dışında, Wambuku'nun yüzünü hatırlayamıyordu.

"Öldü."

"Öldü mü?"

"Evet. Daha sonra. Hamile olduğunu söylediler, üç-dört aylıkmış. Kihika ormana gitmeden önce onun kadınıydı. Kihika'yı asla affetmedi. Ama bir şekilde hep Kihika'nın ona geri döneceğini düşündü ve kimseyle birlikte olmadı. Ama Kihika yakalanıp bir ağaca asıldıktan sonra Wambuku'ya bir haller oldu. Birkaç gün evinden hiç çıkmadı ve sonra nihayet ortaya çıktığında, kendini askerlere, iç güvenlikçilere, önüne gelen herkese sunarak mahvetti. Ama söylenene göre bir tane iç güvenlikçiyi reddetmiş, o da intikamını hendekte almış. O dayaktan sonra iyileşemedi ve üç ay sonra da öldü, hamileyken."

Gözlerini silmek için mendilini çıkardı. Tam o anda oğlu koşarak içeri geldi. Önce Mugo'ya baktı, sonra da annesinin dizlerine koştu.

"Neden ağlıyorsun?" diye sordu annesine, Mugo'ya düşmanlıkla bakarak. Mumbi, oğlunu onu her türlü kötülükten ve yıkıcı gerçekten korumak istermiş gibi göğsüne bastırdı. Gülümsemeye çalıştı ve kulağına fısıldadı.

"Çabuk ninene git. Onu yalnız bırakmak istemezsin, değil mi? Bir Irimu* gelip onu kaçırsa ne yaparsın sonra?"

Çocuk bir Mugo'ya bir Mumbi'ye baktı ve koşarak dışarı çıktı.

"Wambuku abim için öldü denebilir" diye devam etti Mumbi, sanki hiç ara vermemiş gibi, ama sesi daha az yoğun ve daha tereddütlüydü. "Kendini feda etti... Sonra Njeri..."

"O kimdi?"

"O da arkadaşlarımızdan biriydi, arkadaşımdı. Wambuku, Njeri ve ben birlikte trene giderdik. Ama Njeri'nin kalbinin abim için sızladığını nereden bilebilirdik ki? Hem kızlarla hem erkeklerle bol bol kavga ederdi. Ve hiçbirimiz onun da gizli hayalleri olduğunun farkında değildik. En azından Kihika'nın yanında savaşmak için ormana kaçtığı güne kadar. O da

* Irimu: Yerel masallarda insan yiyen dev. (ç.n.)

Kihika'nın ölümünden kısa bir süre sonra bir çatışmada vurularak öldürülmüş."

Mugo'nun yüzü kararmıştı, altdudağı belli belirsiz titriyordu. Tüm bunları bilmek istemiyordu.

Mumbi'nin şaşkın sesiyle sarsıldığında, çoktan kapıya ulaştığını fark etti. Kapının önünde güçlükle kendisini toparladı. Yavaşça geri döndüğünde hâlâ dürtülerine karşı koyamadığı için kendinden utandı. Mumbi de ayağa kalkmıştı ve kendi şaşkınlığını ve utancını zar zor gizleyebiliyordu.

"Bunları daha önce hiç kimseyle konuşmadım" dedi tekrar oturarak. "Senin yanında konuşabildiğimi ve tekrar hatırlayabildiğimi hissediyorum... Ne tuhaf... Şimdi hatırladım... Bir keresinde abim... Hayır, bir kere de değil, arkadaşlarına kızdığında sık sık söylerdi, şimdi sayende hatırladım... Derdi ki eğer gerçekten gizli ve önemli bir şey söz konusuysa, yalnızca senin gibi birine güvenebilirmiş."

Mugo boş gözlerle Mumbi'ye bakarken öylece kalakaldı. Rahat bırak beni, demek istedi ona, ama ancak zar zor duyulabilen bir sesle şunları söyledi:

"Böyle şeyler... acı verici..."

Mugo, Mumbi'nin çekim gücüne karşı koyamayıp oturdu, onun gözlerinin ve sesinin karşısında güçsüzdü. Mumbi kelimelerle mücadele ederken bekledi.

"Seninle kocam hakkında konuşmak istiyorum" dedi açık açık, doğrudan Mugo'ya bakarak. Yavaş yavaş gözlerindeki meydan okuma sessizliğe, neredeyse uysal bir yakarışa dönüştü. Hafifçe titreyen dudaklarını araladı.

"Onu istiyorum çünkü, çünkü onu her şeyden çok istiyorum" dedi. Kısa bir sessizlikten sonra rahatlamış görünüyordu. "Çocuğu biliyor musun?"

Mugo birden Mumbi'yi incitmek istedi. Onu aşağılama, yerlerde sürükleme isteği çok şiddetliydi. Neden Mugo'yu kendi hayatının, herkesin hayatının içine sürüklemeye çalışıyordu ki?

"Kocan anlattı."
"Anlattı mı?"
"Evet."
"Ne zaman?"
"Dün gece."
"Her şeyi mi?"
"Her şeyi... Çocuğu... Karanja'yı." Gikonyo'nun her şeyi anlattığını açık açık söylerken Mumbi'nin acıyla yüzünün buruştuğunu görünce içten içe güldü. Ev sessizdi. Mugo'nun gözlerinde kin vardı. Mumbi o an hüngür hüngür ağlamaya başlasa bile oradan ayrılmayacak, kılını bile kıpırdatmayacak, onu rahatlatmak için tek bir söz söylemeyecekti. Ama Mumbi bu gergin havayı, sanki çok büyük ve önemli bir şey hatırlamış gibi heyecanla kırdı.
"Sana evden de bahsetti mi peki? Yani o iki barakadan? Bahsetti mi?"
"Ev mi? Hangi ev?" diye sordu saf bir şaşkınlıkla.
"Onu götürmelerinden önce yaşadığımız ev... Ah... Anlatmamış tabii" diye devam etti hüzünlü ama muzaffer bir edayla. " Benden başka kimden duyabilirdi ki zaten? Ama hiç bilmek istemedi bunları..."
Mugo, o zamanlar yeni köye taşınmayanların evlerinden zorla çıkartıldıklarını ve eski evlerinin yakıldığını hatırladı.
"Şimdi bile, geceleri, yatakta," diye başladı Mumbi anlatmaya, "o kırmızı alevleri hatırlıyorum. İki barakamız vardı. Biri annemin, diğeri benim. Bize yataklarımızı, kıyafetlerimizi ve kap kacağı çıkartmamızı söylediler. Annemin barakasının saman damına benzin döktüler. O zaman saman kuru olduğu için bunun gereksiz olduğunu düşünmüştüm. Her neyse, onlar yine de kuru samanın üzerine benzin döktüler. Hava çok sıcaktı, güneş yakıyordu. Annem barakalardan çıkardığımız eşyaların yanında bir taburede oturuyordu, ben de yanında duruyordum. Başıma bir eşarp sarılıydı. İç güvenlikçilerin lideri bir kibrit yakıp çatıya doğru attı. Kibrit damı yakmadı,

diğerleri güldüler. Bağırıp onu kışkırtıyorlardı. İçlerinden biri bu işin nasıl yapılacağını göstermek için kibritleri onun elinden almaya çalıştı. Aralarında bir oyuna dönüştü bu. Dördüncü ya da beşinci denemede samanlar tutuştu ve alevler göğe yükseldi. Sonra benim barakama gittiler. Aynı oyunu bir kez daha görmeye dayanamayacaktım, bu yüzden gözlerimi kapadım. Bağırmak istedim ama sesim kısılmış olmalı; çünkü gırtlağımdan hiç ses çıkmadı. Sonra bir anda yanımda oturan annemi hatırladım ve onu bu manzaradan uzaklaştırmak istedim, onun her şeyin sonuna kadar yandığını görmesini engellemek istedim. Çünkü o barakalar onun için çok önemliydi, Rift Vadisi'ndeki kocası Waruhiu onu boşadıktan sonra kendi başına yapmıştı o barakaları. Her neyse, ellerimi itti, hafifçe kafasını salladı ve olan biteni izlemeye devam etti. Damlar çöküyordu. Yanan evin çıtırtısıyla kalbime çöken sancıyı hatırlıyorum. Çok geçmeden barakaların çatıları birbiri ardına büyük bir gürültüyle tamamen çöktü. Ama annem gözlerini o görüntüden hiç ayırmadı... Kalbimde bir şeyler çöktü, evimizin yıkıldığını görmemle içimde bir şeyler kırıldı."

Eski Thabai'nin dağılmasın ardından, Kihika ve Orman Savaşçıları grubu, Mahee Polis Garnizonu'nu işgal etti. Mahee felaketi hükümeti çileden çıkarmıştı. Nyeri'de radyodan işgal haberini dinleyip düşüncesizce coşkulanan Mwangi Matemo isimli bir siyahın derhal ülkedeki en ünlü ve en büyük tevkif kampı Manyani'ye götürüldüğü anlatılıyordu. Haberler sansürlendi; ama radyo, Gikuyu topraklarındaki halkın zaten bildiği bir şeyi onaylamıştı. Hükümet misilleme yaptı. Rung'ei gibi tüm Afrikalı ticaret merkezleri "huzur ve güvenlik gerekçeleriyle" kapatıldı. İnsanlar daha az nüfuslu ve daha dağınık köylere taşınmaya zorlandı. Başlangıçta bu sadece bir söylentiydi; insanlar bu söylentilere inanmayarak omuz silkiyor ve toplama kamplarında ya da ormanda olanların yasını tutmaya devam ediyorlardı: Acaba bir gün geri dönecekler miydi? O zamanın Bölge Müdürü Thomas Robson bütün tepelerdeki

barazaları* tutmuş ve halka eski evlerini yıkıp yeni evlerini yapmaları için iki ay süre vermişti.

Mumbi evde bir erkek olmadığı için üzgündü. En sonunda beline bir kemer taktı ve erkeklerin işini yapmaya koyuldu. Wangari'yle birlikte yeni evlerini yapacakları alanı temizlediler. Karanja gelip yeni barakanın planını oluşturmalarına yardım ediyordu. Sessiz ve mesafeliydi; ama Mumbi adamın bir bunalımdan geçtiği için çekingen durduğunun farkına varamayacak kadar meşguldü. Alanı birkaç gün içinde hazırladılar. Mumbi sonra babasının küçük ormanına gidip, barakanın duvarları ve kolonları için siyah akasya ağaçları kesti. O günlerde Thabai'deki hiçbir evin ocağı tütmüyordu; çünkü kadınlar da erkekler de ancak gece olduğunda eve dönüyorlardı. Ertesi günse yine evlerini yaptıkları alana gidiyorlardı: Bir gecede çocuklar adam olmuş, kadınlar pantolon giymeye başlamıştı; ama sırtlarındaki bebekler hâlâ yemek ve ilgi isteyerek ağlıyorlardı. Kariuki her gün saat dörtte okuldan çıkıyor ve koşarak ablasına yardıma geliyordu.

Mumbi gibi elinde çekiç ve çivilerle evlerini yapmaya çalışan kadınları görünce erkekler durup dalga geçiyorlardı: Sonuçta her şey İngiltere'de yeni taç giyen bir kadın yüzünden oluyordu; kadınların koyduğu kurallardan ne zaman hayır gelmişti ki?

"Yoo, bu doğru değil" diye cevap verirdi kadınlar bazen işlerinin bir an olsun bölünmesinden memnun bir halde. "Kenya'yı yöneten Vali Baring erkek değil mi?"

"Eh, sonuçta o da o kadının temsilcisi. Siz kadınlar tüm erkeklerinizi penisleri çürüsün diye toplama kamplarına, Kraliçe Elizabeth'e gönülsüz koca olmaya göndermediniz mi?"

"Ormanlara da gönderdik" diye cevap verirdi o alaycı tavırları sert bir keskinliğe dönüşen kadınlar. Ve erkekler tek kelime etmeden çekiçle çivinin metalik feryatlarını devam ettirmek için kendi alanlarına dönerlerdi.

* Baraza: Svahili dilinde kamuya açık toplantıların yapıldığı yer. (ç.n.)

Karanja'nın arada sırada yardıma gelmesi ya da Kariuki'nin çabası yeterli gelmemişti; Mumbi'nin barakasının duvarları verilen iki aylık sürenin sonunda hâlâ daha çamurla sıvanmamıştı. Mumbi ve Wangari bir iki gün sonra sıvamak için çamurla yaptıkları harcı hazırlarken eski evlerinde kaldılar. Ama ikinci gün iç güvenlikçiler kapıya dayandı. Mumbi kapıyı açtı, onların hevesli yüzlerini gördü ve Wangari'yi olacaklara hazırlamak için içeriye koştu.

"Geleceklerini biliyordum çocuğum" dedi Wangari usanmış bir halde ve ölüme mahkûm evlerindeki kap kacağı ve diğer eşyaları toplamaya başladı.

İşleri bitince iç güvenlikçiler sanki bir ayin gerçekleştirmiş gibi ciddiyetle uzaklaştılar; gözleri Robson'ın yüzünde bir aferin ifadesi arıyordu sanki. Robson arabasıyla yoluna devam etti. Daha yakılacak çok baraka vardı ve gün kısaydı.

Gece olmadan eski Thabai'deki son duvarlar da yıkıldı: Bir zamanlar barakaların olduğu yerlerde artık çamur, is ve küller vardı.

"O gece annemle daha bitiremediğimiz yeni barakada yattık. Babam sokağa çıkma yasağını delip karanlıkta geldi ve bizi kendi evine götürmek istedi. Ama kaynanam gitmeyi reddetti, ben de onu yalnız bırakamazdım. Çatıyı samanla kaplamıştık ama duvarlar daha sıvanmamıştı. Bütün gece boş duvarlardan gelen soğuk bizi kamçıladı. Eski bir battaniyeye ve elyaf bir çuvala sarındığım halde hâlâ titriyordum. Bir kez bile gözlerimi kapamadım. Annemin de uyumadığını biliyordum; ama ikimiz de konuşmadık. Gerçekten çok uzun bir geceydi."

"O günden sonra Karanja sık sık bize uğramaya, nasıl olduğumuzu sormaya ve bazen de yemek getirmeye başladı. Bir şey söylemiyordu; ama bir şeyler canını sıkıyor gibiydi. Başlarda fark etmesem de, sonradan ziyaretleri giderek sıklaşmaya başladı. Anneme bakmakla meşguldüm; çünkü eski barakamız yandığından beri sürekli midesi, başı ve eklemleri ağrıyordu. Bir gün dışarıda odun keserken Karanja geldi. Konuşmadan

öylece durdu ve bana bakmaya başladı. Çalışırken izlenmekten nefret ederim ben; çünkü kendimi rahatsız hissederim ve ellerimi kontrol edemem. Bu yüzden ona 'Gel de bana yardım et' dedim. Baltayı elimden aldı ve odunları kesmeye başladı. Ama hâlâ konuşmuyordu. 'İçeri gel de çay iç, hak ettin' dedim. Kestiği odunları toplamak için eğildiğimde elini uzattı ve başıma dokundu ve 'Mumbi' diye fısıldadı. Hemen ona baktım ve bir şeyler söylemek istediğini fark ettim. Korkmuştum. Yani işte, Karanja bana, ben Gikonyo'nun teklifini kabul ettikten bir hafta sonra evlenme teklif etmişti. O zamanlar ona gülüp geçmiş ve Gikonyo'nun onun yakın dostu olduğunu hatırlatmıştım. Bir daha bu konuyu açmamış ve kocamı ziyaret etmek için gidip gelmeye devam etmişti. O an da gözlerimdeki korkuyu görmüş olmalı ki hiçbir şey söylemeden hemen çekip gitti. Arkasına bile bakmadı. Eğer baksaydı onu geri çağırırdım, çünkü vicdan azabı çekiyordum: Belki de kalbini ağırlaştıran bir şeyler vardı. Ayrıca bana bir arkadaş olarak her zaman çok iyi davranmıştı.

"Bir daha gelmedi. Bundan kısa süre sonra, Kihika, Kinenie Ormanı'nın kenarında yakalandı ve bir ağaca asıldı. Bir zamanlar Nyeri'den Kabete'ye kadar her yerde meşhur bir savaşçı olarak anılan babamın altına işediğini biliyor musun? Bütün gece ağladı, çocuk gibi. Gerçek annem Wanjiku da onu teselli etti. O günden sonra ikisi de artık eksikti. Bence Kariuki'ye olan inançları ve umutları olmasa ölürlerdi. Ben de hastalandım ve iki gün boyunca ne yiyip içtiysem kustum. Sonra, biliyorsun işte, ceza geldi. Thabai, abimin eylemlerinin bedelini ödeyecekti. Hendeği biliyorsun. En azından başlarını. Sen Wambuku'yu kurtarmaya çalışıp tutuklandıktan kısa bir süre sonra, Karanja'nın iç güvenliğe katıldığına öğrendim. İnanamadım. O, Kihika'nın ve Gikonyo'nun arkadaşıydı; birlikte yemin etmişlerdi; onlara nasıl ihanet edebilirdi?

"Bu düşünceler çok geçmeden yapmak zorunda kaldığımız işle birlikte dağıldı. Hendek tüm köyü çevreliyordu. Sen tutuk-

landıktan sonra dayaklar artarak devam etti. Askerler ve iç güvenlikçiler hendeğe girip dinlenen ya da bir şekilde yavaşlayan herkesi dövüyordu. Bizi sıkıştırıyorlardı; çünkü biliyorsun, zaman kısıtlıydı. Güneş batmadan önce yiyecek bulmak için kadınların iki saatliğine dışarı çıkmalarına izin veriyorlardı. Başka kimse dışarı çıkamıyordu: Okula giden çocuklar bile köyde kalmak zorundaydı. Günler geçtikçe iki saatlik özgürlük de bir saate düşürüldü. Ve vakit yaklaştıkça o bir saatlik özgürlüğü bile elimizden aldılar. Köyde hapis hayatı yaşıyorduk ve askerler kaçışları engellemek için bizi çepeçevre kuşatmışlardı. Yiyeceğimiz yoktu. Çocukların ağlayışlarını duymak korkunçtu. Yeni Bölge Müdürü ağlamaları umursamıyordu bile. Hatta askerlerin seçtikleri kadınları çadırlarına götürmelerine izin veriyordu. Tanrım! Böyle bir rezillikten nasıl kurtuldum, ben de bilmiyordum. Her gece benim başıma böyle bir şey gelmesin diye dua ediyordum. Wambuku hendekte öldü. Cesedini aldılar ve hendekten birkaç metre ötede kazdıkları mezara attılar.

"Hepimiz dünyanın sonunun geldiğini düşünüyorduk, biliyor musun?

"Sonra bir gün şarkı söylemeye başladık. Hendekteki askerler ve iç güvenlikçiler çoğaldı. Kırbaçlarla, sopalarla geldiler ama bir sebeple bu bizi durdurmadı. Hendeğin bir ucundaki bir kadın ya da adam ve sonra hepimiz sözler uydurarak hep birlikte söylüyorduk.

'İsrailoğulları
Mısır'dayken daha
Çalıştırılıyorlardı
İneklerden ve eşeklerden daha fazla.'

Ama bizi en çok duygulandıran Wambuku mezardayken söylediğimizdi.

'Wambuku'yu hatırlıyorum
Öyle güzeldi ki

Gözlerini nasıl da göğe dikmişti
Akarken yaşlar kalbinden özgürce
Dua edin ona
Şükredin ona
Çünkü o hep aynı Tanrı.
Kim unutacak bugün tozu ve güneşi?
Ve kanımla kazdığım hendeği!
Sürüklediklerinde beni hendeğe
Aktı kalbimden yaşlar özgürce.'"

Mumbi, Mugo için melodiyi mırıldanmak için durdu, unuttuğu birkaç sözcüğü hatırlamaya çalıştı. Şarkının melodisi ağırdı, meydan okuyan ama bir o kadar da hüzünlüydü, gözyaşları gözünün kenarında titriyordu. Göğsü şarkıyla birlikte inip kalkıyordu ve Mugo, o zamanlar tevkif kampında olduğundan göremediği bir sahneyi yeniden yaşarken oturduğu sandalyeye çakılmıştı sanki.

"Sakatlar, babam gibi yaşlılar ve çocuklar kazmaya zorlanmıyordu. Ama onlar da hendeğin etrafında durmak ve karılarının, oğullarının, kızlarının, annelerinin çalışmasını ve kırbaç yemesini izlemek zorundaydılar. Bölge Müdürü her gün elinde bir megafonla tekrar tekrar bize neden cezalandırıldığımızı hatırlatıyordu. Thabai, diğer köyleri ormanda savaşanlara asla yiyecek vermemek ya da yardım etmemek gerektiğine dair uyarmak için seçilmişti."

"İki kadın daha öldü. Hendeğin yanına cesetler için bir çukur daha kazdılar."

"Tüm bu zaman boyunca Karanja'yı hiç görmedim. İnsanlar onu hendekte bir yerlerde gördüklerini söylüyorlardı; ama hiçbir zaman benim çalıştığım yere gelmedi. Yemek stoklarımız bitmişti. Komşulardan isteyemiyordum, çünkü onların durumu da aynıydı. O zamanlar yemek zamanı ziyarete gelen komşularınızdan nefret ediyorduk; hayır, biz kimseyi ziyaret etmedik. Ve bir gün artık dayanamayacağımı hissettim. Kaynanam ve annemle babam benden daha daya-

nıklı görünüyorlardı. Bense bir gün daha böyle yaşayamayacağımı hissediyordum. Ve o gece Karanja bize geldi. İçeri girmedi, ben dışarı çıktım. Bize ekmek getirmişti. Ağzım sulandı. (Hiç aç bir köpeğin yemek karşısında salyalar akıttığını gördün mü?) Ama taşıdığı silahı görünce, gücüm de iştahım da kaçtı, getirdiği yemeği kabul edemezdim. Barakaya girdim. (O zamanlar abime ihanet edenin Karanja olduğuna dair söylentiler çıkmaya başlamıştı.) Wangari'ye ne olduğunu söylemedim, o zaten bana çok soru sormazdı; ama bir deri bir kemik kalmış vücudunu görünce ekmeği reddettiğim için pişman oldum. Öleceğini düşündüm, hepimizin öleceğini düşündüm ve sessizce ağladım. Annemle babamın ve Kariuki'nin de bizim gibi açlık çektiğini biliyordum."

"İki adam daha öldü."

"Şarkılarımız ansızın sona erdi. Artık hiç insan sesi duyulmuyordu, çocuklar bile artık aç oldukları için ağlamıyordu. Kazmaların, küreklerin ve kırbaçların sesi vardı bir tek. Tuhaf bir gündü: Hiçbir şey hissetmiyordum. Ve gece Karanja yine geldi. Karanlıkta onu tam olarak göremiyordum; ama bütün gücümü topladım ve ağzımı açtığım anda dudaklarımdan 'Hain' sözü çıkıverdi. Konuştuğunda sanki sesi benden kilometrelerce uzaktaymış gibi geliyordu. 'Mısır unu ve ekmek getirdim. Al bunları, yoksa öleceksin. Ben Kihika'ya ihanet etmedim, etmedim. Beyazadam için silah taşıyorum, evet; ama bir an geliyor ve herkesin bu dünyada yalnız olduğunu, yaşamak için tek başına savaş verdiğini anlıyorsun' dedi, sonra da gitti. Bir şekilde ona inandım, abim hakkında söylediklerine inandım. Ama inanmasaydım bile getirdiklerini alırdım. Eminim buna; ama yine de sözleri bunu kolaylaştırdı. İçeri girdiğimde çok aç olsam da utanıyordum ve Wangari'ye yiyeceği nereden aldığımı söyleyemedim. O da sormadı. Ertesi gün babamlara ve kardeşime götürdüğümde onlar da sormadılar. Günlerce başım eğik gezdim. O zamanlar bazı kadınlar gizlice ve gönüllü olarak biraz yiyecek için kendilerini askerlere sunu-

yorlardı; işte ben de öyle hissediyordum. Bugüne kadar bizi açlıktan ölmekten kurtaran yiyeceğin nereden geldiğini kimseye söylememiştim. Sana gerçeği anlatırken hâlâ utanıyorum."

"Toplam yirmi bir insan öldü. Hepsi hendeğin yanına gömüldüler. Tuhaf; ama tüm bu süreçte tek bir çocuk bile ölmedi."

"Hendekten sonra belirlenmiş bir bölgede çalışmaya başladım. Tarlalarda ya da evlerde beyazlar için çalışanlara bir kart veriliyordu; bu kartla, köyde kalanların payına düşen zorunlu kamu hizmetinden muaf tutuluyordun. Tabii onlar için hesap cüzdanı almak da daha kolaydı. Avrupalı çiftliklerine ya da bir yerden başka bir yere geçeceğin zaman, hesap cüzdanını Bölge Müdürü'ne imzalatmak zorundaydın. Her şeye rağmen ben şanslıydım; çünkü başka çiftliklerde çalışanlar altı ya da dört şilin alırken, ben haftada dokuz şilin alıyordum. Geniş çay tarlalarında, bazen Muthangari çimlerini kazıyor, bazen çay yapraklarını topluyorduk. Kazandığım parayla beşimizi de hayatta tutacak kadar un alabiliyordum. Karanja'dan gelecek hiçbir yardımı kabul etmemeye kararlıydım. O da artık yolunu bulmuştu, iç güvenlikçilerin lideri olarak çalışıyordu. Karuiku okulda başarılıydı; onun okul ücretini de ödüyordum. Onda geleceğe dair umudumuzu görüyordu. Sonuçta eğitim gibisi yok."

"Ve bütün bu süre boyunca kocamı düşünmeyi hiç bırakmadım. Sanki o yanımızda olsa her şey güzel olacaktı. Aylar, yıllar böyle geçti. Tevkif kampındakilerden hiç haber almıyorduk. Radyo onların bir daha asla geri gelmeyeceğini söylüyordu. Buna inanmıyorduk; ama yine de toplum içinde birbirimize kocalarımızın asla geri dönmeyeceğini söylüyorduk. Eğer birisi farklı bir şey söylerse ona kızgın gözlerle bakıyor ve çenesini kapatmasını istiyorduk: Nereden biliyordu ki? Ama kalben, umuda dair her sözü bağrımıza basıyor, bunu söyleyenlerin tevkif kampındakilerin bir gün geri döneceğinde ısrar etmesini istiyorduk."

"Sonra Muhtar Muruithia'ya bir şey oldu ki, bu hepimizi yeni bir hendek korkusuyla doldurdu. Bu bölgeden sorumlu olan Muhtar Muruithia zalimliğiyle biliniyordu. Özellikle de Rift Vadisi Bölgesi'nden, Uganda'dan ve Tangayika'dan geri gelen Gikuyu yerleşimcilerine karşı çok sertti. Bir gün sabah sabah Ndeiya'ya giderken vurulduğunu öğrendik. Onu vuran adamın üzerinde asker üniforması, başında asker şapkası varmış ve muhtarla korumasını belli bir mesafeden takip ediyormuş. Muhtar durunca, o da ayakkabısını bağlamak ya da su içmek için duruyormuş. Sonra ormana girmiş, koşmaya başlamış ve muhtarı vurmuş. Muhtarın koruması, iç güvenlikçiler ve polis harekete geçtiğinde açık açık gülmüş. Adamlar daha ateş edemeden ormanda kaybolmuş. Muhtar ölmedi, Timoro Hastanesi'ne götürüldü. Bir hafta sonra iki adam ellerinde bir sepet yiyecekle muhtarı ziyarete gitmişler. Evrakları doğru olduğundan, muhtarı yatağında ziyaret etmelerine izin verilmiş. Bu adamlar muhtarı bir kez daha vurmuş ve pencereden atlayıp tekrar ormana kaçmış."

"Karanja bu olaydan sonra muhtar oldu. Çok geçmeden, bir önceki muhtardan daha korkunç biri olduğunu kanıtladı. Özgürlük Savaşçılarını avlamak için ormana giren iç güvenlikçilere önderlik etti. Köyde kalan sağlıklı son birkaç erkeğin tevkif kampına gönderilmesi de onun zamanında oldu. Sokağa çıkma yasağı konusunda çok katıydı ve insanları kamu hizmetine zorluyordu. Bir gün işten eve dönerken ona rastladım. Durdu ve beni çağırdı. Ben yoluma devam ettim. İki iç güvenlikçi koşarak yanıma gelip beni dövmekle tehdit ettiler. Ama Karanja onlara beni rahat bırakmalarını ve yollarına devam etmelerini, kendisinin de arkadan geleceğini söyledi."

"'Niye beni öldürmelerine izin vermedin?' diye patladım."

"'Lütfen Mumbi.'"

"'Mumbi deme bana, bana Mumbi deme.'"

"Öfkeliydim ve bana getirdiği yiyeceği hatırlatmasını istemiyordum. Beni ona bağlayan bu suçluluk duygusundan kurtulmak için her şeyi yapardım."

"'Mumbi, neden benden bu kadar nefret ediyorsun?' dedi ve sevgi sözleriyle devam etti. Beni sevdiğini söyledi, sadece beni istediğini, sırf benim için toplama kamplarına ve ormana gitmediğini."

"Ne tuhaf değil mi? Davranışlarımıza her zaman bir kılıf buluyoruz. Her neyse, artık sinirli değildim. Artık ona acıyordum. Gerçekten de haki üniforması içinde, sırtından sallanan tüfeğiyle yolun ortasında aşktan bahsetmesi çok aşağılık bir durumdu. Güldüm. Gülüşüm onun canını yakmış gibiydi, ama ağzından çıkan sözleri durdurmadı. Söyledikleri beni etkilemiyordu. Onun canını yakmak istiyordum, ona Kihika için, Gikonyo için, herkes için bir tane patlatmak istiyordum."

"'Sana annemin eteğini getireyim de giy, olur mu? Diğerleri savaşmaya gittiğinde sen beyaz kocanın ayağını yalamak için burada kaldın.' Bunları açık açık söyledim ve beni döveceğini düşündüm. Bu onun canını yakmıştı. Dudakları hareket etti ve bir şeyler söylemek istedi. Yüzü giderek koyulaştı ve sonra ağır ağır konuşmaya başladı."

"'Anlamıyorsun. Hepimiz ormanda ya da tevkif kampında ölseydik de beyazadam buralarda tek başına mı yaşasaydı? Beyazadam güçlü. Bunu sakın unutma. Bunu biliyorum, çünkü onun gücünü gördüm. Jomo Kenyatta bir gün Ladwar'dan salıverilecek diye avutma kendini. İngilizler Japonya'da ve Malezya'da yaptıkları gibi ormanı da bombalayacaklar. Ve tutuklananlar bu toprakları bir daha asla ama asla göremeyecekler. Hayır Mumbi. Cesurlar savaş alanlarında ölürken, korkaklar sevdiklerini görmek için yaşıyor. Ve fırtınadan korunmak korkaklık demek değil.'"

"Bu beni korkutmuştu."

"'Beni rahat bırak, neden beni rahat bırakmıyorsun?' diye ağladım güçsüz düşerek. Uzaklaştı. Midem yanıyordu, kalbim kararmıştı. Gikonyo'nun bir daha geri gelmeyeceğini söylemesi gaddarcaydı."

"O senenin sonlarına doğru, Karanja'nın İç Güvenlik Kışlası'ndaki evine gittim. Kariuki de benimleydi, çünkü sınavı geçmişti ve tepelerden Siriana Ortaokulu'na gidecek tek çocuktu. Tabii bu bir sürü insanı sinirlendiriyordu: Neden, diyorlardı, abisi ormana giden bir çocuk hükümet okuluna kabul ediliyor da sadık vatandaşların çocukları edilmiyor? Ama onun da yemin ettiğini ispat edemedikleri sürece onu durduramazlardı. İşte bu yüzden muhtarın evine gittik. Karanja hiç soru sormadı. Kariuki'nin incelendiğine ve yemin etmediğinin öğrenildiğine dair bir belge hazırlayıp verdi. Karanja'ya ettiğim sert sözlerden suçluluk duydum."

"Kariuki'nin Siriana'ya gidişiyle annemle babam hayata döndü sanki. Mbugua gelecek hakkında konuşmaya başladı, Wanjiku da bu defa mutluluktan ağladı. Ben de çok mutluydum; ama Karanja'nın tevkif kampındakilerin bir daha geri gelmeyeceğine dair sözleri bir an bile aklımdan çıkmıyordu. Belki Gikonyo ve diğerleri çoktan öldürülmüşlerdi. Bu düşünce bütün gece titrememe neden oldu ve ne dua edebildim ne de uyuyabildim. Wangari huzursuzluğumu fark etti ve bu defa o beni rahatlattı. Onca yıllık bekleyişte birbirimize daha da yaklaştık, artık yalnızca kaynana-gelin değildik, başka bir ilişkimiz vardı, tarif edemem bunu."

"Karanja her zaman sadakatimin yersiz olduğunu söyledi. Hükümet, Özgürlük Savaşçılarını yeniyordu. Tevkif kampındakilerden tek bir haber bile alamıyorduk. Radyo artık onlardan bahsetmiyordu. Ve yıllar geçtikçe Karanja bana karşı küstahlaşmaya başlamıştı. Artık eskisi gibi kendini benim önümde küçük düşürmüyordu. Bunun yerine canımı acıtmak için bana gülüyordu; ben de Gikonyo'ya bütün kalbimle tutunuyordum. Onu, kocamı bekleyecektim, onunla bir daha mezarda buluşacak bile olsak bekleyecektim. Bu dünyada onunla tekrar görüşemeyeceğime emin olmuştum ve Olağanüstü Hal'den önceki mutlu zamanlarımızı hatırlayıp avunuyordum."

"Daha da uzatıp seni sıkmayayım. Ama söylemeden edemeyeceğim, sana kalbimi açmak şimdiden iyi geldi. Neyse, bir gün Karanja beni evine çağırttı. Bir Perşembe günüydü, hatırlıyorum. Yaşamaktan sıkılmış ve yorulmuştum. Sevdiğin insan için yaşamadan, nefes alan, görebildiğin, dokunabildiğin bir adam olmadan yaşamanın ne anlamı var ki? Gikonyo ölüydü. Ve OHAL asla bitmeyecekti. Her neyse. Oraya gittim ve kendi kendime bana yanaşmaya çalışırsa, hatta tek bir kelime bile ederse kafasına elime geçirdiğim bir odun parçasıyla çok sert vurmaya yemin ettim. Gittiğimde yalnızdı. Bir süre kapıda durdum. Bana bakmıyordu. Değişmiş görünüyordu. Endişeli ve daha yaşlı gibiydi. Şaşırdım, hasta falan olduğunu düşündüm. İçeri girdim ve benden ne istediğini sordum. Bir süre cevap vermedi. Sonra birden konuştu: 'Kocan geri dönüyor.'"

"'Ne?'"

"'Kocan geri dönüyor' diye tekrar etti ve gülümsemeye çalıştı."

"İçime acı veren bir şeyler yayılıyordu, sanki, sanki bunca zaman felçliydim ve hayat ve kan tekrar içime girmeye başlamıştı."

"'Lütfen Karanja, benimle oyun oynama' diye kekeledim. Sesim titriyordu. Kalbim korku ve umutla doluydu. Gerçeği bilmek için her şeyi yapardım."

"Yanıma geldi ve bana hükümet mühürlü uzun bir liste gösterdi. Köye geri dönenlerin listesi. Gikonyo'nun ismi de oradaydı işte."

"Sonrasını nasıl anlatayım bilmiyorum. Uysal bir minnettarlık hissediyordum mu diyeyim? Karanja'nın soğuk dudakları yüzüme değdiğinde güldüm, hatta bundan hoşlandım mı? Çok tuhaf bir dünyadaydım ve sanki delirmiştim. Daha ne anlatayım?"

"Karanja'nın benimle sevişmesine izin verdim."

"Duraksadı. Koyu gözlerinde hâlâ şehvetli bir ışıltı vardı. Gençti. Güzeldi. Mugo'nun boğazına bir yumru oturdu. Üzeri-

ne bir ağırlık çöktü, titredi, suyun dibindeydi; ama yukarıda, suyun yukarısında dünya akıp gidiyordu; hayat, mücadele, acının, kanın ve yokluğun içinde bile güzel görünüyordu; sadece bir anlığına, nasıl böyle bir sanrıya kapılmaya cüret edebilirdi?"

"Uyanıp ne yaptığımın farkına vardığımda bütün vücudum kaskatı kesildi. Karanja bana güzel şeyler söylemeye çalışıyordu; ama ben onun muzaffer bir edayla benimle alay ettiğini görebiliyordum. Ayakkabılarından birini alıp ona fırlattım. Dışarı koştum. Ağlayamıyordum. Birkaç dakika önce ne kadar mutluydum oysa, şimdiyse içim buz gibiydi. Wangari'ye gittim ve bu defa ağladım; ama ona tam olarak ne olduğunu anlatamadım. Ama o anlamış gibiydi, bana sarıldı ve beni yatıştırmaya çalıştı."

Mumbi'nin hikâyesini dinlemek Mugo'yu tüketmişti. Sessizliği bozmak için uygun kelimeleri arıyordu.

"Benim ne yapmamı istiyorsun?" dedi sesi titreyerek, acı ve özlem takatini kesmişti.

Mumbi tam bir şey söyleyecekken, kapı aceleyle vuruldu ve bir "hodi" duyuldu. General R. ve hemen ardından Yüzbaşı Koina içeri girdi. General'in yüzünde Mugo'nun Pazar gecesi ya da ondan önceki gece görmediği, tatmin olmuş bir ifade vardı. Öte yandan Koina dalgın ve bitkin görünüyordu.

"Uzun kalmayacağız" dedi General R. oturduktan sonra. Mugo'ya döndü. Her zamankinden daha samimi ve daha konuşkandı.

"Senin barakana geldim. Seni orada bulamayınca bu tarafa geleyim dedim. Seni ziyaret edeceğimi söylemiştim, değil mi? Hatırladın mı? Dün gece. Endişeli görünüyordun, heyecanlı. Kimseyi göremedim. Seninle dışarıda konuştum hani, sen de bana gelişigüzel cevap verdin. Neydi o tuhaf adam? Githua mıydı neydi? Mermilerle ilgili anlattığını hatırlıyor musun?"

"Ben... Hatırlamıyorum..."

"Bak gördün mü? Senin kafanın bu dünyaya ait olmadığını söylüyorum sana. Githua her zaman insanlara bize nasıl mer-

mi taşıdığını anlatıyor. Biliyor musun, bize bir kere bile mermi falan taşımadı! Ormanda mermiye mısır tanesi derdik."

"Taşımadı mı?" diye sordu Mumbi.

"Yok canım. Ayrıca bugün onun aslında vurulmadığını öğrendim."

"Bacağını nasıl kaybetmiş peki?" diye sordu tekrar Mumbi.

"Bacağını mı? Sürdüğü kamyon Nakuru'da ters dönmüş. Githua'nın bacağı da kazada parçalanmış."

"O zaman neden?.."

"Hayatı daha ilginç olsun diye. Hayatına anlam yüklüyor işte. Hepimiz öyle yapmıyor muyuz zaten? Özgürlük için savaşırken ölmek kazayla ölmekten daha kahramanca geliyor."

Mugo, Githua tarafından hayal kırıklığına uğratıldığını hissediyordu. Yeniden bir başınaydı. Hayali Mumbi ve General R. tarafından yıkılmıştı. Dün gece ve bu sabah, Mumbi'nin evine girmeden önce onu sarıp sarmalayan sıcaklık neredeydi şimdi?

"Neyse, Githua'yı bırakalım şimdi. Biz seni görmeye geldik" dedi General, Mugo'ya.

"Ben çıkayım mı?" diye sordu Mumbi ayağa kalkmaya hazırlanarak.

"İstemiyorsan çıkma. Mesele kardeşinle ilgili."

"Kariuki mi? Bir şey mi oldu?"

"Hayır, Kihika!"

"Ah!"

"Pazar gecesi söylediğim gibi, Kihika'nın kesinlikle bir tuzağa sürüklendiğine inanıyoruz. Önemli biriyle buluşacaktı. Onunla buluşabilecek yalnızca üç insan vardı. Biri, Wambui. Ama Wambui'yi ajanlarımızın mesajlarıyla Nakuru'ya gönderen zaten Kihika'ydı. Diğeri sensin!" dedi Mugo'yu süzerek. Mugo'nun kemikleri gerildi.

"Ama çocuklar bile senin Kihika için neler yaptığını ve beyazadamın sana neler yaptığını biliyor."

"Öteki kim?" diye sordu Mumbi rahatlayarak.

"Hem bir dost, hem de değil. Kihika hep ne derdi? *Kikulacho kiko nguoni mwako.*"

"Kimmiş?" diye sabırsızlıkla bir kez daha sordu Mumbi.

"Kihika bir iki kez Karanja'yla buluşmak istediğini söylemişti."

"Ne!" diye haykırdı Mumbi, Mugo'ya bakarak.

"Ve Kihika'nın yakalanmasından kısa süre sonra da Karanja iç güvenliğe katıldı. Githima'daki davranışları da suçlu olduğuna işaret ediyor. Koina dün oradaydı."

Koina sıçradı ve General'e baktı. Yüzü yorgun ve acılı görünüyordu.

"Bir daha asla oraya gitmeyeceğim. Asla, asla" dedi ve sesi her zamanki umursamaz halinden çok başkaydı. Mumbi ve General ona baktılar.

"Sorun ne?" diye sordu General.

"Hiçbir şey. Hiçbir şey" dedi Koina. "Sadece bugün orada gördüklerimden sarsıldım. Siz bana aldırmayın. Ben pek iyi hissetmiyorum."

"Biraz dinlenmen lazım" dedi Mumbi endişeli bir halde. "Aspro ister misin?"

"Ah sağ ol, sadece küçük bir baş ağrısı!"

"Githima'da seni böyle hasta edecek ne gördün ki?" diye sordu Mumbi. "Hayalet mi?"

"Evet... Hayalet gibi bir şey. Ama bana bugün aslında neyi kutladığımızı sorgulatan hayaletler!"

General R. ona açık açık konuşmasını söylemeye niyetlenirken, Mugo söze girdi.

"Ne... Benden ne... Ne istiyorsunuz?" Kendi düşüncelerinin içinde boğulan Mugo ağır ağır nefes alıp veriyordu.

"Perşembe günkü kutlamalarla ilgili. Önce şunu söyleyeyim, ben hiç Tanrı'ya dua etmedim. Ona hiç inanmadım. Ben Gikuyu ve Mumbi'ye ve bu ülkenin siyah halkına inandım. Ama hayatımda tek bir gün dua ettim. Ormanda yalnız kaldığım bir gün, dizlerimin üzerine çöktüm ve samimiyetle yalvar-

dım: Tanrım, eğer oradaysan, beni bağışla ve Kihika'nın gerçek katilini bulmamı sağla. Vakit geldi. Hasat mevsimi geldi. Perşembe günü insanlar Rung'ei pazarında Kihika'yı anmak için toplanacaklar. Githima'da Karanja'yı mitinge katılmaya ikna etsin diye Mwaura'yı gönderdik. Peki, sen ne yapacaksın? Konuşmanın sonunda Kihika'ya ihanet edenin öne çıkması ve halkın önünde yargılanması gerektiğini söyleyeceksin. Kihika'yı beyazadama satarak, Karanja dünyadaki bütün siyahlara ihanet etti."

General'in coşkulu sözlerinin ardından huzursuz bir sessizlik geldi. Odadaki herkes kendi hayatıyla, kendi korku ve umutlarıyla boğuşuyor gibi görünüyordu. Ortalık gergindi. Mugo birden ayağa kalktı, ani kararının verdiği gerilimle titriyordu.

"Böyle bir şey olamaz" dedi. "Ben buraya Gikonyo'ya ve Parti'ye önderlik etmek için uygun bir adam olmadığımı söylemeye gelmiştim. Parti başka bir lider bulmalı."

Sesi kısıldı. Başka bir şeyler söylemek için çabaladı, sonra da aniden çekip gitti.

On

Karanja'yı Rung'ei'deki büyük törene katılmaya ikna etme, ikna olmazsa zorlama kararı, Yüzbaşı Koina önceki gece Mwaura'yla buluştuktan sonra alınmıştı.

Mwaura'nın anlattıkları General R.'nin her zaman şüphelendiği şeyi doğruluyordu: Kihika'ya ihanet eden kişi Karanja'ydı. Karanja'nın Bağımsızlık Günü'nde ölmesi adil görünüyordu: Eğer kendisini ele verirse büyük bir kalabalığın önünde aşağılanmalıydı, eğer kendini ele vermezse de, ona rahatsızlık vermek tören için gerekli bir hazırlık olacaktı.

General R. heyecanlandığı zamanlar dışında genelde az konuşan bir adamdı. "Dilimi kullanamıyorum" derdi gururla, "ama ellerimi kullanabiliyorum". Kihika dua eder ve kafasında

sorunları döndürür dururdu; General R. harekete geçerdi. Kihika baskıdan, adaletsizlikten ve özgürlükten bahsederdi; General R. baskı altındaki ya da zalim ya da iyi adamları tanıyordu zaten. Bir serüvenciydi adeta. Bağımsızlık Savaşı'ndan önce Rung'ei merkezinde terzilik yapıyordu. Kimse onun aslında nereli olduğunu bilmezdi; bazısı Nyeri'den geldiğini, bazısıysa evinin Embu'da olduğunu söylerdi. Yıllarca Thabai'de yaşamış olsa da, insanlar onu hep aralarındaki yabancı olarak görürlerdi. "Nyeri ve Embu'dan gelenlerden korkacaksın," derdi insanlar, "üzerlerinde ne taşıdıklarını asla bilemezsiniz". İnsanlar onun gerçek adını bile bilmiyorlardı, ona Ka-40 diyorlardı çünkü bir iki kere kendiyle ilgili konuştuğu o nadir anlarda şarkı söylercesine mırıldanmıştı: "Bakın bana, '40'lı genç bir adamım. 1940'ta doğdum, 1940'ta sünnet oldum, 1940'ta Hitler'le savaşa gittim ve 1940'ta evlendim. Yani işte, '40'lı genç bir adamım ben." (Bilindiği kadarıyla bir karısı yoktu ama İkinci Dünya Savaşı'nda İngilitere için savaşmıştı.)

Genelde sessizdi, kendisi ya da politik görüşleri hakkında çok nadir konuşurdu ve dikkat çekici bir şekilde lokanta ve meyhanelerde sık sık çıkan kavgalardan ve şiddet sahnelerinden uzak dururdu. Ka-40 iyi ve başarılı bir terziydi, özellikle kadın ve çocuk kıyafetlerinde uzmanlaşmıştı.

Ağız dalaşından ve kavgadan özenle sakınan ve genelde yalnız takılan adam yine de Kihika'nın Özgürlük Savaşçıları grubunun köydekiler, hatta sempatizanlar tarafından bile korkulan en azılı üyelerinden biri oldu. General R. dostu, düşmanı asla unutmazdı. R. Rusya'nın kısaltmasıydı.

General R., Bağımsızlık Günü'nde sahnelenecek küçük dramayla ilki heyecanla konuşurken, baş aktör Karanja'ysa üç ay önce oldukça küçük -ve elbette uzak bir ihtimal olarak görülen- sorunuyla meşguldü. Bağımsızlık Günü'ne sadece iki gün kalmıştı ve sorun giderek daha da devasa bir hal alıyordu: Thompson gerçekten de gidecek miydi? Karanja o gün gerçeği

öğrenmeye kararlıydı; gerçi daha muhtarken, Gikonyo'nun ve diğer mahkûmların geri döneceğini öğrendiğinde, bunların olacağından şüphelenmişti. Thompson'a gidip soracaktı: Efendim, gerçekten de Kenya'yı terk edecek misiniz? Karanja ve John Thompson'ın arasında kişisel denebilecek bir ilişki olduğundan değil, bu bağımlılık bilinci çift taraflı olduğundan da değil; yalnızca John Thompson, Karanja için beyazadamın dev bir kaya gibi yerinden oynatılamaz gücünü, bombaları icat eden, bir ülkeyi vahşi çalılıklardan ve ormanlardan asfalt yollarla, motorlu araçlarla, demiryollarıyla, trenlerle, uçaklarla ve gökyüzüne uzanan binalarla modern şehirlere dönüştüren -ve bunları yalnızca altmış yılda yapan- o gücü simgelediğinden. İnsanların ruhuna bile hükmedebilen o gücü, muhtarken kendisi de sünnetli adamlar önünde eğildiğinde, parmağını şıklatmasıyla bile kadınlar çığlık attığında tatmamış mıydı zaten?

Ve işte şimdi Karanja korkunç bir gerçeği öğrenmeyi bekliyordu. Thompson'ın odasının önünden geçerek ve içeriden gelecek herhangi bir sesi duymak için kulak kesilerek koridori iki kez boydan boya yürüdü. Kendi çalışma odasına geri döndüğünde, Thompson'ın gelip gelmediğini personel park yerinde "Diğer Morris"inin olup olmadığını kontrol ederek anlayacağını hatırladı. Oturduğu yerden sanki koltuğunda iğne varmış gibi aniden fırladı ve kafasını uzatıp normalde Morris'in park edilmiş halde durduğu boş yere baktı. Yoksa Thompson bugün işe gelmeyecek miydi? Masasındaki kitaplara etiket yazmak çok zor geliyordu bugün ona. Neyse ki Bayan Dickinson orada değildi. Oradakilerle zaman öldürmek için ciltevine gitti. Karanja ne zaman yorgun hissetse şu ya da bu bahaneyle oraya giderdi. Ciltçilerin çoğu Merkez Nyanza'dan gelmeydi ve Karanja onların önünde kendisini her zaman daha özgür hissediyordu. Gikuyular'ın yanında olduğu gibi, karşısındakilerin sürekli geçmişi deştikleri hissine kapılmıyordu. Ayrıca onları küçümsüyordu ve Mwaura'yla ya da kendi kabilesinden birileriyle konuşurken bunu dillendiriyordu da: "Bu

Jaluolar* yok mu! Hep sürü halindeler; biri bir yerde bir işin başına geçince nerede bir boşluk olsa hemen kabile üyelerini yerleştiriyor boş yere." Onlarsa Karanja'ya şüpheyle yaklaşırlardı. "Bu Wakikuyulara güven olmaz. Bugün sana dostunmuş gibi sarılır, yarın sırtından bıçaklarlar." Ama yan yanalarken hepsi arkadaşça davranırdı.

Karanja yanlarına gittiğinde rahmetli Dr. Van Dyke hakkında konuşuyorlardı. Ölümü bir kaza mıydı? Thompson'ın o minyon karısı (Tanrım, ne kadar güzel kadın... Hele o kalçası... Ne iş pişirilir ama...) o şişko Boer'de** ne buluyordu ki? Acaba Thompson boynuzlandığının farkında mıydı? Biliyor olmalıydı. Bu yüzden her zaman o kadar üzgün görünüyordu. Acaba o da başka kadınların tadına bakıyor muydu? Mesela Dr. Lynd'in? Ha ha ha! Sonra kocnu köpek olayına geldi. Sinirliydiler. Karanja'ya sempati duyuyorlardı. Dostum! Thompson resmen seni kurtardı. Ama kadını cezalandırmayacak. Karanja kaynayan tutkalın kokusunun, adamların konuşmalarının ve kahkahalarının gergin sinirlerini yatıştırmadığını fark etti. Dışarı çıktı ve Toprak Fiziği Laboratuvarı ile ana idari blok arasında bir işi varmış gibi yürüdü ama aslında John Thompson'ı odasının penceresinde görmeyi umuyordu. Acaba adam gitmiş miydi? Ona dün sormalıydı. Dün, köpek olayından sonra. Karanja köpek kendisine yaklaşırken hissettiği korkuyu hatırladı. Ürperdi. Thompson onu bir rezaletten kurtarmıştı. Ve şimdi gidiyordu. Giderek yaklaşan bir ihanet duygusuyla ağırlaşarak odasına doğru yürümeye başladı.

Daha önce de bir kere buna benzer bir şey hissetmişti. Olağanüstü Hal resmen kaldırıldıktan kısa süre sonra, Bölge Müdürü'nün ondan muhtarlıktan istifa etmesini istediği gündü. O zaman Oginga Odinga gibi yeni Parti liderleri Bağımsızlık ve Jomo Kenyatta'nın salınması için bastırıyorlardı. Karanja

* Çoğunlukla Kenya'nın batı, Uganda'nın doğu ve Tanzanya'nın kuzey bölgelerinde yaşayan etnik topluluk, Luo kabilesi olarak da bilinir. (ç.n.)
** Hollanda asıllı Afrikalı. (ç.n.)

iki yıldır vergi vermeyen bir adamı tutuklamıştı. Adam tevkif kampından döndüğünden beri işsizdi. O kadar sinirliydi ki, Karanja'nın sorularını yanıtlamak yerine yere tükürmüştü. Muhtar olarak her zaman yaptığı şeyi yaptı: Adamı korumasına dövdürdü ve sabaha kadar iç güvenlik nezarethanesine attırdı. Bu olay Odinga'ya bağlı adamlara kadar ulaştı ve mahkemeye taşındı. Karanja tazminat ödemeye ve kamuya açık bir özür dilemeye mahkûm edildi. Bu onun içine oturmuştu. Neden bir ay önce yapsa ödüllendirileceği bir şey için şimdi cezalandırılıyordu ki? Davadan sonra rütbesi de düşürüldü. Ama Bölge Müdürü, Karanja'nın bağlılığından, dürüstlüğünden ve cesaretinden bahseden bir referans mektubu yazmıştı. "Ona her konuda güvenebilirsiniz." Hükümet mührü taşıyan bu mektup sayesinde Githima'ya geçti ve burada John Thompson'la bir kez daha karşılaştı. Karanja, Thompson bölgede müdürken (Robson öldükten kısa bir zaman sonra) yeminini itiraf etmiş ve iç güvenliğe kaydolmuştu. Her ne kadar Thompson eski günleri hatırlamıyor gibi görünse de, Karanja "hükümet" mektubunun onunla bir bağlantısı olduğunu düşünmüştü. Githima'da çalışmaya başladı. Çok geçmeden bağlılık, dürüstlük ve cesaret gibi nitelikleriyle kendini gösterdi ve kısa sürede Githima'daki beyazların güvenilir uşağı haline geldi.

Köpeğin üzerime gelişi acaba bir felaketin başlangıcı mıydı? diye düşündü Karanja. Giderek yaklaşan felaketi hissederken, Mwaura'nın odaya girişine sevinse mi sinirlense mi bilemedi.

"Hey, doğru mu yahu?" diye başladı Mwaura yalakaca bir fısıltıyla. "Sen bizi yönetenlerin her sırrını biliyormuşsun. Hadi o müthiş bilgilerden birazını bana da anlat."

"Ne?" diye sordu Karanja, Mwaura'nın sahte hayranlığına anlam veremeyerek.

"Yani işte, patron, Ka-Thompson gidiciymiş?" Mwaura ne zaman otorite sahibi biriyle ilgili dedikodu yapmak istese isminin önüne "Ka"* koyardı.

* Ka: Svahili dilinde küçültme sıfatı. (ç.n.)

"Kim söyledi bunu?" diye sıçradı Karanja, soğukkanlı görünmeye çalışıyordu.

"Orada burada konuşuluyor işte. Ben de kendime, bunu bilse bilse Karanja bilir dedim. Sonuçta o bu insanların sırlarının içinde. Özellikle de patronun. Adam seni seviyor yahu, hep seni çağırıyor, ayrıca senden korktuğu da belli. Doğru mu?"

Karanja, Mwaura'nın ona yağ çektiğini biliyordu; bu, kendini biraz olsun iyi hissetmesini sağladı.

"Bu söylentiler yok mu! Dün adamı işte görmedin mi?"

"Evet ama... Son günü olamaz mı? O yüzden seni çağırtmış olamaz mı? Vedalaşmak için. Sana para verdi mi? E, insanlar konuşuyor... Ağzı olan konuşuyor diyordun ya, haklısın."

"Ne konuşuyorlar?" Karanja şüpheli ve meraklıydı.

"Afrikalı birinin, senin benim gibi kara derili birinin onun yerine geldiğini."

"Hayır!" dedi Karanja sertçe. Bildiği şeyden ziyade, olmasını istemediği şeyi ele vermişti. "Ne istersen onu düşün; ama Thompson hiçbir yere gitmiyor. Daha dün karısıyla sohbet ettim. Bana kahve ikram etti."

"Gerçekten mi? Hmm" dedi Mwaura kafasını birkaç kez sallayarak. "Anladım. Kadının tadına baktım desen şaşırmam. Onun o dümdüz poposuna ve 'dokun bana, dokun bana' diye bağıran göğüslerine bakarken nasıl ağzım sulanıyor, bir bilsen! Sesi de şarkı gibi, duydukça kadının şeyini düşünesin geliyor. Seni şanslı herif! Nasıl giriştin?"

"Ne diyorsun sen yahu?" Bu konuşma Karanja'yı ısıtmıştı ama bir yandan da huzursuzdu, Mwaura'nın iddia ettiği şeyi ne doğrulayabildi, ne de yalanlayabildi."

"Hadi ama! Mutlaka tadına bakmışsındır. Güzel miydi bari?"

"Niye hepiniz Avrupalıların özel bir şeyleri olduğunu düşünüyorsunuz ki? Onlar da herkes gibiler, senin benim gibiler."

"İtiraf! Neyse, şansı kaçırmayacağına emindim zaten. Bu arada Perşembe ne yapıyorsun, Uhuru gününde?"

"Bilmiyorum. Hiç..." İçindeki sıcaklık erimeye başladı.

"Hiç mi? Şu şeye gitmeyecek misin?"

"Hangi şeye?"

"Rung'ei'deki törene. Uhuru'yu kutlamak için oyunlar ve danslar düzenliyorlarmış."

"Bilmiyorum" dedi belli belirsiz.

"Ama tek başına burada kalamazsın! Kamptaki herkes Mugo'nun konuşmasını dinlemek için gidiyor."

"Mugo kim?" Mwaura sesindeki belirsizliğin giderek arttığını hemen yakaladı.

"Herkes adamın Tanrı'yla konuştuğunu ve ölülerden mesajlar aldığını söylüyor. Yoksa Rira'da açlık grevine girenlerden on bir kişi öldüğünde o nasıl sağ çıkabildi ki? Üstelik eylemin lideriydi!"

"Saçmalık. Ağzı olan konuşuyor işte" dedi kararsızlıkla. O gün ne yapacağını düşünmemişti. Ama Thabai'ye gidip kendisiyle dalga geçecek insanlarla görüşebilir miydi ki? Belki Mumbi'yi son kez görmek için gidebilirdi. Onu Gikonyo'dan ayırmak için son bir çaba gösteremez miydi?

"Sana göre saçmalık olabilir. Neyse, ben kendim gidip görmeyi yeğlerim. Bu Mugo denen adam tam bir münzeviymiş, tevkif kampından döndüğünden beri kimseyle konuşmuyormuş. Ve törende bir sürü kadın olacak. Biliyorsun kadınlar (evli olanlar bile) böyle şeylere nasıl deli oluyorlar."

"Sen gidiyor musun?" diye sordu, Mumbi'yi görme arzusuyla baştan çıkarak.

"Ben mi? Hiç geri kalır mıyım?"

"Kesin gitmeye karar verirsen bana da haber ver" dedi Karanja pencereden dışarı bakarak. John Thompson, Morris'ini park ediyordu.

"*Seninki* geldi" dedi Mwaura zafer sevincini zar zor gizleyerek. Karanja ayağa kalktı, hızla haki gömleğini şöyle bir çırptı, ellerini saçından geçirdi ve Thompson'la koridorda karşılaşmayı umarak dışarı çıktı. O korkunç soruyu soracaktı.

Thompson'ın dalgın yüzünü gördüğü anda ıslak bir yumru boğazına oturdu: Sormalı mıyım?

"Pardon, efendim!" diye seslendi, ağlamak istiyordu. John Thompson, Karanja'yı görmemiş gibi yürüyordu. "Pardon, efendim" dedi tekrar, sesini yükselterek. Umutsuzca cesaretini toplamaya çalışıyordu. Thompson, Karanja'ya bakmak için döndü.

"Evet?" Sesi net, soğuk ve mesafeliydi.

"Siz..." Karanja boğazındaki yumruyu yuttu. "Siz gidiyorsunuz!" Soğukkanlı bir şekilde soru sormak yerine doğrudan söylemişti.

"Ne!"

"Siz... siz..." Bir kez daha yutkundu ve yutkunurken ses çıkardı. Ama olduğu yerde durabildi.

"...Geri mi dönüyorsunuz... ülkenize?"

"Evet, evet" diye çabucak cevap verdi beyazadam, soruya şaşırmış gibi. Karanja'nın içi panikle doldu. Arkasında birleştirdiği parmakları titriyordu. Bu sancıyı yaşamaktansa, o an dünyadan yok olmayı yeğlerdi. Thompson bir şeyler söyleyecek oldu, ama sonra birden durdu.

Kaba bir tavırla "Senin için ne yapabilirim?" diye sordu.

"Hiç. Hiçbir şey efendim. Zaten çok naziktiniz."

Thompson hızla uzaklaştı.

Karanja bir süre koridorda öylece kaldı ve yüzündeki teri silmek için kirli bir mendil çıkardı. Sonra geri döndü, yürüyüşü çok güvendiği sahibi tarafından kötü davranılmış bir köpeği andırıyordu. Geri döndüğünde hâlâ odada olan Mwaura'yı görmedi. Sandalyesine oturdu, elleri masanın üzerine düşmüştü, pencereden dışarıdaki dünyayı boş gözlerle izliyordu.

"Gidiyor muymuş?" diye sordu Mwaura çekinerek.

"Bilmiyorum" dedi Karanja kısık, renksiz bir sesle. Sonra sanki Mwaura'yı ilk kez görmüş gibi irkildi.

"Ne yapıyorsun burada?" diye bağırdı, Mwaura hızla kapıya ilerledi. Karanja'nın dişleri yorgun ve kırıktı, ısıramazdı. Tü-

kenmiş bir halde masadaki ölü duruşuna döndü. Zafer sırası Mwaura'daydı ve o an görevinin Karanja'yla yakınlık kurup, onu Uhuru kutlamalarına gelmesi için yemlemek olduğunu unuttu.

"Sahibin seni terk ediyor diye kızgınsın ha?" dedi açık kapıya güvenli bir mesafede durarak. "Elveda bile demedi, değil mi? Bir keresinde Nairobi'de bir beyazadama çalışmıştım. Kenya'dan ayrılırken o en azından bütün hayvanlarını vurmuştu, kedilerini ve köpeklerini. Onları sahipsiz bırakmaya içi el-vermedi."

Karanja onu duymuyor gibiydi. Masada, aynı pozisyonda, kıpırtısız bir şekilde öylece duruyordu.

On bir

Githima Otel'deki veda partisi sekizde başladı. John ve Margery Thompson erken gitmişlerdi; ama yine de onlardan önce gelen konuklar olduğunu gördüler. Githima Ormancılık ve Zirai Araştırma İstasyonu Direktörü Dr. Brian O'Donoghue partiye katılamıyordu, çünkü Salisbury'deki Uluslararası Ormancılık Komisyonu'na gitmişti. Büyük çerçeveli gözlük takan, uzun boylu bir adamdı ve Githima'da kolunun altında bir kitap olmadan yürüdüğü görülmemişti. Ancak karısı kısa süreliğine de olsa partiye katıldı. Resmî katılım müdür yardımcısının, karısının ve çeşitli departmanların müdürlerinin gelmesiyle güçlendi. Bir saat içinde otelin salonu çeşit çeşit gi-

yinip süslenmiş, kadeh tokuşturan, espiriler yapıp gülen kadın ve erkeklerle dolmuştu.

Bay ve Bayan Thompson başlangıçta resmî katılımcıların merkezindeydi. İki direktörün eşlerine kıskanç ve küçümseyici bakışlar atılıyordu; onlar her yerde ortamı domine ederdi, başkalarına da Bay Thompson'la iki çift laf edebilme fırsatı veremezler miydi sanki? (Zavallı John, çok kıymetli bir adam, çok seviliyor, öyle aklı başında ve kendini öylesine adamış ki: Böyle bir adama kendi devletinin bu kadar kötü davranması ne acı.) Herkes kalbinden geçenleri yokladı ve hepsi, John'a her zaman hayran olduklarını, Margery'nin içten bir dost olduğunu fark etti, bir sonraki evlerinde rahat etmeleri için ellerinden geleni yaparlardı!

Thompson'ın gidişi ve yarın geceki Bağımsızlık, herkesin akıllarına Rira skandalının merkezindeki adamı getirdi. Thompson orada sadece bir mağdurdu, bu yüzden Githima'da kabul görmüştü ve bu yüzden şimdiye kadar hep çok iyi hizmet ettiği bir ülkeden ayrılışının arifesinde böylesine takdir görüyordu.

Resmî katılımcılar ayrıldıktan sonra, parti yeni bir enerji ve heyecanla doldu. Kadınlar Thompson'ın etrafını sardılar: Ne yapacaktı? Yeni bir iş bulmuş muydu? Britanya Hükümeti'nin teşvik edip yurtdışına gönderdiği insanları şimdi terk etmesi ne kadar kötüydü. Afrika zorbalığından ve uluslararası komünizmden yarar sağlamak hükümetin fikriydi. Uganda ve Tanganyika'da olanları görmediniz mi? Çinliler ve Ruslar alelacele elçilikler kurdular. Kütüphaneci Bayan Dickinson politika konusunda lafını sakınmayan biriydi ve Uhuru'dan sonra bir soykırım olacağını düşünüyordu. Sevgilisi Roger Manson'la birlikte Uganda'ya uçak biletlerini ayırtmışlardı bile; orada, Kenya'daki tüm beyazları kasıp kavuracak şiddetten uzakta olacaklardı. Şimdi de "Buraya yazıyorum, on yıl içinde bu ülkeler Rusya'nın uyduları ya da daha kötüsü Çin İmparatorluğu'nun parçaları olacaklar..." diyordu. Başka bir kadın araya

girdi: "Sen istifa ettin, değil mi? Şimdi şöyle düşün, ben..." Bazıları neden böyle bir adım attığını merak ediyordu. Bazılarıysa John'u utandırmaktan korktukları için çekingen davranıyordu. (Zavallı John diye sızlanıyorlardı, erkekler tarafından çevrelenmiş Margery'ye küçümseyen gözlerle bakarak. Onun o alkolikle işi pişirmesinden sonra, John'un sırf bu utanç tablosundan kaçıp kurtulmak istemesi şaşırtıcı değil.)

Dr. Lynd, Roger Mason'a işiyle ilgili bir şeyler anlatıyordu; ama bir yandan da John Thompson'ı endişeli gözlerle süzüyordu. Aralıksız konuşuyordu ve kızıl sakallı, uzun boylu bir adam olan Roger Mason sıkılmış gibi görünse de uzaklaşmak için hiç çaba göstermiyordu.

"Githima bölgesi mi? Ah, fena değil; çünkü burada patatesler mantar küfüne yakalanıyorlar ama mantar küfü sülfatla tedavi edilebiliyor. Ama bakteriyel küfe yakalanan patateslerin geri dönüşü yok. Ve Kenya'nın çoğu bölgesinde etkili olan küf de bu türden, özellikle de Afrikalıların bölgelerinde. A tabii, biz her türlü deneyi yapıyoruz; mesela ben şu anda belirli bir tür bakteriyi bitkilere enjekte ediyorum ve bitkiler üzerinde bakterinin nasıl geliştiğini inceliyorum. Ama... Ah pardon, izninizle..."

Hızla Thompson'ın durduğu yere doğru gitti ve onu yalnız yakalamayı başardı. Thompson'ı yavaş yavaş köşeye sürükledi ve oturması için ısrar etti. Dr. Lynd heyecanlı görünüyordu, Thompson'sa onun köpekle ilgili konuşacağını biliyordu.

"Dün sana anlattığım olayı hatırlıyor musun?"

"Köpeği mi?"

"Evet... Köpeğimin öldürülüşünü!"

"Evet."

"Sana anlattığım uşağı hatırlıyor musun?"

"Evet."

"Yakalanmamıştı."

"Evet, söylemiştin sanırım."

"Korkuyorum. Ne yapacağımı bilmiyorum."

"Neden, ne oldu?"

"Çünkü... Çünkü onu tekrar gördüm..."

"Ne zaman?"

"Dün."

"Dün... Sence bizim burada kalmamız güvenli mi?" diye sordu Thompson'a. Ama Thompson'ın cevap vermesini beklemeden öfkeyle ekledi: "Hayır! Güvenli ya da değil, ben burayı terk etmeyeceğim. Malımı mülkümü onlara bırakmayacağım."

"O zaman daha iyi güvenlikçiler tutmalısın kendine" dedi Thompson acımasızca. Ama Dr. Lynd ironiyi anlamadı ve bu fikre tutundu. "Evet... Hayatlarımızı ve mülklerimizi korumak için daha çok mbwa kali* lazım" dedi ve en sadık ve vahşi koruma köpeklerinin özellikleri hakkında konuşmaya başladı.

Saat on birde insanlar sarhoş olmaya başlamıştı. Birkaç çift dans ediyordu. Afrikalı garsonlar, kırmızı kuşaklı beyaz kanzuları ve kırmızı fesleriyle kenarlarda kazık gibi dikiliyorlardı.

Margery'nin etrafına toplanan erkekler gözleriyle vücudunu okşuyorlardı. Hepsi karılarının zoruyla çekildi; en sonunda Margery'nin yanında yalnızca uzun, dağınık sakallı ve kalın kaşlı şişman bir adam kaldı. Margery, kocasına yardım etmesi için yalvaran gözlerle bakıyordu; ama kocası göremiyordu çünkü şimdi de politika, Bağımsızlık Günü ve siyahi bir hükümet altında beyazların kaderini tartışan bir grubun arasındaydı.

"Mantıklı, değil mi?" dedi sakallı adam, Margery'yi dans alanına doğru çekiştirirken.

"Bunun nesi mantıklı?" dedi Margery esneyerek, sıkkınlığını saklayamıyordu. Adam ona gizli sevgilisinin en kötü hallerini hatırlatıyordu.

"Hepimizin sarhoş olması, ha? Bugün neden böyle davranıyorum bilmiyorum... hıçk! ...ve sonra... hıçk... sen..."

* Mbwa kali: Svahili dilinde "saldırgan köpek" (ç.n.)

Birden kırılan bir cam sesi salonu kapladı. Herkes dansı ve sohbeti bıraktı. Margery grubun içindeki kocasına baktı. Eli havada, sanki bardağı ağzına götürüyormuş gibi duruyordu. Herkes ona bakıyordu. Margery hızla yalnına gitti, elini eline doladı ve cesurca etrafa gülümsedi. Afrikalı bir garson elinde bir süpürgeyle geldi ve kırık cam parçalarını temizledi. Sessizlik sona ermişti. Herkes hiçbir şey olmamış gibi yeniden konuşmaya başladı.

John ve Margery arabalarıyla karanlıkta sakince ilerliyordu. Githima'yı son kez görüyor olmanın farkındalığı Margery'yi kocasına yakınlaştırmıştı.

"Partiden önce gerçekten gittiğimizi tam olarak anlayamamıştım. Şimdi her şey geçmişte kaldı gibi geliyor."

John evlerini geçip arabayı sürmeye devam etti. Ormanın kenarına geldiğinde durdu ve iki sigara yaktı. Margery birden buranın tam da Van'la seviştiği yer olduğunu hatırladı. Öfkeyle sigarasını içerken, kocasının onu suçlamasını bekledi.

"Belki de bu, yolun sonu değildir" dedi John en sonunda.

"Ne?"

"Henüz yenilmiş değiliz" dedi kısık bir sesle. "Afrika, Avrupasız yapamaz, yapamaz."

Margery, John'a baktı; ama hiçbir şey söylemedi.

On iki

Gikonyo akşam eve döndüğünde Mumbi onun canının sıkkın olduğunu anlamıştı. Mumbi'yle konuşmamıştı, bu normal değildi. Ayrıca Mumbi ona yemek getirdiğinde yemeğe şöyle bir bakıp duvarı izlemeye devam etmişti. Bu da normal değildi. Ama Mumbi'yi bir şey olduğuna esas ikna eden, Gikonyo'nun sanki inliyor ama bunu bastırıyor gibi nefes alıp verişiydi. Her ne kadar ondan ve tavırlarından korksa da, ne olduğunu deşmeden duramadı.

"Neyin var?" diye sordu uysal bir endişeyle.

"Ne zamandan beri sana sıkıntılarımı anlatıyorum?" diye cevap verdi Gikonyo. Mumbi utanarak geri çekildi. Gikonyo'ya son günlerde ne olmuştu böyle? Hangisi daha kötüydü, bilemi-

yordu; önceki resmî, kibar konuşmaları mı yoksa bu son zamanlardaki incitici sözleri mi?

"Mugo buradaydı bugün" dedi bir süre sonra. "Törende yer almayacağını söyledi."

"Ne!" diye bağırdı, sanki Mugo'nun eylemlerinden Mumbi sorumluymuş gibi. Mumbi cevap vermedi.

"Sağır mısın? Sana söylüyorum. Ne dedi?"

"Bu gece kavga çıkaracak yer arıyorsun anlaşılan. Söyledim ya, duymadın mı? Uhuru törenlerine önderlik etmeyeceğini söyledi."

"Bir şey söylerken ağzını açman ve dişlerinin arasından konuşmaman gerek. Kimse dişlerini görmeye can atmıyor" dedi Gikonyo tavrını devam ettirerek.

Buradan sonra her şey normale (resmî ve kibar haline) dönebilirdi ama tam o anda çocuk Wangari'nin evinden gelip koşarak odaya girdi. Gikonyo önceleri çocuğa nazik davranıyor, ne bir nefret ne de bir sevgi belirtisi gösteriyordu. Çünkü kalbinde çocuk sonuçta bir çocuktu ve kendi doğumundan sorumlu değildi. Çocuk, Gikonyo'nun soğukluğunu hissediyor ve içgüdüsel olarak aralarındaki mesafeye saygılı davranıyordu. Ama bugün kendini Gikonyo'nun dizlerine attı ve sanki arkadaş olmak istiyormuş gibi gevezelik etmeye başladı.

"Ninem bir hikâye anlattı... Çok güzel bir hikâye... Şey hakkında... Şey... Irimu hakkındaki hikâyeyi biliyor musun?"

Gikonyo yüzünde bir nefret ifadesiyle çocuğu sertçe itti. Çocuk sendeledi, sırtüstü düştü ve annesine bakarak ağlamaya başladı. Mumbi ayapa kalktı, öfkesi boğazına oturmuştu.

"Sen ne biçim bir adamsın be? Erkeksen bana vursana! O kadar korkaksın ki, anca bir çocuğa akıtıyorsun öfkeni, küçücük bir çocuğa..." Setleri kırılmış bir baraj gibiydi. Kelimeler ardı ardına çıkıyordu; ağzına gelenler o kadar doluydu ki ifade etmekte güçlük çekiyordu.

"Kapa çeneni kadın!" diye bağırdı Gikonyo da ayağa kalkarak.

"Sen beni sahipsiz sanıyorsun, değil mi? Bu mezardan çıkıp gidersem ailemin barakasının kapıları bana kapalı olur sanıyorsun, değil mi?"

"Şimdi o orospu ağzını kapatacağım" diye haykırdı Gikonyo ve Mumbi'nin sol yanağına tokat attı, sonra da sağ yanağına. Ve havada uçuşan sözcükler aniden son buldu. Mumbi gözyaşlarını içinde tutarak ona baktı. Çocuk ağlayarak koşa koşa ninesine gitti.

"Bana bunu daha önce söyleseydin keşke" dedi Mumbi sessizce, gözyaşlarını hâlâ tutuyordu. Wangari koşarak barakaya geldi, yüzü acıyla buruşmuştu; çocuk arkasında, güvenli bir mesafede duruyordu. Gikonyo'yla Mumbi'nin arasında durdu.

"Ne oluyor çocuklar" dedi oğluna bakarak.

"Bana orospu diyor, beni bu evde bir orospu olarak tutuyor anne" dedi Mumbi boğuk bir sesle ve sonra hıçkırarak ağlamaya başladı.

"Gikonyo, ne oluyor?" Oğlundan da bir cevap bekliyordu.

"Seni ilgilendirmez anne!"

"Beni ilgilendirmez mi?" İki eliyle yanlarına vurarak sesini yükseltti. "Herkes gelsin de duysun oğlumun bana ne cevap verdiğini, oğlumun! Seni bu kalçalardan çıkaranı mı ilgilendirmez? Bu günleri de görecektik, ha? Erkeksen bu kıza bir daha dokun bakalım!" Wangari kendini kontrolsüz bir hiddetin içinde buldu. Gikonyo bir şeyler söylemek istedi; sonra da aniden dönüp evden dışarı çıktı.

"Ağlamayı bırak da, ne olduğunu anlat bakalım" dedi oturup nefes nefese hıçkıran Mumbi'ye.

Bir nehir en kolay yoldan akar. Gikonyo'nun öfkesi başka bir şeyeydi; ama karşısına Mumbi çıkmıştı. Ve onun yüzü ve sesi Gikonyo'yu, hüsran dolu hayatını dış dünyadan özenle koruyan duvarların en zayıf olduğu zamanda yakalamıştı.

Milletvekiliyle geçen günkü konuşmasının ardından Gikonyo planla ilgili beş kişiyi çağırmıştı. Durumu değerlendirdiler ve arazi ortaklığını genişletmeye, kişi başına düşen payı arttırmaya ve insanları da hisse alma konusunda ikna etmeye karar verdiler. Böylece Burton'ın çiftliği için yeterli parayı toplayabileceklerdi. Akşamüzeri yüklü miktarda bir ilk ödemeyi kabul edip etmeyeceğini öğrenmek üzere Burton'ı görmeye gittiler. Ödemenin kalanını da ayın sonunda yapacaklardı. Eğer Milletvekili'nin söz verdiği kredi çıkarsa, parayı çiftliği geliştirmek için kullanacaklardı. Yeşil Tepe Çiftliği'nin (Burton'ın çiftliğinin adı buydu) ana girişinde ilk gördükleri şey, yeni bir tabela oldu. İsmi okuduğunda Gikonyo gözlerine inanamadı. Birbirlerine tek bir kelime dahi etmeden eve doğru yürüdüler, ama hepsi aynı şeyi düşünüyordu. Burton Kenya'dan ayrılmış, İngiltere'ye gitmişti. Arazinin yeni sahibiyse kredi için görüştükleri milletvekiliydi.

Gikonyo, Warui'nin barakasına giderken o gün yaşadıklarını ya da Mumbi'yle kavgasını düşünmemeye çalıştı. O öncelikle Parti'ye karşı sorumluydu. Ayrıca Uhuru törenlerinin başarılı olmasını istiyordu, bu onun gücünü ve prestijini sağlamlaştıracaktı. Barakada tek başına olan Warui, ocağın başında enfiye çekiyordu. Warui gibi bir adam nasıl yaşına ve karısını kaybetmesine rağmen böyle hayat dolu olabiliyor, diye düşündü Gikonyo, Warui'nin hoş karşılama sözlerini dinlerken. Hayatını bir koca ve bir baba olarak gerçek bir erkek gibi yaşadığı için miydi, yoksa halkına adandığı için mi? "Kalbimdeki ilk dileğim yerine geldi: Annemin yaşamak için güzel bir evi var. Biraz toprağım ve yiyecek ve içecek almaya yetecek kadar param var. Ama artık para bana memnuniyet vermiyor, varlık da su gibi acı geliyor. Ama yine de daha fazlasını arıyorum."

Warui, dış görünüşüyle Gikonyo'yu düşündürdüğü kadar hayattan memnun değilidi. Yalnızca yaşamaktan anlık keyifler

aldığı ve hayal kırıklıklarının içinde boğulmayı reddettiği için öyle görünüyordu. Karısı bir yıl önce ölmüştü. Mukami her zaman kocasına hayranlık duyan ve onu diğer kadınlara anlatan bir eş olmuştu. Warui'yse ona karşı her zaman nazikti. Mukami iyi bir dinleyiciydi ve Warui her akşam, o gün ne yaşadıysa gelip anlatırdı. O gün heyecan verici hiçbir şey olmamışsa eğer, Hareket'in doğuşu, Gikuyuların misyonla bağını koparması, Harry davası gibi eski hikâyeleri yeniden anlatırdı. Mukami zaman zaman onu kibrinden ötürü azarlardı; ama yine de erkeğinin gücünü ve cesaretini gösteren her hikâyeden keyif alırdı.

Warui, hayatındaki esas hüsranı üç oğluyla ilgili yaşamıştı. Üçü de İkinci Dünya Savaşı'nda İngilizler için savaşmak için askere alınmıştı. En büyüğü aktif görevdeyken öldü; diğer ikisi gerçek sıkıntılardan ve savaşın şiddetinden çok, gördükleri ilginç yerlerden ve kadınlardan etkilenmiş bir halde döndü. İkisi de OHAL'den, ormandan ve toplama kamplarından kaçarak, nerede ne zaman hangi taraf güçlüyse onun önünde eğilerek paçalarını kurtardılar. OHAL'den sonra beyazların sahip olduğu topraklarda yerleşimci olmak için Rift Vadisi'ne döndüler. Büyük olan Kamau, İngilizlerin gücünün kesinliğine inanıyordu.

"İngiliz gördün mü korkacaksın" derdi, sanki beyazadamın sırrına dair söylediğinden daha fazla şey biliyormuş gibi bir tonla. "Hitler'e ne yaptığını kendi gözlerimle gördüm. Ve Almanlar da öyle çoluk çocuk değildi ha. Kihika ve adamları kendi güvenilmez ev yapımı silahlarıyla, saçma sapan palalarıyla ve kör mızraklarıyla ne yapabilir sanki?"

Ama Warui, ulusunun Tanrısına ve siyahların ruhu dediği şeye inanıyordu. O, Harry ve Jomo gibi insanların mistik gücüne inanıyordu; onların konuşmaları onu her zaman etkilemişti; böyle zamanlarda hep 1923 yürüyüşünün hikâyesini anlatır ve hep aynı cümleyle bitirirdi: "Belki silahlarımız olsaydı..." Mugo'ya da aynı şekilde inanıyordu, oğullarının onun

gibi biri olmasını diliyordu ve yıllar içinde kendisini de şaşırtacak bir isabetle gerçekleşen kehanetlerini yaparken başvurduğu formülü kullanıyordu: Gözlerinde görebilirsin. Bunu karısına sık sık söylerdi. Ama artık Mukami yoktu ve oğulları onu hayal kırıklığına uğratmıştı.

Alâkasız birkaç sözden sonra, Gikonyo konuyu ziyaretinin sebebine getirdi.

"Mugo törende önderlik etmeyeceğini söylüyor."

"Ne diyorsun? Ama ben daha bugün onunlaydım, daha bu öğleden sonra. Bana öyle bir şey demedi."

"Bilemem. Bana töreni yönetmeyeceğini söyledi; çok tuhaf adam, anlamak zor."

"Şimdi düşündüm de, benimle konuşurken de sıkıntılı görünüyordu aslında."

"Birlikte gidip konuşuruz diye geldim. Yoksa başka birini seçmemiz lazım ve zamanımız çok az."

Mugo'nun barakasına giderken, Gikonyo, Yeşil Tepe Çiftliği'yle ilgili gelişmeleri Warui'ye anlattı.

"Peki, adam dün seninle görüştüğünde orayı satın aldığını sana söylemedi mi?"

"Hayır, söylemedi. Ama gözlerimin içine bakmak istemediğini anlamıştım."

"Bizi yöneten Tanrılar..." dedi Warui sempatiyle. Gikonyo'ya bir zamanlar insanların kendilerini zenginleştiren kadın yöneticilere nasıl isyan ettiklerini ve kendi görevlerini unuttuklarını anlatmak istedi ama sesi fısıltıyla çıktı: "Yalnızca kendilerine tapanların kalplerine karşı öfkeyi çoğaltıyorlar."

Gikonyo cevap vermedi ve Mugo'nun barakasına yaklaşana kadar konuyla ilgili başka hiçbir şey konuşulmadı.

"Eskilerin dedikleri doğru: Kamwene Kabagio ira*" dedi Warui.

* Svahili dilinde "İnsanlar önce kendilerini düşünürler" anlamına gelen bir deyiş. (ç.n.)

Daha küçük bir çocukken, Mugo bir keresinde Rung'ei'deki istasyona trenlere bakmaya gitmişti. Platform boyunca yürümüş ve sıra sıra vagonlu yük trenlerini izlemişti. Bazı vagonlarda büyük, güçlü atlar vardı. Atlardan biri Mugo'ya bakıp sonra da güçlü çenesini geniş geniş açarak kişnedi. Mugo delicesine korktu ve bir süre hareket edemedi. Atların toynaklarının altında ezilmekten korkmuştu.

Mumbi ve General R.'nin yanından ayrıldığında aynı saçma korkuya kapıldı. Birileri onu takip ediyormuş gibi hissediyor ama kaçamıyordu. Barakasına dönmek istedi ve adımlarını hızlandırdı. Ama karşı koyamadığı bir hızla köylülerin hayatına dahil oluyordu. Başka şeyler düşünmeye, kendisini, teyzesini düşünmeye çalıştı; ama Gikonyo'nun ve Mumbi'nin hayatı hakkında bildiklerinden kaçamıyordu.

Hava çok sıcaktı. Çocuklar (her zaman çocuklar vardı) sokaklarda oynuyorlardı. Daha dün, Pazar günü bu barakalar onunla ilgili olmayan şeyler gibi görünüyordu gözüne. Dün, bu sabah, Mumbi ona hikâyesini anlatmadan önce barakalar sadece barakaydı, ona geçmişle ilgili hiçbir şey söylemiyorlardı. Şimdiyse her şey farklıydı sanki: Barakalar, toz, hendek, Wambuku, Kihika, Karanja, toplama kampları, beyaz suratlar, dikenli teller, ölüm. Artık hendeğin ardındaki ölülerin farkındaydı. Titredi ve dörtnala koşan atların toynaklarından duyduğu korku, istenmeyen bir keşfin korkusuna dönüştü. İki yıl önce tevkif kampındayken, Wambuku'nun nasıl mezara girdiğini önemsemezdi. Nasıl olmuştu da Mumbi'nin anlattıkları onun katılaşmış kalbini açmış ve bastırdığı duygu ve düşüncelerini salıvermişti? Mumbi'nin kelimelerinin ağırlığı ve General R.'nin yüzü geçmişin anılarında eriyip gitti. Her şeyin kaderi ayrı ayrı zamanlarda gerçekleşiyordu. İnsanın tıpkı kendi doğumundaki gibi, aslında hiçbir konuda hiçbir seçim hakkı yoktu. O zaman zihnini önceden olanlar ile sonradan olanları bağlamaya çalışarak yormayacaktı. Hissizleşmiş bir halde yolun başını ya da sonunu düşünmeden koştu.

Mugo köyün ana yolunun ortasında aniden durdu, giderek köyün içlerine doğru ilerlediğini fark etti şaşkınlıkla. Olaylar üzerine üzerine geliyordu. Kendisini toparlamaya çalışarak hurda yığınlarının arasına daldı. Bir kez daha hendeğe sürüklenmişti ve geçmişe çekimine karşı direnmeye gücü yoktu. Hendeğin duvarları yıpranmıştı: Topraklar dökülmüş, hendeğin dibini doldurmuştu. Patates kabukları, çürümüş mısır kabukları, beyaz kâğıt parçaları, kemikler ve kokuşmuş et parçaları şimdi artık sığ bir çukura dönüşmüş olan hendeğin kıyılarına dağılmıştı.

Sırtlarında bir yığın odunla iki büklüm olmuş üç kadın hendeği geçip köye doğru ilerlediler.

Mugo vicdan azabıyla karışık bir merakla, kendi kazdığı bölümü bulmayı umarak hendek boyunca ilerlemeye başladı. Korku ve rahatsız edici bir beklenti içini kemiriyordu. Gözlerini hendeği kazdığı o anlara dikecek ve gözünü bile kırpmayacaktı.

Tüm o sahneler gözünde yeninden canlandı. Üç gündür, bir kadının birkaç metre ötesinde, aynı noktada çalışıyordu. Aniden iç güvenlikçilerden biri hendeğe atlayıp kadını kırbaçladı. Mugo kırbacın acısını sanki kendi etine vurulmuş gibi, kızın acı dolu ağlayışını da kendi kalbinden yükseliyormuş gibi hissetti. Aslında kadını tanımıyordu, üç gündür etrafında kendi gibi acı çekenleri tanımayı reddetmişti. Şimdi yalnızca kadını, kırbacı ve iç güvenlikçiyi görüyordu. Çoğu insan, benzer bir muameleyle karşılaşmaktan korkup, kadının çığlıklarını duymazdan gelerek kazmaya devam etti. Bazıları küreklerini kaldırırken gizli gizli kadına bakıyordu. Mugo, korku içinde öne atıldı ve iç güvenlikçi kırbacını kadına beşinci kez indiremeden kolunu yakaladı. Diğer iç güvenlikçiler ve iki üç asker hemen oraya koştu. Diğerleri bir anlığına kazmayı bıraktılar ve artık Mugo'nun bedenine inen kırbaçları izlemeye başladılar. Mugo polis aracına götürüldükten sonra bazıları onun için "deli" dedi. Mugo için bu sahne, ardından gelen ve bir türlü

gözünde tam olarak canlandıramadığı gizli sorguyla birlikte bir kâbus olarak kaldı. Sorguda masanın öteki ucunda oturan, tam seçemediği beyaz bir yüz vardı, soğuk gözleriyle Mugo'yu baştan ayağa incelemişti. Sonunda sanki bir ölününkü gibi çıkan sesi nefret doluydu.

"Yemin ettin mi?"

"Hayır, hayır Efendim."

"Hücresine geri götürün."

Onu dışarı çekiştiren iki polis, üzerine soğuk su döküp hücresine kilitlemişlerdi. Tuhaf bir biçimde, çoğunlukla kendisini tekmeleyen kaba ayakkabıları unutan Mugo, beton zeminde üzerine dökülen suyu her zaman hatırlardı.

Mugo, şimdiki çukurdan, bir zamanların hendeğinden yükselen kalın ve düzensiz çitlerin yanındaki tarlalarda çalışan kadın ve erkeklere baktı. Sanki her şey yeniymiş gibi geliyordu. İnsanlar bunu her zaman yapıyorlar mıydı? Her gün bu katı toprağı yiyecek için işlemekle mi uğraşıyorlardı?

Ansızın Mugo'yu hendeğe sürükleyen o merak sönüverdi. Oradan ve içinde çırpınan anılardan hızla kaçmak istedi. Köye doğru yürüdü. Güvenli tek yer barakasıymış gibi geliyordu. Mumbi'nin anlattıklarını duymadan ve onun gözlerinin içine bakmadan önce olduğu yere, arafa dönmek istedi. Hızla barakasına ilerlerken kaldırdığı toz arkasında dalgalanıyordu.

Warui ve Mugo sokakta karşılaştılar. Warui, yaşlı kadının barakasının önünde toplanmış küçük kalabalığın arasından çıkmış, geliyordu. Mugo için Warui bugüne ait bıktırıcı bir hayalet gibiydi. Nedenini bilmeksizin Warui'yi küçümsüyordu. Warui'nin yüzünde düşünceli bir ifade vardı, ama Mugo fark etmedi.

"Uzun zaman önce böyle şeyler olabilirdi" diye pat diye lafa girdi, sanki Mugo neden bahsettiğini biliyormuş gibi.

"Nasıl şeyler?" Aynı yöne doğru yavaşça yürüyorlardı.

"Duymadın mı?"

"Olağandışı bir şey duymadım."

"Bu olağandışı ama. Aslına bakarsan böyle şeyler çok sık olmazdı, kırk yılda bir belki. Bir adam ya da çocuk öldüğünde, cesedi ormana fırlatılırdı. Ben daha gençken bu gözlerim adamın birinin ölümden döndüğünü gördü."

"Ne oldu?" diye sordu Mugo sabırsızlanarak.

"Yaşlı kadını biliyorsun ya. Bir oğlu vardı hani doğuştan sağır ve dilsiz."

Yaşlı kadından bahsettiği anda Mugo tedirgin olmuştu. Warui'nin görüntüsünden duyduğu iğrenme hissi kayboldu. Sabırsızlıkla Warui'nin hikâyeyi kendi tarzıyla anlatmasını bekledi. Daha geçen Pazar günü kadının barakasına giriyordu neredeyse. Acaba kadın ölmüş müydü?

"Oğluna ne olduğunu da biliyorsun, değil mi? Öldürüldü. OHAL sırasında tam kalbinden vuruldu. Tahmin edersin, kadına çok acı vermişti bu. Bunca yıl barakasından ayrılmadı ve kimseyle konuşmadı. İşte şimdi konuşmaya başlamış. Öyle, birdenbire. Ne diyormuş, biliyor musun? Oğlu geri dönmüş; oğlunu iki kez gördüğünü söylüyormuş."

"Enteresan" dedi Mugo.

"Birinde oğlu barakaya girmiş, sonra da hiç konuşmadan geri gitmiş. Bu yüzden de hep barakanın kapısını açık bırakıyormuş, Gitogo geri gelirse diye. Geçenlerde bir kez daha gelmiş, kapıda durmuş ve yine konuşmadan çekip gitmiş. Sürekli bunları anlatıp duruyor."

"Enteresan" dedi Mugo bir kez daha, korkuyordu.

"Evet, ben de öyle dedim. Bu köy için çok tuhaf bir olay bu, gerçi dediğim gibi, bir iki kez böyle şeylerin olduğunu gördüm... Yıllar önce öldü, kadının huzurunu kaçırmak için geri gelmesi falan... Toprağa gömülenler toprakta kalmalı. Dün olanlar dünde kalmalı."

Mugo, Warui'den kurtulup da yalnız kalınca, bu olayın açıklayamadığı bir şekilde canını sıktığını fark etti. Yaşlı kadını ve aralarında oluştuğunu hissettiği o ürpertici bağı düşünerek sokaklarda dolaştı. Sonra bunları düşünmemeye çalıştı ama

yapamadı, kendini bir ölünün hayaleti düşüncesiyle karşı karşıya buldu. Hayat o anda anlamsız bir sayıklama gibi geliyordu. Belli ki gündoğumuyla günbatımı arasında, bugünle yarın arasında hiçbir bağlantı yoktu. O halde neden kendimi ölülerle yoruyorum ki, diye düşündü yaşlı kadını hatırlayarak. Ve tam o anda Mumbi'nin sesi yeniden kulaklarında çınlamaya, General R.'nin ona bakan yüzü gözünün önüne gelmeye başladı. Açıklık bir arazide öylece durdu. Altdudağı titremeye başladı: Sanki bedenindeki tüm enerji çekiliyordu. O kadar güçsüz hissediyordu ki önce küçük bir ağaca dayandı, sonra da yavaş yavaş çimlere düştü. İki eliyle başını tuttu. Benim yüzümden değil diye fısıldayarak kendini ikna etmeye çalıştı. Benim yüzümden değil, ben olmasam da olurdu... kadınların ölümü ve hendekteki adamlar... eğer... eğer... İnliyordu. Mumbi'nin sesi kalbini parçalayan ve çırılçıplak soyan bir bıçaktı. Barakasından uzanan yol hendeğe gidiyordu. Gerçekten tüm bunlar olmayabilir miydi? İsa ne olursa olsun çarmıhta ölecekti. Neden Yehuda'yı, bir adamdan çok, gücün elindeki bir taş olan Yehuda'yı suçladılar? Kihika... çarmıha gerildi... Bu düşünceler kafasında çakarken tuhaf bir şey oldu. Mugo barakasının toprak duvarlarından kan damladığını gördü. Neredeyse soğukkanlılıkla, korkusuzca bunu neden daha önce görmediğini merak etti. Ama kanın gerçekten orada olup olmadığını anlamak için barakasına doğru yürürken titriyordu.

Duvarlarda hiçbir şey yoktu. Yatağına oturdu ve başını tekrar ellerinin arasına aldı. Deliriyor muydu? Bu düşünceyle sıçradı ve tekrar duvarlara baktı.

Gikonyo ve Warui, Mugo'yu ziyarete geldiklerinde hava kararmıştı.

"Pek iyi değilim" dedi onlara. "Gözlerinize bakamıyorum."

"Aspro alsana, iyi gelir" dedi Warui barakanın içindeki gizemli karanlığa giremeden. "Ne yazıyordu o reklamda? Aspro

ni dawa ya Kweli.*" Sessiz sessiz güldü, sonra da ansızın, o gün daha erken saatlerde Mugo'yla yaşlı kadın hakkında konuşmasını hatırlayıp ciddileşti.

"Lütfen bir daha düşün" dedi Gikonyo. Warui ve Gikonyo barakadan ayrıldılar. Gikonyo, Mugo'nun yüzündeki korkulu ifadeye şaşırmıştı. Warui, yaşlı kadınla ilgili olanları daha Gikonyo'ya anlatmadığını hatırladı.

"Sadece kafasında gördüğü şeyler" diye geçiştirdi Gikonyo. Hikâyeyi, Mumbi'yi düşünüyordu. Birdenbire onu dövmek, gerçekten dövmek ve ona haddini bildirmek istedi. Bu defa annesinin araya girmesine izin vermeyecekti.

Warui, Wambui'nin evine gitti ve ona Mugo'nun tören konuşmasını reddettiğini söyledi. Wambui ve Warui başka barakalara gidip aynı şeyleri anlattılar. Böyle böyle, haberler bir barakadan diğerine yayıldı. Çok fazla acı çekmiş olan bu adam, büyüklüğünü bu kez de alçakgönüllülüğüyle göstermişti. Mugo, törenlere önderlik etmeyi reddederek, efsanevi bir kahramana dönüşmüştü.

Kimim kaldı, diye kendi kendine mırıldanıyordu Gikonyo, öfkesini Mumbi'ye yağdırmak için hızla yürürken. Herkese sinirliydi: Milletvekiline (bu adamlar sadece kendilerini zengin etmek için seçildiler sanki), Mugo'ya (kim olduğunu sanıyor?) ve Mumbi'ye (bir de evliliğin mutluluk getireceğini sanıyordum). Evin önünde heyecanla titriyordu. Bu defa kimse onu tutamayacaktı. Kendisine yalvarana kadar dövecekti Mumbi'yi.

Kapıyı sertçe açtı ve Wangari'yle göz göze geldi.

"Ailesinin evine döndü. Evini nasıl darmadağın ettin, gördün mü? Kadına hiç yoktan acı çektiriyorsun. Sen olan biteni kabullenip hayatını nasıl en iyi şekilde yeniden kurarım diye düşüneceğine, aklını olmadık şeylerle zehirlemeye devam et, bakalım ne faydası olacak. Aptal bir çocuk gibi, hiçbir zaman

* Aspro gerçek ilaçtır. (ç.n.)

gerçekten ne olduğunu bilmek istemedin. Ya da Mumbi'nin gerçekten nasıl bir kadın olduğunu."

Gikonyo normalde Wangari'nin o soğuk ve kontrollü sesinden, sinirli ve kırgın olduğunu anlardı. Ama şimdi kendisi de sinirliydi ve sonunda dayanamayıp, aklından geçenleri haykırdı.

"Bir daha asla geri dönmesin" diye bağırdı annesine bakarak, sanki annesi de onun hayatına karşı kurulan bu komplonun işbirlikçisiymiş gibi. Wangari ayağa kalktı ve sağ işaret parmağını ona doğru sallamaya başladı.

"Sen. Sen... Eğer dizlerinin üzerinde emekleyen, toz toprak yiyen bir bebek olsan kıçına öyle bir vururdum ki, aklına başına devşirmek zorunda kalırdın. Ama koca adamsın. Kendi kalbine kendin bakacaksın, kendin bileceksin."

Dışarı çıktı ve Gikonyo'yu yeni evinde bir başına bıraktı.

On üç

Biz Thabaililerin çoğu onu ilk defa Yeni Rung'ei Pazarı'nda o yoğun yağmurun yağdığı gün gördük. Bağımsızlık'tan bir gün öncesini, Çarşamba gününü hatırlıyor musunuz? Rüzgâr esiyor ve yağmur yerleri dövüyordu. Kadınlar sattıkları malları açıkta bırakıp yağmurdan kaçmak için dükkânlara sığınmış, çok geçmeden de dar verandalara doluşmuşlardı. Çuvallardan ve kafalarına geçirdikleri kıyafetlerden sular damlıyordu; beton yerlerde küçük havuzcuklar oluşmuştu. İnsanlar bu yağmurun zor kazanılmış özgürlüğümüzün lütfu olduğunu söylüyordu. Göklerdeki Murungu* asla uyumuyor,

* Svahili dilinde Tanrı. (ç.n.)

Agu'lardan* beri topraklarımıza gözyaşlarını akıtıyordu. Biz çocuklarsa şarkı söylüyorduk:

"Ngai** Gikuyulara güzel bir ülke verdi,
Yemeksiz, susuz, otlaksız koymadı hiç bizi
Gikuyu her zaman şükretmeli Ngai'ye,
Çünkü o hep bereketliydi."

Kenyatta'nın İngiltere'den eve döndüğü gün yağmur yağmıştı; Kenyatta'nın Maralal'dan*** Gatundu'ya döndüğü gün de yağmur yağmıştı.

Adamın yağmurun altında yürüdüğünü gördük. Sırtında sebze ve patates dolu eski, kirli bir sepet asılıydı. Geniş omuzlu, uzun bir adamdı ve izleyenlerde güçlü olduğuna dair bir izlenim bırakan belli belirsiz bir umursamazlıkla yürüyordu. Yağmurun altında yürüyen tek kişi olması nedeniyle kaldırımdakilerin ve dükkânların verandalarındakilerin dikkatini çekmişti. Bazıları sırf onu görebilmek için diğerlerini ittirerek öne gelmeye çalışıyordu.

"Ne yapıyor böyle yağmur altında?"

"Sağır ve dilsiz bir adam gibi yürüyor."

"Gösteriş yapıyor bence."

"Belki yürüyecek çok yolu vardır ve karanlık çökmeden varmak için acele ediyordur."

"Öyle bile olsa, bana sorarsanız yağmurun biraz olsun dinmesini beklemesi lazım. Eve zatürre olmuş halde gitmesinin kime ne yararı dokunacak?"

"Belki canı sıkkındır."

"Bunun için kendini hasta edene kadar ıslanması mı lazım? Hangimizin canı sıkkın değil ki?"

* 1600'lerin başında Gikuyuları yöneten soy. Sömürge yönetiminden önce, Gikuyu kabilesi belirli soylar tarafından yönetiliyordu, her soy yaklaşık 30 yıl iktidarda kalıyordu. (ç.n.)

** Gikuyu inancına göre en yüce Tanrı. Kutsal Kenya Dağı'nda yaşadığına inanılır. (ç.n.)

*** Jomo Kenyatta tutukluluğu boyunca Maralal'da tutulmuştu. (ç.n.)

Adam, Rung'ei dükkânlarının köşesine yaklaştı. İnsanlar yağmurda böyle ıslanmasının getireceği olası tüm sonuçları tartışıyorlardı. Çok geçmeden köşeyi dönüp kayboldu.

"Yağmurdan neden korunmuyor ki?"

"Mugo tuhaf bir adam" dedi Wambui düşünceli bir halde.

Mugo yiyecek almak için pazara gitti. İnsanların arasında yürürken, kadınların arasından geçerken kendini izleniyormuş gibi hissetti ve geldiğine pişman oldu. Sonra birden güneşin erkenden battığını hissetti; gökyüzü donuk bir griye büründü. İçinde beyaz kâğıt parçaları, kumaş kırpıntıları, çimen ve kuş tüyleri taşıyan soğuk bir rüzgâr esmeye başladı. Bulutlar gökyüzünde hızla toplanıyorlardı. Bir iki şimşeğin ardından gümbürtülü bir gökgürültüsü geldi. Ve ansızın yağmur yağmaya başladı. Mugo korkuyla, ölü anıların yeninden canlandığını hissetti. Uzun zaman önce, Hintli dükkânının arkasında gördüğü o kadınların şeytanlarını hatırladı ve kaçtı.

Bir yerlerde bir kadın, bir zamanlar köyün marşı olan hendek şarkısını söylemeye başladı. Diğerleri de katıldılar.

"Ve atladı hendeğe,
Askere söyledikleri saplandı bir mızrak gibi kalbime;
Kadını dövmeyeceksin dedi,
Hamile bir kadını dövmeyeceksin dedi askere.

O an her şey durdu hendekte
Toprak bile sessizdi,
Ve onu alıp götürdüklerinde
Döküldü yüzümden kan kırmızısı yaşlar."

Mugo'nun ismi fısıltıyla kulaktan kulağa yayılıyordu. Pazardaki kadınlar onunla ilgili gizemli hikâyeler anlatıyordu. Sıradan bir pazar gününde böyle bir şey olmazdı. Ama o gün, sıradan bir gün değildi. Bugün Kenya, Uhuru'ya kavuşacaktı. Ve köyümüzün kahramanı Mugo sıradan bir adam değildi.

Wambui'ye göre, Bağımsızlık Günü'nü onsuz anlamsız olacaktı; o, Kihika'nın yeniden doğmuş haliydi. Gizli niyetini gerçekleştirmeye kararlı bir halde pazar yerine gitti. Kadınlar harekete geçmek zorundaydı. Kadınlar bu konuyu zorlamalıydı. "Ve tabii ki, o bizim oğlumuz" dedi yağmurdan sonra pazar yerinde toplanan kadınlara. Wambui'nin mücadeleci ruhu hiçbir zaman ölmemişti.

O, özellikle erkeklerin başarısız ya da kararsız oldukları konularda kadınların olayları etkilemedeki gücüne inanıyordu. Thabai'deki çoğu insan onun 1950'deki işçi grevinde sergilediği, sonradan dillere destan olacak gösterisini hatırlardı. Grevin amacı tüm ülkeyi felce uğratmak ve beyazadamın yönetimini zor durumda bırakmaktı. Thabai yakınlarındaki büyük bir ayakkabı fabrikasında çalışan bazı adamların grev yapmaya yanaşmadığı, hatta greve katılmayacaklarını açık açık söylediği konuşuluyordu. Parti, Rung'ei'de genel bir miting düzenledi. Mitingin ortasında Wambui kalabalığı yarıp bir grup kadınla birlikte kürsüye çıktı. Mikrofonu konuşmacıların elinden aldı. İnsanlar merakla izliyorlardı. Beyazadamı görünce midesinde kelebekler uçuşan sünnetli erkek var mıydı? Kadınlar, dedi, mithuru ve miengularını* getirdiler. Böyle adamlar, dedi alaycı bir ses tonuyla, kadınların eteklerini giysinler ve pantolonlarını kadınlara bıraksınlar. Erkekler yerlerinde kaskatı oturuyorlar, içlerindeki rahatsızlığı gizlemek için kalabalıkla birlikte gülmeye çalışıyorlardı. Ertesi gün hiçbiri işe gitmedi.

* Mithuru: Yöresel uzun etek, miengu: kadınların giydiği bir tür önlük. (ç.n.)

Kadınlar Mugo'yla konuşmaya Mumbi'yi göndereceklerdi. Kihika'nın kardeşi Mumbi'yi. Mugo'yu o tatlı, ısrarcı gençlikle, görmezden gelinemeyecek ve reddedilemeyecek gençlikle karşı karşıya getireceklerdi.

Wambui, Mumbi'ye mesajı vermek için evine gitti ve Mumbi'nin kocasını terk ettiğini öğrendi. Ama yine de ne yapıp edip onu bulacaktı.

"Bu mesele tüm Thabai'nin meselesi" dedi genç kadına ısrarla. "Evindeki ve kalbindeki sıkıntılarını unut. Mugo'ya git. Ona de ki: Kadınların ve çocukların sana ihtiyacı var."

Mumbi kocasını neden terk ettiğini ailesine açıklamakta zorlanmıştı. Daha önce kendi anne ve babasına evde yaşadığı gerginlikten hiç bahsetmemişti: İnsanlara kocanın seninle yatmayı reddettiğini nasıl anlatabilirsin ki? Sonuçta kocanın iktidarsız olduğunu düşünüp etrafa kötücül dedikodular yaymazlar mı? Ve tüm hikâyeyi anlatmadığı için, ailesi Mumbi'yi kolları açık bir halde karşılamadı. Aile büyükleri kızlarının kocalarına karşı gelmelerini teşvik etmezdi. Wanjiku, Mumbi'nin yarım yamalak açıklamalarıyla dalga bile geçmişti.

"Zamane kadınları beni hep şaşırtıyor. Kocalarından yedikleri bir fiskeyi ya da ufacık bir kötü sözü bile kaldıramıyorlar. Bizim zamanımızda kadınlar kocalarından neler çekerse çeksin, babalarına dönmeyi akıllarından bile geçirmezdi."

"Hiç umrunda değil miyim artık? Artık onun evinde kalamam. Söylediklerinden sonra olmaz... Kalamam, kalamam."

"Şşşhh! Saçma sapan konuşma."

"Hayır anne, eğer beni bu barakada istemiyorsanız, söyle de, çocuğumu alıp Nairobi'ye ya da başka bir yere gideyim. Ama o eve bir daha dönmeyeceğim. Kadın olabilirim; ama korkak bir kancık bile köşeye sıkıştırıldığında saldırır."

Wanjiku, Mumbi'yi anlıyordu. Ama onun anlayışında kırılan bir şeyleri tamir etme arzusu vardı.

"Konuşuruz çocuğum" dedi yumuşamış bir ses tonuyla.

Mumbi'nin aklına musallat olan bir şey daha vardı. Bu sıkıntılı haliyle bile General R.'nin söylediği şeyi bir an olsun unutamıyordu. Karanja, Kihika'nın ölümündeki rolü yüzünden öldürülecekti. Abisinin adına bunun yapılması gerekli miydi? Yeterince kan dökülmüştü zaten; neden bu topraklara yeni vicdan azapları yüklensindi ki? Sabah zihninde bu sorunla uyandı. Ama neyse ki, Çarşamba, sekiz tepeden insanların geldiği Rung'ei pazarı günüydü. Tesadüfen Githima'ya giden bir adamla karşılaştı ve hemen o an karar verdi. Eline geçirdiği bir kâğıt parçasına kargacık burgacık bir şeyler yazdı (kardeşleri ona okuma yazma öğretmişti): Yarınki mitinge gelme. Kâğıdı Karanja'ya iletmesi için adama verdi. Rahatlamış hissediyordu.

Şimdi de Wambui ve diğer kadınlar ondan yardım istiyordu. Mumbi başta, terk ettiği kocasının da dahil olduğu meselelere karışmaktan çekindi. Ama Wambui konuştukça Mumbi'nin içindeki meydan okuyan tavır büyüdü: Gikonyo'nun, onun yalnız ve çaresiz olduğunu düşünmesine fırsat vermeyecekti. Ya Gikonyo'nun başaramadığını o başarırsa? Bu düşünce onu heyecanlandırdı; görevi memnuniyetle üstlenmeye karar verdi.

İçindeki heyecan akşam Mugo'nun barakasına ilerlerken daha da kuvvetlendi. Gündüz donuk ve sisliydi; gece her zamankinden daha karanlık görünüyordu; Mumbi yeniden, sevgilisiyle buluşmak için karanlığa, rüzgâra ve fırtınaya karşı koyan bir genç kız gibi hissetti. Peki ya Mugo... Aklına gelen soruyu da cevabı da havada bıraktı. Gikonyo'nun kendisini başka bir erkekle konuşurken yakalaması olasılığı içini kemirdi. Ama kendi kendine özgür olduğunu söyleyip durdu, korkusunu yatıştırmaya çalıştı. Yakalarsa yakalasın diye tekrarladı meydan okuyarak. Yine de adımları yalpalıyor, kalbi Mugo'nun barakasına yaklaştıkça daha da hızlı çarpıyordu.

Mugo'yu kapıda gördüğünde önce hızlanan kanı damarlarını ısıttı, korkusu sevinçle karıştı. Ama Mugo kapıda tuhaf bir

duruşla, sanki bir açıklama bekliyormuş gibi bakıyordu. İçten içe kaygılandı.

"Beni içeri davet etmeyecek misin?" dedi sahte, kaygısız bir tonla.

"Ah, pardon... Gel." Mugo'nun yüzünü göremiyordu; ama sesinde açık bir ürperti vardı. Aydınlığa geçince Mugo'daki huzursuzluğu fark etti. Kibirli duruşu yok olmuştu, kara gözlerinde alkoliklerinki gibi kendinden geçmiş bir ifade vardı. Dikkatle Mumbi'den uzak bir yere oturdu, sanki ondan korkuyor gibiydi. Yakışıklı ve yalnızdı, Mumbi kendisini sakinleştirmek için altdudağını ısırdı. Duvarları gaz lambasıyla zar zor aydınlanan boş barakaya baktı.

"İçerisi biraz boş değil mi?" dedi Mugo kabaca, Mumbi'nin düşüncelerini okuyarak.

"Bir erkeğe göre normal. Evlenmemiş insanın ihtiyaçları da az oluyor." Zoraki güldü. Mugo'nun soğukluğundan ve korkusundan kafası karışmıştı, dün gözlerinde gördüğü heyecandan eser yoktu. Yine de aklında alakasız düşünceler dolaşıyordu; eğer beni isterse... Eğer bana...

Sinir bozucu soğukluğunu kırma umuduyla "Neden geldiğimi biliyorsun değil mi?" diye sordu Mugo'yu yoklayarak.

"Bilmiyorum... Tabii... Tabii eğer bana dün anlattığın şeylerle ilgili değilse... Yani... Dün benden ne istediğini anlayamadım..."

"Ah, kocamla konuşmanı istiyordum. Seni dinlerdi. Biliyorsun tevkif kampından döndüğünden beri bir kez bile yatağıma gelmedi. Ve çocukla ilgili de tek kelime etmedi. Kalbinde olup bitenleri benden saklıyordu, düne kadar. Çok zordu, çok, çok zordu.." Donuk bir tonla başlayıp duygulu bir halde bitirmişti. Gikonyo'nun tevkif kampından döndüğü günü hatırladı. Onunla konuşmak istiyordu; bir sözcükle, bir bakışla onun anlamasını sağlamak istiyordu; ama aklına tek bir kelime bile gelmiyordu. Ortaya çıkışı onu aptal, duygusuz bir sessizliğe sürüklemişti. Yine de ona ulaşmayı o kadar çok istiyordu ki...

Orada, o duvara öylece bakarken onun kendisine ne yapacağını düşünüyordu. Kendi kendini yokladı ve şimdiki ana geri dönmeden önce kısa, hüzünlü bir sessizlik oldu. "Her neyse, artık önemli değil. Dün onunla kavga ettim ve ailemin yanına döndüm."

"Hayır!" dedi Mugo duygulu bir tonla, savunmasız bir anında yakalanmıştı.

"Evet. Ama buraya bunun için gelmedim. Thabaili ve Rung'ei bölgesinden kadınlar gönderdi beni. Yarın seni mitingde görmek istiyorlar."

"Yapamam" dedi kararlı bir şekilde.

"Yapmalısın" diye cevap verdi Mumbi ısrarla.

"Hayır, hayır."

"Yapman gerek... Tüm bu insanlar seni bekliyor. Halk seni istiyor."

"Ama... ama... Yapamam."

"Sana ihtiyaçları var."

"Mumbi, Mumbi..." Acıyla sayıklıyor gibiydi.

"Gideceksin Mugo, gideceksin."

"Hayır."

"O halde sana yalvarıyorum" dedi kararlı bir şekilde, sesinde taze bir güç ve azim vardı. Mugo'nun gözlerinin içine baktı, ona ulaşmayı, bir anlığına da olsa kendisine kalbini açmasını sağlamayı, en azından onun tüm bu insanlar ve kader üzerindeki gücünün sırlarını öğrenmeyi umuyordu. Parmak uçlarıyla yavaşça ona dokunduğu anda, artık Mugo'yu kontrol edebileceğini anladı. Geri çekilmesine izin vermeyecekti.

"Ne istediğinin farkında mısın?"

"Kamplar yüzünden mi?" diye sordu Mumbi, merhametli bir tonla.

"Hayır... Evet.. Her şey yüzünden."

"Ne?"

"Ben."

"Zordu, biliyorum. Kamplarda sana çok eziyet ettiler. Hepimiz duyduk."

"Duydunuz mu?"

"Evet. Ne oldu?"

"Hiçbir şey. Sadece sakatlarmış gibi yerde sürüklenen adamlar gördüm; oysa elleri ve ayakları zincirlendiği içindi sürünmeleri." Çocuk gibi uslu bir sesle konuşuyordu. "Bir keresinde ayak bağlarını insanların sırtlarına zincirlemişlerdi. Adamlar kafeslenmiş hayvanlar gibi inliyorlardı. Rira'daydı bu." Uzak, ama bir o kadar da yakın bir anıyla karşılaşmışçasına duraksadı. Sonra yavaşça öne eğildi, sırrını açıklayan bir çocuk gibi fısıldadı: "Ben gençken, beyazadamı görmüştüm. Kim olduğunu ya da nereden geldiğini bilmiyordum. Artık Mzungu'nun* insan olmadığını biliyorum, hiç unutmuyorum bunu, o bir şeytan... Şeytan!" Nefes almak için bir kez daha duraksadı, sonra da sakin sesiyle anlatmaya devam etti: "Erkekliği kerpetenle alınmış bir adam gördüm. Sorgu odasından çıktı, yere düştü ve ağlamaya başladı: 'Karıma bir daha asla dokunamayacağım, Tanrım, nasıl bakacağım artık onun gözlerine?' Bense yalnızca bir boşluğa bakıyordum ve onun içinde yalnızca, içine giremeyeceğim bir karanlık görüyordum."

Mumbi'nin gözünden yaşlar akıyordu. Ona ulaşmak, yanlışı düzeltmek, yaralarını sarmak istiyordu.

"O halde, Mugo," dedi ağlayarak, "yarın konuşmak zorundasın. Abim hakkında değil; o öldü ve gömüldü. Onun dünyadaki işi tamamlandı. Sen yaşayanlara konuş. Onlara savaşın sakatladığı, çıplak bıraktığı ve yaraladığı insanları anlat: Yetimleri, dulları. Halkımıza neler gördüğünü anlat."

"Ben hiçbir şey görmedim."

"Her şeyi anlat Mugo" dedi, Mugo'nun uzaklaştığını hissederek. Onu tutmaya çalıştı ve titrediğini fark etti.

"Peki, kendimle ilgili?"

---

* Mzungu: Svahili dilindeki karşılığı "aylak"tır, ancak zaman içinde beyazları betimleyen bir sözcüğe dönüşmüş. (ç.n.)

"Her şeyi."

"Benden bunu yapmamı istiyorsun, öyle mi?" dedi sesini yükselterek. Az sonra kesilecek bir hayvanın inleyişi gibi çıkan sesindeki değişiklik Mumbi'yi ürküttü.

"Evet" dedi korkuyla.

"Ben sadece kendi hayatımı yaşamak istiyordum. Hiçbir zaman hiçbir şeye dahil olmak istemedim ki ben. Sonra o hayatıma girdi, burada, aynı böyle bir gece. Ve beni akıntıya sürükledi. Ben de onu öldürdüm."

"Kimi? Neden bahsediyorsun?"

"Ha! Ha! Ha!" Yapmacık kahkahalar atıyordu. "Abini kim öldürdü?"

"Kihika'yı mı?"

"Evet."

"Beyazadam."

"Hayır! Onu ben boğdum... Ben boğdum.."

"Bu doğru değil... Kendine gel Mugo... Kihika asıldı... Kendine gel, titriyorsun... Ben onun ağaca asılı cesedini gördüm."

"Ben yaptım! Ben yaptım! Ha! Ha! Ha! Bunu bilmek istiyordun, değil mi? Ve tekrar yapacağım. Sana... Bu gece."

İmdat diye bağırmak istedi ama sesi çıkmıyordu. Mugo deli gibi sesler çıkarıp kahkahalar atarak üzerine geliyordu. Kapıya yöneldi, ama Mugo önüne geçti.

"Kaçamazsın... Otur. Ha! Aynını sana da yapacağım.." Titriyordu ve şiddetle konuşuyordu.

"Tüm hayatının hiç uyumadığını düşün... Bir sürü el etine dokunuyor... Tüm gözler seni izliyor... Karanlıkta... Köşe başlarında... Sokakta... Tarlada... Uyuklarken, uyanıkken, hiç huzur yok.. Ah! O gözler... Bir dakika, bir dakikacık bile rahat bırakmazlar adamı... Yani... Bırakın da yiyeyim, içeyim, çalışayım... Hepiniz... Kihika... Gikonyo... Yaşlı kadın... O general... Seni buraya bu gece kim yolladı? Kim? Aah! Yine o gözler... Kim daha güçlüymüş, göreceğiz... Şimdi..."

Bağırmaya çalıştı ama yine sesi çıkmadı. Mugo ona iyice yaklaşmıştı, bir eliyle ağzını kapıyor, diğer eliyle boğazını tutuyordu. Mumbi hızlı hızlı nefes alıp veriyor ve ağlıyordu. Mugo'nun gözlerinin içine baktı. Daha sonraları bile, o gözlerde gördüğü dehşeti açıklayamayacaktı. Aniden ona karşı koymaktan vazgeçti ve kendini ona bıraktı.

"Ne oluyor Mugo? Neyin var?" dedi hıçkırarak.

Thabai'yi ya da Rung'ei'nin çevresindeki (Kerarapon'dan Kihingo'ya kadar) sekiz tepeden herhangi birini ziyaret etmiş olanlarınız, Thomas Robson'ı ya da o zamanlar bilindiği adıyla *Dehşetli Tom*'u duymuşsunuzdur. Rung'ei'ye Bölge Müdürü olduğu zamanlar, tarihimizin karanlık günlerinin sembolüdür. Olağanüstü Halin en şiddetli zamanlarıydı. İnsanlar onun deli olduğunu düşünüyordu. Ondan bahsettikleri zamanlarda korkuyla, yalnızca Tom ya da "O" diyorlardı; sanki adını ve soyadını bütünüyle söylerlerse bir anda orada bitecekmiş gibi. Arka koltukta bir ya da iki askerin oturduğu jipinde, dizlerinin üzerinde bir makineli tüfek, haki pantolona iliştirip ceketiyle kısmen gizlediği bir altıpatlarla en olmadık zamanlarda ve yerlerde masum kurbanlarını yakalamak için aniden belirirdi. Yakaladıklarının Mau Mau olduğunu söylerdi. Onları jipine koyar, ormana götürür ve kendi mezarlarını kazdırırdı. Sonra diz çökmelerini emrederdi. Bazen son dualarını makineli tüfeğiyle bölerdi. Ama çoğunlukla altıpatlarını kullanırdı. Kendi mezarının yanında diz çökmüş adamlardan canını bağışladıkları da olmuştu. Bu nedenle kurbanı son ana kadar ne yapacağını bilemezdi; ya kaçacak ve kurşun yemeyi göze alacaktı ya da son ana kadar bekleyip Tom'un fikrini değiştirip değiştirmeyeceğini görecekti. Onun her yerde olduğunu söylerlerdi. Söylentiler yayılırdı; adamın biri Tom'u şurada görmüştü, bir başkası burada. Bazıları onun jipini rüyalarında görür ve çığlık atarak uyanırdı. O, gece gündüz gezinen bir yamyamdı. O,

ölümdü. Rift Vadisi'nden Gikuyu bölgelerine gönderilen yerleşimcilere karşı ayrı bir garezi vardı.

Bütün bunların yaşandığı yıl 1954'tü.

Mayıs 1955'te eylemleri artık doruk noktasına ulaşmıştı. Bir akşam Rung'ei'den Bölge Ofisi'ne doğru giderken asfalt yolda yalnız bir adam gördü. Adam yolun kenarındaki bir çitin ardına saklanmıştı. Tom ona bağırdı. Adam kekeleyerek yaklaştı, dizleri titriyordu. Jipin yanına geldiğinde dişlerinin birbirine vurduğunu duyan Tom kendini tutamayıp güldü. "Usiogope Mzee"* dedi samimi bir şekilde, adamı rahatlatmak için. "Tom seni yemez." Yaşlı adam bir anda doğruldu, hızla elini cebine atıp çıkardı ve Tom'un bedenine iki el ateş etti. Dehşete kapılan polisler bir şey yapmaya fırsat bulamadan, adam çitin üzerinden atladı ve Hint dükkânlarına doğru koşmaya başladı. Polisler havaya ateş açtılar. Tom hemen ölmedi. Söylenene göre (köyde bir efsaneydi) kendi kendine jipi hastaneye kadar sürmüş ve orada üç saat sonra ölmüştü; ağzından çıkan tek anlamlı sözcük "vahşiler"miş.

Saatler içinde köy askerler tarafından kuşatıldı; resmî açıklama yapıldı ve gazeteye manşet oldu: Bir Bölge Müdürü, Mau Mau eşkıyaları tarafından gaddarca öldürülmüştü.

O gün (köylüler bugüne kadar hep bunu konuşurdu) Mugo yine her zamanki gibi Rung'ei Tren İstasyonu'nun yanındaki tarlasına gitmiş, sevdiği hayallere, onu çoğunlukla bugünden geleceğe taşıyan hayallerine dalmıştı. Bu hayallerde gizli bir mesaj, bir kehanet görüyordu. OHAL'in ilk operasyonlarından yara almadan kurtulmamış mıydı? Kenya 1952'den beri olağanüstü hal altındaydı. Bazıları toplama kamplarına alınmış, bazıları ormana kaçmıştı. Bu dramların onun dünyasında yeri yoktu. O hep yalnız takılır, bir gün davulların ve trompetlerin onun öteki dünyaya girişini bildirmek için çalacağını hissederdi. İnsanların sık sık yeni Thabai'ye barakalar yaptıklarından bahsettiğini duyuyordu; ama bu konuşulanlar

* Svahili dilinde: "Korkma ihtiyar" (ç.n.)

ona dokunmuyordu: Kadınlar erkeklerin işini yapıyorsa, çocuklar erkenden olgunlaşıyorsa bundan ona neydi ki? Kendisi de çok erken yaşta kendi başının çaresine bakmak zorunda kalmamış mıydı? Verilen zamanda barakasını ilk bitirenlerden biri Mugo'ydu. Kimsenin yardımı olmadan işini yapmış, barakasını dikmiş, çatıyı oturtmuş, duvarları sıvamıştı. Baraka onun ilk büyük başarısıydı. Oraya taşındıktan sonra da günlük hayatına, gözleri geleceğe dönük bir halde ekinlerine bakmaya devam etti.

O gün, o Cuma günü tarladan yorgun dönmüştü. Eve girmeden önce asma kilidi açmak için çapayı ve palayı dikkatle duvara yasladı. Her zaman anahtarı kilide sokup kapıyı açarken özen gösterirdi, bu işlemden keyif alıyordu adeta. Barakası, kendisinin, umutlarının ve hayallerinin bir uzantısıydı. İçeri girdi, yatağa oturup hayranlıkla duvarlara (sıva daha kurumamıştı) ve saman ve ot parçaları sarkan koni biçimli çatıya baktı. Çok geçmeden barakaya karanlık çöktü. Kendi kendine ıslık çalarak gaz lambasını yaktı. Sonra da ateş yakıp üç ocak taşının üzerinde mısır ve fasulye karışımı yemeğini ısıttı. Bu, o gün yediği tek şeydi. Mısırları ve kuru fasulyeleri önceden bol miktarlarda kaynatır, sonraki günlerde azar azar ısıtarak yerdi. Yemeğini yedikten sonra sürgüyü kontrol etmek için kapıya yürüdü. Kilitle oynarken bir kez daha hayranlık duydu. Daha yirmi beş yaşındaydı. Henüz hiçbir şeye sahip değildi ama gelecek ellerindeydi. Yatağa uzandı; tarlada yoğun çalıştığı günlerden sonra uzun uzun yatmak iyi geliyordu. Midesini ovaladı ve zevkle geğirdi. Barakanın dışında sokağa çıkma yasağı vardı. Ama bu yasaklar da Mugo'yu etkilemiyordu, çünkü 1952'den önceleri de nadiren dışarı çıkardı. Kendini yatakta ya da tarlada alacakaranlık serinliğinde sırtüstü uzanarak eğlendirmeyi alışkanlık edinmişti. Böyle anlarda kalbi tuhaf seslerle konuşurdu. Ve bu sesler Tanrı'nın çağrısında birleşirdi: Musa, Musa! Mugo cevap vermeye hazırdı: Buradayım Tanrım!

Yine bu hayallerin içindeyken düdük, silah ve ayak sesleri duydu. Düdük sesi geceyi ve Mugo'nun düşüncelerini böldü. Orman Savaşçıları ne zaman bir köye saldırsa ya da önemli birini öldürse, böyle düdük sesleri duyuluyordu etraftan. Ama Thabai'de uzun süredir sükûnet hâkimdi; en son böyle bir gürültü koptuğunda Peder Jackson Kigondu ve Öğretmen Muniu öldürülmüştü. Düdük sesi çoğalmaya başladı, sonra sanki rüzgârla sürüklenmiş gibi yavaşça uzaklaştı. En sonunda da sustu. Köy yeniden derin bir sessizliğe büründü. Sessizlik aniden, bu kez silah sesleriyle bozuldu. Mugo uzaktan kadın çığlıkları duydu. Silah sesleri barakaya yakınlaşmaya, düdük sesleri de giderek sıklaşmaya başladı. Adamın biri bağırdı: Robson. Mugo yatağında sağ dirseğinin üzerine yaslanmış halde öylece duruyor; yakından gelen ateş sesleri ve bağrışlar yüzünden kalbi huzursuzca çarpıyordu. Tekrar sesler duruldu. Adamın birinin iniltiyle karışık sızlandığını duydu: Sadece eve gidiyordum. Gerçekten sadece evime gidiyordum. Sesler kesilince, Mugo sırtüstü yattı ve yarım yamalak bir uykuya daldı. Gece barakalarının polis tarafından aranması korkusunu yaşamayan şanslı azınlıktandı.

Ne zamandır bu haldeydi bilmiyordu; ama kapının çalınmasıyla uyandı. Gözlerini açtı, sıçradı ve kalktı. Kim olabilirdi? Kapı tekrar çalındı. Mugo dikkatle ilerledi, duraksadı, sonra tekrar ilerleyip tekrar duraksadı. Lambaya çarptı. Lamba söndü. Aniden gelen karanlık onu kapıdakinden daha çok telaşlandırdı. Ocağın yanındaki kibritleri arandı. Aklında aynı soru dönüp duruyordu: Kapıyı açmalı mıydı? Kapı üçüncü kez, bu defa daha ısrarlı çalınınca kapıya sıçradı. İç güvenlikçilerin girmesi için kapıdan çekildi; aynı zamanda korkuyla kibritleri aramaya devam ediyordu.

"Lambayı yakayım" diye mırıldandı kapıda beliren siluete çaktırmadan bir bakış atarak.

"Gerek yok" dedi kapıdaki adam alçak sesle. "Kıvılcım yeter."

"Sen kimsin?"

"Şşş! Bağırma... Korkma da."

"Kimsin sen?" diye tekrar etti Mugo her şeyi göze alarak, sesi tanıyor gibiydi. Adam biraz gergin bir halde güldü, Mugo odanın birden soğuduğunu hissetti. Bir kibrit kutusuna takıldı ve tam kibrit kutusuna uzanıp alacakken adam fısıldadı.

"Yapma... Her yerde iç güvenlikçiler ve polis var... Öldü!"

"Kim?"

"Bölge Müdürü."

"Robson mı?"

"Evet... Vurdum onu. Aylardır onun peşindeydim."

Fısıltının içinden gözyaşları akıyordu sanki. Kibrit kutusu Mugo'nun elinden düştü. Geri almak zorundaydı; ama zihni durmuştu. Adamın sözleriyle sırtından soğuk terler boşandı; etine iğneler saplanıyordu sanki.

"Lambayı yakayım" dedi tuhaf bir sesle.

"İstersen... Belki sen mimlenmesen daha iyi... Ben karanlığa alışkınım... Sence bugün bütün barakaları ararlar mı?"

Mugo sonunda lambayı yakmayı başardı. Ziyaretçisine baktı.

"Kihika!" İstemsizce nefesi kesildi.

Kihika yırtık, kirli, en son büyük savaşta askerlerin giydiği türden haki bir palto giyiyordu (artık böyle paltolar yalnızca ihtiyarlar tarafından giyiliyordu); ayaklarında da, beyazlığı çamurun altında kaybolmuş tenis ayakkabıları vardı. Kısa, dağınık saçları yüzüne sert bir ifade veriyordu. Mugo arkaya doğru eğildi ve yatağın yanındaki ahşaba yaslandı.

"Ben... Ben... Sen olduğunu bilmiyordum."

"Bağışla beni" dedi Kihika barakaya göz gezdirerek. "Beni ormanın içinde takip etmelerini istemedim. Ayrıca zaten seni görmek istiyordum. Hep seninle konuşmak istedim."

"Şurada... Şurada sandalye var."

"Ah. Ayakta olmaya alışığım ben. Günlerce gecelerce ayakta kalıyoruz bazen. Ya da çömelerek."

"Neden?"

"Uyumaman gerekiyor çünkü."

"Beni öldürmek mi istiyorsun? Ben hiçbir şey yapmadım" diye yakardı Mugo.

Ama Kihika daha cevap bile veremeden düdük sesleri yeniden başladı. Kihika cebinden silahını çıkardı ve zar zor yatağın altına girdi. Mugo bir tabureye çöktü, ağlamaklı olmuştu. Bir teröristi evinde barındırırken suçüstü yakalanabilirdi. Sonra birden lambayı hatırlayıp, hemen söndürdü. Baraka bir kez daha karanlığa gömüldü. Düdük sesleri kesildi. Kihika sürünerek saklandığı yerden çıktı ve ocağın yanına geldi. Mugo yanındaki siluetin farkındaydı.

"Biz öyle önümüze geleni öldürmeyiz" dedi sanki konuşmaları hiç kesilmemiş gibi. "Biz katil değiliz. Robson gibi cellat değiliz biz, insanları sebepsiz yere katletmiyoruz." Hızlı hızlı, gergin bir halde ve volta atarak konuşuyordu. Mahee'yi yerle bir etmiş olan adam bu olabilir miydi? Bir zamanlar mitingde konuşup kadınların üstlerini başlarını yırtmalarına sebep olmuş adam bu muydu?

"Biz yalnızca karşılık veriyoruz. Sol yanağına vuruyorlar. Sağ yanağını dönüyordun. Bir, iki, üç... Altmış yıl. Sonra birden, ansızın, diyorsun ki: Artık diğer yanağımı dönmeyeceğim. Sırtını duvara verip karşılık veriyorsun. Mertliğine güveniyorsun ve onu seni ayakta tutacağını umut ediyorsun. Sence yiyecek bir şeyler bulmak için ormanda sırtlanlarla ve maymunlarla mücadele etmek bizim hoşumuza mı gidiyor? Ben de sıcak bir ocağın ve evdeki kadının şefkatinin rahatlığını biliyorum. Anlıyor musun? Biz öldürmek zorundayız. Siyahların özgürlüğünün düşmanlarını yok etmek zorundayız. Güçsüz olduğumuzu söylüyorlar. Bombalara karşı zafer kazanamayacağımızı söylüyorlar. Güçsüzsek kazanamayız. Ama ben güçsüzlüğe katlanamıyorum. Neden, biliyor musun? Çünkü güçsüzün güçsüz kalmaması gerek. Dinle beni! Atalarımız cesurca savaştılar. Düşmanın onların karşısına çıkardığı en bü-

yük silah neydi, biliyor musun? Maxim tüfeği* değil. Kendi aralarındaki bölünme. Neden? Çünkü aynı inançta birleşen insanlar bombalardan daha güçlüdür. Onlar kılıçların karşısında titremez ya da onlardan kaçmazlar. İşte asıl o zaman düşman kaçar. Bunlar deli bir adamın sözleri değil. Firavun'un İsrailoğullarını bırakmasını sağlayan şey sözler de değildi, mucizeler de. Ama gece yarısı Rab, Firavun'un tahtta oturan ilk doğan çocuğundan zindandaki esirin ilk doğanına kadar, bütün ilk doğanları öldürdü. Tüm insanların ilk doğanlarını. Ve ertesi gün, Firavun gitmelerine izin verdi. Bizim amacımız da bu. İçlerine korku salmak. Onlara gece gündüz evlerinde saldırmak. Zehirli okumuzu damarlarında hissedecekler. Bir sonrakinin nereden geleceğini bilemeyecekler. Zalimin kalbini korkuyla vuracağız."

Sesini yükseltmeden, neredeyse Mugo'nun orada olduğunun ya da onun korkusunun farkında değilmiş gibi, çıldırmış gibi konuşuyordu. Kelimelerinin akışındaki gerginlik, sertliğini ve yaşadığı hüsranı ortaya koyuyordu. Ağzından çıkan her kelime, Mugo'yu adamın deli olduğu konusunda biraz daha şüphelendiriyordu.

"Biz ölümden korkmuyor muyuz sanıyorsun? Korkuyoruz. Robson beni yanına çağırdığında, bacaklarım ona doğru gitmeyi reddediyordu korkudan. Orada her an kalbime bir kurşun yemeyi bekledim. Çatışmayı beklerken altlarına işeyen ya da çılgınca kahkahalar atan adamlar gördüm ben. Ve bir insanın ölürken çıkardığı o hayvansı inilti çok korkunç. Ama çoğunluk yaşasın diye birileri ölmeli. Fedanın bugünkü anlamı bu. Yoksa köle olarak kalmayı, sonsuza kadar beyazadama su taşımayı ve onun için ağaç kesmeyi hak ediyoruz demektir. Kölelik ile özgürlük arasında seçim yapıyoruz ve özgürlüğü yakalayıp onun için ölmemiz gerekiyor. Bizim..."

Aniden sustu, volta atmayı bıraktı. Mugo'yu o an fark etmişti sanki. Mugo olduğu yerde, yere bakarak kaskatı oturu-

* İlk otomatik makineli tüfek. (ç.n.)

yordu, bu gece iç güvenlikçilerin onu yakalayacağına emindi. Kihika bir deliydi, deliydi, diye düşündü kendi kendine ve bu düşünce içindeki korkuyu arttırmaktan başka işe yaramadı.

"Ne istiyorsunuz?" Onu konuşturmaya devam edecekti. Bir deliden zarar görmemek için onu konuşturmak gerekirdi.

"Güçlü bir örgüt istiyoruz. Beyazadam bunu biliyor ve bundan korkuyor. Yoksa neden halkı zorla o köylere taşısın ki? Bizi halktan, tek gücümüzden ayırmak istiyor. Ama başarılı olamayacak. Bizimle halk arasındaki yolu engellerden arındırmalıyız. Thabai'de sık sık seni izlerdim. Sen kendi kendine yeten bir adamsın. Gerçek bir erkeksin, acı çekmişsin. Yeni köyde bir yeraltı hareketinin örgütlenmesine ve bunun için senin gibi bir adama ihtiyacımız var."

Mugo, Kihika'nın ağzından çıkan her sözcükten ürküyordu.

"Ben, ben hiç yemin etmedim" dedi belli belirsiz bir sesle.

"Biliyorum" dedi Kihika. "Yemin dediğin ne ki zaten? Bazılarını Hareket'e bağlamak için yemine ihtiyacımız var. Ama bazıları yemin etmese bile sır saklayabilir. Böylelerini tanıyorum. Ben insanları yüzlerine bakarak anlıyorum. Yemin etmiş bir sürü insan şimdi beyazadamın botlarını yalamıyor mu? Hayır, insanlar zaten verilmiş bir kararı onaylamak için yemin ediyorlar. Bu karar, kalbimizdeki halk için hayatını ortaya koymak ya da koymamak. Yemin dediğimiz, vaftiz sırasında başımıza serpilen su sadece."

Mugo'nun aklından kötü ihtimaller geçip duruyordu. Kapının sürgülü olmadığını hatırladı. Ayağa kalktı, Kihika'nın yanından geçti ve kapıyı dinledi. Dışarıya koşmayı ve iç güvenlikçilere bağırmayı düşündü; ama aynı anda aklına Kihika'nın silahı olduğu geldi. Ve o silah daha birkaç saat önce bir adamın canını almıştı. Kapıyı kontrol edip tekrar yerine döndü. Bir kâbusun içindeydi. Mahee'yi yakıp yıkan adam, az önce Robson'ı öldüren adam barakasındaydı, bu gerçek olamazdı. İçinde belli belirsiz bir konuşma isteği vardı; ama söyleyecek ya da yapacak hiçbir şey bulamıyordu. Köy tekrar

ölümcül bir sessizliğe gömülmüştü: Düdük ve silah sesleri zaten yıllardır olan şeylerdi. Ama bugün Kihika oradaydı; artık hızlı hızlı solumuyor ya da gergin bir halde volta atmıyordu, sakinleşmiş görünüyordu. Gerçekti.

"Bir hafta içinde seninle buluşacağım" dedi Kihika muzaffer bir edayla. Mugo kafasını salladı. Kihika dikkatle Kinenie Ormanı'ndaki bir sonraki buluşmalarının ayrıntılarını anlattı.

Kihika anlatmayı bitirdikten kısa süre sonra, sessizlik bir kez daha, uzaktan gelen çığlıklar ve silah sesleriyle bölündü. Gürültü kesik kesik devam etti ve bu defa sonlanmadı. (Ertesi gün Mugo, Mau Mau üyesi oldukları düşünülen bir grubun, Robson'ın ölümüyle ilgili ifade vermek üzere barakalarından alındığını öğrendi. Köyden iki adam vurularak öldürülmüştü; gazetenin yazdığına göre, Bölge'ye yaptığı hizmetlerle tanınan ve üzerinde neredeyse asla silah taşımayan Bölge Müdürü'ne saldıran çetenin üyeleriydiler.) Kihika kapıya kulağını dayayıp dışarıyı dinledi. Mugo bir kez daha Kihika'yla boğuşmayı ve o sırada da imdat diye bağırmayı düşündü.

"Gitmem gerek... Evleri arayabilirler" dedi Kihika fısıltıyla. Gerginliği geri gelmişti; artık yeniden bir kaçaktı. Kapıyı açtı, sonra yavaşça tekrar kapattı.

"Buluşacağız, unutma" deyip, dışarıya, karanlığa doğru süzüldü. Geldiği gibi aniden ve sessizce kayboldu.

Mugo yeni barakasında bir süre öylece durdu. Yer ayaklarının altından kayıyordu sanki. Sonra kapıya koştu, yardım istemek için bağırmayı kurarak kapıyı açtı. Geceye baktı. Üçüncü kez kapıyı sürgüledi. Bunu neden yapıyordu ki? Neden yapmalıydı? Kapı kilitliyken bile soğuk ve tehlike içeri girebiliyorsa eğer, kapısız kalsa daha iyiydi. Kapının kilidi açtı, yavaşça yatağa yürüdü, oturdu ve başını ellerinin arasına aldı. Cebinden yüzünü ve boynunu silmek için kirli bir mendil çıkardı; ama daha çıkarırken soğuk terini unuttu; mendil dizlerine düşüverdi. Bir keresinde, uzun zaman önce, rüzgârda sesler duy-

muştu ve içinden tutarlı bir işaret seçememişti; şimdiyse sesler kafasının içindeydi.

Çok değil, dakikalar önce yatakta yatarken, bu odada, geleceğe umutla bakıyordu. Barakadaki her şey aynı yerdeydi; ama gelecek koca bir boşluktu artık. Polisin ya da iç güvenlikçilerin gelip onu tutuklamasını ya da öldürmesini bekliyordu. Gelecekte yalnızca hapis ve ölüm görüyordu. Özellikle Mahee yıkımından sonra devlet tüm gücüyle Kihika'yı arıyordu. Bir teröristi saklarken yakalanmak ölüm demekti. Kihika beni neden benim yaratmadığım sorunların ve mücadelenin içine sürükledi ki? Neden? Erkekleri, kadınları ve çocukları katletmek yetmiyor. Beni de kan banyosuna çekmek zorunda sanki. Ben onun kardeşi değilim. Ben kimseye zarar vermedim. Ben hep küçük tarlama ve ekinlerime baktım sadece. Şimdi bu adamın aptalca davranışından dolayı hayatımı hapiste geçirmek zorundayım!

Mugo ertesi gün hâlâ hapiste olmadığına şaşırarak uyandı. Geceki karşılaşmayı düşünmemeye çalıştı. Sadece bir rüyaydı bu. Daha önce de böyle kâbuslar görmüştü. Gece her şeyi büyütüyordu; korkuları, sefaleti ve çaresizliği. Çalılar ve ağaçlar insan gibi görünüyordu. Ha! Ha! Ha! Ama kendini rahatlatmak için verdiği bu hastalıklı mücadele, yaşananları geri alamazdı. Kihika'nın yüzü aklına kazınmıştı; taranmamış saçları, kıpır kıpır gözleri aniden belirip, rahatlatıcı sanrılarını kovdu ve Mugo'nun tir tir titremesine sebep oldu. Alacakaranlıkta yürüyen ve yalnızlığının güvenli olduğunu hisseden bir adam düşünün. Sonra birden karanlık çöküyor ve her an bacağını kırma tehlikesi içinde olduğunu fark ediyor; çünkü her an derin bir çukurda sonlanabilecek bir yolda yürüyor. Sonraki günlerde Mugo barakasıyla tarla arasında gidip geldi. Her an bir polisin ya da iç güvenlikçinin omzuna dokunup onu durdurmasını bekledi. Ne zaman bir asker ya da iç güvenlikçi görse yüzünden terler boşalıyor, bacakları titremeye başlıyordu. Ve ardından geldiğini hissettiği Kihika'nın cevap bekleyen göl-

gesini bir an olsun unutmadı. Ne yapacağım, diye sordu kendi kendine. Eğer Kihika'ya hizmet etmezsem, beni öldürecek. Peder Jackson'ı ve Öğretmen Muniu'yu öldürdüler. Eğer onun için çalışırsam, bu defa devlet beni yakalayacak. Beyazadamın kolları uzun. Ve beni asacaklar. Aman Tanrım. Ölmek istemiyorum, ölmeye hazır değilim, daha yaşamadım bile! Mugo derinden sarsılmış, allak bullak olmuştu. Hayatı boyunca daima çatışmadan kaçınmıştı: Evde ya da okulda, daha iyi bir gelecek şansını mahvedebilecek herhangi bir şeyin içine girme korkusu yüzünden, diğer çocuklarla bile arkadaşlık kurmuyordu. Hayatı boyunca şöyle düşünmüştü: Eğer şeytanla ilişki kurmazsan, şeytan sana dokunamaz; eğer insanları rahat bırakırsan, onlar da seni rahat bırakır. İşte bu yüzden, gece çökünce çelişkileriyle baş başa kalıyordu. İçinden sızlanıp duruyordu, karmakarışıktı: Şimdiye kadar hiç kimsenin bir şeyini çaldım mı? Hayır. Komşumun bahçesine pislettim mi? Hayır. Kimseyi öldürdüm mü? Hayır. Peki, ona hiçbir zarar vermediğim halde, Kihika bana bunu nasıl yapıyor?

Kendi sorusuna bir cevap bulamayınca, bütün bunların sebebinin kıskançlık olduğunu düşündü. Kihika'ya eskiden duyduğu nefret o kadar güçlenmişti ki, boğulacak gibi oluyordu. Kihika'nın bir annesi, babası, erkek kardeşi ve kız kardeşi vardı. O ölümle oyun oynayabilirdi. Onun sonu geldiğinde, onun için yas tutacak insanlar vardı, çocuklarına onun adını verecek insanlar. Kihika'nın ismi, o ölse bile insanların dudaklarından silinmeyecekti. Kihika'nın her şeyi vardı, Mugo'nunsa hiçbir şeyi yoktu.

Mugo bu düşünceye takıldı kaldı. Tüm bunlar onu giderek köpüren bir hiddetle, gözyaşı döktürmeyen kuru bir öfkeyle doldurdu, uyuyamıyordu. O lanetli Cuma günü ne yapacağını bilemez haldeydi. Her zamanki gibi çapasını ve palasını aldı ve tarlaya doğru yürümeye başladı. İnsanlarla karşılaşmamak için tarlaların karşısından Rung'ei'ye giden, kullanılmayan bir yolu seçti. Saat daha erkendi ve etraf ıssızdı. Daha bir hafta

önce Eski Thabai köyünün bulunduğu yer, yıkılmış barakaların enkazıyla doluydu. Mugo'nun ağırlaşan gözleri hiçbir şey görmüyor gibiydi. Ve zihninde, gün ortasında güneşe bakan gözlerin gördüğü gibi boş beyaz ışıklar çakıyordu. Uykusuz bir gecenin ardından gelen müthiş halsizlik içindeydi; yoğun, ardı arkası kesilmeyen, kontrolsüz düşüncelerle boğuşuyordu. Hırçınlaşmıştı, kendi tehlikesinin farkında varmaya fırsat bulamadan en ufak bir kışkırtmayla dağılabilecek haldeydi. Ayakları çiy dolu çalılara sürtünüyordu ve bacaklarından sular damlıyordu. Altdudağı titriyordu, Mugo ne zaman heyecanlansa altdudağı titrerdi. Aslında bu kez tüm vücudu titriyordu. Bu titremeler ve bunalım her adımda daha da artıyordu. Hint dükkânlarına geldiğinde yürüyemeyecek kadar takatsiz düştü. Dükkânın arkasındaki çöp yığının üzerine çapasını ve palasını bıraktı ve gücünü toplamak için oturdu. Her dükkânın ardında kötü kokular salan böyle bir çöp yığını olurdu. Hintli çocuklar ve bazen de yetişkinler tuvaletlerini buralara yapardı. Afrikalı çocuklar bazen buraya gelir, ekmek ya da yanlışlıkla düşürülmüş para bulma umuduyla, yeni atılan çöpleri ayaklarıyla didiklerdi. Pek kayda değer bir şey bulamayınca ağır küfürler eder, bazen de Hintlilere taş atarlardı. Bir keresinde üç Afrikalı çocuk, bir Hintli kız çocuğunu, Mugo'nun şimdi oturduğu yığının ardında yere yatırmış halde yakalandılar. Tecavüzle suçlandılar. Yaşları küçük olduğu için hâkim onları Wamumu Islahevi'ne yolladı. Mugo o anda dükkânın tarihindeki bu kötü olayları düşünmüyordu elbette. Sadece başı ellerinin arasında, sürekli aynı şeyi mırıldanıyordu: "Bunu bana neden yaptı?"

Aniden tozları ve küçük çöp parçalarını havalandıran yoğun bir rüzgâr esmeye başladı. Mugo gözlerine toz girmesin diye yüzünü elleriyle kapattı. Kâğıt parçaları döne döne yükseliyordu. Bu her şeyi burgaç halinde döndüren fırtınalara kadınların şeytanlarının sebep olduğu söylenirdi. Normalde yalnızca birkaç saniye sürer ve başladığı gibi aniden sona erer-

di. Ama şimdi giderek yoğunlaşıyor ve çöpleri havaya kaldırıyordu. En sonunda durdu. Mugo tozların ve çöplerin yavaşça yere düşüşünü izledi. Bu olay bir şekilde titremesini ve bunalımını azaltmıştı. Çapasını ve palasını alıp tarlaya yürümeye devam etti. Neredeyse sakin sayılırdı.

Ama yalnızca bir süreliğine.

Oturduğu yerden birkaç adım uzaklaştıktan sonra, tuhaf bir şey gördü. Oluklu sac duvarlara bakarken tüyleri diken diken oldu. Karnında kelebekler uçuştu sanki. Dükkânın duvarında Kihika'nın resmi asılıydı ve dikkatli baktıkça büyüyordu. Beyaz yüzeyin üzerinde giderek netleşen yüz, Mugo'nun daha küçük bir çocukken teyzesini öldürmek istediği anlarda duyduğu heyecan ve korkuyu geri getirdi. Kihika'nın başına para ödülü konmuştu... Kihika'nın başına... para ödülü...

Mugo, Bölge Ofisi'ne doğru bastırılmış bir merak ve heyecanla yürümeye başladı. Tanrı, İbrahim'den Moriya diyarında bir dağda tek oğlu İshak'ı kurban etmesini istemişti. Ve İbrahim orada bir sunak kurdu, odunları dizdi ve İshak'ı, oğlunu sunağa, odunların üzerine yatırdı. Ve İbrahim oğlunu boğazlamak için uzanıp bıçağı aldı. Ve İshak, orada yatmış bıçağın kafasını bedeninden ayırmasını bekliyordu. O bıçağın kendisine vurulacağından emindi, o an soğuk bir pala darbesiyle öleceğini biliyordu. Ve İshak ansızın gökyüzünden Tanrı'nın sesini duydu. Ağladı. Ölümden kurtarılmıştı. Ölümden kurtarıldı, dedi Mugo kendi kendine. Bunları düşünerek yürüyordu. Ve karmakarışık kafasında aklındaki hayale mantık kazandırmaya çalışan düşünceler cirit atıyordu. Her şey çok açıktı, çok canlıydı, hayatında çözemediği şeyleri açıklıyordu bu. Ben önemliyim. Ölmemeliyim. Kendimi hayatta, sağlıklı ve güçlü tutmak... Hayattaki emelimi beklemek... Bu benim görevim; kendime, geleceğin insanlarına karşı sorumluluğum. Eğer Musa sazlıklarda ölseydi, onun yazgısının büyük bir adam olmak olduğunu kim bilecekti?

Bu mağrur duygular para ödülü ve önünde açılabilecek olanakların düşüncesiyle birleşiyordu. Daha fazla arazi alabilirdi. Daha büyük bir ev yapabilirdi. O zaman evlenecek bir kadın da bulurdu ve çocukları olurdu. Bu hayallerinin tazeliği ve yakınlığı heyecanına heyecan kattı. Daha önce kendini kadınlarla düşünmemişti hiç. Şimdiyse aklından köydeki bir sürü genç kız geçiyordu. Teyzesinin hayaletinin gözleri önünde zaferini yaşayabilirdi. Toplum içindeki yeri sağlamlaşacaktı. Güce giden yolu yarılayacaktı. Ve güçten daha büyük bir şey var mıydı şu hayatta? Güç neydi peki? Bir hâkim, güçlüydü mesela: Bir adamı ölüme yolladığında hiç kimse otoritesini, hükmünü sorgulayamaz ya da ondan intikam almaya kalkamazdı. Evet... Büyük bir adam olmak için, seni kimsenin başkalarına acı ve ölüm dağıtmakla suçlayamayacağı bir pozisyonda olmalısın. Okul müdürü gibi, hâkim gibi, Vali gibi.

Bölge Ofisi'ne çok erken varmıştı. Ofisler yakın zamanda, çevre köylerden hızla ulaşılabilen bir yere yapılmıştı. Siyah boğazlı kazaklı iki tüfekli polis kapıda nöbet tutuyordu. Mugo o anki ruh hali nedeniyle, yoluna çıkan bu gerçekdışı şeyler yüzünden sabırsızlanıyordu.

"Bölge Müdürü'nü görebilir miyim?" diye sordu kafasında aynı hayallerle aralarından geçip gitmeyi deneyerek.

Polislerden biri omzundan çekerek onu durdurdu. "Ne istiyorsun?"

"Ben... Ben onunla yalnız görüşmek istiyorum" dedi şaşkınlıkla.

"Elinde çapa ve palayla öyle mi? Ha ha ha!"

"Ne arıyorsun burada diyorum sana!"

"Ben... Size söyleyemem."

İki polis gülüyor ve Mugo'nun cevaplarıyla dalga geçiyorlardı. Palasını ve çapasını elinden alıp yere attılar.

"Söyleyemem. Söyleyemem!" dedi biri, Mugo'yu taklit ederek. "Şuna baksana. Hey, köylü, ne istiyorsun?"

"Benim görüşmem lazım. Önemli." İçi korkuyla dolmaya başladı. Sertçe itip kakarak üstünü aradılar.

"Kıyafetlerini çıkarması lazım."

"Ne uzun adam... Şeyi de eşek penisi gibidir bunun."

"Kadınları nasıl idare ediyorsun ha?"

"Kadınlar mı? Şaka mı yapıyorsun? Şişman bir fahişe bile bunu görünce yolunu değiştirir."

"Belki koyunlarla ya da ineklerle yapıyordur. Bazıları yapıyor, biliyorsun. Geceleri. Ha ha!"

"Ha ha! Ya da yaşlı kadınlarla... Onlara para veriyordur ya da zorla yapıyordur. Ha ha ha!"

"Ha ha ha!"

Bölge Müdürü John Thompson dışarı çıktı ve polislere bağırdı. Polisler ona Mugo'dan bahsedince, Thompson onu yanına göndermelerini söyledi. Mugo, Thompson'ın odasına girdiğinde nefesi kesilir gibi oldu; onu kapıdaki utanç ve aşağılanmadan kurtaran bu beyazadama minnettardı. Ve artık onun odasındaydı ve nereden başlayacağını bilemiyordu. İlk defa bir beyazla bu kadar yakından görüşüyordu. Gözlerini karşısındaki duvara sabitledi ve beyazadamın yüzüne bakmamaya çalıştı.

"Ne istiyorsun?" Sesi Mugo'yu sıçrattı.

"Kihika... Onun hakkında bir şey söylemeye geldim."

Thompson, Kihika'nın ismini duyduğunda sandalyesinde oturuyordu.

Ayağa kalktı, elleri sanki masadan destek alıyormuş gibi masanın kenarlarına yaslanmıştı. Mugo'yu süzdü. İkisi neredeyse aynı boydaydı. Mugo, adamın gözlerine bakmamakta kararlıydı. Beyazadam tekrar oturdu.

"Evet?"

"Biliyorum..." Yutkundu. Panik içindeydi. Sesinin kendisini hayal kırıklığına uğratacağından korkuyordu.

"Biliyorum" dedi tekrar sessizce, "Kihika'nın bu gece nerede olacağını biliyorum."

Ve Kihika'ya duyduğu nefret içinde yeniden yükseldi. Ona bir haftadır eziyet eden hikâyeyi anlattığı anda muzaffer bir öfkeyle ürperdi. Bir an için gözü pekliğinin tadını çıkardı, ahlaki bir cesaretin harekete geçişi gibi görüyordu yaptığını. O an onun için yaptığında nazik bir saflık vardı; iyinin ve kötünün ötesinde duruyordu; verdiği bilgiyle gücün ve otoritenin tadına varıyordu: O da bir adamın hayatını ellerinde tutmuyor muydu? Kalbi içinden taşacak gibiydi. Rahatlamayla gelen yaşlar gözlerinin kenarında birikti. Bir hafta boyunca, tek başına, bitmeyen bir kâbusun içinde iblislerle boğuşmuştu. Bu itiraf, bir haftadır bir başka insanla yaptığı ilk konuşmaydı. Sabırlı bir dinleyici olan, Mugo'nun kalbine oturan yükü alan, onu kâbustan çekip çıkaran beyazadama minnettardı. Hatta beyazadama, bu yeni dosta bakmaya bile cesaret etti. Mugo'nun yüzüne bir tebessüm yayıldı. Ama bu tebessüm sanki dalga geçiyormuş gibi görünen bir sırıtma halindeyken, beyazadamın yüzündeki gizemle ve keskin bakışlarla buluşunca dondu kaldı.

Bölge Müdürü bir kez daha ayağa kalktı. Masayı geçip Mugo'nun durduğu yere geldi. Mugo'yu çenesinden tutup kafasını geriye doğru yatırdı. Sonra aniden siyah yüzüne tükürdü. Mugo bir adım geriye çekildi ve sol elini yüzündeki tükürüğü silmek için kaldırdı. Ama o daha elini yüzüne götüremeden beyazadam ona okkalı bir tokat yapıştırdı.

"Bir sürü insan bize bir teröristle ilgili yanlış bilgiler verdi. Anladın mı? Çünkü ödülü istiyorlar. Seni burada tutacağız ve eğer gerçeği söylemiyorsan, seni dışarıda asacağız. Anladın mı beni?"

Mugo bir kez daha kâbusunun içindeydi. Masa, beyaz adamın yüzü, tavan, duvarlar dönüp duruyordu. Sonra hepsi birden durdu. Kendini sakinleştirmeye çalıştı. Sonra altındaki yer aniden kaydı. Düşüyordu. Kollarını havaya kaldırdı. Yer o kadar uzaktaydı ki sadece karanlığı görüyordu. Ama yerde keskin taşların olduğunu biliyordu. Hiçbir şeydi. Gözyaşlarının

ona bir faydası olamazdı artık. Boğuk bir iniltiyle bedeni beyazadamın ayaklarının altındaki sivri taşların ve kırık dökük kayaların üzerine düştü. O kadar büyük bir şok yaşıyordu ki, uyuşmuştu adeta. Acıyı hissetmiyor, kanı görmüyordu.

"Duydun mu beni?"

"Evet."

"Efendim diyeceksin."

"Evet..."

Kelime gırtlağına saplandı. Açık ağzından anlaşılmaz sesler çıkıyordu. Ağzının kenarları köpürmüştü. Beyazadama, gözündeki ışıltıya baktı. Sonra masa, sandalye, Bölge Müdürü, tertemiz beyaz duvarlar, tüm dünya giderek daha da hızla dönmeye başladı. Masaya tutundu. Para falan istemiyordu. Ne yaptığını bilmek istemiyordu.

Size doğrusunu söyleyeyim, buğday tanesi toprağa düşüp ölmedikçe yalnız kalır. Ama ölürse çok ürün verir.

Yuhanna 12:24

(Kihika'nın İncil'indeki altı çizili satırlardan)

Bundan sonra yeni bir gökle yeni bir yeryüzü gördüm. Çünkü önceki gökle yeryüzü ortadan kalkmıştı.

Vahiy 21:1

On dört

Kenya, İngiltere'den bağımsızlığını, yani Uhuru'yu 12 Aralık 1963'te kazandı. Gece yarısından bir dakika önce, Nairobi Stadyumu'ndaki ışıklar söndürüldü ve ülkenin her yerinden, gece yarısı yapılacak tören için gelenler karanlığa gömüldü. Karanlıkta İngiliz bayrağı hızla indirildi. Işıklar geri geldiğinde, havada yeni Kenya bayrağı dalgalanıyordu. Polis grubu yeni Milli Marşı çaldı ve siyah, kırmızı, yeşil bayrağın dalgalanışını gören kalabalık bitmek bilmeyen bir alkış tuttu. Alkışlar, stadyumun ortasındaki yoğun çamura bir sürü ağacın düşmesi gibi bir ses çıkarıyordu.

Köydeyse, çiseleyen yağmura rağmen kadınlar, erkekler ve çocuklar kendilerini sokaklara atmış, şarkı söyleyip çamur

içinde dans ediyordu. Karanlıktı ve sokakları aydınlatmak için kapı eşiklerine gaz lambaları konulmuştu. Her zamanki gibi bazı genç erkekler ellerinde meşalelerle toplu halde gezinip pusuya yatıyor ve karanlık köşelerde fısıldaşarak kalabalığın içinden kendilerine eş seçiyorlardı. Anneler kızlarını karanlıkta tecavüze uğramamak için dikkatli olmaları konusunda uyarıyordu. Genç kızlar ortada kışkırtıcı bir şekilde kalçalarını sallayıp, erkeklerin köşelerden onları izlediğini bilerek dans ediyordu. Herkes bir şey olmasını bekliyordu. Bu "bekleyiş" ve onunla beraber gelen belirsizlik (tıpkı bir kadının doğum sancısı çekerken hem korku hem sevinç duyması gibi) çığlıklar, bağırışlar ve kahkahaların altında gergin bir ip gibi duruyordu. İnsanlar şarkı söyleyerek sokak sokak dolaşıyordu. Jomo'yu, Kaggia'yı ve Oginga'yı anıyorlardı. 1900'lerden önce, Lugard'ın ardından Dagoreti'ye gelen beyazlara meydan okuyan Waiyaki'yi anımsadılar. Bizim köyümüzün kahramanlarını da unutmadılar elbette. Kihika'nın ormandaki eylemlerini anlatıyorlardı sürekli, Mugo'nun hendekte ve toplama kamplarında yaptıklarıyla art arda anılıyordu bu eylemler. Yalnızca küçük erkek ve kız çocukları yetişkinliğe adım atarken yapılan sünnet törenlerinde söylenen şarkılarla ve danslarla Noel ilahilerini karıştırıyorlardı. Ve tüm bunların arasında sokak sokak bizi takip eden çalgılar vardı. Bir kadın Mugo'ya gidip inzivaya çekildiği barakasında şarkı söylemeyi önerdi. Bu çağrı kalabalık tarafından hemen kabul edildi; bazıları yağmurun ve karanlığın içinde Mugo'nun barakasına doğru yönelmişti bile. Mugo'nun barakası bir saati aşkın bir süre boyunca abluka altında tutuldu. İsmi herkesin dilindeydi. Onun adına yeni efsaneler uyduruyor ve yaptıklarını hayal ediyorduk. Mugo'nun da dışarı çıkıp bize katılmasını bekliyorduk; ama ne kadar çaldıysak da kapıyı açmadı. Gece yarısı geldiğinde insanlar uzun bir zılgıt çektiler. Sonra kadınlar doğumlarda ya da sünnetlerde yaptıkları gibi beş farklı ngemi'yle* coşkularını duyurdular. Bu

* Ngemi: Zılgıt (ç.n.)

zılgıtlar Kihika ve Mugo için, köyümüzden çıkan, kurtuluşun o iki kahramanı içindi. Sonra hepimiz Uhuru törenlerinin başlayacağı sabahı beklemek için barakalarımıza dağıldık.

Çiseleyen yağmur gecenin ilerleyen saatlerinde sağanağa dönüştü. Gök gürültüleriyle gelen şimşekler barakalarımızı duvarlardaki çatlaklardan sızan kızıl-beyaz ışıkla bir iki saniyeliğine aydınlattı. Rüzgâr yağmurla daha da şiddetlendi. Gece boyu devam eden uğultuyla karışık gürleme, çitleri ve ağaçları sallayıp dallarını kırıyordu. Bazı zayıf saman çatılar yağmuru olduğu gibi içeri aldı ve barakaların zemini göle döndü. İnsanlar sırılsıklam olmamak için yataklarını yeni sızıntılardan kaçırarak bir oraya bir buraya taşıdılar.

Rüzgâr ve yağmur öyle güçlüydü ki, bazı ağaçlar kökünden sökülmüş, bazılarınınsa gövdeleri kırılmış ya da dalları kopmuştu.

Bunu elbette ertesi gün Rung'ei'nin yanındaki alana, Uhuru kutlamaları kapsamında spor ve dans gösterilerinin gerçekleşeceği yere giderken gördük. Vadideki ekinler oldukça ağır zarar görmüştü. Düşen yağmur, eğimli tarlalara zigzag şeklinde, büyük hendekler oymuştu. Kökünden sökülmüş patates ve fasulyeler vadiye dağılmıştı. Mısırlar hâlâ ayakta dursa da, yaprakları sayısız parçaya bölünmüştü.

Sabah o kadar donuktu ki, günün bir türlü canlanmayacağından korktuk. Ama yağmur durmuştu, hava yumuşamış ve açılmıştı. Ve gebe topraktan kalplerimize samimi bir sıcaklık sızıyordu.

Parti'nin Uhuru Komitesi, etraftaki tepelerin arasındaki en merkezi yer olduğu için bu alanı seçilmişti. Alandan Rung'ei dükkânlarına doğru tehlikeli bir yokuş uzanıyordu; atletler için beyaz tebeşirle çizilmiş patika, tümseklerle, çukurlarla ve sığ su birikintileriyle doluydu.

Önce okul sporları ve yarış gösterileri yapıldı. Çocuklar yeşil, mavi ya da kahverengi üniformalarının içinde ışıldıyorlardı. Her okulun kendine ait bir sporcu grubu vardı ve çocuklar koşup, düşüp, tekrar kalkarak yarışı tamamlamaya çalıştıkça tezahüratlar ve alkışlar yükseliyordu. Borazan ve davul çalan iki genç grup vardı, insanları yarışlar arasında zafer melodileriyle ve askeri ezgilerle eğlendiriyorlardı. Bu gruplar Parti'nin gençlik kolundandı. Okul sporlarının ve yarışların ardından geleneksel danslara geçildi. Sünnetsiz erkek ve kız çocukları kalabalığı enerjik Muthuo* danslarıyla eğlendirdi; yüzlerini tebeşirle ve toprak boyayla boyamışlar, dizlerine çanlar bağlamışlardı. Genç kadın ve erkekler Mucung'wa** dansı yaptılar; daha yaşlı kadınlarsa üstlerinde mithuru, miengu ve tespihleriyle Nduma*** dansı yaptılar. Gikonyo bütün sabah işlerin düzgün yürümesi için oradan oraya, bir gruptan diğerine koşturup durdu. Bugün onun günüydü. Bundan gurur duyuyordu ve bu başarının ses getirmesini istiyordu.

İzleyici kitlesi Gikonyo'nun tahmin ettiği kadar kalabalık değildi ve Uhuru gününde beklenenin aksine, sabahki gösterilere, yani sporların ve dansların üzerine bir kasvet çökmüştü sanki. Ama sabah gösterileri sona ererken, aniden bu kasveti kıran bir şey oldu. Alanın etrafında on iki tur atılarak beş kilometrelik bir yarış yapılacağı duyuruldu. Genci yaşlısı, kadını çocuğu herkes katılabilirdi. Bu spontane organizasyon (yarış, programda yoktu) kalabalığı canlandırdı. İnsanlar birbirlerine sesleniyor, biri diğerini yarışa katılması için ikna etmeye çalışıyordu. Öne çıkan kadınlar takdir dolu kahkahalar ve alkışlarla karşılanıyordu. En büyük alkışsa Warui adlı o yaşlı adamın, üzerinde battaniyelerle yarışa katılmasıyla koptu. Wambui'nin yanında oturan Mumbi, Warui başlama noktasına doğru salına salına giderken sevinçten ağlıyordu. Çocuklar

* Hareketli bir geleneksel dans türü. (ç.n.)
** Geleneksel kur yapma dansı. (ç.n.)
*** Yaşlı kadınlara has bir dans türü. (ç.n.)

yetişkin katılımcıların arasında bir o yana bir bu yana koşuşturuyorlardı.

"Hadi yarışa katılalım" dedi Mwaura, Karanja'ya.

"Kemiklerim kaskatı" diye karşı çıktı Karanja, gözlerini Mumbi'den koşuculara çevirerek.

"Hadi ama. Sen eskiden çok iyi bir uzun mesafe koşucusuydun. Manguo'daki günleri hatırlasana."

"Sen katılacak mısın?"

"Evet... Sana karşı!" dedi Mwaura ve Karanja'yı elinden tutup çekerek sürükledi.

Karanja'nın aniden ortaya çıkışı, ona bakmaktan kaçınmaya çalışan Gikonyo'yu afallattı. Warui'nin olduğu yere ilerledi ve neşeli bir halde onunla konuşmaya başladı. Karanja da tereddütlüydü. Gikonyo'nun da yarışa katılacağını düşünmemişti. Sonra marangoza karşı kalbi nefretle doldu; trene doğru koştukları o eski yarışı hatırlayarak bu yarıştan vazgeçmemeye karar verdi. Bu sonu gelmez gösteri, Mumbi'nin önünde tekrar sahneye konacaktı, üstelik aynı tren istasyonundan sadece metrelerce ötede. Belki bu defa yarışı da, Mumbi'yi de o kazanırdı. Yoksa neden Mumbi ona öyle bir not yollamış olsundu ki? Endişesine rağmen iyimserliğini koruyarak, ayakkabılarının bağcıklarını çözmek için eğildi. General R. ve Teğmen Koina'yla konuşan Mwaura, işaret parmağını sallaya sallaya önemli bir şey anlatıyor gibi görünüyordu. Kadınlardan, erkeklerden ve okul çağındaki çocuklardan oluşan rakipler tetikte bekliyorlardı. Bütün alan ani bir sessizliğe gömüldü. Düdük sesiyle birlikte başlama noktasında kopan kıyamete eşlik eden izleyicilerin gürültüsü her yanı sardı. Koşucular birbirlerinin üzerine basıyorlardı. Küçük bir çocuk yere düştü ve mucizevi bir şekilde, o hengâmeden yara almadan kaçabildi.

Neredeyse başlar başlamaz pes eden Warui, Wambui ile Mumbi'nin yanına gidip oturdu.

"Bıraktın ha? Bir daha senin gücüne hiç güvenmeyeceğim" diye takıldı Mumbi. "Bütün vefalı kadınlarını utandırdın."

"Çocuklar oynasın" diyerek yavaşça kafasını salladı Warui. "Bizim zamanımızda sığırlarımız Masailer tarafından çalındığında kilometrelerce koşardık. Ve tabii onlar oyun değildi."

Daha birinci tur bitmeden, birçok koşucu Warui'nin izinden giderek yarıştan çekildi. Üçüncü turu yalnızca tek bir kadın tamamladı. Dördüncü turun sonunda koşucuların çoğu yarıştan çıkmıştı ve o an Mumbi, Karanja'nın varlığını fark etti. Aniden alkış tutmayı bıraktı; heyecanının yerini dünkü anılar aldı. Karanja ve Gikonyo'nun alanda yan yana olmaları onu öyle utandırdı ki, o an anne babasıyla evde oturmadığına pişman oldu. Peki, Karanja onun uyarı notuna rağmen neden gelmişti ki? Yoksa mesajını almamış mıydı? General R.'yi de yarışta görünce, General'in iki gün önce söylediklerini hatırladı. Sözlerindeki ironi başka kimsenin bilmediği şeyleri öğrenmiş olan Mumbi'yi sarstı. O notu yazdığından beri durum değişmişti. Mesajı gönderirken, Kihika'ya gerçekten ihanet edenin, şu anda köyün kahramanı olduğunu bilmiyordu. Bunu kime, nasıl anlatabilirdi ki? Acısı yüzüne ve gözlerine kazınmış Mugo'ya daha fazla eziyet etmeye dayanabilir miydi? Mugo'nun boynunu sıkan ve ağzını kapatan parmaklarını hatırladı. Sonra gözlerindeki o korkunç boşluğu. Birden Mumbi'nin sorusuyla ellerini üzerinden çekmişti. Mumbi'nin önünde uysal, pişman ve kırgın bir edayla diz çökmüştü.

"Mumbi!" diyerek yutkundu. Ellerini esnetti ve sonra birden yüzünü elleriyle kapattı. Bu ani değişimi ve hareketleri, Mumbi'ye söyleyecek söz bırakmamıştı. Korkusuna rağmen, titreyen elini Mugo'nun omzuna koydu.

"Dinle beni Mugo! Ben abimin öldüğünü gördüm. Bölge Müdürü ve polisler oradaydı."

"Gözlerinin gördüğü ve kulaklarının duyduğu ayrı. Ama ona kimin ihanet ettiğini biliyor musun?"

"Karanja! Sen de oradaydın ya. General R. söyledi."

"Hayır!"

Mumbi geri çekildi. Onun o boş feryadından artık anlamıştı.

"Sen!"

"Evet... Ben..."

Mugo, Mumbi'ye bakamıyordu. Sesi ona dokunmuştu, ona yalvarıyordu; ama Mumbi içinden yükselen nefrete ve titremeye engel olamıyordu. Kapıya doğru, köyün kahramanının hareketsiz bedeninden uzaklaşarak ilerledi. Söyleyecek sözü yoktu. Hiçbir şey hissetmiyordu. Hiçbir şey. Mekanik bir şekilde kapıyı açtı. Gece karanlıktı. Aynı anda hem yürüyor hem koşuyordu sanki. Karanlık. Evlerin ve başka şeylerin siluetleri bile görünmüyordu. Yağmur çiseliyordu ve Uhuru şarkıları söyleyen erkek ve kadınların sesleri sanki çok uzaktan, başka bir köyden geliyor gibiydi.

Ertesi sabah Wambui'ye "Mugo törende yer almak istemiyor. Onu rahat bıraksak olmaz mı?" dedi. Öğrendiği şeyler onu yepyeni bir çelişkiye sürüklemişti: Ya Karanja ya Mugo. Ama o abisi yüzünden kimsenin ölmesini ya da zarar görmesini istemiyordu. Gikonyo'yla konuşabilseydi keşke, o bir yolunu bulurdu belki. Karanja neden ona yolladığı notu umursamamıştı ki sanki? Birden kendi kendine kızdı: Neden Karanja'yı umursuyordu ki? Hayatını o mahvetmemiş miydi?

"Neyin var?" diye sordu Wambui.

"Yok bir şey" diye cevapladı Mumbi hemen ve tekrar şiddetle alkışlamaya devam etti.

Koşarken Gikonyo aklını başka şeylere vermeye denedi; kalabalıktaki tanıdık yüzler; ilerideki Rung'ei dükkânları, karşıdaki yerleşim bölgesi. Uhuru sayesinde bu topraklar Afrikalıların ellerinde mi olacaktı artık? Ve bu, köydeki sıradan insanların hayatında bir değişiklik yaratacak mıydı? Trenin Rung'ei istasyonunda homurdandığını duydu. Rift Vadisi'ndeki babasını düşündü. Hâlâ hayatta mıydı? Nasıl görünüyordu? Çocukluk yılları, delikanlılığı, Mumbi'yle yaşadığı aşk gözlerinin önünden geçti; Kihika, OHAL, toplama kampları, kaldırımdaki taşlar, eve döndüğünde gördüğü ihanet aklından anlık sahneler halinde geçiyordu. Mumbi nasıl da

hayatına egemen olmuştu. Onun yokluğu Gikonyo'yu neredeyse korumasız bırakmış ve yıkılmasına sebep olmuştu. Öfkeyle kafasını sallayıp, kendini o anki yarışa odaklanmaya zorladı. Karanja ile yeniden rakiptiler. Ama şimdi ne için yarışıyorlardı? Kim için yarışıyorlardı? Karanja benimle dalga geçiyor, diye düşündü. Soluk soluğa nefes alıp verirken ve alnından terler boşalırken içi nefretle doldu. Koşmaya devam etti. Kazanma arzusu onu ele geçirmişti. Karanja'nın ardındaki yerini koruyordu. Belli bir mesafeden onu takip edip, enerjisini son tura saklayarak, son turda öne atılmayı planlıyordu ve kaslarının da ona uymasını umut ediyordu.

Mwaura yedinci turda önde gidiyordu. Birkaç metre arkasında Karanja, sonra sırasıyla General R., Gikonyo, Teğmen Koina ve başka üç adam vardı. Diğer koşucuların çoğu yarışı bırakmıştı. Alanın etrafında ayağa fırlamış olan izleyicilerin her biri, bir başka adam için tezahürat ediyordu. Hadi, hadi diye bağırıyorlardı. Uzun mesafe koşuları Thabai'de her zaman sevilirdi. İnsanlar kısa mesafe koşularını küçük görür, onlara çocuk oyunu gözüyle bakardı. Karanja'ya, eski devletin eski muhtarına ve iç güvenlikçilerin liderine karşı kin tutanlar bile, şimdi anın heyecanıyla kötücül hislerini unutmuşlardı. Onun için tezahürat ediyorlardı.

Karanja'ysa çok uzun zaman önce, tren istasyonunda Gikonyo ve Mumbi'nin yalnız kaldığını fark ettiğinde kendi kendiyle giriştiği mücadeleyi hatırladı. Bu kadını nasıl da istiyordu... Tanrım, ormanda gitarı Mumbi için nasıl da inlemişti. Eğer tereddüt etmeseydi, ertesi günü beklemeseydi, belki de onu kazanabilirdi. Daha sonra ona evlenme teklif ettiğinde, Mumbi onu gülümseyerek reddetmişti. Ve bu reddediliş onu Mumbi'ye sonsuza dek bağlamıştı. Şansının dönmesini bekledi. Gikonyo tutuklandığında, Karanja asla Mumbi'den ayrı düşürülemeyeceğini biliyordu. Mumbi'nin yanında kalmanın bedeli olarak Hareket'i ve yeminini sattı. Daha sonra ardı ardına olan bitenler, beyazadama güvenini giderek daha

da arttırdı. Bu güven ona güç vermişti... Koruma gücü, hapsetme gücü, öldürme gücü. Erkekler onun önünde eğiliyorlardı; onları hem küçümsüyor hem de onlardan korkuyordu. Kadınlar ona çıplak bedenlerini sunuyorlardı; en namusluları bile geceleri ona geliyordu. Ama Mumbi, onun Mumbi'si bir türlü gelmiyor ve o da hiçbir zaman onu zorlayamıyordu. Ne tuhaf, diye düşünmüştü sonradan, şimdi düşündüğü gibi. Mumbi onunla yalnızca, yenilginin kenarına vardığında yatmıştı. Yoğun zaferinin anlık sızısını hissetmişti. Ama bu zafer her şey olup bittikten saniyeler sonra keskin bir yalnızlığın ve aşağılanmanın içinde eriyip gitti. Mumbi'den faydalanmıştı. Bunun için Mumbi'nin onu hor gördüğünü düşünüyordu. Onun yüzüne bakamıyordu... Mumbi suratına o ayakkabıyı fırlattıktan sonra onun yüzüne bakamazdı. O her zaman Mumbi'nin kendisine özgürce gelmesini, onun için karşı konulmaz bir şekilde önemli olduğu için gelmesini istiyordu. Ve şimdi onun için koşuyordu. Ona ikinci bir şans vermemiş miydi? Gönderdiği not onu korkunç bir çaresizlikten kurtarmıştı. Thompsonlar gitmişti, beyazadam gidecekti. Thompsonlar buradayken Karanja beyaz gücün asla gitmeyeceğine inanıyordu. Bu, Karanja'nın gördüğü ve tanıştığı ilk beyazadamın Thompson olmasından ileri geliyordu belki de. Çünkü Bölge Müdürü Thompson, Thabai'deki insanlar için OHAL'den önce beyazadamın yönetiminin ve üstünlüğünün sembolüydü. Beyaz güç Karanja'ya korkunç bir güvenlik sağlamıştı... Oysa şimdi bu güvenlik temelinden sarsılmıştı ve paramparça oluyordu. Karanlık koridorlarda yürüyordu. Güneşi göremiyordu. Ve sonra o mesaj geldi. Ona bugün törenlere katılmamasını söylüyordu. Neden? Daha erken saatlerde Mwaura ona sorduğunda, çaresizlik içinde gitmeyi reddetmişti. Ama Mumbi'nin mesajı gece boyu tekrar düşünmesine neden oldu ve Mumbi'yi görme isteği her an daha da keskinleşti. Sonuçta Thabai onun da köyüydü: Kim, ne cüretle Karanja'ya evine gitmemesini söyleyebilirdi ki? Kalbinde bir yerlerde Karanja, Mumbi üzerindeki fiziksel gücüne

güveniyordu. Sonuçta onun çocuğuna annelik yapmıyor muydu? Uyarısını ciddiye almayacaktı. Kadınlar bir şeyleri böyle belli ediyordu işte. Ve Mwayura'yla birlikte Rung'ei'ye vardığında Mumbi'nin kocasını terk ettiğini öğrenince bu görüşünün onaylandığına ikna oldu. Mesajı kalbinin derinliklerine saplanmıştı. Tüm hayatım boyunca onun için koştum, diye düşündü acıyla. Ama yalnızca bir anlığına. Böyle düşüncelerin onu şimdiki zaferinden saptırmasına izin vermemeliydi. Bu onun son yarışıydı. Mumbi'ye kavuşursa hayatı tamamlanmış olacaktı. Uhuru ve tehditleri ona asla dokunamayacaktı. İşte bu yüzden daha da hızlandı. Onuncu turda Mwaura'yı yakalaması, hemen ardına yapışmış olan Gikonyo'dan kurtulması gerekiyordu.

Gikonyo, General R.'yi geçmiş ve üçüncü sıraya yerleşmişti. Kararlılıkla dişlerini sıkıyordu. Mumbi'nin izlediğini biliyordu; onun önünde, onun sevgilisinin önünde küçük düşmek istemiyordu. Mumbi'nin buraya onunla dalga geçmek için geldiğini düşündü. Artık bağımsız olduğunu göstermek için gelmişti sanki. Gikonyo iki kez, onun oturduğu yere, Wambui'ye bir şeyler söylemek için gitmişti ve kararlı bir tavırla Mumbi'yi görmezden gelmişti. Tam bir sersem gibi davrandığı için kendine daha çok kızdı. Karanja'nın hızlandığını gördü ve o da bu yeni hıza uyum sağladı. Sekizinci tura kadar sıra bozulmamıştı; ama kalabalık gerginliğin ve mücadelenin farkındaydı.

Mumbi bile o an kalbindeki yükü unuttu. Gikonyo'nun kazanmasını istiyor; ama aynı zamanda kaybetmesi için dua ediyordu. Hantalca koşuşunu eleştiriyor, bir yandan da merakla onun ilerleyişini izliyordu. Gikonyo'nun ardında seyreden General R. ve Koina için tezahürat ediyordu. Hadi, hadi diye çarpıyordu kalbi, beyaz mendilini sallarken. Karanja ne zaman önünden geçse utanıyordu ve bu duyguyu kontrol edemiyordu.

General R. zorlanmadan koşuyordu. Olağanüstü Hal'den önce uzun mesafeli yarışlarda koşardı. Hatta böyle yarışlar için

bir teorisi bile vardı. "Zorluğa ne kadar dayanabildiğini sınıyor bu yarışlar" derdi. "Kendi kendine, pes etmeyeceğini söylersin; ama bu, bitiş çizgisinde belli olur." Vücudu güzel bir ritim tutturmuştu. Koşarken akşamüzeri gerçekleşecek etkinlikte sahnedeki rolünü düşünüyordu. Mugo'nun yerine konuşması istenmişti. Ruhu mitingde gururla salınacak olan Kihika'nın yüzünü kara çıkarmamaya kararlıydı.

Aklı ansızın Nyeri'ye gitmişti. Burası onun doğduğu yerdi. Okul ve eğitim: Çocukluk halinin hayali ve umuduydu bu. Tuhaf tuhaf işlerde çalıştığı ve başkalarının tarlalarını işlemek için ırgatlık işi aradığı günleri hatırladı. Babası sömürgeciler için çalışan sıradan bir ulakken, sonradan küçük çaplı bir şef yardımcılığına yükselmişti. Eve şiddetten başka hiçbir şey getirmiyor, hatta karısından ve oğlundan zorla para alıyordu. Bir zorba olan bu adam, eve sarhoş geldiğinde hep annesini döverdi. Kadın kafeslenmiş bir hayvan gibi sürekli ağlayıp sızlardı. Muhoya (General'in gerçek adıydı bu) korkudan bir yere siner veya kaçardı. Kendinden ve korkaklığından nefret ederdi; ama diğer çocuklar gibi ağlamazdı; babası ona elini kaldırdığında bile ağlamazdı. Kendi kendine bir gün ona gününü göstereceğim diye yemin ederdi. Planlarını hiçbir zaman hiç kimseye söylemedi, annesine bile. Bir gün bu zorbayı öldürecekti; annesi köle gibi çalışmaktan ya da yediği yumruklardan hiç şikâyet etmese bile, o gün minnetle ağlayacaktı. Büyüdükçe intikam isteği zayıfladı. Hesap gününü belirsiz bir geleceğe ertelemişti. Ama beklenmedik bir zamanda o gün geldi. Muhoya o zamanlar yeni sünnet olmuş genç bir adamdı ve eve geldiğinde babasını yine o en sevdiği oyununu oynarken buldu. Birden, o anın geldiğini hissetti. "Eğer canını seviyorsan," diye haykırdı, "ona bir daha dokunma." Babası önce o kadar şaşırdı ki eli havada öylece kalakaldı. Doğru mu duymuştu? Bir aslanın hiddetiyle köpürüyordu adeta. Çocuğa vurmak için elini kaldırdı; ama Muhoya babasını kolundan yakaladı. Yılların nefreti ve korkusu onu korkunç bir coşkuyla çılgına döndür-

müştü. Baba ve oğul ölümcül bir kavgaya tutuştular. Oğul, karşısında bir baba değil, sebepsiz şiddetin suçlusu bir adam, en yakınlarından bile para çalan aşağılık bir sömürge zalimi görüyordu. Babasıysa, karşısında bir oğul değil, kurban olmayı reddeden bir kurban görüyordu. Ama Muhoya bir kölenin kalleşliğini hesaba katmamıştı. Annesi eline bir sopa aldı ve kocasının yanında savaştı. Muhoya buna inanamayarak hissizleşmişti. "O senin baban, benim de kocam" diye bağırıyordu kadın Muhoya'nın omzuna vururken. Muhoya koşarak evden çıktı. İlk defa ağladı. Anlamıyorum, anlayamıyorum. İngilizler onu kendi savaşları için askere aldığında buna memnun olmuştu. Ama o günü hiçbir zaman unutmadı. Hiçbir zaman. Ve ancak sonraları, bunca Kenyalının iftiharla köleliklerini savunuşlarını gördüğünde annesinin tepkisini anladı.

Mumbi'nin kendisi için tezahürat ettiğini duydu. Bu onu tekrar bugüne getirdi. Mumbi'nin tezahüratına duyduğu minnettarlığı hızlanarak gösterdi. Çok geçmeden Teğmen Koina'yla arasını açtı. Hiddetle koşuyordu. Geçmişi düşünmek istemiyordu. Yeniden çocukluğuna dönmek ve o anları tekrar yaşamak istemiyordu.

Böylece tüm sahne hızlanmıştı. Koina, General'le arasındaki boşluğu kapamak için atak yapmaya çalıştı; ama bir şekilde yarışmaya olan isteğini yitirmişti. Morali bozuktu. İki gündür böyleydi. Anlayamıyordu. İkinci Dünya Savaşı'nda ve Bağımsızlık Mücadelesi'nde çok şey görmüştü. Tüm bunların, ona hayatta beklenmedik şeylerin karşısına çıkabileceğini öğretmiş olması gerekiyordu. Mesela İkinci Dünya Savaşı'nda aşçı olarak görev yaptığı için gurur duyuyordu. Savaştan sonra bundan iftiharla bahsetmişti. Ta ki, işsizlik yakasına yapışana ve gözlerini biraz olsun açana kadar. Koina, her zaman hakkı olanı talep ettiği için işverenleriyle sorun yaşayanlardandı. Savaş sırasında beyazadama hizmet etmişti ve bunun, ileride daha iyi muamele görmesini sağlayacağına inandırmıştı kendini. Bir keresinde evine yakın bir ayakkabı fabrikasının patro-

nuna, diğer işçilerin önünde şöyle demişti: "Daha fazla para istiyorum. Doğru dürüst bir evim ve yeterli yiyeceğim olsun istiyorum, aynı senin gibi. Seninki gibi bir arabam olsun istiyorum." Fabrikadan atılmıştı. Bu, onun biraz aklını başına getirmişti. Bundan sonra bir kadın için çalışmaya başlamıştı. Kadının köpeğini seviyordu. Küçükken de antilop avlamak için kullandığı köpekleri vardı. Kadının o iyi beslenmiş köpeğini ormana tavşan ve antilop avlamaya götürmeyi nasıl da seviyordu. Onun köpekle bu kadar iyi anlaşması kadının da hoşuna gidiyor gibi görünüyordu. Ona hediyeler veriyordu. Her Noel'de. Sonra düşünmeye başladı. Köpeğin yediği etle bir aile doyardı. Köpeğe harcanan paralar on Kenyalının aldığı maaştan daha fazlaydı. Evde köpeğe ait bir oda vardı, içinde yatağı, çarşafları ve battaniyeleri olan! Peki ya kadın? Kadının ne kocası, ne çocukları, ne de başka bir ailesi vardı. Ve onun o büyük evi kolaylıkla bir sürü aileye barınak olabilirdi. Tüm bunlar nasıl olabiliyordu? Nasıl olur da, o bir kulübede yaşarken, bu kadın ve köpeği böylesi bir refah ve lüks içinde yaşardı? Huzursuz olmaya başlamıştı. Kenya Toprak ve Özgürlük Ordusu'na katılmak için yemin ettiğine çok mutluydu. Artık önünü görüyordu. Bağımsızlık geldiğinde bütün yanlışlar düzeltilecek, Dr. Lynd ve köpeği gibileri ülkeden sürecekti. Sonuçta Kenya siyahların ülkesiydi.

Günün gelmesini bekledi: Özgürlük Ordusu'na katılmak için ormana gitmek üzereydi. Ama oradan Dr. Lynd'e karşı bir zafer kazanarak ayrılmaya kararlıydı. Eve soktuğu adamlar, kadının iki silahını ve altıpatlarını aldılar. "Seni bir daha bu ülkede görmeyeyim" dedi pala darbeleriyle köpeği parçalara ayırırken. "Duyuyor musun beni? Bir daha Kenya'da yüzünü görmeyeceğim!"

Yılların getirdiği sıkıntılar ve savaş alanında gördüğü ölülerden sonra, bu olayı neredeyse unutmuştu. Ta ki, geçen gün Mwaura'ya, Karanja'yı Uhuru törenlerine getirme planlarını anlatmak için Githima'ya gidene kadar. Ve orada, Dr. Lynd ve

köpeği gözünün önünde duruyordu. Sanki onunla dalga geçer gibiydiler: Görüyor musun bak, hâlâ büyük bir evim var ve malım mülküm ikiye katlandı. Githima o kadar da değişmemişti. Beyazlar için olan ayrıcalıklı yerleşim yeri daha da büyümüş görünüyordu. Neden hâlâ Kenya'daydı bu kadın? Neden Uhuru çanları çaldığı halde, bütün bu beyazlar hâlâ buradaydılar? Uhuru gerçekten de o ve General R. gibiler için bir şeyleri değiştirecek miydi? İçi şüpheyle dolmuştu. Dr. Lynd'in gitmemekte direnmesi Koina'da bir takıntıya dönüşmüştü. Bu gerçek, içini korkuyla, bir tür kötücül önseziyle dolduruyordu. Bu düşüncelerini General R.'yle paylaşmaya çalıştıysa da, uygun sözcükleri bulamadı... Şimdi koşarken bile, o beklenmedik karşılaşma onu ürpertiyordu. Hayalet onun hayatını yemek için geri dönmüştü sanki; Uhuru meyvesi ağzında yavan bir tada dönüşmüştü. General R. artık Koina'yla arasını iyice açmıştı. Koina güçlükle hareketlenmeye çalıştı. Kalabalık kükrüyordu: Bu sesler bacaklarına taze bir güç kazandırdı. Yalnızca mücadele, yalnızca mücadele diye soluyordu.

On birinci turun başında Gikonyo, Karanja'nın önüne geçti. Bu yeni sıralama yeni bir tezahürat ve çığlık dalgasıyla karşılandı. Bu dalga Karanja'ya da rakibinin üzerindeki üstünlüğünü geri kazanması için çaresiz bir atak yapma gücü verdi. Gikonyo artık yorgun düşen Mwaura'yı yakaladı. Ardından Karanja da Mwaura'yı geçti. Mwaura hevesini kaybetti ve çok geçmeden herkesin gerisine düştü. Mücadele artık Gikonyo ve Karanja arasındaydı. Bu mücadelenin ardında gizli motivasyonlar ve tutkular olduğunu pek az insan biliyordu; kalabalık yalnızca o anki gerginliği hissedebiliyordu. Son turda, ikisi omuz omuza koşuyorlardı. Karanja bir noktada Gikonyo'yu geçecekmiş gibi görünüyordu. Ama Gikonyo'nun içine şeytan girmişti sanki. İkisinin koşuşlarında tuhaf bir şeyin gizli olduğu sezilebiliyordu. İnsanlar ayakuçlarına yükselmiş halde izliyorlardı yarışı.

Tam bu anlarda beklenmedik bir şey gerçekleşti. Yokuş aşağı koşarken ayağı bir ot parçasına takılan Gikonyo, düşerken Karanja'yı da yanına çekti. Tüm alan sessizliğe büründü. En önce General R., ardından diğerleri onları geçip bitiş çizgisine vardı. Sonra tüm alanı heyecanlı bir merak sardı. İnsanlar iki adamın düştüğü yığının yanına geldiler. Gikonyo düştüğünde Mumbi elinde salladığı mendilini düşürmüştü. "Ngai"* diye bağırdı ve yanına doğru koşmaya başladı. Diz çöküp başını inceledi. Gikonyo öyle bitkin ve sinirliydi ki ne olduğunu anlayamıyordu. Karanja kendini topladı ve sol dirseğinin üzerine yaslanarak ayağa kalktı. Mumbi'nin ellerini Gikonyo'nun başında nazikçe dolaşırken görünce gözleri karardı ve tekrar yere yığıldı. İnsanlar etraflarına toplanmışlardı. Mumbi, Gikonyo'nun yaralanmadığını anlayınca, ayrılıklarını yeniden hatırladı. Utanmış bir halde kalabalığı yardı ve kimsenin onunla konuşmasına fırsat vermeden eve doğru yürümeye başladı. Kalabalıktakiler kendi aralarında tartışmaya ve tahminlerde bulunmaya dalmıştı: Acaba ikisinden hangisi yarışı kazanacaktı? Bazısı Karanja diyor, bazısı Gikonyo'nun tarafını tutuyordu. İnsanlar dağılırken, Gikonyo'nun hâlâ ayağa kalkmadığını fark eden olmadı. Terliyordu ve yüzü acı içindeydi. Kalkmaya çalıştı ve inleyerek tekrar oturdu. İnsanlar Gikonyo'nun sol kolunun kırıldığını fark edince, onu hemen hastaneye yetiştirdiler.

Ve böylece törenin sabah etkinlikleri bitmiş oldu.

Öğleden sonra güneş yüzünü gösterdi ve gökyüzünü aydınlattı. Sabahki sis hâlâ havadaydı. Toprak yeni düşmüş bir tezek gibi tütüyordu. Isınan sis yükseldi ve açık havada giderek inceldi. Ölüleri anmak ve yeni bir gelecek için atılan temelleri kutlamak için yapılacak esas tören öğleden sonra gerçekleşe-

* Svahili dilinde, "Tanrım". (ç.n.)

cekti. Herkes kendini bu törene hazırlıyor gibiydi. Yaşlı kadınlar ve sakat ya da hasta olan birkaç kişi dışında, köydeki herkes mitinge geldi. Bugün Kihika'nın günüydü; Mugo'nun günüydü; bizim günümüzdü.

Ndeiya'dan, Lari'den, Limuru'dan, Ngeca'dan, Kabete'den, Kerarapon'dan insanlar kamyon ve otobüslerle gelip, Rung'ei pazar yerini doldurdular. Yeşil, kırmızı, sarı renkli üniformalarını giymiş çocuklar vardı; gökkuşağının her renginden yırtık pırtık kıyafetler içinde, gözlerindeki ve ağızlarındaki yaraların üzerinde sinekler uçuşan çocuklar vardı; kadınlar miengu ve mithurularını giymiş, tespihlerini boyunlarına asmışlardı; modern elbiseler giymiş kadınlar Hıristiyan ilahilerini geleneksel Uhuru şarkılarıyla karıştırarak söylüyordu. Erkekler gruplar halinde Uhuru'yla gelen umutlardan bahsediyordu. İşsiz olanlar, giydikleri ceket hiç suyla ya da sabunla temas etmemiş olanlar vardı; hükümet, vergilerini ödeyemeyenlere karşı anlayışlı olacak mıydı artık? Daha çok iş imkânı olacak mıydı? Daha çok toprak edinebilecekler miydi? Durumları iyi dükkân sahipleri, tüccarlar ve toprak sahipleri işleriyle ilgili yeni beklentilerinden bahsediyorlardı; artık politik güç bizde olduğuna göre, bu Hintlilerle ilgili bir şeyler yapılacak mıydı?

Oturduk. Neşeyle "tek bacaklı şampiyonumuz" diye seslendiğimiz Githua büyük bir sevinçle ağlıyordu.

Kalabalık uyum içindeydi: Düzenli bir kargaşa içinde kaynaşan kalabalıkların sunduğu manzarada güzel ve dokunaklı bir şey vardır.

Kihika'nın asıldığı yere bir ağaç dikildi. Onun yanında, kurban edilmek üzere bir kayaya bağlanmış, iki lekesiz, simsiyah koç vardı. Mücadelede ölenlerin anması bittikten sonra yapılacak kurban ayinini yönetmeleri için Warui ve Kihingo'dan iki yaşlı kadın seçilmişti. Mbugua ve Wanjiku platformun hemen yanına yerleştirilmiş iki sandalyede oturuyordu. Asıl konuşmacıların ve tören yöneticilerinin sandalyeleriyse platformun

ortasında duran mikrofonun etrafına dizilmişti. Köye dönen Mumbi, Gikonyo'nun kolunun kırıldığını duymuştu ve hastaneye gidiyordu.

Bekledik.

Gece boyunca köyü dolaşan o ümit bir kez daha yükselmişti. Çoğu insan hâlâ Mugo'nun konuşmasını bekliyordu. Onu görmek ve sesini duymak istiyorlardı. Mugo'nun gücüyle ilgili hikâyeler ağızdan ağıza yayılmıştı ve katılımcıların çoğu da onu görmek için oradaydı. Bir sürü tutarsız haber bir gecede heyecan verici efsanelere dönüşmüştü. Özellikle de köyden hiç kimse bu efsaneleri yalanlamıyordu. Bazıları tevkif kampında Mugo'nun vurulduğunu ve hiçbir kurşunun ona değmediğini anlatıyordu. Sonradan ormanda savaşmaya katılacak birçoklarının toplama kamplarından kaçmalarının arkasında da Mugo vardı. Ve tabii Mugo'dan başka kim kamplardan İngiltere Meclis üyelerine mektup kaçırabilirdi? Bazıları onun Mahee'de Kihika'yla omuz omuza çarpıştığını söylüyordu. Tüm bu hikâyeler şimdi kalabalığın arasında özgürce dolaşıyordu. Kihika ve Mugo'yla ilgili şarkılar söyleyip duruyorduk. Kalplerimiz sıcak bir kutlulukla birleşmişti. Mugo'nun mucizelerini ya da Tanrı'yla konuşmasını görmek için uzaklardan gelenler gibi, biz de içten içe sıra dışı bir şeylerin olmasını bekliyorduk. Tam olarak mutluluk veren bir his değildi bu; daha çok malum akıbetin rahatsız edici sezgisiydi.

Parti sekreteri, Gikonyo'nun yerinde oturuyordu. Nyamu kısa ve yapılı bir adamdı, OHAL sırasında ceplerinde kurşunlarla suçüstü yakalanmıştı. Zengin amcalarının (hükümete sadıktılar) polise rüşvet verdiği, ayrıca yaşının küçüklüğü de (o zaman henüz on yedi yaşındaydı) hesaba katılarak, silah ve cephaneyle yakalanan herkese verilen ölüm cezasından muaf tutulduğu söyleniyordu. Yedi yıl hapis yatmıştı. Nyamu şimdi sahneye, anmayı bir duayla başlatması için Peder Morris

Kingori'yi çağırıyordu. Kingori 1952'den önce, misyoner kiliseler tarafından yıkılan bağımsız kiliselerden biri olan Gikuyu Rum Ortodoks Kilisesi'nde tanınmış bir vaizdi. Bu kiliseler yasaklandıktan sonra uzun süre işsiz kaldı. Sonradan, merkez vilayetteki kırsal alan düzenlemesi sırasında eğitmen olarak Ziraat Departmanı'na katılmıştı ve hâlâ aynı işte çalışıyordu. Vaiz olarak şarkı söyler ve ettirdiği duaları dramatize ederdi; sesini ve gözlerini gökyüzüne yükseltir, sonra birden düşürürdü. Sık sık göğsüne vurur, saçlarını ve kıyafetlerini çekiştirirdi. Meydan okumaların ardından itaat, uysallığın ardından acı, uyarıların ardından umut gelirdi. Şimdi elinde İncil'iyle platformda duruyordu.

Kingori: "Dua edelim. Ya Rab, aç kalbimizi."

Kalabalık: "Ve ağzımız senin övgülerini duyursun."

Kingori: "İshak'ın, Yakup'un ve İbrahim'in Tanrısı, Gikuyu ve Mumbi'yi de yaratan ve bize, çocuklarına bu toprakları, Kenya'yı veren Tanrımız, biz, bu vesileyle, çocuklarını Mısır'dan çıkardığın günkü gibi, yeryüzündeki tüm milletler tarafından tanınacağız ve senden gözyaşlarını üzerimize akıtmanı istiyoruz şimdi, çünkü senin gözyaşların Rabbim, sonsuz bereket demek. Bugünler için kan döküldü. Barakalarımızdaki lekeler koçlardan akan kanın değil, biz yaşayalım diye ölen oğullarımızın ve kızlarımızın damarlarından akan kanın lekesidir. Ve köylerimizde her yerde, pazar yerlerinde, tarlalarda, hatta havada bile dulların ve yetimlerin feryatlarını duyuyoruz ve onların bu haykırışlarını bastırmak için yüksek sesle konuşarak geçiyoruz yanlarından, çünkü bir şey yapamıyoruz Tanrım, hiçbir şey yapamıyoruz. Ama Rahel'in feryatları bastırılamaz, asla bastırılamaz. Ah İshak'ın ve İbrahim'in Tanrısı, çöldeki yol uzun. Suyumuz yok, yiyeceğimiz yok ve düşmanlarımız, bizi Firavun'a geri götürmek için iki tekerlekli arabalarda ve at sırtında bizi izliyor. Çünkü onlar senin çocuklarını salmak istemiyor, çocuklarının gittiğini gördükçe kalpleri öfkeyle doluyor. Ama senin yardımın ve rehberliğinle Rabbim, mutlaka yürü-

yeceğiz ve ulaşacağız Kenan diyarına. Nerede iki üç kişi benim adıma toplanırsa onlara ne isterse vereceğim diyorsun, biz şimdi sana tek bir sesle yalvarıyoruz, toprağımızı işlerken ve özgürlüğümüzü savunurken yaptığımız işleri kutsa. Çünkü yazılıdır: Dileyin, size verilecek; kapıyı çalın, size açılacaktır, arayın, bulacaksınız. Tüm bunları senden İsa Peygamber aşkına istiyoruz Tanrım, Amin."

Kalabalık: "Amin."

İnsanlar davullar, gitarlar, flütler ve tenekeler eşliğinde, genç grubun öncülüğünde şarkılar söylemeye başladılar. Sözleri ve sesleriyle tarihi yeniden yaratmaya başladılar: Arazi devirleri, Waiyaki, Harry Thuku, vergiler, beyazadamın ülkesinde mecburi hizmet, misyonla gelen yıkımlar ve ah, eğitim için duyulan korkunç açlık. Jomo hakkında (aramızdan keskin bir mızrak gibi geçti), İngiltere'de kalışı hakkında (Musa bir süre Firavun'un ülkesinde kalmıştı) ve çocukları kurtarmak için geri dönüşü hakkında (bir ateş ve duman bulutu üzerine geldi) şarkılar söylüyorlardı. Tutuklanmış ve Lodwar'a gönderilmiş ve üçüncü gün Maralal'dan eve dönmüştü. İki tekerlekli bir araba sürerek dönmüştü vatana. Cehennemin kapıları onu alıkoyamazdı. Şimdi melekler bile titriyordu önünde.

Nyamu, alandakilere Milletvekili'nden ve Yerel Meclis üyelerinden gelen özür mesajlarını okudu; hepsi de ulusal kutlamalarda Rung'ei bölgesini temsil etmek için Nairobi'deydi. Nyamu, Mugo'nun yokluğundan bahsetmedi.

Sıra konuşmalara geldi. Çoğu konuşmacı OHAL'de çekilen acılardan ya da Parti'nin gelişiminden söz etti. Kihika'yla, köyün evladıyla gurur duyuyorlardı, onun özgürlük savaşı asla unutulmayacaktı. Onun cesaretini, tevazusunu ve bu topraklara duyduğu sevgiyi andılar. Onun ölümü tüm ulus için büyük bir fedakârlıktı.

Her konuşmanın sonunda kalabalık alkışlayıp şarkı söyledi, konuşmacı daha önce söylenenleri tekrar etmiş olsa bile...

Githua'nın sesi, ne zaman ağlasa ya da bağırsa, yanındakinin sesini boğuyordu. Tüm bu zaman boyunca, insanlar Mugo'nun konuşmasını beklediler. Bir konuşmacı yerine otururken, bir sonrakinin Mugo olacağını düşündüler. Ama sabırla bekliyorlardı; çünkü en iyi tabak hep en son sunulurdu.

En sonunda Nyamu, Kihika'yla omuz omuza savaşan General R.'nin Mugo'nun yerine konuşacağını duyurdu. Mugo, elde olmayan nedenlerden ötürü mitinge katılamamıştı. Anonsun üzerine kısa bir sessizlik oldu. Sonra arkalardan bir adam Mugo'yu istediğini belirterek bağırdı. Bu talep, alanın diğer yerlerinden yükselen seslerle çoğaldı ve herkes hep bir ağızdan tehditkâr bir tonla Mugo'nun adını bağırmaya başladı. Sonra bu bağırışlar, yerini düzensiz seslere ve hareketlere bıraktı; insanlar ayakta gruplar oluşturuyor ve hepsi sanki mitinge getirilmek için kandırılmışlar gibi tartışıyor, el kol hareketleriyle karşı çıkıyordu. Nyamu, büyüklere danıştı. Mugo'yla son bir görüşme yapmaya karar verdiler. Nyamu ve köy büyüklerinden iki temsilcinin acilen Mugo'yu getirmek için gittiği açıklansa da, kalabalığın toparlanması zaman aldı. Mugo'nun yanına giden iki büyükten, "hayır"ı cevap olarak kabul etmemeleri istendi. Bu esnada insanlar oturup General R.'nin sözlerini dinleyecekler miydi? Hendek şarkısıyla tekrar sakinleştiler:

"Ve atladı hendeğe,
Askere söyledikleri saplandı bir mızrak gibi kalbime;
Kadını dövmeyeceksin dedi,
Hamile bir kadını dövmeyeceksin dedi askere."

Sözlerin ardında, bozuk bir gitar teli tıngırtısı geliyordu. Şarkıdan sonra insanlar sessizliğe gömüldüler.

General R. mikrofona doğru yaklaştı ve kırmızı gözleri meçhul kalabalığın arasına sokulmaya çalıştı. İki kez boğazını temizledi. Ne söylemek istediğini biliyordu. Söyleyeceklerini defalarca kelime kelime prova etmişti; ama şimdi gözlerini önündeki sahnede sabitlemekte güçlük çekiyordu. Tek bir sah-

neye sıkıştırılmış halde, ormandaki hayatı gözlerinin önüne geldi. Kinenie'deki karanlık mağaraları gördü, Nyandarwa ormanlarındaki bomba uçaklarını, susuzluğu, açlığı, çiğ etleri ve sonra Mahee'deki zaferlerini. Onlara bunlardan bahset, diye ısrar etti içindeki ses. Kihika'yla birlikte bunu nasıl planladığınızı anlat. Sonra sahneler ve ses yok oldu. Artık önünde Peder Jackson Kigondu duruyordu: Jackson, kiliselerde ve Tom Robson tarafından düzenlenen kamuya açık toplantılarda sürekli Mau Mau'ya karşı vaazlar veriyordu. Hıristiyanları, kanunu ve düzeni sağlamak için beyazadamla, İsa'nın kardeşleriyle yan yana savaşmaya çağırıyordu. Jackson üç kez halka karşı eylemlerini durdurması için uyarılmıştı. "Romalı sömürgecilere ve onların ikiyüzlü askerlerine karşı savaşan İsa aşkına, senden Britanya sömürgeciliğinin yanında saf tutmaktan vazgeçmeni istiyoruz!" Ama Jackson giderek daha da saldırganlaşıyordu. Susturulmak zorundaydı. Şimdi gözlerinin önünde duran da aynı Jackson'dı, onunla dalga geçiyordu. "Biz hâlâ buradayız. Sizin hain ve işbirlikçi dediğiniz bizler hiç ölmeyeceğiz!" Ve General R. birden Teğmen Koina'nın geçen günkü kuşkularını anımsadı. Koina, sömürgeci geçmişin hayaletlerinin Bağımsız Kenya'yı hâlâ rahat bırakmadığından bahsetmişti. Ve şimdi Nairobi sokaklarında dolaşanların, Kenya Toprak ve Özgürlük Ordusu'nun askerleri değil, Jackson'ın kiliselerde yaptığını savaş alanlarında yapan Kral'ın Afrikalı Birlikleri olduğu doğruydu. Kigondu'nun yüzü Karanja'nın ve Kenya'daki diğer bütün hainlerin yüzlerine dönüştü. Bu yakın ihanet duygusu o kadar yoğundu ki, General R. bu zafer anında titriyordu. Kendini sakinleştirmek için mikrofonu yakaladı. Bir anda kalabalığın sustuğunu ve kendisini izlediğini fark etti. İçi panikle doldu. Herkes onun gördüğü yüzleri görüyor muydu, yoksa bu sadece aklının bir oyunu muydu? Tam karşıya baktı ve onunla dalga geçen yüze karşı konuşmaya başladı.

"Bize neden savaştığımızı, neden vahşi hayvanlarla birlikte ormanda yaşadığımızı soruyorsunuz. Neden öldürdüğümüzü ve kan akıttığımızı soruyorsunuz."

"Beyazadam arabalarıyla geziyordu. Büyük evlerinde yaşıyordu. Çocukları okula gidiyordu. Peki, onun üzerinde kahve, çay, pireotu ve sisal yetiştirdiği toprağını kim işliyordu? Yolları kazan ve vergi ödeyen kimdi? Beyazadam bizim topraklarımızda yaşadı. Bizim yetiştirdiğimizi ve bizim pişirdiğimizi yedi. Ve masasındaki kırıntıları bile köpeklerine attı. İşte biz bu yüzden ormana gittik. Bizim yanımızda olmayan, karşımızdaydı. İşte bu yüzden siyah kardeşlerimizi öldürdük. Çünkü onlar içlerinde beyazdılar. Ve bu savaşın bugün bile bitmediğini biliyorum. Bugün Uhuru'ya kavuştuk. Ama 'Uhuru' ne demek? Onun anlamı bizim Hareket'imizin içinde: Toprak ve Özgürlük. Bugün ülkeyi yöneten Parti kendini halkımızın uğruna canından vazgeçtiği gayelere adamalı. Parti asla Hareket'e ihanet etmemeli. Parti asla Uhuru'ya ihanet etmemeli. Kenya'yı düşmana tekrar satmamalı! Yarın soracağız: Topraklarımız nerede? Yiyeceklerimiz nerede? Okullarımız nerede? İşte o yüzden bekleyelim de bu şeyler yapılsın, çünkü biz bir savaş daha istemiyoruz... elime... elimize daha fazla kan..."

General sözünün sonunu getirmekte güçlük çekiyordu. İnsanlara bakarken şüpheleri uçup gitmişti. Onun yanında olduklarını, değişimden bahsederek onların söylemek istediklerini dile getirdiğini biliyordu. Peder Jackson'ın alaycı yüzü kaybolmuştu. Artık konuşmasına soğukkanlı, güvenli bir sesle devam ediyordu.

"Halkımızın destansı direniş geleneği üzerine inşa edilen bir Kenya istiyoruz. Kahramanlarımızı onurlandırmak ve hainleri ve sömürgeci düşmanla işbirlikçilerini cezalandırmak zorundayız. Bugün burada öyle bir kahramanı anmak için toplandık! Kihika'nın şuradaki ağaca asılmasının üzerinden uzun bir zaman geçmedi. Bugün onu, gerçek ve adalet için ölen o adamı hatırlamaya geldik. Onun dostları olan bizler, ölümüyle ilgili bütün gerçeği açığa çıkarmak istiyoruz ki, adalet yerini bulsun. Hepinize anlatılan, Kihika'nın güvenlik güçleri tara-

fından yakalandığıydı. Peki, hiç kendinize sordunuz mu? Kihika çatışmada mı yakalanmıştı? Neden yalnızdı? Neden silahlı değildi? Size söyleyeyim. O gece Kihika birisiyle buluşacaktı ve o kişi ona ihanet etti."

İnsanların sözlerini hazmetmeleri için durdu. Herkes birbirine bakıp mırıldanmaya başladı. Sahnedeki gösteri, tahmin ettiklerinden daha da heyecanlıydı.

"Devam et!" diye bağırdı biri.

"Dinliyoruz" diyen sesler geldi başka bir yerden.

General R. devam etti.

"Belki Kihika'ya ihanet eden kişi burada, bu kalabalığın arasındadır. Ondan öne çıkmasını, bu platforma gelmesini ve hepimizin önünde itiraf edip pişmanlığını anlatmasını istiyoruz."

İnsanlar birinin kalkıp kalkmadığını görmek için bir o yana bir bu yana bakınıp duruyorlardı. General R. gerilimin tadını çıkararak bekledi, her şey beklediği gibi gelişmeye başlamıştı. Tam olarak göremese de, Karanja'nın nerede oturduğunu biliyordu. Mwaura ve Teğmen Koina'ya, onu gözlerinin önünden ayırmamalarını söylemişti.

"Saklanabileceğini düşünmesin" diye devam etti General R.. "Çünkü biz onun kim olduğunu biliyoruz. Kihika'nın dostuydu. Eskiden birlikte yiyip içerlerdi."

Githua ayağa kalkıp bağırdı: "Adını söyle!"

İnsanlar arka arkaya, neredeyse intikam açlığıyla "Toboa! Toboa!*" diye bağırıyorlardı.

"Ona son bir şans veriyorum. Pişmanlığını göstermek için son şansı."

İnsanlar birden bağırmayı ve mırıldanmayı kestiler. Herkes gergin bir şekilde aynı tarafa bakıyordu, bir adam ayağa kalkmıştı. Uzun ve heybetli bir adamdı ama yakınındakiler yüzündeki tedirginliği görebiliyordu. Kimse sahneye gelenin Mugo olduğunu görmedi. Kirli bir ceket ve eski kamyon lastiklerin-

* "Açıkla! Açıkla!" (ç.n.)

den yapılmış botlar giyiyordu. Mugo bu, diye fısıldadı biri. Fısıltı yayıldı ve yükseldi. İnsanlar alkışladılar, bağırdılar. En sonunda münzevi adam konuşacaktı. Önceki gösteri unutulmuştu. Kadınlar bu muzaffer evlatları için beş ayrı Ngemi'yle haykırdılar. General R. gösterinin doruk noktasını mahvettiği için Mugo'ya kızgındı. Karanja kaçacak mıydı? Ama kızgınlığını belli etmedi, hatta Mugo yaklaşır yaklaşmaz mikrofonu ona bıraktı. İnsanlar Mugo'nun konuşmasını bekliyorlardı.

"Haini sordunuz" diye başladı. "Kihika'nın burada, o ağaca asılmasına sebep olan adamın kim olduğunu sordunuz. O adam şu anda karşınızda duruyor. Kihika geceleyin bana geldi. Hayatını benim ellerime bıraktı, ben de onu beyazadama sattım. Ve bu gerçek, yıllardır hayatımı kemirip mahvetti."

Net bir sesle, her cümlenin sonunda duraksayarak konuşuyordu. Ama bitirirken sesi kırıldı ve bir fısıltıya dönüştü. "Artık biliyorsunuz."

Kimseden çıt çıkmıyordu. Mugo sahneden uzaklaşırken bile sesszilik bozulmadı. Kaskatı kesilmiş gibi duran insanlar, o geçsin diye yolu açtılar. Hepsi kafalarını eğdi ve gözlerini kaçırdı. Wanjiku ağladı. ("Onun suratındaki ifadeye ağladım, oğlumun hatırasına değil" demişti daha sonra Mumbi'ye.) aniden Githua ayağa kalktı ve Mugo'yu takip etmeye başladı. Kahkaha attı ve koltuk değneklerinden biriyle Mugo'yu göstererek bağırdı: "Yalancı! Kuzu kılığında bir sırtlan!" Mugo'yu sahtekârlıkla suçladı ve onu kendisiyle dövüşmeye davet etti. "Şuna bakın! Şuna bakın... Bu adam bizim liderimiz olacağını düşünüyordu. Ha ha ha!" Githua'nın kahkahaları ve sesi pazar yerindeki sessizliği daha da derinleştiriyordu. İnsanlar başları eğik bir halde Mugo ve Githua gittikten sonra birkaç dakika daha oturdular. Sonra ayağa kalkıp farklı yönlere giderek konuşmaya başladılar, miting Mugo'nun itirafıyla fiilen sona ermişti.

Güneş zayıflamıştı; gökyüzünde bulutlar toplanıyordu. Nyamu, Warui, General R. ve birkaç köy büyüğü fırtınadan önce kurban ayinini gerçekleştirmek için kaldılar.

Karanja

Ama daha sonra yağmaya başlayan yağmur şiddetlenmedi. Ne hızlandı ne de çoğaldı; ama durmadan devam etti. Ülke o bitmek bilmeyen ahmakıslatanlardan birine tutulmuş gibi görünüyordu. Böyle günlerde güneş ne günaydın ne de iyi geceler der. Saatiniz yoksa, zamanı asla tahmin edemezsiniz.

Thabai'deki annesinin barakasına giden Karanja, kıyafetlerini çantasına tıkıştırıyordu.

"Ne var bir bardak çay yapsam da içsen?" diye sordu annesi bir kez daha. Ocağın yanında bir taburede oturuyordu; sağ bacağı dizinden kıvrılmış, ocak taşlarından birine yaslanmıştı. Bedeni öne eğilerek ikiye katlanmıştı, çenesi ve elleri katlanmış dizinin üzerindeydi. Wairimu'nun yüzü kırış kırıştı, gözle-

ri çukurda ve çenesi çıkıktı. Gözleriyle oğlunun kapıdaki sessiz hareketlerini izliyordu.

"Hayır" dedi Karanja kısa bir duraksamadan sonra. Konuşmak ona acı veriyor gibiydi.

"Dışarıda yağmur yağıyor, bir bardak çay içini ısıtır. Gece burada kalmayacaksın madem..."

"Çay ya da başka bir şey istemediğimi söyledim sana" dedi. Sesinde apaçık bir öfke vardı. Öfkesi Wairimu'dan çok, elinde tuttuğu çantaya, isli barakaya, dışarıdaki yağmura, hayata ve genel olarak her şeyeydi sanki.

"Tamam. Ben sadece öyle konuşuyorum işte" dedi Wairimu çekingen bir ses tonuyla.

Karanja'yla annesinin arasındaki ilişkiyi anlamak kolay değildi. Annesi, Karanja'nın babasının keçi ve sığır olarak verdiği başlık parasıyla aldığı dört karısından üçüncüsüydü. Onları satın alıyordu, evet. Ve sonra onları kendi hallerine bırakıyordu. Barakasını karılarından bir buçuk kilometre öteye inşa etmişti. Böylelikle karılarına ve onların çocuklarına hem duygusal hem de fiziksel olarak mesafesini koruyordu. Her kadını dönüşümlü olarak ziyaret ediyor, ondan çocuk yapıyor ve sonra kendi barakasında kendi kendine yaşıyordu. Wairimu'nun çocukları doğumda ölmüştü; Karanja yaşayan tek çocuğuydu. Babasının annesinin yatağına yaptığı sürpriz ziyaretlerin yaşayan tek kanıtıydı. Wairimu ondan çok şey bekliyordu, yaşlılığında ona bakacak olan tek oğlu olarak görüyordu onu. Ancak Karanja daha küçük yaşlarda çalışkan bir oğla uymayacak eğilimler göstermeye başlamıştı. Şarkı söylüyor, gitar çalıyor ve kadınların peşinden koşuyordu.

"Bu aleti çalmayı bırakmalısın" diye şikâyet ediyordu Wairimu. "Faydalı bir şeyler yapmalısın" diyordu, sık sık gitarını kırmakla ya da yakmakla tehdit ederek. Durmadan kavga ediyorlardı. Ama nadiren de olsa ana oğul bir araya geldiklerinde, ona her aylak insanın kaderinin nereye varacağını söyleyen hikâyeler anlatıyordu. Karanja'ya annesini ve za-

manında çektiklerini hatırlatan ve onu özlemesini sağlayan bir hikâye vardı.

"Uzun zaman önce," diye başlıyordu, "yalnızca tek bir çocuğu olan yoksul bir kadın varmış. Ası Njoki'ymiş. Oğluna yoksul olduklarını ve yalnızca çok çalışarak yeterli yiyecek bulabileceklerini anlatmıyormuş kadın. Oğlu her sabah uyanıp ayakkabılarını cilalar, kıyafetlerini özenle ütüler, sokaklardaki ve dükkânlardaki arkadaşlarının yanına gidermiş. Akşamları eve yanında bir sürü genç kadın ve erkekle gelir ve annesinden onlara yemek hazırlamasını istermiş. Njoki eli açık bir kadınmış ve evde gençlerin olmasından memnun oluyormuş. Onlara yemekler hazırlayıp hikâyeler anlatıyormuş. Ama aynı zamanda her gün oğlu eline çapa ya da pala alıp tarlaya gitmediği için üzülüyormuş da. Oğlunu utandırmak istemediği için bu üzüntüsünü evlerine gelen misafirlerin yanında hep saklıyormuş. Njoki iyi kalpli bir kadınmış ve insanlar her zaman onun çalışkanlığını ve cömertliğini överlermiş. Bu, oğlunun da hoşuna gidiyormuş. Annesinden ve Njoki'nin oğlu olarak anılmaktan gurur duyuyormuş.

"Bir gün eve başka köylerden üç sıkı arkadaşını getirmiş. O onları her zaman ziyaret ediyor ve iyi yiyecek ve içeceklerle ağırlanıyormuş. Karşılığında o da onları eve davet etmiş ve onlara benzer bir ziyafet sunacağına söz vermiş. Bu yüzden annesinden onlara güzel yemekler yapmasını istemiş. Njoki sağlam bir ateş yakmış, masaya temiz bir örtü sermiş. Temiz tabaklar ve kaşıklar getirmiş. Sonra mutfağa gitmiş. Oğlu çok mutluymuş ve annesinden ve onun güzel yemeklerinden bahsedip duruyormuş. Njoki her birinde birer ayakkabı olan üç tabakla geri gelmiş. Tabakları ve ayakkabıları masanın üzerine koymuş.

"'Maalesef bugün tarlaya gitmedim' demiş. 'Bütün günü ayakkabıları cilalamakla geçirdim ve bunun için yiyecek bir tek bunlar var.'"

"Oğlu utancından konuşamıyormuş. Ertesi gün eline bir pala ve çapa alıp güneş batana kadar tarladan ayrılmamış."

"Aa, bunu benim için anlatıyorsun sen" demişti Karanja hikâyeyi duyduğunda. "Peki, yarın ben de seninle tarlaya geliyorum o zaman."

Olağanüstü Hal sırasında Wairimu oğlunun iç güvenlikçi ve muhtar olmasına üzülmüş ve bunu söylemişti de.

"İnsanlara karşı gelme. Kendi halkının sesini duymazlıktan gelen bir adamın sonu iyi değildir."

Yaptıklarından utansa da, yine de hep oğlunun yanında durmuştu. Çünkü o onun oğluydu. Derdi ki, rahminden çıkan bir çocuğu asla reddedemezsin. Karanja sonunda eşyalarını çantaya tıkıştırmıştı. Bir an düşünüp annesine döndü.

"Gitarım hâlâ burada mı?"

"Bak şurada, köşedeki yığının içinde."

Karanja o ana kadar gitarını unutmuştu. OHAL'den beri çalmıyordu. Yığının içindeki cezveleri, su kabaklarını ve diğer eski eşyaları didikleyip, en altta duran enstrümanını buldu. Tahtası çatlamıştı, tozlu ve isliydi. İs kokuyordu. Telleri gevşemiş, hatta ikisi kopmuştu. Önce tozu ve isi çırpmaya çalıştı, sonra vazgeçti. Bir iki gevşek teli sıktı. Bir şeyler tıngırdattı; gitar deliği tozla kaplanmış gibi uğultulu bir ses çıkarıyordu. Kapıya yürüdü. Dışarıda hâlâ yağmur yağıyordu.

"Bu yağmurda nereye gidiyorsun?" diye sordu Wairiu. Karanja bu soruya şaşırmış gibi kapıda öylece durdu. Yavaşça geriye döndü; boş bakan gözleri hafifçe titriyordu. Göğsü nefesiyle dolup boşalıyordu. Bir şey söyleyecekti ki bir tutam duman gözlerine doğru geldi, öksürdü ve geri çekildi. Gözleri yaşlarla parıldıyordu. O şaşkınlık anı geçmişti.

"Bilmiyorum" dedi. Hemen sonra "Githima'ya geri dönüyorum" dedi kararlılıkla. Çantasıyla gitarını sırtına asıp dışarı çıktı. Wairimu ocağın yanındaki pozisyonunu bozmadan hareketsiz bir şekilde duruyordu.

Yağmur damlaları gitara ve çantaya düştükçe tıkırdıyordu. Thabai Ticaret Merkezi'ndeki otobüs durağına doğru yürüdü. Beyaz sisin arasında ne sağa ne de sola bakıyordu. Durağa bir

otobüs yanaştı. Yolcuları indirdi ve sonra gitti. Karanja bir yere yetişmeye çalışan biri gibi yürümüyordu. Yolun karşısında Mumbi'yi gördü (otobüsten inmiş olmalıydı). Yağmurdan korunmak için bir eşarp bağlamıştı. Mumbi'yi gördüğü anda kalbi delicesine atmaya başladı. Sisin ve yağmurun içinde her zamankinden daha güzel görünüyordu.

Ama Gikonyo düştükten sonra ona doğru eğildiğinde yüzünde beliren derin endişeyi nasıl unutabilirdi ki? Bu Karanja'nın içini tekrar acı ve umutsuzlukla doldurdu. Eğer bir kez bile ona baksaydı, göz ucuyla bile ona baksaydı, umutlanabilirdi. Ama onun farkına varmamış gibi görünüyordu.

Yine de Karanja'nın kalbi çarpıyordu. Mumbi onu yanına iyice yaklaşana kadar görmedi. Şaşırmıştı.

"Gikonyo nasıl?" diye sordu Karanja çok düşünmeden. Hastaneye gittiğini tahmin ediyordu; çünkü yarıştan sonra onu mitingde görmemişti.

"İyi. Hemşireler yakında çıkabileceğini söyledi.

"Mitingde seni aradım. Seni görmek istiyordum. Mesajın için teşekkür etmek istiyordum."

"Önemli değil. Bir şey yapmadım. Hem zaten sen de mesajı umursamamışsın."

"O zaman uyarının neyle ilgili olduğunu bilmiyordum. Beni görmek istediğini düşündüm."

"Hayır."

"Hiç mi?"

"Bir daha hiç." Yağmurdan dolayı hızlı hızlı konuşuyorlardı.

"Her neyse, teşekkür ederim" dedi küçük bir duraksamadan sonra. "Beni öldürmek istiyorlardı, öyle mi?"

"Bilmiyorum."

"Ben biliyorum. Mwaura bana söyledi."

"Mwaura kim?"

"Benimle çalışan biri. Ama Mugo mitinge gelince..."

"Mugo mitinge mi geldi?"

"Evet. İtiraf etti..."

"İtiraf mı etti?"

"Duymadın mı? Mitinge geldi ve herkesin önünde söyledi. Gerçekten cesur bir adammış."

"Evet!" diye onayladı Mumbi sarsılmış bir halde ve Karanja'dan küçük adımlarla yavaş yavaş uzaklaşmaya başladı. "Yağmur yağıyor, eve gitmem lazım."

"Ben... Çocuğu görebilir miyim? Son bir defa?"

"Bir erkek gibi davranıp beni rahat bırakamaz mısın Karanja?" dedi Mumbi öfkeyle ve derhal arkasını döndü.

Karanja, Mumbi sisin ve barakaların arasında kaybolana kadar arkasından baktı.

"Evet. Gerçekten cesur bir adam" diye tekrar etti Mumbi'nin gittiği yöne doğru. "Benim hayatımı kurtardı, ama ne için?"

Karanja yürümeye devam etti. Saçları ve kıyafetleri sırılsıklamdı. Otobüsler birbiri ardına geliyordu. İki otobüs arka arkaya geldi. Öndekinin adı DAR KAÇIŞ, arkadakininki ŞANSLI'ydı.

"Nairobi'ye mi?" diye sordu muavin, Karanja'nın elindeki çantayı almak için uzanırken.

"Githima!" dedi ve çantasını sıkıca kavradı.

"O zaman çabuk, atla." Daha Karanja oturacak yer bulamadan muavin ıslık çaldı ve DAR KAÇIŞ hareket etmeye başladı. Ardından ŞANSLI geldi ve onu geçti. İki otobüs bir sonraki durağa kadar yarıştılar.

"Bas gaza da gösterelim şunlara" diye gazladı şoförü muavin. İki otobüs de Nairobi'ye daha önce varmak istiyordu; çünkü Uhuru törenlerinden evlerine dönmek isteyen insanlar olacaktı.

Kısa süre sonra otobüs Githima durağına geldi. Karanja indi ve otobüs hemen yarım kilometre önündeki rakibinin ardına takıldı. Karanja yol üstündeki lokantaya girdi. Lokanta yağmurdan korunmak isteyen insanlarla doluydu. Çantasını ve gitarını köşedeki duvara yasladı ve küçük, tenha bir masaya oturdu. Garson geldiğinde Karanja çay ve etli lavaş söyledi.

Dirsekleri masaya dayalı halde elleriyle başını tutuyordu. Ve hiçbir şeye bakmıyordu. Tahta masadaki ufak tefek çukur ve çatlaklara dolmuş esmer şeker, yağ, et parçaları ve çürük patateslere sinekler üşüşmüştü. Yemek geldi ve etin kokusu midesini bulandırdı. Tabağı eliyle ittirdi ve çayından bir yudum aldı. Sinekleri ve masadaki çatlakları fark etmeden tekrar masaya bakmaya başladı. Kapıda insanlar Uhuru, Jomo ve yağmur hakkında konuşup duruyorlardı. Karanja kafasında o gün olan biten keşmekeşi döndürüp duruyordu. Aklına bir o olay, bir bu olay geliyordu; düşünceleri darmadağınıktı.

General R.'nin mitingde sahneden haini çağırdığı an yaşadığı kâbusu hatırladı. Mwaura, Karanja'nın yanında oturuyordu, Teğmen Koina birkaç metre ilerideydi. İkisi de önce birbirlerine, sonra Karanja'ya kaçamak bakışlar atıyorlardı. İşte o zaman Karanja, General R.'nin kendisini kastettiğini anladı ve anca o zaman Mumbi'nin mesajının sebebini fark etti. Eğer sahneye doğru yürüseydi, insanlar onu hemen oracıkta öldürebilirdi. Elleri ter içindeydi. Thompson ülkeden ayrıldığında başına gelmesinden korktuğu bu değil miydi zaten? Siyah güçten korkuyordu: Thompsonları gönderen ve tehdit eden bu adamlardan korkuyordu. Ayağa kalkıp herkesin önünde Kihika'nın yakalanışında hiçbir suçunun olmadığını açıklamak istedi. Ama korku onu oturduğu yere çivilemişti sanki. Sonra o adam, Mugo, Karanja'yı rahatlatan itirafıyla ortaya çıktı. Mwaura düşmanca gözlerle Karanja'ya döndü ve "Seni kurtardı" dedi, sonra da hızla uzaklaştı.

Bunları hatırlayınca, eğer Mugo zamanında yetişmeseydi ona neler yapacaklarını düşünerek ürperdi elinde olmaksızın. Küçükken bir keresinde köpeklerin bir tavşanı parçaladığını görmüştü. Her biri tavşandan bir parça koparıp kanlı ağızlarıyla koşuyorlardı. Karanja kendisini o tavşan gibi hissediyordu. Ama neden ölmekten korkayım ki, diye sordu kendine. O ve diğer iç güvenlikçilerin yönlendirmesiyle öldürülen onca adamı, teröristi hatırladı. O zamanlar bir şekilde hiç suçluluk

hissetmiyordu. Onları vurduğunda, sanki insan değil de hayvanlarmış gibi geliyordu. Başlangıçta bu, Karanja'yı sadece heyecanlandırıyor ve kendini yeni biri gibi, beyazadamın simgelediği o görünmez gücün bir parçası gibi hissettiriyordu. Sonraları bu gücün farkındalığı, sadece tetiği çekerek insan hayatını sonlandırabilme yetkisi onda bir takıntı haline geldi ve artık buna ihtiyaç duymaya başladı. Artık o güç yoktu ve Mumbi bir kez daha onu reddetmişti. Öyleyse Mugo, Karanja'yı ne için kurtarmıştı ki? Çayından bir yudum daha aldı. Soğumuştu, bardağı da eliyle ittirdi. Hayat dünyanın üzerine çöken karanlık ve sis gibiydi. Yemediği yemeğin parasını ödedi, çantasını ve gitarını aldı ve kapıya doğru yürüdü.

"Hey!" diye seslendi arkasından garson. "Para üstünü unuttunuz."

Karanja geri döndü, parayı saymadan alıp cebine koydu ve dışarı çıktı. Çocuğumu görmeme bile izin vermiyor, diye düşündü hüzünle Githima'ya giden yolda yürürken. Bugün neden çocuğu görmek istemişti ki sanki? Daha önce içinde hiç böyle bir istek duymamıştı. Bir araba hızla yanından geçti. Karanja kenara çekildiyse de, hâlâ yolun kıyısına çok yakındı, kenardaki çit bitkisine sürtünerek yürüyordu neredeyse. Thompson gitmişti, Mumbi'yi kaybetmişti. Aklı düzensizce bir sahneden diğerine sıçrıyordu. Hayatındaki olaylar kafasında bir belirip bir kayboluyordu. Ya Kihika hayattaysa ve şimdi yolda karşısına çıkarsa? Karanja çitten ve karanlıktan korkarak sıçradı. Yağmur azalmıştı, Karanja'nın kıyafetleri ağırlaşmıştı. O zamanlar Kihika'nın ağaçtaki cesedini görmeye gitmişti. Kalbinde bir dostunu kaybetmenin verdiği hüznü ya da acıma hissini aradı. Ama onun yerine yalnızca tiksinti hissediyordu; cesedi iğrençti, üzerinde sineklerin oynaştığı kuru dudakları çirkindi. "Özgürlük ne ki?" diye sormuştu Karanja kendi kendine. Böyle ölü olmak özgürlük mü demek? Toplama kamplarında çürümek özgürlük mü demek? Mumbi'den ayrı kalmak özgürlük mü demek? Bundan kısa süre sonra yeminini itiraf

etmiş ve kendi hayatını kurtarmak için iç güvenlikçilere katılmıştı. İlk işinde diğerleri tarafından tanınmamak için kılık değiştirmişti. Beyaz bir çuvaldan ibaret olan kıyafet, gözleri dışında bütün vücudunu kaplıyordu. Sorgulamalar sırasında insanlar bu kostümlü adamın önünden sırayla geçiyorlardı. Ve kostümlü adam bir işaretiyle Mau Mau'yla ilişkisi olanları ayırıyordu.

Şimdi karanlıkta, tam karşısında o kostümlü halini görüyordu. Kostümün içindeki adamın dünyayı görmesini sağlayan o iki göz deliğine neredeyse dokunacaktı. Bunlar zihnimin oyunları, diye yatıştırmaya çalıştı kendini. Tren yolu geçidinin yanına gelmişti. Bir trenin gürültüyle yaklaştığını duydu. Trene doğru koştukları o yarışı hatırladı. Trenin gürültüsü giderek yaklaşıyor ve yükseliyordu. Bir gün insanlar sorgulama için köylerden Rung'ei İstasyonu'na getirilmişlerdi. Teker teker yanından geçiyorlardı ve kostümünün içindeki Karanja bir sürü insanı, onların kendisini göremediğini bilmenin zevkiyle tanıyordu. Sahne bir anda akşamki karşılaşmasına atladı. "Cesur bir adammış" diye düşündü. Mumbi de öyle düşünüyordu. Sahnedeki Mugo'nun görüntüsü bir hayalet gibi önüne çıktı ve kostümlü adamın görüntüsüyle birleşti. Karanja geçidin yanında durmuş, mitingde Mogo'yu izleyen bir sürü gözü düşünüyordu. Tren artık o kadar yakındı ki, çarklarının raylara sürtünüşünü duyabiliyordu. Bu sürtünmeyi aynı ta o zaman Rung'ei İstasyonu'nda olduğu gibi etinde hissetti. Karanlıkta onu öfkeyle izleyen bir sürü gözün farkındaydı. Tren geçidin yalnızca birkaç metre ötesindeydi. Bir adım attı. Tren hemen dibinden geçti; ışıklar, motor, vagonlar o kadar yakındı ki, rüzgârı onu geriye doğru savurdu. Ayağının altındaki yer titredi. Tren gözden kaybolduğunda etrafındaki sessizlik derinleşti; gece artık daha koyu görünüyordu.

Mugo

Mumbi aynı anda hem koşmak, hem yürümek, hem de vücudunu yağmura bırakmak istiyordu. Kaldıramayacağı bir yükün ağırlığıyla soluyarak hızlı hızlı yürüyordu. Öğleden sonra çok zorlu geçmişti, üstüne bir de Mugo'nun itirafını öğrenmişti. Timoro Hastanesi'nde Gikonyo tek bir kelime bile etmemiş ve Mumbi'yi orada da görmezden gelmişti. "Beni geri alması için ona yaltaklanıyorum sanıyor" diye düşündü acıyla, her yaklaştığında Gikonyo'nun gözlerini kapatıp kafasını çevirerek uyuyormuş numarası yaptığını görünce. "Ama onun evine geri dönmeyeceğim. O benim önümde diz çökene kadar dönmeyeceğim" diye düşündü. Sırılsıklam bir halde eve vardığında Mbugua ve Wanjiku'nun ateşin yanında

konuşmadan pinekliklerini gördü. Çocuk yerde uyuyordu. Barakanın içindeki sıcaklık dışarıdaki çamur, sis ve yağmurun ardından iyi gelmişti. Mumbi tek kelime konuşmadan ıslak kıyafetlerini değiştirdi. Kolunu kaldıracak hali yoktu.

"Gikonyo nasıl?" diye biraz çekinerek konuya girdi Wanjiku, Mumbi oturduktan sonra.

"Onu bir daha ziyaret etmeyeceğim" diye patladı Mumbi. Kırık dökük kalıntıların arasında huzuru aramasına sürekli engel olan anne ve babasına da sinirli olduğunu gösteren bir ses tonuyla konuşuyordu. "Ölüyor olsa bile, bir daha yanına gitmeyeceğim."

"Adımlarını dikkatli at" dedi Wanjiku keskin bir tonla. "Böyle şeyler konuşulmaz. Unutma, verdiği başlık parasını geri istemediği sürece, o senin kocan olarak kalacak."

"Kocam mı? Asla."

"Şşşşh!"

Sonra Wanjiku onu yavaş yavaş yatıştırdı ve Mumbi, Gikonyo hastanede kaldığı sürece onunla ilgilenmeye karar verdi.

"Hasta bir adam hastanede bir başına bırakılmaz. Düşmanın bile olsa, ona bakarsın. Ayrıca Timoro'ya yalnız gitmek zorunda değilsin. Wangari var ya, sizin için sarf ettiği çabayla, samimiyetiyle o kadının yeri ayrı."

Mumbi yeniden ailesinin evinde kabul gördüğünü hissetti. Mugo'yu ve mitingde olan biteni ayrıntılarıyla anlatan Wanjiku'yu dinledi. Mbugua ateşin yanında uyuklamaya devam etti; ihtiyar adam bugünlerde Kariuki'nin geldiği tatil günleri dışında neredeyse hiç konuşmuyordu. Mumbi hikâyeyi tam olarak dinleyince, bir şeyler yapması gerektiğini düşündü. Ne yapabilirim diye kara kara düşündü, kimsenin bu soruya onun yerine cevap vermeyeceğini biliyordu. Ateş uykusunu getirmişti. Bitkin düşmüştü; yorgunluk kollarından omuzlarına, kafasına ve kalbine, her eklemine sızmıştı. Yaşlı annesinin yanına kıvrılıp uyumayı istedi. Ne yapabilirim diye sordu tek-

rar. Yağmurun saman çatıya vuruşunu dinleyerek, onu eyleme geçme ihtiyacından kurtardığını hissettiği yorgunluğa teslim oldu. Oturduğu yerde öylece kalakaldı, gözleriyle kulaklarıyla hissettiği felaketten önce bedenini ve ruhunu dinlendirdi. "Mugo'yu yarın göreceğim. Zaten kendisi de oradaydı ve biliyor" diye kendini ikna etti, yerde yatan çocuğun yanına kıvrılırken. "Gece karanlık ve yağmur yağıyor."

Wangari'yle birlikte erkenden kalkıp hastaneye gittiler. Gikonyo yatakta oturuyordu. Kolu alçıya alınmıştı.

Mitingi ve Mugo'nun büyük itirafını anlattılar. Başı hafifçe eğik bir halde dinledi.

Wangari ve Mumbi, Gikonyo'nun titrediğini gördüler, öyle şiddetli titriyordu ki üzerindeki battaniyeler bile sallanıyordu.

"Neyin var?" diye sordu annesi kolunun ağrıdığını düşünerek. Gikonyo onu duymamış gibiydi. Karşısındaki duvara boş boş bakıyordu. Sonraki anlar hepsine uzun bir sessizlik gibi geldi, Gikonyo odadaki iki kadına baktı. Sakindi. Sert yüzü değişmişti, neredeyse yumuşak bir bakış vardı gözlerinde. Kaşları çatık değildi. Konuşurken sesi korkuyla incelmişti, neredeyse utançla çınlıyordu. "O kendi içinde cesur bir adam" dedi. "Herkes onu onurlandırıyordu, adına övgüler düzülüyordu. Lider olacaktı. Bir başkası, onca öfkeli bakışın içinde ruhunu çırılçıplak ortaya koyamazdı." Duraksadı ve Mumbi'ye baktı. Sonra kafasını çevirdi ve "O mitingdeki insanların çok azı ona taş atabilecek kadar lekesiz. Ben de... Biz de dahil... Kalbimizi dünyaya açmadan, ona bir şey diyemeyiz."

Onun böyle konuştuğunu görünce, Mumbi kendini önce bulutlara çıkmış gibi ve sonra muazzam bir korkuyla tekrar yere çakılmış gibi hissetti. "Buraya gelmeden önce ona gitmeliydim" diye düşündü.

Thabai'ye varır varmaz, Mugo'nun barakasına koştu ve açık kapıyı ittirip içeri girdi. Her şey geçen günkü yerindeydi. Yatak toplanmamıştı. Tüyleri dikenleşmiş eski püskü bir battaniye yataktan yere sarkıyordu. Mumbi kapıyı kapatıp çıktı ve Gene-

ral R.'yi görmeye barakasına gitti. Barakası kilitliydi. "Tamam, akşam bir daha gelirim" dedi.

Akşam tekrar geldiğinde, Mugo'nun barakasında ışık olmadığını gördü. Karanlıkta barakanın içinde ağır ağır ilerledi ve sonra korkuyla "Mugo" diye seslendi. Cevap yoktu. "Nereye gitti? Herkes nereye gitti?" Kapıya doğru geri çekilerek etrafına bakındı. İçinde dönüp duran soruları yalanlayacak bir şahit, tek bir şahit aranıp durdu... Sözleri ve korkuları karanlıkta sayısız kez yankılanıyordu. Daha da korkmuş bir halde kapıyı açtı ve yağmur altında ailesinin evine giden yol boyu koştu.

Kendisi farkında olmasa da, geçen gece Mugo'nun barakasından çıktığında da aynı şekilde koşmuştu. Ama o zaman barakada ışık vardı ve Mugo onun yüzünde küçümseme ve korku olarak algıladığı o ifadeyi görmüştü. Mumbi'nin kalktığı sandalyeye bakarak öylece durmuştu ardından. Sonra kapıyı kapatmış, ışığı söndürmüş ve yatağa gitmişti. Yatarken bir şeyler kaybettiğini fark etmişti. Karanlığın içinde Mumbi'nin küçümseme dolu yüzü defalarca gözünün önüne geldi ve içinde kontrol edemediği bir ürpertiye sebep oldu. Mumbi'nin onun hakkında ne düşündüğü neden şimdi, o gece önemli olmaya başlamıştı ki? Çok yakınındaydı. Yüzünü görebiliyor ve sıcak nefesini hissedebiliyordu. Orada oturmuş, onunla konuşmuş ve ona yeni dünyanın umutlarından bahsetmişti. Ona güvenmiş, ona açılmıştı. Bu saf güven Mugo'yu itiraf etmeye zorlamıştı. Ve Mumbi kendini geri çekmişti. Ona olan güvenini sonsuza kadar kaybetmişti. Artık onun gözünde aşağılık ve değersiz olmalıydı.

Ve sonra ansızın köy halkının, barakasının etrafında Uhuru şarkıları söylediğini duydu. Onu öven her sözcük keskin ve acı bir ironi taşıyordu. O bu köy için ne yapmıştı? Herhangi biri için ne yapmıştı? Yine de artık bu hak edilmemiş güveni dünyanın en güzel şeyi olarak görüyordu. Mumbi onlara söyleyecek diye düşündü. O küçümseyici ve dehşet dolu ifadeyi görüyordu; sadece Mumbi'nin yüzünde değil, köydeki herke-

sin yüzünde. Gözünün önündeki bu capcanlı görüntüler içini korkuyla kapladı.

O gece gözlerini neredeyse hiç kapamadı. Mumbi'nin görüntüsü köydeki ve toplama kamplarındaki insanların yüzleriyle birleşiyordu. Mumbi'ye bakıyor ve sonra hemen teyzesini ya da yaşlı kadını görmeye başlıyordu.

Ertesi gün uyandığında, tuhaf bir şekilde soğukkanlı hissetti. Sonra bütün gün bu soğukkanlılığı devam etti. Bir gece önceki işkence dolu görüntüler yok olmuştu. Bu onu şaşırtmıştı; ne yapacağını bile bile nasıl böyle sakin kalabiliyordu?

Yine de, o an geldiğinde ve o büyük kalabalığı gördüğünde, içinde büyüyen şüpheler sakinliğini yok etti. General R.'nin konuşması, ona Karanja'yı hatırlattı. Neden suçu Karanja'nın üstlenmesine izin vermiyorum ki? Bu ayartmaları aklından savdı ve ayağa kalktı. Başka türlü Mumbi'nin yüzüne nasıl bakardı? Kalbi deli gibi çarpıyordu, kalabalığın arasından geçerken elleri titriyordu. Zihninde her şey açık ve netti. Orada duracak ve herkesin önünde suçu üstlenecekti. Bunu kafasında tekrar edip duruyordu. Hiçbir şey, kalabalığın tezahüratları, şarkılar ve ona düzülen övgüler bile onu amacından döndürmeyecekti. Bu netlik, mikrofonun önünde ve ani sessizliğin içinde dururken ona cesaret verdi. Sözleri ağzından çıktığı anda hafiflemiş hissediyordu. Yılların yükü omuzlarından kalkmıştı. Artık özgür ve kuşkusuzdu.

Bu yalnızca bir an sürdü.

Sözlerini bitirmesinin ve etraftaki sessizliğin ardından, çok geçmeden bu ani özgürlük hissi üzerine basmaya başladı. Az önceki netlik yerini bir bulanıklığa bırakıyordu. Sahneden inip, çıt çıkarmayan insanların arasından geçerken içini panik kapladı. Artık kendisinin farkındaydı, attığı her adımın, kafasında dönüp duran görüntülerin ona tek bir şey söylediğinin farkındaydı: Geçmişte ne yaptıysa ve gelecekte her ne yapacaksa, bunun tek sorumlusu kendisiydi. Bu farkındalık onu korkuttu. Artık hiçbir şey olanları geri döndüremeyecekti. Tüm

bu insanların üzerine gelip tırnaklarını ve dişlerini bedenine geçirmesi gerekmiyor muydu?

Bu düşünce aklında gerçeğe dönüştü. Barakasına girmedi. Githua'nın kahkahalarını duymuş ve takip ediliyormuş gibi hissetmişti. Ölmek istemiyordu, yaşamak istiyordu. Mumbi ona kaybettiği şeyin aynı zamanda bir ihtimal olduğunu hatırlatmıştı. Barakasının önünde oyalandı ve etrafına, köye, Kabui Ticaret Merkezi'ne ve onun ötesine uzanan yola baktı. İnsanlar ayaklanıp peşinden gelecekler miydi? Bulutların gökyüzünde toplandığını gördü. Belki de yağmur başlamadan köyden kaçması gerekiyordu. Yola doğru yürümeye başladı. Birkaç metre ilerledikten sonra Rung'ei'den gelen insanlarla karşılaşabileceğini düşündü. Köyün içinden geçen diğer yola sapacak ve Nairobi'ye giden öteki yola girecekti. Orada, yeni bir hayata başlayacaktı.

Kararlılıkla, tarlaya giderken sürekli kullandığı köy yolundan ilerlemeye başladı. Ama mitingden dönen insanlar şimdiden köye girmeye başlamışlardı. Sokaklar ve barakalar çok geçmeden insanlarla dolacaktı ve kaçamayacaktı. Adımlarını hızlandırdı. Yaşlı kadının barakasının tam karşısındaydı. İçini bir heyecan kapladı. Barakaya girme isteğini kontrol edemiyordu, son bir kez. Ama yağmur ve karanlık çökmeden devam etmeye karar verdi.

İlk yağmur damlaları onu daha birkaç adım bile ilerleyemeden yakaladı. Yağmurdan korunacak bir yere sığınsam iyi olur diye düşündü. Yaşlı kadın barakasındaysa, onu karanlık olup gizlice kaçabileceği bir vakte kadar içeride saklamaz mıydı? Geri döndü, karşıya geçti ve hemen gitmesi gerektiğini bas bas bağıran iç sesini susturup barakaya girdi. Yaşlı kadın boş ocağın yanında oturuyordu, ayakları küllere gömülüydü. Mugo içeri girince kadın yavaşça kafasını kaldırdı. Loş barakada gözleri tuhaf bir ışıltıyla parladı.

"Sen... Geri geldin!" dedi, yüzünde bu dünyadan olmayan birine yöneltilmiş yarı donuk bir gülümseme vardı.

"Evet" dedi Mugo, bedeni kaçma arzusuyla yanıp tutuşuyordu, bir kez daha kendini susturdu.

"Geleceğini biliyordum, beni eve götürmek için geleceğini biliyordum" dedi garip bir mutlulukla. Ayağa kalkmaya çalıştı, ama sandalyesinde sendeleyip geri oturdu. Yavaşça tekrar kalktı.

"Bunca yıl seni bekledim... Seni gerçekten öldürmediklerini biliyordum... Bu insanlar, onlara anlattığımda, onlara seni gördüğümü söylediğimde bana inanmadılar, biliyor musun?"

Ona doğru yürüdü. Ama Mugo onun bu sayıklamalarını dinlemiyordu. Çünkü kadının yüzü aniden değişmişti. Mugo artık doğrudan teyzesinin gözlerinin içine bakıyordu. İçinde yeni bir öfke büyüdü. Hayat dün ve ondan önceki gün olanların durmaksızın tekrar etmesinden ibaretti. Ama bu defa kaçamayacaktı. Onun o sapkın gülümsemesini, gözlerindeki o aşağılayıcı parıltıyı söndürecekti. Mugo daha hareket bile etmeden, kadın sandalyeye geri düştü. Yüzündeki gülümseme öylece duruyordu. Ama hareket etmiyordu, kılı bile kıpırdamıyordu. Ve o an ansızın anladı: Ona sahip çıkan tek insan ölmüştü. Yüzünü ellerine gömdü ve birkaç saniye öylece durdu.

Sonra kapıyı arkasından kapattı ve çiseleyen yağmurda yürümeye başladı. Az önceki planlarından vazgeçmişti. Barakasına döndü, gaz lambasını yaktı ve yatağına oturdu. Islak kıyafetlerini değiştirmedi. Karşısındaki duvara bakıp durdu. Duvarlarda hiçbir şey yoktu: Ne sızan kanın, ne ardından gelen ayak seslerinin, ne toplama kamplarının hayali... Ve Mumbi uzak geçmişten belirsiz bir figür gibiydi artık. Ara ara neredeyse sinirli bir halde yatağın tahtasını tıklatıyordu eliyle. Saçlarından yüzüne ve ensesine sular damlıyordu; paltosundan bacaklarına ve yere sular sızıyordu. Bir damla sağ kirpiğinin üzerine kaydı ve lambadan çıkan ışık, kirpiğindeki damlanın parçalarına bölündü. Sonra damla gözüne girdi, içeride eridi ve bir gözyaşı gibi yanağına aktı.

Gözünü silmedi, hiçbir şey yapmadı.

Kapı çalındı. Mugo cevap vermedi.

Kapı açıldı ve General R., ardından da Teğmen Koina içeri girdi.

"Hazırım" dedi Mugo ve ziyaretçilerine bakmadan ayağa kalktı.

"Duruşma bu gece olacak" dedi General R. usulca. "Hâkim, Wambui olacak. Duruşmada Koina ve benden başka jüri olmayacak."

Mugo hiçbir şey söylemedi.

"Hükmünü yaptıkların verecek" diye devam etti General R., sesinde öfke ya da açık bir sertlik yoktu. "Sen... Hiç kimse eylemlerinin sonuçlarından kaçamaz."

General R. ve Teğmen Koina onunla birlikte barakadan çıktılar.

Warui, Wambui

Warui, Wambui'nin gözlerindeki donuk boşluktan sakınarak etrafına bakınıyordu.

Wambui'nin barakasındaki huzursuzluğu dağıtmak için bir şeyler söylemek zorunda hissederek "Yağmur da iki gündür devam ediyor" dedi. Elleriyle ayaklarını battaniyeyle örtmüş, kapının yanında iki büklüm oturuyordu; vücudunun açıkta kalan tek kısmı kırışık boynu ve beyaz saçlı kafasıydı. Wambui karşısında çömelmiş, donuk gözleri bir dışarıdaki sis ve yağmura, bir Warui'ye bakıyordu.

"Böyle yağmurlar günlerce sürüyor" dedi gözleri gibi donuk bir sesle. İkisi de tekrar sessizliğe gömüldüler, sanki ailelerini kaybeden ve hayatlarındaki sıcaklık, renk ve heyecan

bir anda yok olan çocuklar gibilerdi. Ocakta ateş yoktu. Baraka sanki birkaç gündür içinde kimse yaşamamış gibiydi, yerlerde patates kabukları, mısır koçanları ve otlar vardı. Normal şartlarda bu, Warui'yi ya da Wambui'nin evine gelen herhangi bir misafiri çok şaşırtırdı çünkü onun barakası köyün en düzenli evi olarak bilinirdi. Günde en az iki kez yerleri süpürür ve kap kacağı kullanıldıktan hemen sonra yıkardı. Barakanın içindeki her çömleğin, her eşyanın duvarlara çivilenmiş rafların üzerinde kendine ait bir yeri vardı. Kerpiç duvarları Meru'dan aldığı beyaz toprak boyayla boyamıştı ve her çatlağı, yıpranmış her bölgeyi doldurup tamir ederdi. "İnsanın kafasını koyup uyuduğu yerden başka bir yeri yoktur" diye cevap verirdi onun bu düzenliliğini övenlere. Warui onu büyük kurban ayininden beri görmemişti. Thabaililer iki gündür Uhuru kutlamalarında yaşananları konuşmaktan kaçınıyorlardı. Warui'nin aklını karıştıran şeyler vardı, beyhude bir çabayla kalbinde cevap arayıp durduğu sorular. Hiçbirine cevap veremeyince, Wambui'yi görmeye gelmişti. Yine de şimdi sohbet ederken sanki biri diğerinin neden bahsettiğini bilmiyormuş gibi, sanki birbirlerinin varlığından utanıyorlarmış gibi konuşuyorlardı.

"Belki de bu soğuklar yüzünden öldü" dedi Warui.

"Kim?"

"Yaşlı kadın."

"Evet!" dedi Wambui umursamazca ve iç geçirdi. "Hepimiz o gün kadını unuttuk. Onu yalnız bırakmamamız lazımdı. Kadın yaşlıydı sonuçta. Yalnızlıktan öldü."

"Neden o gün öldü, diye sorup duruyorum kendime. Hep yalnız yaşıyordu zaten, öyle değil mi?"

"Ama etrafında hayat hep vardı. Barakalardan tüten duman, çocukların sesleri... O gün hepimiz mitinge gittik. Hepimiz. Etrafta hiç duman yoktu, sokaklarda çocukların bağırışları, gülüşleri yoktu. Köy bomboştu." Mahkemede iddiasını sunar gibi konuşuyordu.

"Ama neden o gün?" diye ısrar etti Warui şüpheyle. O da kafasını kalbindeki savunmaya takmış gibiydi.

"Yalnızdı diyorum ya, duymuyor musun? Oğlu geldi işte sonunda. O gün onu almaya geldi" dedi sabırsız bir kızgınlıkla.

"Evet. Onun ölü oğlunu görmeye başladığı gün, köyde bir şeyler değişmeye başlamıştı."

Wambui ona baktı. Bu defa hiçbir şey söylemedi.

"Ve o gün" diye devam etti Warui, "o gün! Önce Gikonyo kolunu kırıyor..." Aniden durdu ve Wambui'ye döndü. Wambui dışarıdaki yağmura bakıyordu, Warui'nin sözlerine, kalbine çöken sorulara ilgisizdi. Warui aynı yöne bakınca Mumbi'nin kapının birkaç metre ötesinde sislerin arasından belirdiğini gördü. Barakaya girdi, ayakları ıslak ve çamurluydu. Yağmurdan korunmak için başını ve sırtını kapadığı çuvaldan sular damlıyordu. Çuvalı çıkardı, biraz salladı ve askıya astı. Wambui ona oturması için kapının yanında bir sandalye verdi.

"Soğuk" dedi Mumbi; kapalı dişlerinin arasından nefes alırken tıslıyor ve elleriyle kollarını ovuşturarak ısınmaya çalışıyordu. "Bugün çok şanssızım. Annem evde ateş yakıyordu; ben de siz çoktan ateşinizi yakmış, ısınmışsınızdır diye kaçıp buraya geldim. Ama şu hale bak."

"Hastaneye gittin mi bugün?" diye sordu Wambui.

"Evet, kaynanamla birlikte gittik. Her gün gidiyorum zaten."

"Kolu nasıl?"

"Çok kötü kırılmamış, sadece çatlamış. Yakında çıkacak."

"Kötü oldu..." diye başladı Warui yeniden, ağır ağır kendi düşüncelerine dalıyordu. "Herkes gitti. Bir dakika önce alan insanlarla doluydu, Harry zamanındaki gibi, o büyük yürüyüşteki gibi. Sonra göz açıp kapayıncaya kadar herkes gitti. Koçları kesip köyümüz için dua ettik. Ama hani susuz kalmışsın da içtiğin su sıcakmış, susuzluğunu dindirmemiş gibiydi. Bunca yıl beklediğim gibi olmadı."

"Bizim beklediğimiz gibi de olmadı, hiç kimsenin beklediği gibi olmadı. Daha önce aklıma gelmemişti... Mugo'nun yaptığından hiç şüphelenmemiştim." Sonunda Wambui güçlükle Warui'yle birlikte söylemekten kaçındıkları ismi söylemişti. Mumbi kısa bir süre hiçbir söylemedi.

Sonra değişmiş bir ses tonuyla "Ortada yok" dedi.

Sanki Mumbi bir soru sormuş gibi "O günden beri onu gören olmamış" diye cevap verdi Warui.

"Belki kendini barakasına kapatmıştır" dedi Wambui.

"Dün gece oraya gittim. Kapı kilitli değildi, içeriden de sürgülenmemişti. İçeride kimse yoktu."

"Belki de köyü terk etmiştir" dedi Warui.

"Ya da belki de sen gittiğinde heladaydı."

"Ama bu sabah hastaneye gitmeden gene uğradım."

Hafif bir rüzgâr, yağmur damlalarını yüzlerine üfledi. Wambui elinin tersiyle yüzünü sildi. Warui kafasını eğdi ve battaniyenin kenarıyla yüzünü kuruladı. Mumbi arkaya doğru eğildi ve hiçbir şey yapmadı. Hepsi kapının yanında, oturdukları yerde oturmaya devam ettiler.

"Belki onu kurtarabilirdim. Belki de o gece barakasına gitseydim bir şeyler yapabilirdim" diye sızlandı Mumbi.

"Kimden bahsediyorsun sen?" diye sordu Wambui hemen Mumbi'ye bakarak.

"Mugo'dan."

"Kurtarılacak bir şey yoktu" dedi Wambui ağır ağır. "Duydun mu beni? Onu hiç kimse kurtaramazdı... çünkü... kurtarılacak bir şey yoktu."

"Ama sen onun yüzünü görmedin Wambui, onu görmedin" dedi Mumbi yüksek sesle. Sonra sesini alçalttı ve devam etti. "Yani mitingden önceki gece. Beni onunla konuşmak için göndermiştiniz ya... Kalbindeki acı yüzüne vurmuştu... Yani... Bana söylediğinde yüzü çok farklıydı..."

Wambui de, Warui de "Neyi?" diye atıldı aynı anda. Bu mesele ilgilerini çekmişti belli ki.

"Kihika'yı işte. Abimi."

"Biliyor muydun?"

"Evet. O gece söyledi."

"Belki bize mitingden önce söylesen daha iyi olurdu" dedi Wambui suçlayıcı bir ses tonuyla ve bu yeni habere olan ilgisini kaybediverdi.

"Hiçbir şey olmasını istemiyordum. Daha sonra mitinge geleceğini tahmin etmedim."

"Doğru" diyerek ona katıldı Warui ve neredeyse duyulmayacak bir sesle karmakarışık düşüncelerinin içinde salınmaya devam etti. "Gözleri beni kandırdı. Ama kendime sormadan edemiyorum: O zaman hendekte ve tevkif kampında yaptıklarını neden yaptı?"

Bu içlenme halinden ilk çıkan Mumbi oldu.

"Gitmem gerek" dedi. "Evdeki ateş yanmıştır herhalde. Belki de artık mitinge canımızı sıkmamamız lazım... ya da... Mugo'ya. Hayat devam ediyor."

"Evet, daha kurulacak bir köyümüz var" dedi Warui.

"Ayrıca yarın kurulacak pazar, sonra gelecek sezon için ekilip işlenecek tarlalar" diye katıldı Wambui de, gözleri sanki yağmurun ve sisin ötesini görmeye çalışıyor gibiydi.

"Sonra büyütülecek çocuklar var" diye bitirdi Mumbi ayağa kalkarken, yağmurluk-çuvalını alıp giydi. Sonra birden döndü ve yılların getirdiği bilgelik sanki gençliğe hayatın ve mutluluğun sırlarını verecekmişçesine iki ihtiyara baktı.

"Mitingden sonra o gece General R.'yi gördünüz mü?"

Wambui, Mumbi'ye gözlerinde afallamış bir korku ifadesiyle baktı. Warui yağmurdan gözlerini ayırmadan cevap verdi.

"Mitingde konuştuktan sonra hiç görmedim ben."

"Ben de" dedi Wambui, sanki bir polis soruşturmasındaymış da her şeyi inkâr ediyormuş gibi bir tonla.

Mumbi dışarı çıktı. Çok geçmeden Warui de barakadan ayrıldı, hâlâ kendi kendine mırıldanıyordu. "Kötü oldu bu. Göz-

leri beni kandırdı, o gözler beni aldattı. Belki de artık yaşlandım. Sezgilerimi yitiriyorum artık."

Wambui oturduğu yerde öylece kaldı ve dakikalarca yağmuru ve gri sisi seyretti. Barakaya karanlık çöküyordu. Özgürlük savaşında yaptıklarından sonra gelen hayal kırıklığını iliklerinde hissediyordu. Belki de onu yargılamamalıydık, diye mırıldandı kendi kendine. Sonra kendini sarstı, düşüncelerini toparlamaya çalıştı. Ateşi yakmalıyım. Ama önce odayı süpürmeliyim. Baraka nasıl bu kadar hızlı kirlenebiliyor! Ama sonra, bunları yapmak için yerinden kalkmadı.

Harambee

Wamumu, Gikonyo'nun son tevkif kampıydı. Orada bir yıl tutulmuştu. Bu kamptaki tutuklular Embu'daki Mweya ovalarında kurulan yeni bir sulama düzeninde çalışıyorlardı. Kuru ovaları pirinç yetiştirilen tarım arazilerine dönüştürüyorlardı. Kanal açmak için toprağı kazarken, Gikonyo sık sık düz ovaların ötesine bakardı ve Embu'yu Ukambani'den ayıran Mbere ve Nyambeni tepelerini görürdü. O toprakların Kambalara* ait olduğunu biliyordu. Yine de her zaman o tepelerin ardında memleketinin ve Mumbi'nin olduğunu hayal ederdi.

* Kamya ya da Wakamba: Kenya'da Nairobi'den Tsova'ya ve Embu'nun kuzeyine kadar uzanan bölgede yaşayan etnik topluluk. (ç.n.)

Havanın açık olduğu bir sabah Kenya Dağı'nı gördü; ufukta görünen karlı tepeler onu gözyaşlarına boğdu. Manzaradan çok etkilendiği için değil. Ama efsanevi dağın görüntüsü, sisin içinde yükselen tepeleri onu bir sebeple hislendirmişti.

Şimdi Timoro Hastanesi'nde iyileşirken bu anılar kafasında canlanıyordu. Hastanedeki ilaç kokusu ona Tana Nehri'nin zayıflayıp adeta bataklığa dönüşmesini hatırlattı. Aynı gün Mweya'da bir kez daha ciddi ciddi Mumbi'ye ahşaptan bir evlilik hediyesi yapmayı düşünmüştü. Bataklık-nehrin ve çamurlu toprağın içinde güneşin altında çalışırken bu fikri iyice şekillenmişti. Kenya Dağı'nın ve Nyandarwa tepelerinin çevresinde yetişen, sert gövdeli Muiri* ağacından bir tabure oyacaktı. Oturağın üç bacağının üzerine, taşıdıkları ağırlık nedeniyle terlemiş, sert suratlı figürler oyacaktı. Oturak kısmına bir nehri ve bir su kanalını temsil eden figürler yerleştirecekti. Kanalın yanında bir çapa ya da kürek figürü olacaktı. Gikonyo günlerce taburenin bacaklarına oyacağı figürleri düşündü. Düşündüğü adamların yüzleri sürekli değişiyordu; figürlerin omuzlarının, ellerinin ya da kafalarının duruşunu kafasında sürekli değiştiriyordu. Nehir figürünü nasıl çizecekti? Çapa yerine pala mı koymalıydı? Sürekli detayların içinde kayboluyor ve bu, zihnini ve kalbini fiziksel yorgunluğundan sıyırıyordu. Tevkif kampından kurtulur kurtulmaz tabureyi yapmaya başlayacaktı.

Hastanede yatarken Gikonyo bir kez daha tabureyi yapma arzusuyla doldu. Dört gündür Timoro'daydı. Son üç gündür Mugo'yu ve itirafını düşünüyordu. Kendisi insanlara kaldırımdaki ayak seslerini anlatmaya cesaret edebilir miydi? Geceleyin, hayatını ve yedi tevkif kampında yaşadıklarını düşünüyordu. Yaşadığı bunca sene ona tam olarak ne getirmişti? Her düşüncede vicdanı sızlıyordu. Cesareti onu yüzüstü bırakmıştı; asla yapmayacağına dair sözler vermesine rağmen, yeminini itiraf etmişti. Kendisi ile Karanja ya da Mugo ya da açık açık davaya ihanet eden ve kendilerini kurtarmak için beyazadamla işbirli-

* Afrika kirazı. (ç.n.)

ği yapan diğerlerinin arasında ne fark vardı ki? Mugo kendi suçuyla yüzleşmeye ve her şeyini kaybetmeye cesaret etmişti. Gikonyo her şeyini kaybetme düşüncesiyle ürperdi. Mumbi ve Wangari ona her sabah yemek getiriyorlardı. Başlarda Mumbi'yle konuşmamaya çalışıyordu; ona bakmak bile acı veriyordu. Ama Mugo'nun itirafından sonra, kendini Mumbi'nin düşünce ve duygularını çözmeye çalışırken buldu. Yüzünün altında ne gizliydi? Mugo ve itirafı hakkında ne düşünüyordu? Onunla Mugo ve tevkif kampında yaşadıkları hakkında konuşmayı giderek daha da fazla istiyordu. Ona musallat olan adımları bilse ne derdi? Aklında dönüp duran bir düşünce daha vardı. Kendini hiçbir zaman Mumbi'nin çocuğunun babası olarak görmemişti. Şimdiyse aklını şu düşünce kurcalıyordu: Mumbi'yle bir çocuk yapsalar nasıl görünürdü acaba?

Mweya'yı ve tabureyi yapma arzusunu beşinci gün hatırladı. Hastane yatağında, alçıya alınmış kolunun üzerine yatmamaya çalışarak dönüp duruyordu. Bu istek önce eskiden bir ahşap gördüğünde hissettiği gibi küçük bir kıpırtı olarak geldi. Sonra, üzerine düşündükçe, gittikçe daha da heyecanlandı; elleri ahşaba ve keskiye dokunmak için yanıyordu sanki. Tabureyi yapmaya hemen başlayacaktı, hastaneden çıkar çıkmaz, işlerine devam etmeden evvel ya da iş saatleri dışında. Yapacağı motifin ayrıntılarını tasarladı. Figürleri değiştirdi. Koyu yüz hatları olan ince bir adam figürü yapacaktı, omuzları ve kafası ağırlığı kaldırır pozisyonda olacaktı. Sağ eli kadına ve yüzündeki derin hatlara uzanacaktı. Üçüncü figür üzerinde kadının ve erkeğin diğer ellerinin birleşerek dokunduğu bir çocuk olacaktı. Bu görüntünün üzerine oturaktaki figürleri çizebilir miydi? Temizlenmesi ve işlenmesi gereken bir tarla mı? Bir çapa mı? Bir fasulye bitkisi mi? Buna vakti geldiğinde karar verecekti.

Altıncı gün Mumbi hastaneye gelmedi. Gikonyo'nun kalbi kırılmış, aynı zamanda da onun gelmesini ne kadar da büyük bir hevesle beklediğini anlayıp şaşırmıştı. Bütün gün huzur-

suzca neden gelmediğini merak edip durdu. Artık gelmeyecek miydi yoksa? Gikonyo'nun o inatçı sessizliğine mi tepkiliydi? Sabırsızlıkla ertesi sabahın gelmesini bekledi. Eğer yine gelmezse...

Ama geldi, bu defa yalnızdı. Normalde hep Wangari'yle birlikte ziyarete geliyorlardı.

"Dün gelmedin" dedi Gikonyo suçlar bir ses tonuyla. Mumbi yatağa oturdu ve cevaplamadan önce bir süre duraksadı.

Sonra "Çocuk hastaydı" dedi.

"Ne? Nesi var?.."

"Üşütmüş sadece... Grip."

"Dispansere götürdün mü?.."

"Evet!" dedi Mumbi neredeyse terslenircesine. Gikonyo ona bakmamaya çalışıyordu. Mumbi sabırsızlanıyordu, gitmek ister gibi görünüyordu.

"Ne zaman çıkacaksın hastaneden?" diye sordu.

"İki güne kadar." Kafasını ona doğru çevirdi ve gözlerine baktı. Mumbi ona bakmıyordu. Gikonyo, Mumbi'nin gözlerinde gördüğü bitkinliğe şaşırmıştı. Ne zamandır böyleydi? Son birkaç günde ona ne olmuştu böyle?

"Gidiyorum" dedi. "Yarın gelmeyebilirim... Ya da sonraki gün." Kararlı bir şekilde eşyalarını çantasına koymaya başladı. Gikonyo "Gitme" demek istiyordu. Ama birden "Çocuk hakkında konuşalım mı?" dedi.

Mumbi çoktan ayağa kalkmıştı, Gikonyo'nun sözleri onu şaşırttı.

"Burada, hastanede mi?" diye sordu heyecansız bir halde.

"Şimdi, evet."

"Hayır, bugün olmaz" dedi neredeyse sabırsız bir tonla. Artık kendi bağımsızlığının gerçekten farkında gibiydi. Gikonyo, sesindeki bu yeni kesinliğe şaşırmıştı.

"Tamam. Hastaneden çıktığımda," dedi ve tuhaf, kısa bir duraksamadan sonra devam etti: "Eve gidip ateşi yakar mısın?"

Mumbi ona bakmadan bir süre düşündü. Sonra kafasını ona çevirdi ve doğrudan gözlerine bakarak cevap verdi.

"Hayır, Gikonyo. Olup bitenler öyle bir çırpıda silinmez. O kadar kolay değil. Aramızda geçenler bir cümleyle geçiştirilemeyecek kadar büyük. Konuşmamız, birbirimize kalplerimizi açmamız, birbirimizi anlamamız ve sonra birlikte istediğimiz geleceği tasarlamamız lazım. Ama şimdi gitmem gerek, çocuk hasta."

"Peki, yarın... Yarın gelir misin?" diye sordu, içindeki endişe ve korkuyu saklayamıyordu. Bu defa gelecekte onun duygularını, düşüncelerini, isteklerini dikkate alacağını, bu yeni Mumbi'yi anlayacağını biliyordu. Mumbi yine bir süre düşündü.

"Tamam. Belki gelirim" dedi ve uzaklaştı. Kararlı adımlarla, üzgün ama bir o kadar da kendinden emin adımlarla yürüyordu. Gikonyo onu kapının ardında gözden kaybolana kadar izledi. Sonra tekrar yatağa gömüldü. Evlilik hediyesini düşündü, Muiri ağacından oyulmuş bir tabure... "Kadın figürünü değiştireceğim. Karnı büyük bir kadın çizeceğim... Hamile bir kadın."

Bugünler için kan döküldü. Barakalarımızdaki lekeler kurbanlık koçlardan akan kanın değil, biz yaşayalım diye ölen oğullarımızın ve kızlarımızın damarlarından akan kanın lekesidir.

Bir Buğday Tanesi, Kenya'da 1952-1960 yılları arasında ilan edilen olağanüstü halle iç içe geçen yaşamları anlatırken, Kenya'nın bağımsızlık mücadelesini tarihsel gerçekler ışığında gözler önüne seriyor. Cesaret ve korkunun, bağlılık ve ihanetin, beyaz güç ve siyah direnişin karşı karşıya geldiği incelikle örülmüş hikâyelerde, kurgu ve gerçeklik el ele yürüyor.

Afrika edebiyatının en önemli isimlerinden Ngũgĩ wa Thiong'o'nun 1967'de yayımlanmış bu romanı, tevkif kamplarına gön[illegible] beyazadamla savaşmak için ormana gidenleri, Oh[illegible] kendi özgürlük mücadelesine ihanet edenleri, sömürülen[illegible]i, zulümle, yoksullukla ve açlıkla savaşan, hayatta kalmak için direnen halkı anlatırken, 1963'te bağımsızlıkla birlikte kazanılanları ve kaybedilenleri de [illegible].

3 5119 01350 389 8
SANTA CLARA CITY LIBRARY

"Joseph Conrad'ın bir devrim ve ihanet romanı o[illegible] *Batılı Gözler Altında*'sını model alan *Bir Buğday Tan[illegible]* içeriği ve vizyonu tarih, mekân, devrim ve ahlak hak[illegible] tereddütler tarafından şekillenen modernist romanlar listesinde yerini alıyor. *Bir Buğday Tanesi* ayrıca, içeriğindeki ironinin baskınlığıyla hem içselleştirip hem tersyüz eden edebî yüksek modernizm tarzına yakınlığıyla da dikkat çekici. (...) *Bir Buğday Tanesi*'nin başarısı Ngũgĩ'nin sömürgecilik sonrası Afrika'daki değişim politikasını anlatmak için modernist forma ustaca konuşlanışına bağlanabilir."
Simon Gikandi, Princeton Üniversitesi, 2008

AYRINTI • EDEBİYAT
ISBN: 978-975-539-846-4
9 789755 398464

THG
0709843
CAV

23 TL